payel

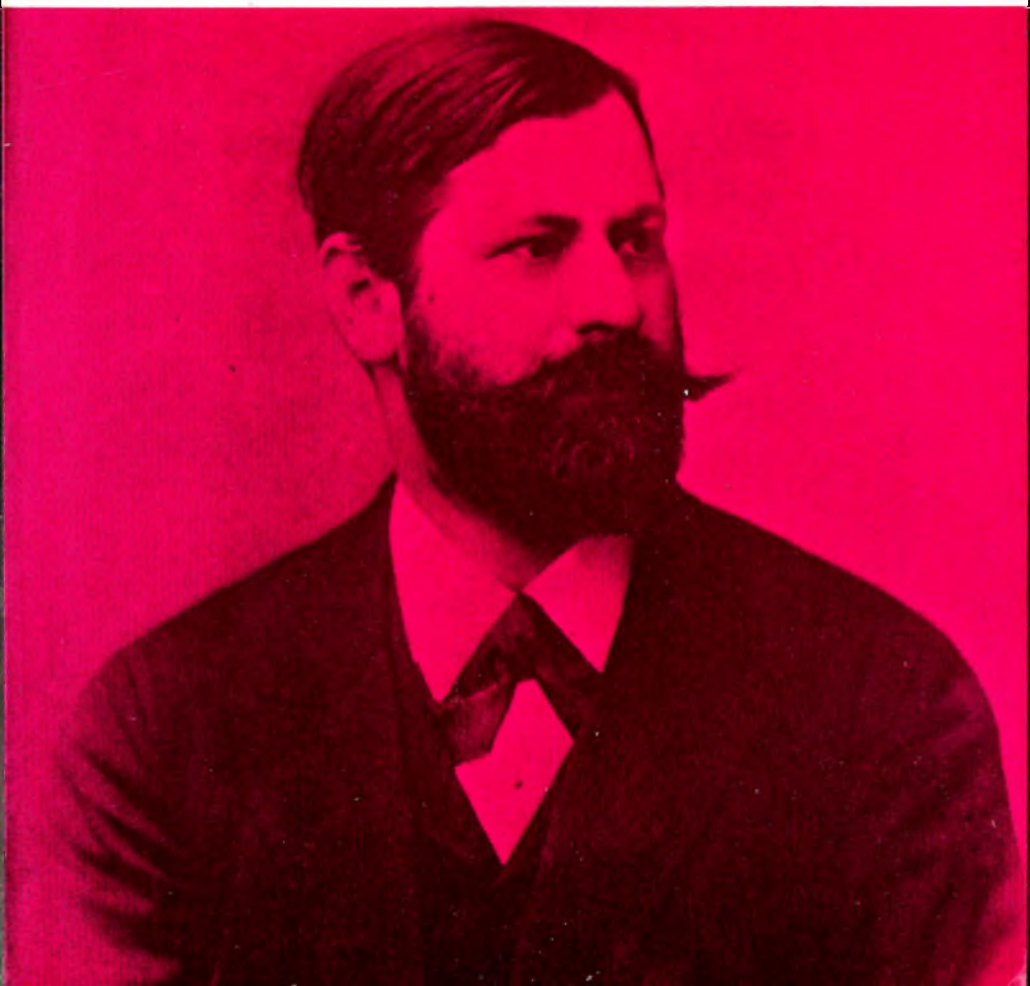
FREUD KİTAPLIĞI : 4

DÜŞLERİN YORUMU I

2. basım

Çeviren: Dr. Emre Kapkın

SIGMUND FREUD

FREUD KİTAPLIĞI: 4

❐

DÜŞLERİN YORUMU I

❐

ÇEVİREN: Dr. EMRE KAPKIN

❐

2. BASIM

PAYEL YAYINLARI : 94
Freud Kitaplığı : 4

ISBN (Takım): 975-388-032-4
ISBN (cilt I) : 975-388-024-3
ISBN (cilt II) : 975-388-033-2

Dizgi : Payel Yayınevi
Dizgi Operatörü : Gülcan Zengin
Baskı : Özal Matbaası
Kapak filmleri : Ebru Grafik
Kapak baskısı : İpomet Matbaası
Cilt : Esra Mücellithanesi

Sigmund Freud 1856'da Moravia'da doğdu; dört ile sekseniki yaşları arasında evi Viyana'daydı: 1938'de Hitler'in Avusturya'yı işgali onu ertesi yıl öldüğü Londra'ya sığınmak zorunda bıraktı. Kariyeri sinir sisteminin anatomisi ve fizyolojisi üzerine birçok yıl süren çok parlak çalışmalarla başladı. Paris'de Charcot'nun yanında bir çalışma döneminden sonra ilgisi ilk kez ruhbilime döndüğünde hemen hemen otuz yaşındaydı. Viyana'da bir on yıl daha klinik çalışmadan sonra (başlangıçta yaşlı bir meslektaşı, Breuer'le birlikte) yarattığı ruhçözümlemesinin doğumunu gördü. Bu, başlangıçta basitçe nevrotik hastaların zihinlerini inceleyerek onları sağaltma yöntemiydi ama çabucak ister hasta isterse sağlıklı olsun aklın genelde işleyişi hakkındaki bilgilerin yığılmasına doğru bir gelişim gösterdi. Freud böylece çocuklukta cinsel içgüdünün normal gelişimini ortaya koyması ve büyük ölçüde düşleri incelemesine dayanan, günlük düşünce ve eylemlerimiz üzerinde etkili olan bilinçdışı güçlere ilişkin temel buluşunu yapmayı başardı. Freud'un yaşamı olaysızdı ama düşünceleri yalnızca çoğu uzmanlık alanını değil son yarım yüzyılın tüm entelektüel iklimini biçimlendirmiştir. (S. 15'de daha ayrıntılı bilgi verilmiştir.)

Yapıtın özgün adı: Die Traumdeutung

●

Almanca ilk basımı: Kasım 1899

●

Türkçe ilk basımı: Mayıs 1991

●

İkinci basım: Şubat 1996

FREUD KİTAPLIĞI:4

SIGMUND FREUD

DÜŞLERİN YORUMU
I

İngilizceden çeviren
Dr. EMRE KAPKIN

PAYEL YAYINEVİ
İstanbul

İÇİNDEKİLER

Freud Kitaplığı Üzerine 9
Çevirenin Önsözü 11
Sigmund Freud'un Yaşamı ve Düşünceleri 15
Kronolojik Tablo 27

DÜŞLERİN YORUMU
(1900)

Editörün Girişi 33
Önsöz (Birinci Basıma) 43
İkinci Basıma Önsöz 45
Üçüncü Basıma Önsöz 47
Dördüncü Basıma Önsöz 49
Beşinci Basıma Önsöz 50
Altıncı Basıma Önsöz 51
Sekizinci Basıma Önsöz 52
İngilizce Üçüncü (Düzeltilmiş) Basıma Önsöz 53

BİRİNCİ BÖLÜM

DÜŞ SORUNLARINI ELE ALAN BİLİMSEL KAYNAKLAR 55
(A) Düşlerin Uyanıklık Yaşamı ile İlişkisi 61
(B) Düşlerin Malzemesi Düşlerde Bellek 65
(C) Düşlerin Uyaranları ve Kaynakları 75
(1) Dış Duyusal Uyaranlar 76
(2) İç (Öznel) Duyusal Uyarılmalar 83
(3) İçsel Organsal Bedensel Uyaranlar 86
(4) Ruhsal Uyarılma Kaynakları 92
(D) Düşler Uyandıktan Sonra Neden Unutulur 95
(E) Düşlerin Ayırt Ettirici Ruhbilimsel Özellikleri 100
(F) Düşlerde Ahlak Duygusu 117
(G) Düş Görme ve Düş Görmenin İşlevi Üzerine Kuramlar 126
(H) Düşlerle Akıl Hastalıkları Arasındaki İlişkiler 139

Eklenti 1909 145
Eklenti 1914 148

II. BÖLÜM

DÜŞLERİ YORUMLAMANIN YÖNTEMİ
ÖRNEK BİR DÜŞÜN ÇÖZÜMLEMESİ 149

III. BÖLÜM

BİR DÜŞ BİR İSTEĞİN DOYURULMASIDIR 174

IV. BÖLÜM

DÜŞLERDE ÇARPITMA 185

V. BÖLÜM

DÜŞLERİN MALZEMESİ VE KAYNAKLARI 212

(A) Düşlerde Yakında Oluşmuş ve Önemsiz Malzeme 214
(B) Düşlerin Kaynağı Olarak Bebeksi Malzeme 238
(C) Düşlerin Bedensel Kaynakları 269
(D) Tipik Düşler 290
(*a*) Çıplak Olmaktan Utanma Düşleri 291
(*b*) Düş Görenin Düşkün Olduğu Kişilerin Ölmesi Düşleri 297
(*c*) Diğer Tipik Düşler 320
(*d*) Sınav Düşleri 323

FREUD KİTAPLIĞI ÜZERİNE

Freud'un tüm kitaplarını *Freud Kitaplığı* başlığı altında, 16 kitaplık bir dizi olarak yayımlıyoruz. Reich'ın ve Fromm'un kitaplarının yanı sıra, Freud'un kitapları da, sistemli bir biçimde Türkçe olarak yayımlanmış olacak.

Bu dizideki ciltler, Pelican Yayınevi'nin oluşturduğu *Freud Kitaplığı*'ndaki ciltlere göre düzenlendi. Bu ciltlerde, kitabın ana başlığı altında Freud'un çeşitli çalışmaları yer almaktadır. Freud'un yazdığı tıbbi makaleler ya da daha sonra kitap halinde yayımlanmış yapıtlarının taslakları gibi, yinelemelere yol açan bölümler diziye alınmamıştır. Yazılar, Freud'un aynı konudaki çalışmalarının tek bir ciltte kolaylıkla bulunabilmesini sağlayacak şekilde düzenlenmiş ve tarihsel bir sıra izlenmiştir.

Her çalışmanın ilk yayın tarihi, kitapların iç başlık sayfalarında belirtilmiş, düzenleme tarihi daha önceki tarihten farklı olduğunda, köşeli parantezler içinde gösterilmiştir.

Yazıların geçmişiyle ilgili diğer bilgiler, giriş notlarında ya da metnin dipnotlarında verilmiştir. Bu notlardaki sistemli göndermeler, önemli ruhçözümsel kavramların ortaya çıkışını ve gelişmesini izlemeye olanak vermektedir. Ayrıca Freud tarafından birbirini izleyen basımlarda yapılan metin düzeltmelerinin ve eklemelerin tarihleri belirtilmiş, belli durumlarda da metinlerin daha önceki biçimleri sunulmuştur.

16 ciltlik *Freud Kitaplığı*'nın arka sayfada gösterilen sıraya göre yayımlanması tasarlanmaktadır. Ancak Türkçe'de yayımlanmamış yapıtlara öncelik vermek kaygılarıyla, ya da çeviri ile ilgili birtakım teknik zorunluluklar nedeniyle bu sıralama değişebilecektir.

FREUD KİTAPLIĞI

1. RUHÇÖZÜMLEMESİNE GİRİŞ KONFERANSLARI - I (1915-17)
2. RUHÇÖZÜMLEMESİNE GİRİŞ KONFERANSLARI - II (1932)
3. HİSTERİ ÜZERİNE ÇALIŞMALAR (Josef Breuer ile birlikte) (1895)
4. DÜŞLERİN YORUMU - I **(2. basım)**
5. DÜŞLERİN YORUMU - II **(2. basım)**
6. GÜNLÜK YAŞAMIN PSİKOPATOLOJİSİ (1901)
7. ESPRİLER VE BİLİNÇDIŞI İLE İLİŞKİLERİ (1905) **(2. basım)**
8. CİNSELLİK ÜZERİNE (*Cinsellik Kuramı Üzerine Üç Deneme* ile, uygulama ve kuram üzerine kısa yazılar) (1905)
9. OLGU ÖYKÜLERİ - I ("Dora" ve "Küçük Hans") (1909)
10. OLGU ÖYKÜLERİ - II ("Sıçan-Adam" (1911), Shreber, "Kurt-Adam" (1914), Bir Dişi Eşcinselliği Öyküsü) **(çıktı)**
11. PSİKOPATOLOJİ (*Kenvurmalar, Belirtiler ve Anksiyete* (1926) ile, Histeri, Anksiyete Nevrozu, Sabit Fikir Nevrozu, Paranoya ve Çarpıtmalar üzerine kısa çalışmalar)
12. METAPSİKOLOJİ (*Haz İlkesinin Ötesinde* (1920), *Ego ve İd* (1923) ve Bilinçaltı, Narsisizm, güdüler kuramı, Yas Tutma ve Melankoli, Mazoşizm, zihinsel işleyiş kuramı)
13. UYGARLIK, TOPLUM VE DİN (*Grup Psikolojisi* (1921), *Bir Yanılsamanın Geleceği* (1927), *Uygarlık ve Hoşnutsuzlukları* (1930) ve kısa yazılar)
14. DİNİN KÖKENLERİ (*Totem ve Tabu* (1912-13), *Musa ve Tektanrıcılık* (1934-8) ve kısa yazılar)
15. SANAT VE EDEBİYAT (Dostoyevski, Goethe, E.T.A. Hoffman, İbsen, Jensen, Leonardo, Michelangelo, Shakespeare, Stefan Zweig üzerine yazılar ve 17. yy. ressamı Christoph Halzmann olayı)
16. RUHÇÖZÜMLEMESİNİN TARİHİ ("Ruhçözümsel Devinimin Tarihi Üzerine" — *Bir Otobiyografik İnceleme, Tıp-dışı Analistler Sorunu, Ruhçözümlemesinin Bir Özeti* ve kısa yazılar)

ÇEVİRENİN ÖNSÖZÜ

Füsun Akatlı bir yazısında ülkemizde bazı düşünce akımlarının sloganlara indirgenmesinden ve tüm düşünce sisteminin bir tür yozlaşmaya uğramasından yakınır. Freud bu tür bir yozlaştırılmadan çokça nasibini almış bir yazar. Aklın bilinmeyen işleyiş biçimlerinin mekanizmasını araştıran (ve de bulan) bu kişi giderek "her şeyin altında cinsellik arayan biri" etiketiyle bir yana atılmış; bu arada ele aldığı konuları inceleme yöntemindeki titizlik gözardı edilmiş; düşünce sisteminin materyalist ve dialektik doğası görmezden gelinmiş ve Freud sonrası (50 yılı aşkın bir süre) bilimsel gelişmelerin ışığında söylediklerinin değerlendirilmesi yapılmamıştır. Örneğin Freud'dan on yıl kadar sonra geliştirilen Genel Sistemler Kuramının çerçevesiyle Freud'un görüşleri arasındaki paralellik gözardı edilmiştir. Yapıtları sistematik bir biçimde Türkçe'ye çevrilmediği gibi Freud'un kuramından türemiş görüşlerin daha önce düşünce yaşamına kazandırılmasıyla bir tür tarihsel gelişim karmaşası oluşmuştur. Kültürümüzün dogmatik olmaya eğilimli düşünce biçimi ve Aristo mantığının egemenliği, Freud sonrası yazarların (Fromm, Reich gibi) düşüncelerinin içindeki Freud etkisinin yok sayılmasına neden olmuştur.

Freud'a yöneltilen eleştirileri gözönünde bulundurarak onun yaklaşımının temel özelliklerini özetleyecek olursak okurlar için kolaylaştırıcı bir hazırlık oluşturacağımızı düşünüyoruz:

1. Freud insan aklının işleyişini beyin hücrelerinin arasındaki ilişki bazına oturtma niyetiyle yola çıkmış (Bilimsel Bir Ruhbilim Projesi) ancak gününün teknolojisi içinde bunu kanıtlama olanağı bulunmadığını kısa zamanda ayrımsayarak getirdiği kuramsal çerçeve-

nin maddi temelinin ortaya konmasını daha sonraki kuşaklara bırakmıştır. Yine de aklın işleyişinin hücre düzeyinde maddi bir temeli bulunduğu düşüncesini hiçbir zaman bir yana atmamıştır. Zihinsel aygıtın yapısını ve işleyişini araştırma çabalarında daha çok bir fizikçinin ya da mekanikçinin tarzı egemendir. Süreç içinde bu tarz sistem çözümleyicisi tarzına değişmiştir. Başlangıçta aygıtı ayrı işlevleri olan katmanlar biçiminde tanımlarken daha sonraları işlev gruplarının etkileşimi biçiminde daha uygun bir tanımlamaya ulaşmıştır.

2. İnsan organizmasının görünür davranışını bir güçler bileşkesi olarak düşünmüş ve onu bileşenlerine ayırmaya ağırlık vermiştir. Yoksa davranışların doğaüstü bir güç tarafından belirlendiği ya da değişmez biçimde sürüp gittiği biçiminde dogmatik bir yaklaşımı yoktur. Belirli bir zaman kesitinde normal ya da patolojik görünümdeki bir davranışın, doğuştan gelen içgüdüsel öğeler + o ana kadar geçen süre boyunca yaşanan etkileşimler + o andaki dış koşullar tarafından belirlenen bir bileşik olduğunu düşünmüş ve araştırmalarını bu bileşik davranışı en yalın öğelerine ayırıp o yalın öğeler üzerinde çalışmada yoğunlaştırmıştır. İçgüdüsel yapının değiştirilmesi sözkonusu değildir. Ancak içgüdüsel davranışların toplum tarafından biçimlendirilmesi sırasında oluşan hoşnutsuzluklar üzerinde işlem yapılabilir. Bu sanıldığı gibi toplumun normlarını bireye benimseterek daha boyun eğici insanlar yaratma biçiminde ideolojik bir eğilimi yansıtmaz. (Gerçi uygulama içinde bu tür yozlaştırmalar bulunabilir ama bu Freud'un değil olsa olsa uygulayıcıların yanlış olduğunu gösterir.) Bazan bastırmanın olduğu koşullarda doğru olan toplum normunun, yaşamın ileri dönemlerinde ve başka koşullarda iptal edilmesi gerektiğinin anlaşılmasıdır hedeflenen. Örneğin erken çocukluk döneminde karşı cinsten ebeveyne duyduğu cinsel isteği bastırmak zorunda kalan bir kişi, ileri yaşlarında karşı cinsten bireylere yönelik istekleri aynı korkuyla bastırıyor ve cinsel olarak güçsüz ya da soğuk bir birey davranışı sergiliyorsa, çözümlemeden beklenen, kişinin, toplumun cinsel ilişkiler karşısındaki tutumu önünde boyun eğici olmasını değil, şu andaki ilişkilerde o çocukluk korkularının ya da yasaklarının artık yeri olmadığını görmesini sağlamaktır.

3. Freud herhangi bir davranışın nedensiz olamayacağı görüşünden yola çıkmış ve ilk olarak bu nedenin o anda gözlemlenen davranışla eşzamanlı ve eşmekanlı olmayabileceğini düşünmüş ve bun-

dan hemen sonra da neden-sonuç ilişkilerini kurmada güncel bilinçli mantığın kurallarını bir yana bırakmanın esnekliğinden yararlanmıştır. Böylece herhangi bir davranışın geçmiş (hattâ çoğu kez unutulmuş) bir yaşantı tarafından ve en çok değil en az benzeşim nedeniyle etkilenebileceğini (örneğin çocukluğunda çişini yapamazsa öleceği biçiminde bir korku yaşamış olan bir kişinin tıkanmış bir trafikte arabasının içinde kalmasının —yani trafiğin akmamasının— o çocukluk korkusunu aynı biçimde yaşamasına ve bir trafiğe çıkma fobisi geliştirmesine yol açması gibi.), böylece zihinsel öğelerin hem yatay hem de düşey doğrultuda birbirleriyle teğet bağlantıları olan zincirler oluşturduğunu görmüş, çözümleme yöntemiyle bu bağlantıları ortaya koymuştur. Böylece herhangi bir zihinsel ürünün güncel ve mantıklı bir nedene yanıt oluştururken aynı zamanda çağrışım zincirleri aracılığıyla yaşamın tümü ile de bağlantı kurduğu ve en temel içgüdülerin doyumuna da olanak verdiği ortaya konmuştur. Bu yaklaşımın, insanı, bilinçli davranışı olmayan, salt içgüdüleriyle davranan ya da bilinçdışı tarafından yönetilen bir varlık derekesine indirgediği öne sürülmüştür; ancak Freud'un, içgüdüleri, bir enerji kaynağı olarak gördüğü, toplumsal ilişkilerin bu enerji kaynağının kontrollü kullanımı için bir sistem oluşturduğuna inandığı ve incelemesini bu sistemin yapısını çözümlemede odakladığını söyleyebiliriz. Ruhçözümlemenin sağaltım (tedavi) amacıyla kullanımı da bireyin içgüdülerinin kölesi olduğu yakıştırmasının yanlışlığını ortaya koyar; çünkü çözümleme sonucunda, kişi, içgüdülerinin ve de onların kullanımını kontrol eden şebekenin yapısı ve işleyişini öğrenerek onları bir anlamda egemenliği altına alır. Hipnoz gibi kişinin bilinçli denetiminin azaldığı bir ortamda çalışmayı bırakması da Freud'un bilince verdiği önemdendir. Bir başka deyişle, Freud, bilinçdışını araştırırken insanlara her şeyin bilinçdışı denen mistik bir güç tarafından yönetildiğini göstermeye çalışan bir misyoner tavrı içinde değildir. Tam tersine bilinçdışının işleyişi hakkında olabildiğince derinlemesine içgörü kazanılıp bilinci egemen kılmanın peşindedir.

Freud'un bazı yapıtları çok uzun bir zaman dilimi içinde değişik yayınevlerince Türkçe'ye kazandırılmıştır. Ancak şimdiye dek tüm yapıtlarını içeren bir yayın gerçekleştirilmemiştir. Payel Yayınevi bu kitapla böyle bir diziyi başlatmış oluyor.

Düşlerin Yorumu bu diziden çıkan ilk kitap olacak ve sayfa sayısının çokluğu nedeniyle de iki cilt halinde sunulacaktır. İlk cilt temel

olarak kitabın yazım tarihine dek düşler üzerine yapılmış araştırmaların irdelenmesi, düş yorumu yönteminin tanıtılması ve düşlerin içeriğini belirleyen öğelerin örneklerle tartışıldığı bir tanıtım bölümü olmaktadır. İkinci ciltte ise *Düş İşlemi* ve *Düş Süreçlerinin Ruhbilimi* başlıkları altında kuramsal yaklaşımlar yer almaktadır.

Çeviride olabildiğince yerleşmiş Türkçe sözcüklere yer verilmeye çalışılmıştır. Ancak bazı teknik terimlerin özellikle de hastalık adlarının Türkçeleştirilmesinde üretilen yeni sözcüğün, kavramı ne denli karşılasa da okurda zihinsel bir imge oluşturmadığı kaygısıyla özgün adın korunması yeğlenmiştir. Örneğin, şizofreni karşılığı usyarılması doğru olabilir. Ancak okurda bu hastalık karşısında oluşan düşünce ve duygu birikimini harekete geçirmeyen yani zihinsel bir imge oluşturmayan boş bir sözcüktür. Ya da hiç değilse çevirmen bu düşüncededir ve çeviri sırasında temel ödevinin ruhbilim terimlerine Türkçe karşılıklar önermek ya da önerilmiş olanları yerleştirmekten çok metni anlaşılır kılmak olduğu inancındadır.

Gerek bu kitapta gerekse Freud Kitaplığının öteki ciltlerinde yer alan dipnotlarından köşeli parantezle belirlenmiş olanlar Freud'un değildir. Köşeli parantezle verilen dipnotlarından Türkçe'ye çevirene ilişkin olanlar —*ç.n.* diye ayrılmıştır. Diğer köşeli parantezler metinleri İngilizce'ye çevirenlerindir.

Dr. EMRE KAPKIN

SIGMUND FREUD'UN YAŞAMI VE DÜŞÜNCELERİ

Sigmund Freud 6 Mayıs 1856'da o sırada Avusturya-Macaristan İmparatorluğuna bağlı Moravia'nın küçük bir kenti olan Freiberg'de doğdu. Dıştan bakıldığında seksenüç yıllık yaşamı olaysız geçti ve uzun bir öyküyü gerektirmiyordu.

Orta sınıftan bir Yahudi ailesinden geliyordu ve babasının ikinci karısının en büyük oğluydu. Aile içindeki konumu biraz alışılmışın dışındaydı; çünkü babasının ilk karısından iki erişkin oğlu daha vardı. Bunlar Freud'dan yirmi yaştan fazla büyüktüler; biri evliydi ve küçük bir oğlu vardı; yani Freud bir amca olarak doğmuştu. Yaşamının en erken yıllarında bu yeğen Freud'un yaşamında yedisi kendisinden sonra doğan erkek ve kız kardeşleri kadar önemli bir yer aldı.

Babası bir yün tüccarıydı ve Freud'un doğumundan hemen sonra kendini giderek artan ticari sıkıntılar içinde buldu. O zaman, Freud üç yaşındayken Freiberg'i terk etmeye karar verdi ve bir yıl sonra tüm aile, Manchester'e giden iki büyük üvey kardeş ve çocukları dışında Viyana'ya yerleşti. Freud, yaşamının değişik dönemlerinde İngiltere'de onlarla buluşma düşüncesiyle oyalanmıştır ama yaklaşık seksen yıl bu gerçekleşmemiştir.

Viyana'da, Freud'un tüm çocukluğu boyunca aile en zor koşullarda yaşamıştır; fakat babası gelirini Freud'un eğitimi için harcamada büyük öncelik tanıdı çünkü oğlanın zeki ve aynı zamanda çalışkan olduğu besbelliydi. Bunun sonucunda "Gymnasium"da dokuz yaş gi-

bi erken bir çağda bir yer edindi ve okulda geçirdiği sekiz yılın son altı yılında düzenli olarak sınıf birincisi oldu. Onyedi yaşında okulu bitirdiğinde hâlâ kariyeri belirlenmemişti; eğitimi çok genel bir eğitimdi ve her durumda üniversitede okuyacağı belli olmasına karşın, değişik fakülteler önünde açıktı.

Freud birçok kez yaşamı boyunca hiçbir zaman "bir doktor olmak için özel bir eğilim" duymadığı konusunda diretmiştir. "Daha çok" der "insani konulara doğal nesnelerden daha çok yönelten bir tür merak tarafından yönlendirildim."[1] Bir başka yerde şöyle yazıyor: "Erken çocukluğumda insanlığın ıstıraplarını dindirmek için herhangi bir özlem duyduğumu hiç anımsamıyorum... Gençliğimde içinde yaşadığımız dünyanın bilmeceleri üzerine bir şeyleri anlamak ve belki de onların çözümüne katkıda bulunmak için zorlayıcı bir gereksinim duydum."[2] Son yıllarının toplumbilimsel çalışmalarını tartıştığı bir başka parçada da: "Doğal bilimler, tıp ve psikoterapi arasında yaşam boyu süren bir *détour*'dan [yolculuk—*ç.n.*] sonra çok önceleri, düşünmek için bile çok küçük olduğum gençliğimde, beni büyülemiş olan kültürel sorunlara geri dönüyorum."[3]

Bize anlattığına göre Freud'un bilimsel bir kariyeri seçmesini belirleyen şey, tam da okulu bitirdiği sırada ortaya çıkan ve (görünüşe göre yanlış olarak) Goethe'ye yorulan "Doğa" üzerine halk için yazılmış tumturaklı bir yazı olmuştu. Ama eğer bilim yapılması gerekiyorsa pratik nedenler bunu tıpla sınırlıyordu. Freud 1873 güzünde kendini üniversiteye kaydettirdiğinde onyedi yaşındaydı. Ancak yine de bir tıp ünvanı almak için hiç de acelesi yoktu. Çünkü ilk bir ya da iki yıl boyunca değişik konularda konferanslara katıldı ama giderek önce biyoloji ve sonra da fizyoloji üzerinde yoğunlaştı. İlk araştırmasını üniversitede üçüncü yılında yaptı: Karşılaştırmalı Anatomi Profesörü tarafından yılan balığı anatomisinin bir ayrıntısını araştırmakla görevlendirildi; bunun için dörtyüz kadar örneği açması gerekiyordu. Hemen sonra Brücke'nin başkanlığındaki Fizyoloji Laboratuarına girdi ve burada altı yıl mutluluk içinde çalıştı. Brücke'den genelde fiziksel bilimlere yönelik tutumunun ana hatlarını ka-

[1] [*Bir Özyaşamöyküsü Çalışması* (1925*d*), çalışmanın başlangıcı dolaylarında.]
[2] ["*Meslekten Olmayanların Çözümlemesi Sorunu* (1927*a*)"na Eklenti.]
[3] ["*Bir Özyaşamöyküsü Çalışması* (1935*a*)"na Eklenti (1935).]

zandığına hiç kuşku yoktur. Bu yıllar boyunca Freud esas olarak merkezi sinir sistemi anatomisi üzerinde çalıştı ve bir yandan da yayınlar yapmaya başladı. Ama bu laboratuar çalışmalarından evdeki geniş ailenin gereksinimlerini karşılamaya yetecek bir gelir sağlanamayacağı kısa zamanda belli oldu. Böylece sonunda 1881'de tıp diploması almaya karar verdi ve bir yıl sonra hiç de istemeden Brücke'nin yanındaki işini bıraktı ve Viyana Genel Hastanesi'nde çalışmaya başladı.

Yaşamındaki bu değişikliği en sonunda belirleyen şey aile sorunlarından daha ivedi bir şeydi: 1882 Haziran'ında nişanlandı ve ondan sonraki tüm çabaları evliliği olası kılmaya yönelikti. Nişanlısı Martha Bernays, Hamburg'lu ünlü bir Yahudi ailesinden geliyordu ve o sırada Viyana'da yaşıyor olmasına karşın çok kısa zamanda uzakta, Kuzey Almanya'daki evine dönmek zorunda kaldı. Daha sonraki dört yıl boyunca onu tek görme olanağını kısa ziyaretlerde buldu ve iki âşık hemen hergün birbirlerine yazdıkları mektuplarla yetinmek zorunda kaldılar. Freud şimdi kendine tıp dünyasında bir yer edinmeye ve ün kazanmaya çalışıyordu. Hastanenin değişik bölümlerinde çalıştı ama kısa sürede nöroanatomi ve nöropatoloji üzerinde yoğunlaşmaya başladı. Bu dönemde de kokainin olası tıbbi kullanımı üzerine ilk sorgulamasını yayımladı ve bu Koller'e ilacı yerel anestezik olarak kullanma düşüncesini verdi. Freud iki ivedi plan yaptı: bunlardan biri İngiltere'deki üniversite hocalığına benzemeyen bir aşama olan *Privatdozent* olarak atanmak; diğeri ise büyük Charcot'nun hüküm sürdüğü Paris'te bir süre kalmasına olanak verecek bir yolculuk bursu bulmak. Her iki hedefin de gerçekleşmesi halinde kendisine gerçek bir avantaj sağlayacağını düşünüyordu ve 1885'de zorlu bir uğraştan sonra her ikisini de elde etti.

Salpêtrière'de (Paris'in ünlü sinir hastalıkları hastanesi) Charcot'nun yanında geçirdiği aylar, Freud'un yaşamının akışında bu kez devrimsel bir değişim yarattı. Hele çalışmalarının tümüyle fiziksel bilimlerle ilgili olduğu ve Paris'te bulunduğu sürece hâlâ beyin üzerinde dokubilimsel çalışmalar yaptığı düşünülecek olursa... O sırada Charcot'nun ilgisi özellikle histeri ve hipnotizma üzerinde yoğunlaşmıştı. Freud'un geldiği dünyada bu konulara güçlükle saygı gösterilirdi ama o onları özümlemeye başladı ve Charcot'nun kendisi onları

salt nöropatolojinin dalları saydığı halde Freud için onlar aklın araştırılmasının başlangıcı anlamına geliyordu.[4]

1886 baharında Viyana'ya dönüşünde Freud, sinir hastalıklarında konsültan olarak çalıştığı bir özel muayenehane açtı ve çok gecikmiş evliliği de hemen bunu izledi. Ancak tüm nöropatolojik çalışmalarını hemen bırakmadı; daha birçok yıl özellikle çocuklardaki beyin felci üzerinde çalıştı ve bu konuda önde gelen bir otorite oldu. Yine bu dönemde afazi[5] üzerine önemli bir monografi yazdı. Ama giderek daha fazla bir biçimde nevrozların sağaltımıyla uğraşmaya başlıyordu. Elektroterapiyle boşa giden deneylerden sonra hipnotik telkine yöneldi ve 1888'de Liebeault ve Bernheim tarafından başarıyla uygulanan tekniği öğrenmek için Nancy'yi ziyaret etti. Bunun da doyurucu olmadığı ortaya çıktı ve Freud daha başka bir yaklaşıma yöneldi. Bir arkadaşının, Viyana'da konsültan olarak çalışan ve kendisinden hayli büyük olan Dr. Josef Breuer'in on yıl kadar önce histerisi olan bir kızı oldukça yeni bir yöntemle iyileştirdiğini biliyordu. Breuer'i yöntemi bir kez daha kullanma konusunda ikna etti ve kendisi yöntemi çeşitli yeni olgulara uygulayıp umut verici sonuçlar aldı. Yöntem, histerinin hasta tarafından unutulmuş ruhsal bir yaralanmanın ürünü olduğu varsayımına dayanıyordu ve sağaltım, hastayı, unutulmuş yaralanmayı ona eşlik eden duygusu ile birlikte anımsamak üzere hipnotik bir duruma sokmaktan ibaretti. Çok geçmeden Freud hem yöntemde hem de onun dayandığı kuramda değişiklikler yapmaya başladı; bu sonunda Breuer ile ayrılmalarına ve Freud'un sonradan ruhçözümleme adını verdiği tüm düşünceler sisteminin gelişmesine yol açtı.

Bu andan sonra —belki de 1895'den sonra— ta yaşamının sonuna dek, Freud'un tüm entellektüel varoluşu, bu gelişme, onun geniş çaplı sonuçları ile kuramsal ve uygulamaya ilişkin yansımaları çevresinde dolandı. Freud'un keşiflerinin ve düşüncelerinin birbirini izleyen bir özetini birkaç cümlede toplamak kuşkusuz olanaksızdır; ama burada, bağlantısız bir biçimde, onun, düşünce alışkanlıklarımıza getirdiği temel değişikliklerden bazıları gösterilmeye çalışılacaktır. Bu arada onun dışsal yaşamını izlemeyi de sürdürebiliriz.

[4] [Nöropatoloji beyin ve omuriliğin hücre ve dokularındaki organik değişikliklerle ilgilenir. —*ç.n.*]

[5] [Beyinde konuşmayı, konuşulanları anlamayı yöneten merkezlerin ayrı ayrı ya da birlikte tahrip olmasına bağlı konuşma bozukluğu ya da yokluğu. —*ç.n.*]

Viyana'da ev yaşantısına ilişkin varoluşu değişimden yoksundur: 1891'den kırkyedi yıl sonra Londra'ya gitmek üzere yola çıkana dek eviyle muayene odası aynı binada yer almıştır. Mutlu evliliği ve büyüyen ailesi —üç oğul ve üç kız— mesleki kariyerini, en azından başlangıçta, çevreleyen güçlükleri dengelemiştir. Tıp çevrelerinde Freud'a karşı ön yargı yaratan, yalnızca keşiflerinin doğası değil; en az onun kadar güçlü olmak üzere Viyana'nın resmi dünyasına egemen olan şiddetli antisemitik duygulardır: üniversite profesörlüğüne atanması sürekli olarak politik nedenlerle ertelenmiştir.

Bu erken yılların özel bir yönünden sonuçları nedeniyle söz edilmeye değer. Bu Freud'un zeki ama dengesiz Berlin'li bir hekim olan ve kulak burun uzmanı olduğu halde insan biyolojisine ve yaşamsal süreçler üzerinde dönemsel görüngülerin etkisine daha geniş bir ilgi duyan Wilhelm Fliess'le olan arkadaşlığıdır. Onbeş yıl boyunca, 1887'den 1902'ye dek, Freud, onunla düzenli olarak yazışmış, düşüncelerinin gelişimini ona bildirmiş, ilerideki yazılarını özetleyen uzun taslaklar göndermiş ve hepsinden önemlisi, ona, kırkbin sözcükten oluşan ve "Bilimsel Bir Ruhbilim Projesi" adı verilen denemesini göndermiştir. Bu deneme, Freud'un kariyerinin dönemeç noktası olarak betimlenebilecek bir zamanda 1895'de, o, gönülsüzce fizyolojiden ruhbilime dönerken düzenlenmişti; ruhbilim olgularını salt nörolojik terimlerle verme girişimiydi. Bu makale ve Freud'un Fliess'le yazışmalarının diğerleri iyi bir şans eseri kaybolmamıştır: onlar Freud'un düşüncelerinin üzerine hayranlık verici bir ışık tutarlar ve ruhçözümlemenin sonraki buluşlarının, onun aklında, bu erken dönemde bile ne ölçüde var olduğunu gösterirler.

Fliess'le ilişkisi dışında Freud'un başlangıçta pek az dış desteği vardı. Giderek Viyana'da, çevresine biraz öğrenci topladı ama ancak on yıl kadar sonra, 1906'da bir dizi İsviçre'li ruh hekiminin Freud'un görüşlerine bağlanmasıyla bir değişim resmen başlamış oldu. Bunların başını Zürih akıl hastanesinin başhekimi Bleuler ile asistanı Jung çekiyordu. Bu ruhçözümlemenin ilk yayılışının başlangıcını oluşturdu. 1908'de Salzburg'da uluslararası bir ruhçözümleyiciler toplantısı yapıldı ve 1909'da Freud ile Jung bir dizi konferans vermek üzere Amerika Birleşik Devletleri'ne davet edildi. Freud'un yazıları pek çok dile çevrilmeye başladı ve uygulayıcı çözümleyiciler tüm dünyaya

yayıldı. Ama ruhçözümlemenin gelişimi gerilemelerden arınmış değildi; konusu akılda hareket yaratan akımlar kolayca benimsenişinden daha derinlere gitmekteydi. 1911'de Freud'un önde gelen Viyana'lı destekçilerinden biri, Alfred Adler, ondan koptu ve iki ya da üç yıl sonra Jung'un Freud'dan farkları onların ayrılmalarına neden oldu. Bundan neredeyse hemen sonra Birinci Dünya Savaşı başladı ve ruhçözümlemenin uluslararası yayılması kesintiye uğradı. Hemen bunun arkasından da en acı kişisel trajediler geldi — bir kızının ve gözde bir torununun ölümü ve yaşamının son onaltı yılında onu acımasızca izleyecek olan habis hastalığın[6] başlaması. Ancak bu dertlerin hiçbiri Freud'un gözlemlerinin ve çıkardığı sonuçların gelişimini kesintiye uğratmadı. Düşüncelerinin yapısı yayılmaya devam etti ve daha da yaygın uygulama alanı buldu — özellikle toplumbilim alanında. O zamana dek dünyaca ünlü bir kişi olarak tanınmıştı ama hiçbir onur onu 1936'da, sekseninci yaşgününde Kraliyet Sosyetesinin Yazışma üyesi seçilmek kadar mutlu etmedi. Aralarında Başkan Roosevelt'in de bulunduğu söylenen etkin hayranların çabalarıyla desteklenen bu ünün, Hitler 1938'de Avusturya'yı işgal ettiği sırada, yayınlarının toplanıp imha edilmesine karşın, Nasyonal Sosyalistlerin en kötü aşırılıklarından onu koruduğuna hiç kuşku yoktur. Freud'un Viyana'dan ayrılması yine de gerekliydi ve o yılın Haziran'ında ailesinin bir kısmıyla Londra yolculuğuna çıktı ve bir yıl sonra 23 Eylül 1939'da orada öldü.

Freud'un çağdaş düşüncenin devrimci kurucularından biri olduğunu söylemek ve onun adını Einstein'ınki ile birleştirmek bir gazeteci klişesi halini almıştır. Ancak çoğu insan bunlardan birinin getirdiği değişiklikleri özetlemede diğerinin getirdiklerini özetlemede olduğu kadar zorlanacaktır.

Freud'un keşifleri, her ne kadar bu gruplar karşılıklı olarak birbirleriyle ilişkili de olsa, üç başlık altında toplanabilir — bir araştırma aracı, aracın ürettiği bulgular ve bulgulardan çıkarılan kuramsal hipotezler. Ancak Freud'un tüm çalışmalarının arkasında nedensellik yasasının evrensel geçerliliğinin bulunduğunu kabul edebiliriz. Fiziksel görüngüler bakımından bu inanç belki Brücke'nin laboratuarındaki

[6] [Çene kemiğinde kanser. —*ç.n.*]

deneyiminden türemekte ve Helmholz ekolüne dek uzanmaktaydı; ama Freud, bu inancı inatla zihinsel görüngüler alanına da genişletmiş ve burada olasılıkla hocası ruh hekimi Meynert'ten ve dolaylı olarak Herbart'ın felsefesinden etkilenmiştir.

En başta, Freud insan aklının bilimsel olarak incelenmesi için ilk aracın kâşifidir. Yaratıcı dâhi yazarların, zihinsel süreçler hakkında bölük pörçük içgörüleri olmuştur ama Freud'dan önce hiçbir sistematik araştırma yöntemi bulunmamaktadır. Onun bu aracı mükemmelleştirmesi yavaş yavaş olmuştur çünkü böyle bir araştırmanın önündeki güçlükler de yavaş yavaş ortaya çıkmıştır. Breuer'in histeriyi açıklayışındaki unutulmuş yaralanma en baştaki sorunu oluşturmuştur ve belki de tüm sorunlar arasında en temel olan odur; çünkü aklın, ne dışarıdan bakan ne de öznenin kendisi için gözleme hemen açık olmayan etkin kesimlerinin bulunduğunu kesin olarak ortaya koymuştur. Aklın bu kesimleri, Freud tarafından, metafizik ya da terminolojik tartışmalara aldırılmaksızın, bilinçdışı diye adlandırılmıştır. Bunların varlığı, kişinin telkini tümüyle unuttuğu ama biraz önce kendisine telkin edilen bir eylemi tümüyle uyanık bir durumdayken gerçekleştirdiği hipnoz sonrası telkin olgusuyla da aynı biçimde gösterilmiştir. Böylece aklın hiçbir muayenesi bu bilinçdışı kesimi de gözönüne almadıkça tamamlanmış olamazdı. Bu nasıl yapılabilirdi? Apaçık yanıt şöyle olabilir gibi görünüyordu: hipnotik telkin yoluyla ve de bu Breuer'in ve başlangıçta Freud'un kullandığı araçtı. Ama kısa sürede düzensiz ve belirsiz çalıştığı, bazan da hiç işe yaramadığı için yetersiz bir araç halini aldı. Bu nedenle, yavaş yavaş Freud telkinin kullanımını terk etti ve onun yerine sonradan "serbest çağrışım" diye adlandırılan tümüyle yeni bir araç geçirdi. Aklı araştırılan kişiden basitçe aklına ne gelirse söylemesini istemek gibi işitilmemiş bir planı benimsedi. Bu kritik karar hemen çok çarpıcı sonuçlar verdi; bu ilkel biçiminde bile Freud'un aracı yeni içgörüler yarattı. Çünkü bir şeylerin bir süre yüzmesine karşın er ya da geç çağrışımların akışı kuruyordu: kişi daha başka söyleyecek bir şey bulmuyor ya da bulamıyordu. Böylece, deneğin bilinçli isteğinden ayrı ve araştırmayla işbirliği yapmayı reddeden bir güç, "direnç", olgusu günışığına çıktı. Burada kuramın çok önemli bir parçası, aklı, bazan uyum içinde bazan da birbirine karşıt olarak çalışan bazıları bilinçli bazıları bilinç-

dışı çeşitli zihinsel güçlerden ibaret gören bir hipotez için bir temel bulunuyordu.

Sonunda bu görüngülerin evrensel olduğu ortaya çıktığı halde, ilk olarak nevrotik hastalarda gözlemlendi ve incelendi ve Freud'un çalışmalarının ilk yılları, büyük ölçüde bu hastaların "direnç"lerini yenmeye ve bu dirençlerin altında yatan şeylere ışık tutmaya yarayacak araçları keşfetmeyle ilgiliydi. Çözüm, ancak Freud'un kesiminde olağandışı bir öz-gözlemle —şimdi onun öz-çözümlemesi diye tanımlayabildiğimiz şeyle— mümkün oldu. Daha önce sözü edilen Fliess'e yazdığı mektuplarda bu olayın ilk elden güncel bir betimlemesine sahip olduğumuz için şanslıyız. Bu çözümleme, Freud'a, akılda işleyen bilinçdışı süreçlerin doğasını keşfetme ve onların bilinçli hale gelmesine karşı neden bu denli güçlü bir direnç bulunduğunu anlama olanağı vermiş; hastalarında bu direncin üstesinden gelmek ya da ondan kurtulmak için teknikler geliştirmesini sağlamış; ve hepsinden önemlisi, bu bilinçdışı süreçlerin işleyiş biçimi ile bildiğimiz bilinçli süreçlerin işleyişi arasındaki çok büyük farkı kavramasına yardım etmiştir. Bu üç noktanın her biri için bir şeyler söyleyebiliriz çünkü aslında bunlar, Freud'un, akıl hakkındaki bilgimize getirdiği katkının özünü oluştururlar.

Aklın bilinçdışı içeriğinin, tümüyle, enerjilerini doğrudan birincil fiziksel içgüdülerden alan davranışsal eğilimlerin —arzular ya da istekler— etkinliğinden ibaret olduğu görülmüştür. Anında doyum sağlamak dışında hiçbir düşünceye aldırış etmeksizin işlerler; bu nedenle de aklın, gerçekliğe uyum ve dış tehlikelerden kaçınma ile ilgili daha bilinçli öğelerine ayak uyduramamaları daha olasıdır. Dahası, bu ilkel eğilimler, büyük ölçüde cinsel ya da yıkıcı doğada olduklarından, daha toplumsal ve daha uygarlaşmış zihinsel güçlerle çatışma içine girebilirler. Bu yoldaki araştırmalar, Freud'u, çocukların cinsel yaşamlarının uzun süredir gizli kalmış sırlarını ve Oedipus karmaşasını keşfetmeye yönelten şeylerdir.

İkinci olarak Freud'un öz-çözümlemesi, onu, düşlerin doğasını soruşturmaya yöneltmiştir. Bunların da, nevrotik belirtiler gibi, birincil bilinçdışı itkilerle ikincil bilinçli itkiler arasındaki bir çatışma ve uzlaşmanın ürünü oldukları ortaya çıkmıştır. Bu nedenle onları öğelerine çözümlemek arkalarında gizli bilinçdışı içeriklerini çıkarmaya ola-

nak vermektedir ve de düşler hemen hemen evrensel biçimde ortaya çıkan ortak görüngüler olduklarından, onların yorumu, nevrotik hastaların direncine nüfuz etmek için en yararlı teknik bir beceri halini almıştır.

Sonunda düşlerin özenli incelemesi Freud'un birincil ve ikincil düşünce süreçleri diye adlandırdığı şeyler, aklın bilinçdışı ve bilinç bölgelerindeki olaylar arasındaki dikkate değer farkları sınıflandırmasına olanak vermiştir. Bilinçdışında hiçbir tür örgütlenme ya da eşgüdüm bulunmadığı; ayrı ayrı her itkinin tüm diğerlerinden bağımsız olarak doyum aradığı; birbirlerinden etkilenmeden ortaya çıktıkları; zıtlıkların tümüyle işlemez olduğu ve en zıt itkilerin yanyana gelişebildiği bulunmuştur. Böylece yine bilinçdışında düşünce çağrışımları herhangi bir mantık ilişkisi taşımayan diziler halinde ilerleyebilmektedir: benzerlikler aynılık sayılmakta, eksilerle artılar denkleştirilebilmektedir. Yine davranışsal eğilimlerin bağlandığı nesneler bilinçdışında olağanüstü biçimde değişebilmektedir — bir kişi tüm bir çağrışımlar zinciri boyunca hiçbir mantıksal temel olmaksızın bir başkasıyla yer değiştirebilmektedir. Freud, bilinçli düşünceye, özellikle birincil sürece ilişkin mekanizmaların girmesinin yalnızca düşlerin değil başka pek çok normal ya da patolojik zihinsel olayın garipliğinden sorumlu olduğunu algılamıştır.

Freud'un çalışmalarının daha sonraki kesimlerinin tümünün bu erken düşüncelerin yoğun bir yaygınlaştırılma ve işlenmesi olduğunu söylemek pek de abartılı olmaz. Onlar yalnızca psikonevrozların ve psikozların mekanizmalarını aydınlatmaya değil dil sürçmesi, espri yapma, sanatsal yaratış, politik kurumlar ve din gibi normal süreçlere de uygulanmışlar; çoğu uygulamalı bilime —arkeoloji, antropoloji, kriminoloji, eğitim— yeni bir ışık tutmada da rol almışlar; ayrıca ruhçözümsel sağaltımın etkinliğinde de yardımcı olmuşlardır. Son olarak da Freud, bu öğesel gözlemler üzerine "metapsikoloji" dediği çok daha genel kavramlardan oluşan bir kuramsal üstyapı kurmuştur. Ancak pek çok kişinin bunları hayranlık uyandırıcı bulmasına karşın kendisi her zaman bunların geçici hipotezler olduğu konusunda diretmiştir. Gerçekten yaşamının oldukça ileri döneminde "bilinçdışı" teriminin bulanıklığı ve pek çok çelişkili kullanımından etkilenerek örgütlenmemiş içgüdüsel eğilimlerin "id", örgütlenmiş gerçekçi kesi-

min "ego" ve eleştirel ve ahlâksal işlevin "süperego" diye adlandırıldığı, aklın yeni bir yapısal tanımını —pek çok konuya kesinlikle açıklık getirmiş olan bir yeni tanımlama— yapmıştır.

Bunlar okura Freud'un yaşamının dış olayları ve keşiflerinin amacına ilişkin bazı bilgiler sağlayan bir taslaktır. Daha fazlasını istemek uygun olur muydu? Biraz daha derine girmek ve Freud'un ne tür bir insan olduğunu soruşturmak? Herhalde olmazdı. Ama insanoğlunun büyük adamlara ilişkin merakı doymak bilmez ve eğer o merak gerçek öykülerle doyurulmazsa kaçınılmaz biçimde mitolojik öyküler uyduracaktır. Freud'un ilk kitaplarından ikisinde (*Düşlerin Yorumu* ve *Günlük Yaşamın Psikopatolojisi*) tezini sunuşu onu alışılmadık miktarda kişisel malzemeyi ortaya koymak zorunda bırakmıştır. Bununla birlikte, ya da belki de salt bu nedenle kendi özel yaşamına girme doğrultusundaki herhangi bir çabaya şiddetle karşı çıkmış ve bu yüzden de bir yığın mitin konusu olmuştur. Örneğin ilk ve en naif söylentilere göre kendini toplumun ahlâkını yıkmaya adamış terk edilmiş bir serseridir. Daha sonraki fantaziler zıt yönde olma eğilimindedir: o, katı bir ahlâkçı, acımasız bir disiplinci, bir otokrat, benmerkezci ve gülümsemez ve temelde mutsuz bir adamdır. Onunla kısaca da olsa tanışmış olan birine bu her iki resim de aynı derecede aptalca gelirdi. İkinci tablo hiç kuşkusuz kısmen son yıllarındaki fiziksel ıstırabından türemiştir; ama kısmen de çok yaygın olan portrelerinin bazılarından türeyen şanssız izlenimden ileri gelmektedir. Fotoğraf çektirmeyi sevmezdi, özellikle de profesyonel fotoğrafçılara ve görüntüsü bazan bu durumu yansıtmıştır; sanatçılar da her zaman ruhçözümlemenin mucidini vahşi ve ürkütücü bir görünümde gösterme gereksinimine kapılmışlardır. Ancak neyse ki çok daha sevimli ve daha doğru türden resimleri de vardır — örneğin en büyük oğlunun babasına ilişkin günlüğünde (Martin Freud, *Glory Reflected*, [1957]) bulunabilecekler gibi bir tatilde ya da çocuklarıyla birlikteyken çekilmiş enstantaneler. Gerçekten bu güzel ve eğlenceli kitap, pek çok yönden daha resmî ve değersiz yaşamöykülerinin bozduğu dengeyi kurmuş ve sıradan yaşamı içindeki Freud hakkında bir şeyler getirmiştir. Bu portrelerin bazıları bize onun erken dönemlerde dolgun olduğunu ama daha geç yıllarda, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra ve hattâ hasta-

lığından önce artık bunun böyle olmadığını ve yüz hatlarının da tüm bedeninin de (orta boyluydu) temelde gergin bir enerji ve uyanık bir gözlem izlenimi yarattığını gösterir. Daha resmi tavırlarında ciddi ama nazik ve ilgiliydi ama başka koşullarda hoş biçimde alaycı bir mizah duygusuyla eğlendirici bir konuşmacı olabilirdi. Ailesine fedakarca düşkünlüğünü keşfetmek ve onun sevgi uyandıran bir adam olduğunu ayrımsamak kolaydır. Pek çok değişik ilgisi vardı —dış geziler yapmaya, kırsal kesimde tatil yapmaya, dağlarda gezmeye düşkündü— ve başka daha kapsamlı konulara da meraklıydı: sanat, edebiyat, arkeoloji. Freud yalnız Almanca değil birçok dilde iyi okuyabilen bir kişiydi. İngilizce ve Fransızca'yı akıcı bir biçimde okur, İspanyolca ve İtalyancayı da biraz bilirdi. Öğreniminin daha sonraki kesimlerinin temelde bilimsel olmasına karşın (aslında üniversitede de kısa bir süre felsefe çalışmıştır) lisede klasikleri okuduğu ve onlara sevgisinin hiç kaybolmadığı unutulmamalıdır. Elimizde onyedi yaşındayken bir okul arkadaşına yazılmış bir mektup var.[7] O mektupta okul bitirme sınavlarındaki değişik konularda elde ettiği değişik başarıları anlatır: Latince'den Virgil'den bir parça ve Yunanca'dan tüm sorular arasında *Oedipus Rex*'ten otuzüç dize.

Kısaca Freud'a İngiltere'de Victoria tipi bir eğitimin en iyi ürününe nasıl bakıyorsak öyle bakmalıyız. Edebiyat ve sanattaki zevkleri açıkça bizimkinden farklı olacaktır; ahlâk konusundaki görüşleri kesinlikle liberal olmasına karşın Freud sonrası çağa ait değildir. Ama onda yaşamı coşkularla dolu olarak yaşamış ve acılaşmadan pek çok acı çekmiş bir adam görmeliyiz. Ondan her zaman ayakta kalmış nitelikler tam dürüstlük ve doğrudanlık ve de ne denli yeni ya da olağandışı olursa olsun kendisine sunulan her olguyu ele almaya ve üzerinde durmaya entelektüel olarak hazır oluşu olmuştur. Belki de şaşırtıcı bazı özelliklere yol açan şey, yüzeysel bir insanlardan kaçmanın gizlemeyi başaramadığı genel bir iyilikseverlikle birleşen bu niteliklerin kaçınılmaz bir sonucu ve uzantısıdır. Aklının inceliğine karşın temelde yalın bir insandır ve eleştirel yeteneğinde bazan beklenmeyen gecikmeler olmuştur — örneğin Ejiptoloji ya da filoloji gibi kendi alanı dışında güvenilmez bir otoriteyi ve hepsinden garibi de inanmak için algı gücünün sınanması gereken birini algılayamaması;

[7] [Emil Fluss. Mektup Freud'un yazışmalarına ilişkin ciltte dir. (1960*a*).]

tanışlarının eksikliklerine karşı arasıra ortaya çıkan bir körlük gibi. Freud'un da tıpkı bizler gibi bir insanoğlu olduğunu bildirmek gururumuzu okşayacak da olsa bu doyumun çok ileri gitmiş olduğu kolayca anlaşılacaktır. O güne dek normal bilinçlilikten dıştalanmış olan tüm bir zihinsel olgular alanını ayrımsayabilen, düşleri ilk kez yorumlamış olan, çocukluk cinselliği olgusunu ilk kez kabul etmiş, birincil ve ikincil düşünce süreçleri arasında ilk kez ayrım yapmış yani bilinçdışı aklı ilk kez bizim için gerçek kılmış bir adamda çok olağandışı bir şeyler olsa gerektir.

JAMES STRACHEY

[Daha ileri bilgi arayanlar o bilgileri Freud'un Ernest Jones tarafından yazılmış üç ciltlik yaşamöyküsünde; oğluyla gelini, Ernest ve Lucie Freud'un düzenledikleri Freud'un mektuplarını kapsayan kitapta (1960*a*), Wilhelm Fliess'le (1950*a*), Karl Abraham'la (1965*a*), C.G. Jung'la (1974*a*), Oskar Pfister'le (1963*a*), Lou Andreas-Salomé ile (1966*a*), Edoardo Weiss'la (1970*a*) ve Arnold Zweig'la (1968*a*) yazışmalarının diğer ciltlerinde ve de tüm bunların ötesinde Freud'un kendi çalışmalarının çeşitli ciltlerinde bulabilirler.]

KRONOLOJİK TABLO

Bu tablo çok kaba olarak Freud'un entelektüel gelişiminde ve görüşlerindeki köşe başlarını belirlemektedir. Dış yaşamının temel olaylarının bir kısmı da tabloya eklenmiştir.

1856. 6 Mayıs Moravia'da Freiberg'de doğum.
1860. Aile Viyana'ya yerleşir.
1865. Gymnasium'a (ortaokul) girer.
1873. Viyana Üniversitesine tıp öğrencisi olarak girer.
1876-82. Viyana'da Fizyoloji Enstitüsünde Brücke'nin yanında çalışır.
1877. İlk yayınlar: anatomi ve fizyoloji üzerine makaleler.
1881. Tıp Doktoru olarak mezun olur.
1882. Martha Bernays ile nişanlanma.
1882-5. Viyana Genel Hastanesinde çalışma, beyin anatomisi üzerinde yoğunlaşma: pek çok yayın.
1884-7. Kokainin klinik kullanımı üzerine araştırmalar.
1885. Nöropatoloji *Privatdozent*'i (üniversite hocası) olarak atanma.
1885 (Ekim)-1886 (Şubat), Paris'te Salpêtrière'de (Sinir hastalıkları hastanesi) Charcot'nun yanında çalışma. İlgi ilk olarak hipnoz ve histeriye yönelir.
1886. Martha Bernays'la evlenme. Viyana'da sinir hastalıkları üzerine özel muayenehane açış.
1886-93. Viyana'da Kassowitz Enstitüsünde nöroloji üzerine, özellik-

le çocuklardaki beyin felçleri üzerine sürekli çalışma ve pek çok yayın. Giderek ilginin nörolojiden psikopatolojiye kayması.

1887. En büyük kızının doğumu (Mathilde).

1887-1902. Berlin'deki Wilhelm Fliess'le arkadaşlık ve yazışma. Freud'un, bu dönemde, ona yazdığı ve ölümünden sonra, 1950'de, yayımlanan mektupları, görüşlerinin gelişimine pek çok ışık tutmuştur.

1887. Uygulamalarında hipnotik telkini kullanmaya başlar.

(yak.) 1888. Histerinin katartik sağaltımında hipnozu kullanarak, Breuer'i izlemeye başlar. Giderek hipnozu bırakır ve onun yerine serbest çağrışımı geçirir.

1889. Telkin tekniğini incelemek üzere, Nancy'de, Bernheim'ı ziyaret eder. En büyük oğlunun doğumu (Martin).

1891. Afazi üzerine monografi.
İkinci oğlunun doğumu (Oliver).

1892. En küçük oğlunun doğumu (Ernst).

1893. Breuer ile Freud'un "Ön İletişimler"inin yayımlanması: histeride yaralanma kuramının ve katartik sağaltımın sunumu.
İkinci kızının doğumu (Sophie).

1893-8. Histeri, obsesyonlar ve anksiyete üzerine araştırma ve kısa makaleler.

1895. Breuer ile birlikte, *Histeri Üzerine Çalışmalar*; olgu öyküleri ve Freud'un kendi tekniğini betimlemesi, ayrıca aktarımın ilk olarak tanıtılması.

1893-6. Freud'la Breuer arasında giderek artan görüş ayrılığı. Freud, savunma ve bastırma kavramlarını ve de nevrozun, ego ile libido arasında bir çatışmanın sonucu olduğunu getirir.

1895. *Bilimsel Bir Ruhbilim Projesi:* Freud'un Fliess'e mektupları arasında bulunur ve ilk kez 1950'de basılmıştır. Ruhbilimi nöroloji terimleri ile anlatmak için başarısız bir girişim, ama Freud'un daha sonraki çoğu kuramının habercisidir.
En küçük çocuğunun doğumu (Anna).

1896. "Ruhçözümleme" teriminin ortaya çıkışı.
Babasının ölümü (80 yaşında).

1897. Freud'un öz-çözümlemesi; yaralanma kuramının terk edilmesine ve çocuksu cinsellik ve Oedipus karmaşasının benimsenmesine yol açmıştır.

1900. *Düşlerin Yorumu.* Son bölümünde, Freud'un, zihinsel süreçler, bilinçdışı ve "haz ilkesi"nin üstünlüğü üzerine tüm görüşleri ilk kez özetlenir.
1901. *Günlük Yaşamın Psikopatolojisi.* Bu, düşler hakkındaki kitapla birlikte, Freud'un kuramlarının, yalnızca patolojik durumlara değil normal zihinsel yaşama da uygulandığını ortaya koyar.
1902. Professor Extraordinarius atanır.
1905. *Cinsellik Kuramı Üzerine Üç Deneme*: İnsanoğlunda, cinsel içgüdünün gelişiminin, bebeklikten erişkinliğe dek ilk kez izlenişi.
(yak.) 1906. Jung ruhçözümlemeye katılır.
1908. Ruhçözümleyicilerin ilk uluslararası toplantısı (Salzburg'da).
1909. Freud ve Jung konferans vermek üzere A.B.D.'ye çağrılırlar. Bir çocuğun ilk çözümlemesinin olgu öyküsü (Küçük Hans, beş yaşında) daha önce, erişkinlerin çözümlemesinden çıkarılmış olan sonuçların, özellikle de bebeklik cinselliği ile Oedipus ve iğdiş edilme karmaşasına ilişkin olanların desteklenmesi.
(yak.) 1910 "Narsisizm" kuramının ilk ortaya çıkışı.
1911-15. Ruhçözümleme tekniği üzerine makaleler.
1911. Adler'in ayrılışı.
Ruhçözümsel kuramların psikotik bir olguya uygulanması: Dr. Schreber'in özyaşamöyküsü.
1912-13. *Totem ve Tabu:* Ruhçözümlemenin, antropolojik malzemeye uygulanması.
1914. Jung'un ayrılışı.
"Ruhçözümsel Devinimin Tarihi Üzerine". Adler ve Jung hakkında polemik yapılan bir kesimi de içerir.
Son büyük olgu öyküsünü, "Kurt Adam"ı yazar, (1918'e dek yayımlanmamıştır).
1915. Geriye yalnızca beş tanesi kalmış ve temel kuramsal sorularla ilgili oniki "metapsikolojik" makaleden oluşan dizi.
1915-17. *Giriş Konferansları:* Freud'un görüşlerinin Birinci Dünya Savaşı'na kadarki durumunun kapsamlı genel bir derlemesi.
1919. Narsisizm kuramının savaş nevrozlarına uygulanması.
1920. İkinci kızının ölümü.
Haz İlkesinin Ötesinde: "yineleme takıntısı" ve "ölüm içgüdüsü" kuramının ilk kez açık olarak tanıtılması.

1921. *Grup Ruhbilimi.* Ego'nun sistematik bir çözümsel incelemesinin başlangıcı.
1923. *Ego ve İd.* Bir id, bir ego ve bir de süperego'ya bölünmesiyle aklın yapı ve işleyişinin büyük ölçüde düzeltilmiş tanımı.
Kanser hastalığının ortaya çıkışı.
1925. Kadınların cinsel gelişimi üzerine düzeltilmiş görüşler.
1926. *Ketvurmalar, Belirtiler ve Anksiyete.* Anksiyete sorunu üzerine düzeltilmiş görüşler.
1927. *Bir Yanılsamanın Geleceği.* Bir din tartışması: Freud'un geriye kalan yıllarının çoğunu adadığı bir dizi toplumbilimsel çalışmanın birincisi.
1930. *Uygarlık ve Hoşnutsuzlukları.* Bu, Freud'un yıkıcı içgüdüler (ki "ölüm içgüdüsü"nün bir görünümü sayılmıştır) üzerine ilk kapsamlı çalışmasını içerir.
Freud, Frankfurt kenti tarafından Goethe Ödülü ile ödüllendirilir.
Annesinin ölümü (95 yaşında).
1933. Hitler Almanya'da güç kazanır: Freud'un kitapları Berlin'de Naziler tarafından yakılır.
1934-8. *Musa ve Tektanrıcılık.* Freud'un yaşamı boyunca yayımlanan son kitabı.
1936. Sekseninci yaşgünü. Kraliyet Sosyetesine Yazışma Üyesi seçilmesi.
1938. Hitler'in Avusturya'yı işgali. Freud, Londra'ya gitmek üzere, Viyana'yı terk eder. *Ruhçözümlemenin Bir Taslağı.* Ruhçözümlemenin son bitmemiş ama derinlemesine bir tanıtımı.
1939. 23 Eylül. Londra'da ölümü.

JAMES STRACHEY

DÜŞLERİN YORUMU

(1900)

Flecterc si nequeo superos, Acheronta movebo
(Üstesinden gelinmezse yolumuz cehennemdir)

EDİTÖRÜN GİRİŞİ

DIE TRAUMDEUTUNG (Düşlerin Yorumu)

(1) BİBLİYOGRAFİK

(A) ALMANCA BASIMLAR:

1900 ilk Almanca basım; (çıkışı 1899) Leipzig ve Viyana; iv + 375 s.
1909 2.Basım (Genişletilmiş ve gözden geçirilmiş) vi + 389 s.
1911 3.Basım (Genişletilmiş ve gözden geçirilmiş) x + 418 s.
1914 4.Basım (Genişletilmiş ve gözden geçirilmiş) x + 498 s.
1919 5.Basım (Genişletilmiş ve gözden geçirilmiş) ix + 474 s.
1921 6.Basım (Yeni önsöz ve gözden geçirilmiş kàynakça dışında 5.Basımın yeniden basımı) vii + 478 s.
1922 7.Basım (6.Basımın yeniden basımı)
1925 *Gesammelte Schriften,* 2'nin tümü ve 3'ün bir kısmı (Genişletilmiş ve gözden geçirilmiş) 543 ve 1-185 s.
1930 8.Basım (Genişletilmiş ve gözden geçirilmiş) x + 435 s.
1942 *Gesammelte Werke,* Çift cilt 2/3 (8.Basımın yeniden basımı) xv + 1-642 s.

(B) İNGİLİZCE ÇEVİRİLER

1913 ilk İngilizce Çeviri (A. A. Brill), Londra ve New York xiii + 510 s.

1915 2. Basım (1913'ün yeniden basımı)
1932 3. Basım (Tümüyle gözden geçirilmiş ve adları belirtilmemiş kişilerce büyük ölçüde yeniden yazılmış.) Londra ve New York 600 s.
1938 *Sigmund Freud'un Temel Yazıları*'nda, 181-549, New York, (3. Basımın yetersiz yeniden basımı I.Bölümün hemen tamamı eksik.)
1953 *Standard Basım*, 4'ün tümü ve 5'in bir kısmı xxxii + 1-338 ve 339-627 s.

Die Traumdeutung (*Düşlerin Yorumu*) başlık sayfasına yeni yüzyılın tarihi yazılmasına karşın aslında ilk kez 1899 Kasım başında yayımlandı. Freud'un basım dizileri boyunca az ya da çok "güncelleştirdiği" iki kitaptan —öteki *Cinsellik Kuramı Üzerine Üç Deneme* (1905*d*)— biridir. Buradaki çalışmanın üçüncü basımından sonra içindeki değişiklikler herhangi bir biçimde gösterilmemiş ve bu sonraki basımların okurlarında biraz akıl karıştırıcı bir etki yaratmıştır; çünkü yeni malzeme bazan Freud'un görüşlerinde kitabın özgün olarak yazıldığı tarihten uzun süre sonra oluşan değişimlere ilişkin bir bilgiyi anlatmaktadır. Bu güçlüğün üstesinden gelme girişimlerinden birinde Freud'un çalışmalarının ilk derlenmiş basımının (*Gesammelte Schriften*) editörleri *Düşlerin Yorumu*'nun özgün biçimini bir ciltte vermişler, ikinci bir cilde de sonradan eklenen tüm malzemeyi yerleştirmişlerdir. Ancak ne yazık ki çalışma çok dikkatli olarak yürütülmemişti; çünkü eklemelerin tarihleri verilmemiş ve böylece de planın avantajlarının çoğu boşa gitmişti. Sonraki basımlarda eski, ayrımlaşmamış tek ciltlik biçime geri dönülmüştür.

Tek bir konuyla ilgili en fazla sayıda ekleme düşlerde simgeciliğe ilişkin olanlardır. Freud bu çalışmasının VI.Bölüm E Kesiminin (2. Cilt) başlangıcında konunun bu yanının önemini tam olarak geç kavradığını açıklar. İlk basımda simgecilik tartışması VI.Bölümde "Temsil Edilebilirlik Üzerine Görüşler"e ilişkin kesimin sonunda birkaç sayfayla sınırlıdır. İkinci basımda (1909) bu Kesime hiçbir şey eklenmemişti; ama öte yandan V.Bölümdeki "Tipik Düşler" kesiminin sonuna cinsel simgecilik üzerine birçok sayfa yerleştirilmişti. Üçüncü basımda (1911) bunlar çok belirgin bir biçimde genişlemiş oysa VI. Bölümdeki özgün parça değişmeden kalmıştı. Ayırdına va-

rılmasında açıkça geç kalınmıştı ve dördüncü basımda (1914) simgecilik üzerine tümüyle yeni bir kesim VI. Bölüme sokulmuş, V. Bölümde yığılmış olan malzeme, tümüyle yeni birçok malzemeyle birlikte, artık bunun içine taşınmıştı. Sonraki basımlarda çok daha fazla madde eklenmiş olmasına karşın kitabın *çatısında* hiçbir değişiklik yapılmamıştı. Çift ciltlik basımdan (1925) sonra —yani sekizinci basımda (1930)— V.Bölümdeki "Tipik Düşler"e ilişkin kesimde daha önce çıkarılmış olan bazı parçalar yeniden yerleştirildi.

Dördüncü, beşinci, altıncı ve yedinci basımlarda (yani 1914'den 1922'ye dek) Otto Rank'ın iki denemesi ("Düşler ve Yaratıcı Yazarlık" ile "Düşler ve Mitler") VI.Bölümün sonunda basılıydı ama daha sonra çıkarıldı.

Geriye kaynaklar kalıyor. İlk basım büyük çoğunluğuna Freud'un metin içinde gönderme yaptığı seksen kadar kitabın bir listesini içeriyordu. Bu ikinci ve üçüncü basımda değişmeden kaldı ama üçüncü basımda 1900'den beri yazılmış kırk kadar kitaba ilişkin ikinci bir liste eklendi. Bundan sonra her iki liste de hızla büyümeye başladı ve sekizinci basımda ilk liste 260, ikinci liste ise 200'ün üzerinde çalışmayı içeriyordu. Bu evrede ilk (1900 öncesi) listedeki başlıklardan Freud'un metninde sözü edilen kitaplar azınlıktaydı; oysa öte yandan ikinci (1900 sonrası) listesi (Freud'un çeşitli önsözlerindeki kendi sözlerinden de toparlanabileceği gibi) aslında konu üzerine çözümsel ya da yarı çözümsel yazılar üretilmesine ayak uyduramamıştı. Dahası, Freud tarafından metin içinde alıntı yapılmış oldukça çok sayıda çalışma *her iki* listede de bulunmuyordu. Freud'un André Breton'a yazdığı bir mektuptan (1933*e*) anlaşıldığı üzere dördüncü basımdan başlayarak bu kaynakçalardan tümüyle Otto Rank sorumluydu.

(2) ELİNİZDEKİ İNGİLİZCE BASIM

Bu çeviri, *Gesammelte Werke*'nin sekizinci (1930) basımının — yazarı yaşarken yayımlanan son basım— bir yeniden basımı olan ve tek kitap halinde yayımlanan 2. ve 3. cildine dayanmaktadır. Düzeltmeler ve bazı yayımcı açıklamalarıyla *Standard Basım*'dan yeniden basılmıştı; önceki tüm basımlardan (hem Almanca hem İngilizce) önemli bir açıdan ayrılıyordu; çünkü o bir "Variorum"[1] basım niteliğindeydi.

[1] [Değişik kişilerin notlarını içeren basım. —*ç.n.*]

Kitaba ilk basımdan beri girmiş tüm değişikliklerin tarihlerle gösterilmesi için bir çaba harcanmıştı. Daha sonraki basımlarda Freud bir şeyleri çıkarıp atmaktan çok malzeme *eklemeyle* ilgilenmişti. İptal edilmiş parçalar Freud tarafından sonradan atılan ya da büyük ölçüde değiştirilen daha eski malzeme, her ne kadar özel bir yararı olduğu düşünülen az sayıda örnek yayımcının dipnotlarına eklenmişse de, büyük kesimiyle bu basımda yeniden verilmemiştir.[2] Rank'ın VI. Bölüme iki eki atlanmıştır (onlar *Standard Basım*'ın da dışında bırakılmıştır.): denemeler tümüyle bağımsızdı ve Freud'un kitabıyla hiçbir doğrudan bağlantısı yoktu ama fazladan bir elli sayfa dolduracaktı.

Kaynaklar burada Freud'un çalışmalarının İngilizce *Standart Basım*'ının 5. Cildinden düzeltmeler ve eklemelerle tümüyle yeniden toparlanarak basılmıştır. İlk kaynakça metinde ya da dipnotlarında veya bu kitabın giriş kesimlerinde gerçekten gönderme yapılan bir listeyi içerir. İkincisi *Gesammelte Werke*'nin 1900 öncesi listesinde Freud'un gerçekten alıntı *yapmadığı* tüm çalışmaları kapsar. Bu basmaya değer görülmüştür çünkü düşler üzerine eski literatürün bu denli kapsamlı bir kaynakçası kolayca elde edilemez. Gerçekten alıntı yapılanlar ve böylece de ilk kaynakçaya girenler dışında 1900'den *sonraki* yazılar gözardı edilmiştir. Ancak her iki liste açısından da bir uyarıda bulunulması gerekir. Araştırmalar daha önceki Almanca kaynaklarda yüksek oranda hata bulunduğunu ortaya koymuştur. Bunlar *Standard Basım*'da olabildiğince düzeltilmiş ve belli miktarda hata da bu basımda giderilmiştir; ama oldukça çok sayıda kaynağın da bulunamadığı görülmüştür ve bunlar (ki yıldızla ayırdedilmiştir) kuşkulu sayılmalıdır.

Dipnotlarını, alıntılara göndermeleri ve çok sayıda iç çapraz göndermeleri içeren yayımcı eklemeleri köşeli parantez içinde basılmıştır.

İngilizce çeviri için de birkaç söz eklenmesi gerekir. Kuşkusuz düşlerin sözlerine büyük özen gösterilmesi gerekiyordu. İngilizce'nin okura alışılmadık derecede kuru gibi geldiği yerlerde okur, bu kuruluğun daha sonra gelecek olan yorumun belirlediği bir sözel gereksini-

[2] Ancak onlar *Standart Basım*'ın 4. ve 5. Ciltlerinin dipnotlarında bulunabilir.

min zorlaması olduğunu varsayabilir. Aynı düşün metninin farklı yazılımları arasında uyuşmazlık bulunduğunda, okur, özgün metinde de benzer bir uyuşmazlığın bulunduğunu düşünmelidir. Bu sözel güçlükler, yorumun tümüyle bir cinasa dayandığı oldukça sık olan örneklerde doruğa ulaşmıştır. Böyle durumlarla başa çıkmanın üç yöntemi vardır. Çevirmen düşü tamamen atabilir ya da onun yerine ister kendi deneyimlerinden türemiş isterse *ad hoc* [salt bu çeviri için —*ç.n*] imal edilmiş paralel bir başka düş koyabilir. Bu iki yöntem bu kitabın daha eski çevirilerinde benimsenmiş temel yöntemler olmuştu. Ama onlara ciddi karşı çıkışlar vardır. Bilimsel bir klasikle uğraştığımızı unutmamamız gerekir. İşitmek istediğimiz şeyler Freud tarafından seçilmiş olan örneklerdir; başka biri tarafından seçilmiş olanlar değil. Buna uygun olarak bu metnin çevirmeni özgün Almanca cinası (kelime oyununu) koruyup onu köşeli bir parantez içinde ya da dipnotta özenle açıklamak biçimindeki titiz ve yorucu üçüncü seçeneği benimsemiştir. Bu işlem, sözcük oyununundan alınabilecek zevki yok etmektedir. Ancak ne yazık ki bu yapılması zorunlu bir fedakarlıktır.

(3) TARİHSEL

Fliess'e mektuplarından (1950*a*) öğrendiğimize göre, Freud, kitap üzerinde aralıklı olarak 1897 sonlarından Eylül 1899'a dek çalışmıştı. Ancak içinde ifade edilen kuramlar bundan epeyce önce gelişmekte ve malzeme birikmekteydi.

Konu üzerine bir yığın dağınık gönderme —ki yazışmalarına göre en azından 1882'ye dek uzanıyordu— bir yana, Freud'un düşlere ilgisinin yayımlanmış ilk önemli kanıtı, Breuer ve Freud'un *Histeri Üzerine Çalışmalar*'ında (1895) (*P.F.L.*, 3, 127 n.) 15 Mayıs tarihiyle Frau Emmy von N. olgusu için yazılmış uzun bir dipnotun gidişi içinde ortaya çıkar. Orada, nevrotik hastaların akıllarında eşzamanlı olarak bulunan her düşünceyi birbiriyle bağlantı içine sokma gereksiniminde imiş gibi göründüklerini tartışır. Şöyle sürdürür: "Bir süre önce bu türden bağlantı kurmaya yönelik bir zorlanmanın gücüne farklı bir alanda yapılan gözlemlerle kendimi inandırabildim. Haftalar boyunca alışılmış yatağımı, içinde daha çok sayıda ve daha canlı düşler gördüğüm ya da belki de içinde normal uyku derinliğine ulaşa-

madığım, daha sert bir yatakla değiştirmek zorunda kaldım. Uyandıktan sonraki ilk çeyrek saat içinde geceleyin gördüğüm tüm düşleri anımsıyordum ve onları not edip çözmeye çalışma zahmetine katlandım. Tüm bu düşlerin izlerini iki etmene dek izlemeyi başardım: (1) Gün boyunca yalnızca özensizce değinip geçtiğim düşünceleri işleme zorunluluğu; ve (2) aynı bilinç durumunda var olabilen her düşünceyi birbirine bağlama zorlanması. Düşlerin anlamsız ve çelişkili niteliği bu ikinci etmenin kontrol edilemez etkisine dek izlenebilirdi."

Aynı yılın (1895) Eylülünde "Bilimsel Bir Ruhbilim Projesi"nin (Fliess'le yazışmalarına bir Ek olarak yayımlanmıştır) ilk kısmını yazdı ve bu "Proje"nin 19, 20 ve 21.Kesimleri tutarlı bir düş kuramına ilk yaklaşımı oluşturdu. O zaten buradaki çalışmada yeniden ortaya çıkan, (1) düşlerin istek doyurucu niteliği, (2) varsanısal niteliği, (3) varsanılarda ve düşlerde aklın gerileyici işleyişi, (4) uyku durumunun hareket felcini içermesi, (5) düşlerde yerdeğiştirme mekanizmasının doğası ve (6) düşlerle nevrotik belirtilerin mekanizmalarının benzerliği gibi çoğu önemli öğeyi içermekteydi. Ancak tüm bunlardan öte "Proje" dünyaya *Düşlerin Yorumu*'yla verilen buluşların belki de en önemlisi olan birbirinden farklı iki zihinsel işleyiş arasındaki, yani Birincil ve İkincil Süreçler arasındaki ayrımı açıkça göstermekteydi.

Ancak bu, "Proje"nin ve onunla bağlantılı olarak 1895'in sonuna dek Fliess'e yazılmış olan mektupların önemini tüketmekten çok uzaktır. *Düşlerin Yorumu*'nun yedinci bölümünün ve aslında Freud'un daha sonraki "Metapsikolojik" çalışmalarının çoğunun tam anlamıyla ancak "Proje"nin yayımlanmasından sonra anlaşılabilir olduğunu söylemek abartılı olmaz.

Her ne kadar burada konunun herhangi bir ayrıntılı tartışmasına girmek olanaksızsa da[3] konunun özü oldukça basit olarak gösterilebilir. Freud'un "Proje"sinin temeli, farklı kökenden gelen iki kuramı tek bir bütünde birleştirme kavramında yatar. Bu kuramlardan birincisi Freud'un hocası, fizyolog Brücke'nin asil üyelerinden biri olduğu Helmholtz'un fizyoloji ekolünden türemiştir. Bu kurama göre, nörofizyoloji ve bunun sonucunda ruhbilim salt fiziko-kimyasal yasalarca yönetilir. Örneğin, gerek Freud gerekse Breuer tarafından 1892'de (ölümünden sonra yayımlanan bir taslakta, Freud ve Breuer, 1940) sık-

[3] Okur, daha fazla bilgiyi kitabın kendisinde (Freud 1950*a*) ve Ernst Kris'in ona yazdığı aydınlatıcı girişte bulabilir. Siegfried Bemfeld'in "Freud'un En Eski Kuramları" (1944) üzerine makalesi de bu açıdan çok yararlıdır.

lıkla bu bağlamda dile getirilen "değişmezlik ilkesi" gibi: "Sinir sistemi, işlevsel ilişkilerinde 'uyarılma toplamı' diye ifade edebileceğimiz bir şeyleri değişmez tutmaya çalışır." Freud'un "Proje"sinde yer verdiği ikinci kuram seksenlerin sonlarında nöroanatomistler tarafından kabul edilmeye başlamış olan anatomik nöron doktriniydi. (Yalnızca "nöron" terimi Waldeyer tarafından 1891'de tanıtıldı.) Bu doktrin, merkezi sinir sisteminin işlevsel biriminin komşu hücrelerle hiçbir anatomik devamlılığı olmayan ayrı bir hücre olduğunu ortaya atıyordu. "Proje"nin açılış cümleleri temelinin nasıl da bu iki kuramın bileşiminde yattığını açıkça gösterir. Freud, onun amacının "ruhsal süreçleri, belirlenebilir maddi parçacıkların nicel olarak belirlenmiş durumları olarak temsil etmek" olduğunu yazmıştı. Bu "maddi parçacıklar"ın nöronlar olduğunu ve onların bir etkinlik durumunda olmalarıyla dinlenme durumunda olmalarını ayırt ettiren şeyin "devinimin genel yasalarına tabi olan" bir "nicelik" olduğunu öne sürmüştür. Böylece bir nöron ya "boş" ya da "belli bir nicelikle dolu", yani "yüklenmiş" olabilirdi.[4] "Sinirsel uyarılma" bir nöronlar sisteminin içinden akan bir "nicelik" diye yorumlanmalıydı ve böyle bir akım nöronlar arasındaki "değinme engelleri"nin durumuna göre dirençle karşılaşabilir ya da kolaylaşabilirdi. (Ancak daha sonraları, 1897'de, Foster ve Sherrington tarafından "sinaps"[5] terimi getirildi.) Tüm sinir sisteminin işleyişi genel bir "süredurum" ilkesine uymaktaydı; buna göre nöronlar her zaman doldurulabilecekleri herhangi bir "nicelik"i kovmaya eğilimliydiler — "değişmezlik" ilkesine denk bir ilke. Bu ve benzer kavramları köşe taşları olarak kullanarak, Freud, nörolojik makinaların bir parçası olarak aklın işleyiş biçiminin hayli karmaşık ve olağanüstü zekice bir modelini oluşturdu.

Ama karanlık noktalar ve güçlükler birikmeye başladı. "Proje"yi yazdıktan sonraki aylar boyunca Freud sürekli olarak kuramlarını düzeltiyordu. Zaman ilerledikçe ilgisi nörolojik ve kuramsal sorunlardan

---

[4] Freud'un bu spekülasyonlarının, sinirsel dürtülerin doğası ve onların iletimini yöneten koşullar üzerine yapılmış sistematik araştırmalardan yıllarca önce yapıldığını vurgulamak gerekir.

[5] ["Sinaps", sinir hücrelerinin uzantılarının diğer sinir hücreleriyle bağlantı yaptığı ve iki hücre arasında kalan aralıktan bir sinir hücresindeki elektriksel akımın kimyasal taşıyıcılar aracılığıyla diğerine aktarıldığı bağlantı noktası. Biyokimyasal araştırmalar bir hücredeki yükün diğerine geçişinde gerçekten sinaps aralığındaki taşıyıcı maddenin durumunun belirleyici olduğunu kanıtlamıştır. —*ç.n.*]

giderek ruhbilimsel ve klinik sorunlara kaymaya başladı ve sonunda tüm şemayı terk etti. Birkaç yıl sonra ise bu kitabın yedinci bölümünde kuramsal sorunu bir kez daha ele aldığında —aslında sonunda ruhbilim için fiziksel bir zemin oluşturulacağı inancını kesinlikle hiçbir zaman terk etmemesine karşın[6]— nörofizyolojik temel görünürde terk edildi. Yine de —ve de bu "Proje"nin *Düşlerin Yorumu* okurları için önemli olmasının nedenidir— daha önceki şemanın genel örüntüsünün çoğu yeni şemaya taşınmıştı. Freud'un daha önce varsaydığı nöron sistemleri *ruhsal* sistemler ya da ajanlarla yer değiştirmişti; fiziksel "nicelik"in yerini varsayımsal bir ruhsal enerji "yüklenme"si almıştı; süredurum ilkesi haz ilkesi (ya da Freud'un burada adlandırdığı gibi hazsızlık) halini almıştı. Dahası, ruhsal süreçler hakkında yedinci bölümde verilen bazı ayrıntılı özetlemeler, fizyolojik öncülerine çok şey borçludur ve onlara başvurularak çok daha kolayca anlaşılabilir. Örneğin bu, bellek izlerinin "mnemic sistemler"e yerleştirilmesinin betimlenmesine; isteklerin doğası ve onların değişik doyum yollarının tartışılmasına gerçekliğin gerekliliklerine uyum sağlamada sözel düşünce süreçlerinin oynadığı role vurgu yapılmasına uygulanabilir.

Tüm bunlar, Freud'un *Düşlerin Yorumu*'nun "tüm temellerinin 1896 başında bitirilmiş olduğu" (Freud "Ruhçözümsel Devinimin Tarihi Üzerine", 1914*d*, I.Kesimin sonlarına doğru) iddiasının büyük ölçüde haklı olduğunu göstermeye yeter. (Freud'un yalnızca bir süre sonra geliştirdiği kuramsal önemi olan üç nokta Oedipus karmaşasının varlığı, —ki düşlerin altında yatan bilinçdışı isteklerin *bebeksi* köklerine vurgu yapmaya yöneltir— düşlerde uyku isteğinin her zaman var olması ve "ikincil düzeltme"nin oynadığı roldür.)

Gerek el yazması, gerekse kanıtlar Freud tarafından düzenli olarak eleştirileri için Fliess'e sunulmuştur. Kitabın en son biçimlenişinde onun kayda değer bir etkisi var gibi görünmektedir; ve de belirli parçaların temkinlilik gereği çıkarılmasından sorumlu olmuş olsa gerek. Ama en ağır eleştiri yazarın kendisinden gelmişti ve bunlar temelde dü-

---

[6] Aşağıda (II.Cilt Bölüm VII, E) birincil ve ikincil süreçleri tartışması sırasında söylediklerine bkz.: "Bu süreçlerin işleyişini pek bilmiyorum; bu düşünceleri ciddiye almak isteyen herhangi bir kişi, onlardaki fiziksel benzeşimleri aramalı ve nöronlardaki uyarılmaya eşlik eden devinimleri görüntüleyecek bir yol bulmalıdır."

zenleme ve yazı biçimine yönelmişti. 21 Eylül 1899'da kitap bittiğinde şöyle yazmıştı (1950*a*, 119. Mektup): "Sanırım benim öz-eleştirim tümüyle haksız değil. İçimde bir yerlerde gizli olarak ben de tamamlanmamış bir biçim duygusu, mükemmelin bir alt türü olarak biraz güzelliğin değerini bilme taşıyorum; düşler üzerine kitabımın içerdiği cümleler ise dolaylı cümleciklerle desteklenmiş ve konusuna yandan bakışlar atmış olarak içimdeki bazı idealleri büyük ölçüde incitti. Ve bu biçim yoksunluğunu malzemeye yetersiz egemenliğin bir işareti saymakla pek de yanılmış olmuyorum."

Ama bu öz-eleştirilere ve de kitabın dış dünya tarafından neredeyse tümden görmezden gelinmesini —yayımlandıktan sonraki altı yıl içinde yalnızca 351 adet satılmıştı— izleyen depresyona karşın *Düşlerin Yorumu* Freud tarafından her zaman en önemli çalışması sayılmıştır: "Böylesi bir içgörü" diye yazıyor İngilizce üçüncü basımın önsözünde "insana yaşamında bir kez nasip olur."

ÖNSÖZ [BİRİNCİ BASIMA]

Bu ciltte düşlerin yorumunun bir derlemesini yapmaya çalıştım; bunu yaparken nöropatolojinin kapsadığı ilgi evreninin ötesine geçmediğime inanıyorum. Çünkü ruhbilimsel araştırmalar, düşlerin, histerik korkular, obsesyonlar ve sanrılar gibi başka üyeleri pratik nedenlerle hekimlerin ilgi konusu olmak zorunda bulunan bir anormal ruhsal görüngüler sınıfının ilk üyesi olduğunu göstermiştir. Sonuçta görüleceği üzere düşlerin böylesi pratik bir önem isteği hiç yoktur; ama öte yandan bir paradigma olarak kuramsal değerleri çok daha fazladır. Düş imgelerinin kökenini açıklayamamış olan birinin fobileri, obsesyonları ya da sanrıları anlaması ya da onlara sağaltımsal bir etkide bulunması pek de beklenemez.

Ancak konunun öneminden sorumlu olan ilişki, bu çalışmanın bazı noksanlıklarının da sorumlusudur. Benim sunuşumu bu denli sık olarak kesintiye uğratan kopukluklar, düşlerin oluşumu sorunu ile çok daha yaygın olan psikopatoloji sorunları arasındaki pek çok değinme noktasından başka birşey değildir. Bunlar, burada ele alınamaz; ama eğer zaman ve güç elverir ve daha ileri malzeme ele gelirse daha sonraki iletişimlerin konusunu oluşturacaklardır.

Düşleri yorumlamayı görüntülemek için kullanmak zorunda olduğum malzemenin garipliği, sunuş zorluğunu daha da arttırmıştır. Çalışmanın gidişi içinde konuya ilişkin literatürde daha önce bildirilmiş ya da bilinmeyen kaynaklardan derlenmiş düşlerin hiçbirinin benim amaçlarım için neden kullanılamayacağı apaçık görülecektir. Seçimime açık olan düşler yalnızca kendiminkiler ve ruhçözümsel sağaltım gören hastalarımınkiler olmuştur. Ancak bu ikinci grup malzemeyi kullanmaktan alıkonuldum çünkü onlarda düş süreçleri, nevrotik özelliklerin eklenmiş varlığı nedeniyle istenmeyen bir karışıklığa uğramıştı. Ama eğer kendi düşlerimi bildirmek zorunda kalsaydım, bunu, kaçınılmaz biçimde, benim zihinsel yaşamımı, istediğimden ya da bir şair değil de bir bilim adamı olan kişi için normalde gerekli olandan fazla toplumun gözü önüne sermem izleyecekti. Bunlar sancı-

lı ama kaçınılmaz gerekliliklerdi ve ruhbilimsel bulgularımın kanıtlarını verme olasılığından tümden vazgeçmek yerine onlara boyun eğdim. Ancak, doğal olarak, bazı boşboğazlıklarımı atlamalar ve yerine geçirmelerle törpüleme eğilimine karşı koyamadım. Ama bu ne zaman olduysa örneklerimin değeri çok belirgin olarak azalmıştır. Yalnızca, bu kitabın okurlarının kendilerini benim güç koşullarımın yerine koyacakları ve bana hoşgörü gösterecekleri; dahası, düşlerimde kendisine herhangi bir türde gönderme yapıldığını gören herhangi bir kişinin, başka hiçbir yerde olmasa bile düş yaşamımda düşünce özgürlüğü hakkını bana tanımaya istekli olacağı umudunu ifade edebilirim.

İKİNCİ BASIMA ÖNSÖZ

Eğer bu kitabın (ki okuması kolay bir kitap olmaktan çok uzaktır) yayımlanmasından bu yana geçen on yıl içinde ikinci bir basım için istek doğmuşsa, bu, benim ilk önsözümün hedef aldığı profesyonel çevrelerin ilgisi yüzünden değildir. Psikiyatrik meslektaşlarım benim düşlere yeni yaklaşımımın yarattığı şaşkınlığın üstesinden gelmede hiçbir zorluk çekmemiş gibidirler. Profesyonel düşünürler düş yaşamının (ki bilinçli durumların basit bir eki sayarlar) sorunlarını birkaç cümlede —genellikle de aynı cümlelerle— geçiştirmeye alışkındırlar; ve burada ruhbilimsel kuramlarımızı değişmek zorunda bırakan pek çok sonucun üretilebileceği bir şeyler bulunduğunu açıkça atlamışlardır. Bilimsel dergilerin derlemecilerinin benimsediği tutum, insanı, olsa olsa benim çalışmamın mutlak bir sessizlik içinde boğulmaya mahkum edildiğini varsaymaya yöneltebilir; oysa benim rehberliğimde tıbbi ruhçözümlemeyi uygulayan ve benim düşleri yorumlama örneğimi izleyen ve de yorumlarını nevrozları ele almada kullanan nazik destekleyiciler, kitabın ilk basımından hiç bıkmamışlardır. İlgileri dokuz yıl sonra bu zor ama çoğu bakımdan temel çalışmayı bir kez daha ele almaya beni yönelten daha geniş bir eğitimli ve meraklı okur kitlesine şükran duymamın nedeni budur.

Değiştirecek pek az şey bulduğumu söylemekten mutluyum. Şuraya buraya bazı yeni malzeme yerleştirdim, artan deneyimimden türeyen bazı yeni ayrıntı noktalarını ekledim ve birkaç yerde sözlerimi düzelttim. Ama düşler ve yorumlarıyla ilgili yazdıklarımın esası da onlardan çıkarılabilecek ruhbilimsel teoremler de tümüyle değişme-

den kaldı; tüm öznel olaylarda zamanın sınavından geçtiler. Yazdığım (psikonevrozların etiolojisi ve mekanizmaları üzerine) diğer şeyleri tanıyan herhangi bir kişi, hiçbir zaman sonuçsuz görüşleri sanki oturmuş gerçeklermiş gibi öne sürmediğimi ve her zaman gelişen bilgime ayak uydursunlar diye söylediklerimi düzeltmeye çabaladığımı bilir. Düş yaşamı evreninde özgün iddialarımı değişmeden bırakabildim. Nevrozlar sorunu üzerinde çalıştığım uzun yıllar boyunca sıklıkla kuşkuya düştüm ve bazan inançlarım sarsıldı. Bu gibi durumlarda bana güvenimi geri veren her zaman *Düşlerin Yorumu* olmuştur. Çoğu bilimsel karşıtımı, özellikle de düşler üzerine araştırmalarımda beni izlemeyi reddetmeye yönelten, böyle kesin bir içgüdüdür.

Düzeltme süreci boyunca, kapsamlı bir değişime eşit bir dayanıklılık ve direnme gücü, olayların akışı içinde büyük kesimiyle aşılmış ya da değersizleşmiş olan ve aracılıklarıyla düş yorumunun kurallarını görüntülediğim kendi düşlerimde olduğu gibi, kitabın *malzemesi* tarafından gösterilmiştir. Bu nedenle bu kitap benim için kişisel olarak daha da ileri bir öznel önem, ancak onu tamamladıktan sonra kavradığım bir önem taşımaktadır. Onun benim öz-çözümlememin bir kesimi, babamın ölümüne —yani bir adamın yaşamındaki en önemli olaya, en acı yitime— tepkim olduğunu gördüm. Bunun böyle olduğunu keşfetmekle yaşantının izlerini silemeyeceğimi duyumsadım.[1] Ancak okurlarım için düşlerin önemini değerlendirmeyi ve onları nasıl yorumlayacaklarını hangi özel malzemeden öğrenmiş olduklarının önemi yoktur.

Temel bir eklemeyi özgün bağlamın içine yedirmenin olanaksız olduğunu gördüğüm yerlerde daha yeni tarihlisini köşeli parantezler içinde gösterdim.[2]

BERCHTESGADEN, 1908 *Yazı*

---

[1] [Freud'un babası 1896'da ölmüştü. O zamanki duygularının bir derlemesi Fliess'e 2 Kasım 1896'da yazdığı mektupta bulunabilir. (Freud 1950*a*, 50. mektup).]

[2] [*1914'de eklenen dipnot:*] Daha sonraki basımlarda [dördüncüden başlayarak] bunlar terk edilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BASIMA ÖNSÖZ

Bu kitabın ilk basımı ile ikincisi arasında dokuz yıl geçmişti; ama daha bir yıl bile geçmeden bir üçüncü basım gerekli oldu. Olayların bu yeni gelişimi hoşuma gidebilir ama tıpkı kitabımın okurlar tarafından ihmal edilmesini onun değersizliğinin bir kanıtı olarak kabul etmedeki isteksizliğim gibi şimdi gösterilen ilgiyi de kitabın kusursuzluğunun bir kanıtı olarak öne süremem.

Düşlerin Yorumu bile bilimsel bilginin ilerlemesiyle dokunulmamış olarak kalmamıştır. 1899'da onu yazdığım zaman benim *Cinsellik Kuramı* [*Üç Deneme* (1905*d*)] henüz ortada yoktu ve çok daha karmaşık psikonevroz türlerinin çözümlemesi henüz başlangıç halindeydi. Benim umudum, düş yorumunun, nevrozların ruhbilimsel çözümlemesini olası kılmaya yardım edeceğiydi; o zamandan bu yana nevrozlar üzerine daha derinlemesine bir kavrayış bu kez bizim düşler üzerine görüşümüzü etkilemiştir. Düş yorumu kuramının kendisi, bu kitabın ilk basımında yeterince vurgulanmamış bir doğrultuda gelişmiştir. Wilhelm Stekel ve diğerlerinin çalışmaları kadar benim kendi deneyimlerim de o zamandan bu yana, bana, düşlerdeki simgeleştirmenin (ya da daha doğrusu bilinçdışı düşünmenin) daha doğru bir tahminini oluşturmayı öğretti. Böylece bu yıllar boyunca dikkat yöneltilmesi gereken pek çok şey birikmiş oldu. Metne birçok eklemeler yaparak ve dipnotlar ekleyerek bu yenilikleri hesaba katma işinin üstesinden gelmeye çalıştım. Eğer bu eklentiler bazan kitabın tüm çerçevesini bozma tehdidi yarattıysa ya da özgün metni bugünkü bilgi düzeyine getirmeyi başaramadıysam bu eksiklikler için okurun hoşgörüsünü rica ediyorum: bunlar bilimimizin giderek artan biçim-

deki hızlı gelişiminin sonuçları ve işaretleridir. Bu kitabın daha sonraki basımlarının —eğer gereksinim olursa— şimdikinden hangi başka yönlerden farklı olacağına ilişkin kehanette bulunmaya da cesaret edebilirim. Bunlar bir yandan imgelemsel yazılarda, mitlerde, lengüistik kullanımda ve folklörde sunulan çok bol malzemeyle daha yakın bir değinmeye olanak vereceklerdir; öte yandan da düşlerle nevrozlar ve akıl hastalıkları arasındaki ilişkilerle burada olabildiğinden daha ayrıntılı olarak ilgileneceklerdir.

Bay Otto Rank ek malzemenin seçiminde çok yardımcı olmuştur ve düzeltmelerden tümüyle sorumludur. Ona ve katkıları ve düzeltmeleri olan pek çok başka kişiye teşekkür borçluyum.

VİYANA, 1911 *Baharı*

DÖRDÜNCÜ BASIMA ÖNSÖZ

Geçen yıl (1913) New York'tan Dr. A.A. Brill, bu kitabı İngilizce'ye çevirdi (*Düşlerin Yorumu*, G. Allen & Co., Londra).

Bu kez Dr. Otto Rank yalnızca düzeltmeleri yapmakla kalmamış metne kendisi de iki bölümle katkıda bulunmuştur — VI. Bölümdeki ekler.

VİYANA, *Haziran* 1914

BEŞİNCİ BASIMA ÖNSÖZ

Düşlerin Yorumu'na ilgi, Dünya Savaşı boyunca da azalmadı ve hâlâ gelişmekte olduğundan yeni bir basım gerekli hale geldi. Ancak 1914'den bu yana yapılan yayınların tümünden söz etmek olanaksızdı; ne Dr. Rank ne de ben o tarihten bu yana yapılan tüm yabancı çalışmaları bilmiyorduk.

Bu arada Dr. Hollós ve Dr. Ferenczi tarafından hazırlanan Macarca bir çeviri çıktı. 1916-17'de benim *Ruhçözümlemesine Giriş Konferansları*'m Viyana'da Hugo Heller tarafından yayımlandı. Bunların onbir konferansı kapsayan merkezi kesimi, düşlerin, daha yalın ve nevrozlar kuramıyla bu kitaptan daha yakın ilişki içinde olan bir özetine ayrılmıştır. Her ne kadar belli noktalarda daha ince ayrıntılara giriyorlarsa da bütün olarak onlar *Düşlerin Yorumu*'nun bir özeti niteliğindedirler.

Bu kitapta, onu bizim şu andaki ruhçözümsel görüşlerimizin düzeyine getirecek ama öte yandan tarihsel özelliğini yok edecek herhangi bir temelden düzeltmeye kendimi hazırlayamadım. Ancak sanırım yaklaşık yirmi yıllık var oluşuyla bu kitap görevini yerine getirmiştir.

BUDAPEŞTE-STEINBRUCH, *Temmuz* 1918

ALTINCI BASIMA ÖNSÖZ

Günümüzde kitap ticaretinin içinde bulunduğu güçlükler yüzünden yeni basıma çoktandır gereksinilmesine karşın ilk kez bu basım hiçbir değişiklik yapılmadan yeniden basılmıştır. Yalnızca kitabın sonundaki kaynaklar tamamlanmış ve Dr. Otto Rank tarafından güncelleştirilmiştir.

Bu nedenle benim yirmi yıllık var oluştan sonra bu kitap görevini yerine getirmiştir varsayımım doğrulanmamıştır. Tersine, şimdi yerine getirmesi gereken yeni bir görevi olduğunu söyleyebilirim. Daha önceki işlevi düşlerin doğasına biraz ışık tutmak idiyse; şimdi, bu bilginin hedef olduğu inatçı yanlış anlamalarla uğraşmak gibi hiç de daha az önemli olmayan bir görevi vardır.

VİYANA, *Nisan* 1921

SEKİZİNCİ BASIMA ÖNSÖZ

Bu kitabın 1922'deki son (yedinci) basımından bu yana geçen sürede benim *Gesammelte Schriften* [Derlenmiş Yazılar] Viyana'da Internationaler Psychoanalytischer Verlag tarafından basıldı. Bu derlemenin ikinci cildi *Düşlerin Yorumu*'nun ilk basımının tam bir kopyasıydı, üçüncü cilt ise o günden bu yana yapılan tüm değişiklikleri içeriyordu. Kitabın, aynı zaman aralığı içinde ortaya çıkan çevirileri ise alışılmış tek ciltlik biçimdeydi: 1926'da I. Meyerson tarafından *La Science des rêves* başlığı altında "Bibliotheque de Philosophie Contemporaine"de yayımlanan Fransızcası; John Landquist'in çevirdiği İsveç'çe *Drömtydning* (1927) ve Luis López-Ballesteros y de Torres tarafından çevrilen ve *Obras Completas*'ın VI. ve VII. Bölümlerini de kapsayan İspanyolca'sı [1922]. Daha 1918'de tamamlandığını düşündüğüm Macarca çeviri şu ana dek yayımlanmamıştır.[1]

Kitabın bu düzeltilmiş basımında ben yine ona temelde tarihsel bir belge olarak yaklaştım ve yalnızca görüşlerime açıklık ve derinlik kazandırmaya yarayacak değişiklikler yaptım. Buna uygun olarak sonunda kitabın ilk ortaya çıkışından bu yana düş sorunlarıyla ilgili olarak yapılmış yayınların bir listesini verme düşüncesini terk ettim ve bu kesim artık çıkartıldı. Daha önceki basımlarda Otto Rank'ın kattığı iki deneme, "Düşler ve Yaratıcı Yazarlık" ile "Düşler ve Mitler" de çıkartıldı.

VİYANA, *Aralık* 1929

---

[1] [1934'de yayımlandı. — Freud'un yaşamı boyunca bu önsözlerde belirtilen çevirilere ek olarak 1913'de Rusça'sı, 1930'da Japonca'sı ve 1938'de Çekçe'si yayımlanmıştır.]

İNGİLİZCE ÜÇÜNCÜ (DÜZELTİLMİŞ) BASIMA ÖNSÖZ[1]

1909'da G. Stanley Hall, Worcester'deki Clark Üniversitesi'ne ruhçözümleme üzerine ilk konferansları vermek üzere beni çağırdı.[2] Aynı yıl Dr. Brill benim yazılarımın ilk çevirisini yaptı ve bunu hemen başkaları izledi. Eğer ruhçözümleme Amerikan Entelektüel yaşamında şimdi bir yer alıyorsa ya da ileride alırsa bu sonucun büyük kesimi Dr. Brill'in bu ve başka etkinliklerinin katkısıyla olacaktır.

Onun, ilk *Düşlerin Yorumu* çevirisi 1913'de çıkmıştır. O günden bu yana dünyada pek çok şey olmuş ve nevrozlar hakkındaki görüşlerimizin pek çoğu değişmiştir. Yayımlandığında (1900) ruhbilime yeni katkısıyla dünyayı şaşırtan bu kitap temelde değişmeden kalmıştır. Bugünkü yargılarıma göre de keşfetmesi bana nasip olmuş tüm keşiflerin en değerlisini içermektedir. Böylesine bir içgörü insana tüm yaşamında bir kez nasip olur.

VİYANA, 15 *Mart* 1931

---

[1] [Bu, Almanca basımlara ve şu andaki hiçbir Almanca metne eklenmemiştir. Buraya tümüyle 1932'deki İngilizce basımından alınmıştır.]

[2] [*Ruhçözümleme Üzerine Beş Konferans* (1910*a*).]

BİRİNCİ BÖLÜM

DÜŞ SORUNLARINI ELE ALAN BİLİMSEL KAYNAKLAR

Bu sayfalarda, düşleri yorumlamak için ruhbilimsel bir teknik bulunduğuna ve de eğer bu yöntem kullanılırsa, her düşün, kendini, bir anlamı olan ve uyanıklık yaşamının zihinsel etkinlikleri arasında kayda değer bir yere yerleştirilebilecek ruhbilimsel bir yapı olarak ortaya koyacağına kanıt getireceğim. Daha sonra düşlerin gariplik ve karanlığından sorumlu süreçleri aydınlatmaya ve bu süreçlerden de birlikte ya da karşılıklı zıtlaşan etkileriyle düşleri doğuran ruhsal güçleri ortaya koymaya çabalayacağım. Buraya ulaşınca tanımlamam sona erecek çünkü o zaman düşler sorununun, çok daha yaygın ve çözümlerine başka tür malzeme temelinde yaklaşılması gereken sorunlarla karıştığı bir noktaya varılmış olacak.

Konu üzerine daha önceki yazarlar tarafından yapılmış çalışmaların bir derlemesini ve de bilim dünyasının düşler sorunu karşısında şu anda içinde bulunduğu konumu bir önsöz biçiminde vereceğim; çünkü tartışmanın gidişi içinde bu konulara geri dönme olanağını çoğunlukla bulamayacağım. Çünkü binlerce yıllık çabaya karşın düşlerin bilimsel olarak anlaşılmasında pek az ilerleme olmuştur, bu, literatürde o denli yaygın olarak benimsenmektedir ki bunu desteklemek için örnekler vermek bile gereksizdir. Çalışmamın sonunda bir listesini verdiğim bu yazılarda pek çok uyarıcı gözlem bulunmaktadır; konumuzla ilgili bir miktar ilginç malzeme de vardır; ama düşlerin te-

mel doğasına değinen ya da onların gizlerinden herhangi birine kesin çözüm getiren ya pek az şey vardır ya da hiç yoktur. Kuşkusuz meslekdışı eğitimli kişilerin bilgi dağarcığındakiler çok daha azdır.

Tarihöncesi çağlarda ilkel insan ırklarının düşlere hangi görüşle baktıkları ve düşlerin, o insanların dünya ve ruh anlayışları üzerinde ne gibi etkileri olduğu sorulabilir;[1] ve de bu öyle ilgi çekici bir konudur ki burada konuya girmekten kendimi alıkoymada çok isteksizim. Okurlarıma Sir John Dubbock, Herbert Spencer, E.B. Tylor ve diğerlerinin bilinen çalışmalarını önermem gerekir; ben yalnızca burada önümüzdeki işi —düşlerin yorumunu— bitirmedikçe bu geniş sorunları ve varsayımları değerlendiremeyeceğimizi ekleyeceğim.

Düşlere tarihöncesi bakış açısı, kuşkusuz, klasik antikite insanlarının düşlere karşı benimsedikleri tutumda yankılanmıştır.[2] Onlar, düşlerin, inandıkları insanüstü varlıklar dünyasıyla bağlantılı olduğunu ve tanrılarla yarıtanrıların mesajları olduklarını kesin gerçek saymışlardı. Dahası, düş gören için düşlerin önemli bir amacı bulunduğu ve bu amacın da kural olarak geleceği haber vermek olduğu tartışma götürmezdi. Ancak düş içeriklerinin ve yarattıkları izlenimin olağandışı değişkenliği, düşler hakkında tekdüze bir bakış açısı oluşturmayı güçleştirmiş ve onları önemlerine ve de güvenilirliklerine göre pek çok grup ve alt bölüm halinde sınıflandırmayı gerekli kılmıştı. Antik çağda her bir filozofun düşlere karşı benimsediği konum doğal olarak bir ölçüde onların kâhinlik karşısındaki tutumlarına bağlıydı.

Aristoteles'in düşlerle ilgili iki çalışmasında, düşler ruhbilimsel inceleme konusu yapılmıştı. Bize düşlerin tanrılar tarafından gönderilmediğini ve ilâhi özellikleri bulunmadığını, "şeytani" olduğunu, çünkü doğanın ilâhi değil "şeytani" olduğunu söylemiştir. Yani düşler, doğaüstü oluşumlardan doğmaz; her ne kadar insan ruhunun ilâhi olana akraba olduğu doğru ise de düşler insan ruhunun yasalarına uyar. Düşler, düş görenin uyuduğu sürece süren zihinsel etkinliği olarak tanımlanır.[3]

---

[1] [Bu ve bundan sonraki paragraf 1914'de eklenmiştir.]

[2] *[1914'de eklenmiş dipnot:]* Buradan sonrası, Büchsenschütz'ün bilgince çalışmalarına dayanmaktadır (1868).

[3] [*De divinatione per somnum*, II (Çeviri, 1935, 377), ve *De Somniis*, III (Çeviri, 1935, 365).]

Aristoteles, düş yaşamının bazı özelliklerinin ayırdındaydı. Örneğin, düşlerin, uyku sırasında ortaya çıkan küçük uyaranlara büyütülmüş bir yapı verdiğini biliyordu. "Belirli kesimlerinde yalnızca hafif bir sıcaklık bulunduğu sırada insanlar ateş üzerinde yürüdüklerini ve son derece sıcak olduklarını sanırlar.[4] Bu olgudan yola çıkarak, düşlerin, bir hekime, uyanıklıkta gözlemlenmemiş bazı bedensel değişikliklerin ilk belirtilerini pekâlâ verebilecekleri sonucuna varır.[5]

Bildiğimiz gibi, Aristoteles'in zamanından önce, eskiler, düşleri, düş gören aklın bir ürünü değil, ilâhi bir ajan tarafından sunulmuş bir şey saymışlar ve de tarihin her döneminde, düş yaşamı üzerine görüşleri etkilediğini göreceğimiz iki karşıt akım kendini duyurmuştur. Ayrım çizgisi, uyuyanı uyarmak ya da ona geleceği önceden bildirmek için gönderilmiş gerçek ve değerli düşlerle, amacı kişiyi yanıltmak ya da tahrip etmek olan elverişsiz, yanıltıcı ve değersiz düşler arasında çizilmiştir.

Gruppe (1906, 2, 930)[6] Macrobius ve Artemidorus'un [Daldis'li (s. 151 n.3'e bakınız] bu biçimde bir sınıflandırmasından söz eder: "Düşler iki sınıfa ayrılmıştı. Bir sınıfın, şimdiki zaman ya da geçmişten etkilendiği, ama gelecek açısından hiçbir önem taşımadığı varsayılırdı. Ayrıca belirli bir düşüncenin ya da onun karşıtının —örn. açlık ya da onun doyumu— doğrudan temsilini veren ἐνύπνια ya da *insomnia* ile belirli bir düşünceye ödünç bir düşsel uzantı —örn. karabasan ya da *ephialtes*— sağlayan φαντάσματα da bu sınıftaydı. Öteki sınıfın ise tersine, geleceği belirlediği varsayılırdı. Bu grupta, 1) düşte alınan doğrudan kehanetler (χρηματισμός ya da *oraculum*), 2) bazı gelecek olaylarının önceden görülmesi (ὅραμα ya da *visio*) ve 3) yorum gerektiren simgesel düşler (ὄνειρος ya da *somnium*) bulunmaktaydı. Bu kuram, yüzyıllar boyunca sürmüştür."

Düşlere yakıştırılan bu değer farkları, onları "yorumlama" sorunuyla yakından ilişkiliydi[7]. Genel olarak düşlerden önemli sonuçlar bekleniyordu. Ama düşlerin tümü de hemen kavranabilir türden değil-

---

[4] [*De divinatione*, I (Çeviri, 1935, 375).]

[5] [*1914'de eklenmiş dipnot:*] Yunan hekimi Hippocrates ünlü yapıtının [*Ancient Medicine*, X (Çeviri, 1923, 31)] bir bölümünde düşlerle hastalıklar arasındaki ilişkiyi ele alır. [Ayrıca *Regimen*, IV, 88 *passim*'e (Çeviri, 1931, 425, v.b.) bakınız.]

[6] [Bu paragraf 1911'de eklenmiştir.]

[7] [Bu paragraf 1914'de eklenmiştir.]

di ve belirli bir anlamsız düşün önemli birtakım uyarılar yapıp yapmadığını söylemek olanaksızdı. Bu, bir düşün anlaşılmaz içeriğini anlaşılabilir ve anlamlı bir şeyle değiştirme biçiminde bir değerlendirme yöntemini doğurdu. Antik çağın sonraki yıllarında Daldis'li Artemidorus, düşlerin yorumunda en büyük otorite sayılmış olup onun kapsamlı yapıtının [*Oneirocritica*] günümüze dek kalmış olması aynı konu üzerine öteki yazıların yitmiş olmasının açığını kapatmaktadır.[8]

Antik çağ insanları tarafından benimsenen bilim öncesi düş anlayışı, aslında hoşlanılan gerçekliği yalnızca akıllarında yaşadıkları halde onları gerçek şeylermiş gibi dış dünyaya yansıtmalarına yol açan genel evren anlayışları ile tam bir uyum içindeydi. Dahası, onların düş anlayışı, sabah uyanık zihinde bir düşten bellekte kalanların ürettiği temel izlenimi hesaba katıyordu: başka bir dünyadan doğan ve aklın geri kalan içeriği ile zıtlaşan, yabancı bir şeyin izlenimi. Bu arada, düşlerin doğaüstü kökeni kuramının günümüzde de destekçileri bulunmadığını varsaymak yanlış olacaktır. Bu alan bilimsel açıklama tarafından fethedilmediği sürece, doğaüstünün bir kez yaygın biçimde egemenliği altına girmiş şeylerden ellerinde kalanlarla uğraşmayı sürdürmede aslında pekâlâ haklı olan dindar ve mistik yazarları bir yana bırakabiliriz. Ama onların dışında, insan, hiçbir aşırı düşüncesi bulunmadığı halde, doğaüstü ruhsal güçlerin var ve etkin olduğu biçimindeki dinsel inançlarına kesinlikle düş görme görüngülerinin açıklanamayan doğasını destek yapmaya çalışan, açık düşünceli kişilere de rastlamaktadır (bkz. Haffner, 1887). Bazı felsefe akımlarında (örneğin, Schelling'in[9] izleyicileri) düşlere verilen yüksek değer, düşlerin antik çağda tartışmasız olan kutsal doğasının açık

---

[8] [*1914'de eklenmiş dipnot:*] Orta Çağda düş yorumunun tarihi için Diepgen'e (1912) ve Förster (1910 ve 1911), Gotthard (1912) v.b.'nin makalelerine bakınız. Yahudilerde düş yorumu Almoli (1637), Amram (1901) ve Löwinger (1908) ve de ruhçözümsel bulguları da gözönüne alarak daha yakın tarihlerde Lauer (1913) tarafından tartışılmıştır. Araplarda düş yorumu üzerine bilgiler Drexl (1909), Schwarz (1913) ve misyoner Tfinkdji (1913); Japonlardaki Miura (1906) ve Iwaya (1902); Çinlilerdeki Secker (1909-10); Hint halkındaki de Negelein (1912) tarafından verilmiştir.

[9] [Ondokuzuncu yüzyıl başlarında Almanya'da popüler olmuş panteistik "Doğa Felsefesi"nin önde gelen temsilcisi — Freud, düşlerin gizli anlamlarına sık sık değinmiştir. Özellikle *Yeni Giriş Konferansları* (1933*a*) 30. Konferansa, ayrıca aşağıda II. Cilt, VII. Bölüm, F Kesimine ve s. 116'ya bakınız.]

bir yansımasıdır. Düşlerin önceden haber verici özelliği ve geleceği bildirme gücü üzerine tartışmalar da bitmiş değildir. Bilimsel düşünüşe eğilimli olanların sempatisi kesinlikle bu türden inançlara karşı çıkma yönünde olduğu halde, ruhbilimsel bir açıklama getirme girişimleri biriken malzemeyi örtmede yetersiz kalmıştır.

Düş sorunlarının bilimsel incelemesinin bir tarihini yazmak güçtür; çünkü bu inceleme, birkaç noktada ne denli değerli olursa olsun herhangi bir özel yönde hiçbir ilerleme kaydedilememiştir. Üzerine bir sonraki araştırmacının bir şeyler inşa edebileceği hiçbir temel atılmamıştır; ama her yeni yazar, aynı sorunları yeniden incelemiş ve sanki her şeye en baştan başlamıştır. Eğer ben, sorun üzerine yazı yazmış olanları tarih sırasıyla ele almaya ve onların düş sorunları üzerine görüşlerini özetlemeye kalkışırsam, konu üzerindeki bilgilerin şu andaki durumu hakkında kapsamlı bir genel görünüm verme umudunu bütün bütüne terk etmem gerekir. Bu nedenle, yazarlar yerine konu başlıklarına göre kendi görüşlerimi çerçeveleyecek ve her düş sorunu ile karşı karşıya geldiğimde o sorunun çözümü için literatürde bulunan malzemeyi getireceğim.

Yine de benim için konu üzerine yazılmış, çok dağınık ve pek çok başka alana da yayılmış tüm literatürü getirmek olanaksız olduğundan, okurlarımdan benim tanımlamamda hiçbir temel noktanın ve hiçbir önemli görüş açısının gözardı edilmediğine güvenmelerini istemek zorundayım.

Son zamanlara değin konuyla ilgilenen çoğu yazar, uyku ve düşleri tek bir konu gibi almak zorunluluğunu duymuş ve bir kural olarak patoloji sınırına giren varsanılar (hallucination), düş benzeri durumlar, görme v.b. gibi durumlarla da ilgilenmek zorunda kalmışlardır. Tersine en son çalışmalar, sınırlı bir anakonuyu yeğlemekte ve belki de düş yaşamı alanında bazı yalıtılmış soruları konu olarak almaktadırlar. Bu tutum değişikliğiyle böyle karanlık konularda açıklamalara ve düşünce birliğine varılan sonuçlara ancak bir dizi ayrıntılı araştırma ile varılabileceği kanısının ifade edildiğini görmekten mutluyum. Bu sayfalarda sunacaklarımın tümü işte bu türden ve egemen olarak ruhbilimsel nitelikte bir parça ayrıntılı araştırmadır. Uyku sorunu ile uğraşmak için pek az olanağım oldu; çünkü her ne kadar uyku durumunun bir niteliğinin zihinsel aygıtın işleyiş koşullarında bir değişime yol açıyor olması gerekiyorsa da, bu, temelde fizyolojinin bir so-

runudu..[10] Bu nedenle ilerideki kısımlarda uyku konusundaki literatür gözönüne alınmayacaktır.

Düş görüngülerinin bilimsel araştırması sırasında ortaya çıkan sorular, her ne kadar bazı çakışmalar kaçınılmaz da olsa kitabın bundan sonraki kısmında yer alan başlıklar altında gruplanacaktır.

---

[10] [Uykunun belli bir döneminde beynin davranışında değişiklikler olduğu ve düşlerin büyük çoğunluğunun bu dönemde görüldüğü, bu kitabın yazıldığı tarihten 50 yıl sonra kanıtlanmıştır. —*ç.n.*]

(A)
DÜŞLERİN UYANIKLIK YAŞAMI İLE İLİŞKİSİ

Uykudan henüz uyanmış birinin incelikli olmayan yargılaması, düşlerinin başka bir dünyadan geldiğini değil de, sanki kendisini başka bir dünyaya götürdüğünü varsayar. Düş görüngüleri üzerine özenli bir derlemeyi kendisine borçlu olduğumuz yaşlı fizyolog Burdach (1838, 499), pek çok kez alıntı yapılmış bir yazısında bu kanıyı anlatır: «Düşlerde, günlük yaşam, zahmetleri ve hazları, sevinçleri ve acıları ile asla yinelenmez. Tersine, düşlerin başlıca amacı bizi onlardan arındırmaktır. Hattâ aklımız bir şeylerle dopdolu olduğunda, derin acılarla perişan olduğumuzda ya da tüm zekâ gücümüz bir sorun tarafından emildiğinde bile bir düş, bizim duygusal durumumuza bürünüp gerçekliği simgelerle temsil etmekten başka hiçbir şey yapmayacaktır.» I.H. Fichte (1864, *I*, 541), aynı anlamda, «bütünleyici düşler»den söz eder ve onları, ruhun kendini sağaltıcı doğasının gizli nimetlerinden biri olarak betimler.[1] Strümpell (1877, 16), düşlerin doğası ve kökeni üzerine yaptığı çalışmada (geniş çapta ve haklı olarak büyük beğeni kazanmış bir çalışma) aynı etkiden söz eder: "Düş gören insan uyanıklık bilinçliliğinin dünyasından uzaklaştırılır." Ayrıca (*a.g.e.*, 17): "Düşlerde uyanıklık bilinçliliğimizin düzenli içeriklerine ilişkin belleğimiz ve de bilinçliliğimizin normal davranışları hemen tümüyle yitmiştir.» ve de (*a.g.e.*, 19) «Düşlerde, akıl, uyanıklık yaşamının olağan içerikleri ve olaylarından neredeyse belleksiz bir biçimde kopar.» diye yazar.

[1] [Bu tümce 1914'de eklenmiştir.]

Bununla birlikte, yazarların önemli bir çoğunluğu, düşlerle uyanıklık yaşamının ilişkisi konusunda karşıt bir görüşü benimserler. Böylece Haffner (1887, 245): "Birinci planda düşler, uyanıklık yaşamını sürdürür. Düşlerimiz kendilerini, kısa süre önce bilincimizde yer almış düşüncelere düzenli olarak bağlarlar. Dikkatli bir gözlem, bir düşü, bir gün öncesinin yaşantılarına bağlayan bir ipliği hemen her zaman bulacaktır." Weygandt (1893, 6) özel olarak Burdach'ın az önce aldığım anlatımına karşı çıkar: "Çünkü düşlerin çoğunda onların bizi olağan yaşamdan kurtarmak yerine aslında yeniden oraya götürdüğü, sıklıkla ve açık olarak gözlemlenebilir." Maury (1878, 51) kısa bir formül öne sürer: "Nous rêvons de ce que nous avons vu, dit, désirè ou fait;"[2] Jessen ise ruhbilim kitabında (1855, 530) biraz daha geniş bir biçimde yaklaşır: "Bir düşün içeriği, değişmez bir biçimde düş görenin bireysel kişiliğine, yaşına, cinsiyetine, sınıfına, eğitim standardına ve alışılmış yaşam biçimi ile geçmiş tüm yaşamının olay ve deneyimlerine az ya da çok bağımlıdır."

Bu soru üzerine en uzlaşmaz tutum, Winterstein'ın (1912) alıntı yaptığı filozof J.G.E. Maass (1805, [I, 168 ve 173]) tarafından benimsenmiştir: "Deneyimler, en sık olarak en sıcak tutkularımızın odaklandığı şeyleri düşümüzde gördüğümüz yolundaki görüşümüzü desteklemektedir. Ve bu da tutkularımızın düşlerimiz üzerinde bir etkisi olması gerektiğini gösterir. Hırslı adam, düşlerinde, kazanmış olduğu (ya da kazandığını hayal ettiği) ya da kazanmak istediği defne dalından taçları görür; oysa âşık, düşlerinde, tatlı umutlarının nesnesiyle uğraşmaktadır... Yürekte uyuklayan tüm bedensel arzu ya da itilmişlikler, eğer bir şeyler onları harekete geçirirse, kendilerine eşlik eden düşüncelerden doğan bir düşe neden olur ya da zaten var olan bir düşe bu düşüncelerin karışmasına yol açarlar.»[3]

Düşlerin içeriğinin uyanıklık yaşamına bağımlılığı konusundaki aynı görüş antik çağda da benimsenmişti. Radestock (1879, 134), Xerxes'in Yunanistan seferine çıkmadan önce nasıl cesaret kırıcı öneriler aldığını, ama düşlerinde hep bu sefere kışkırtıldığını, öte yandan İran'lı yaşlı bir bilge düş yorumcusu olan Artabanus'un, ona, ısrarla, kural olarak düş resimlerinin uyanık adamın zaten düşündüğü şeyleri içerdiğini söylediğini anlatır.

---

[2] [Gördüğümüz, söylediğimiz, arzu ettiğimiz ya da yaptığımız şeylerin düşünü görürüz.]

[3] [Bu paragraf 1914'de eklenmiştir.]

Lucretius'un öğretici şiiri *De rerum natura*'da (Varlığın Yapısı Üstüne) aşağıdaki parça bulunmaktadır (IV, 962):

> Et quo quisque fere studio devinctus adhaeret
> aut quibus in rebus multum sumus ante morati
> atque in ea ratione fuit contenta magis mens,
> in somnis eadem plerumque videmur obire;
> causidici causas agere et componere leges
> induperatores pugnare ac proelia obire...[4]

Cicero, Maury'nin o kadar yıl sonra söylediğinin tıpatıp aynısı birşeyler yazmıştır (*De divinatione* II, Ixvii, 140): "Maximeque reliquiae rerum aerum moventur in animis et agitantur de quibus vigilantes aut cogitavimus aut egimus."[5]

Düş yaşamı ile uyanıklık yaşamı arasındaki ilişki üzerine bu iki görüş arasındaki karşıtlık gerçekten çözümsüz gibi görünmektedir. Bu yüzden, bu noktada, düşlerin niteliklerini "Zıtlaşmaların içinde daha da keskinleşen [üç] karşıtlık" olmaksızın tanımlamanın olanaksız olduğuna inanan Hildebrandt'ın (1875, 8 v.s.) konuyu tartışışını anımsamak yerinde olacaktır. "Bu karşıtlıkların *ilki*"diyor Hildebrandt, «bir yanda düşlerin gerçek ve süregiden yaşamdan *soyutlanmasını ve ayrılmasını* sağlayan *bütünlük*'leri, öte yandan düşle gerçek yaşamın durmadan birbiri içine *sızması* ve karşılıklı olarak birbirine bağımlı olması ile gerçekleşir. Bir düş, uyanıklık yaşamında yaşanan gerçeklikten tümüyle ayrışmış bir şeydir; kendi varlığı içine gizemli bir biçimde mühürlenmiş ve gerçek yaşamdan aşılmaz bir uçurumla ayrılmış bir şey de denebilir. Bizi gerçeklikten kurtarır, gerçekliğe ilişkin belleğimizi yok eder ve bizi, temelde gerçek yaşamımızla hiçbir ilişkisi olmayan başka bir dünyaya ve başka bir yaşam öyküsüne yerleştirir...» Hildebrandt, uyuyunca tüm benliğimizin, tüm varoluş biçimleriyle «sanki görünmez bir kapıdan geçmiş gibi

---

[4] ["Ve insanın tutkuyla sarıldığı hevesler her neyse, geçmişte çok uğraştığımız şeyler ne ise, akıl bu hevese daha özenli olduğundan, düşlerde de aynı şeye rastlar: Avukatlar davalarını açmak ve yasaları incelemek zorundadırlar; generaller de savaşla ilgilenmek ve savaşmak..." (Loeb Classical Library'de Rouse'un çevirisi, 1924, 317.)]

[5] ["O zaman özellikle uyanıklık düşünce ve eylemlerimiz ruh içinde harekete geçip dolaşır." (Loeb Classical Library'de Falconer'in çevirisi, 1922, 527.)]

kaybolduğunu» anlatarak sürdürür. Ondan sonra da belki düş gören, orada mahpus bulunan Napoleon'a seçkin bir parti Moselle şarabı sunmak üzere St. Helena adasına bir deniz yolculuğu yapabilir. Eski İmparator tarafından son derece nazik bir biçimde kabul edilir ve uyanıp bu ilginç yanılsama yıkıldığında neredeyse üzüntü duyar. Ama diye sürdürüyor Hildebrandt, düşteki durumu gerçeklikle karşılaştıralım. Düş gören hiçbir zaman bir şarap tüccarı olmamıştır ve hiçbir zaman olmak da istememiştir. Hiçbir zaman bir deniz yolculuğuna çıkmamıştır ve çıksa bile St. Helena, gitmek için seçeceği en son yer olacaktır. Napoleon'a yönelik hiçbir sempatik duygu beslemediği gibi tam tersine ona karşı şiddetli bir yurtsever kini taşımaktadır. Ve de her şeyin ötesinde düş gören Napoleon adada öldüğü sırada doğmamıştır bile, bu nedenle onunla herhangi bir kişisel ilişki olasılık sınırlarının dışındadır. O halde düş yaşantısı, birbirini mükemmel bir biçimde izleyen ve birbiriyle uyumlu iki yaşam kesiti arasına sokuşturulmuş yabancı bir şey gibi görünmektedir.

«İşte» diye sürdürüyor Hildebrandt [*a.g.e.*, 10] «buna *karşıt* gibi görünen şey, aynı derecede doğru ve geçerlidir. Her şeye karşın, soyutlanma ve ayrılma ile en içten ilişkinin elele gittiğine inanıyorum. Düşlerin ne sunarsa sunsunlar, malzemelerini gerçeklikten ve bu gerçeklik çevresinde dönen zihinsel yaşamdan türettiklerini söyleyecek kadar ileri gidebiliriz... Ne denli garip sonuçlara ulaşırlarsa ulaşsınlar, aslında gerçek dünyadan kopamazlar; ve de en yüce ya da en saçma yapıları bile, temel malzemelerini ya duyular dünyasında gözlerimizin önünden geçenlere ya da uyanıklık düşüncelerimizin akışı içinde önceden yer almış bir şeylere (başka bir deyişle, dışsal ya da içsel olarak daha önce yaşamış olduğumuz bir şeylere) borçludur.»

(B)
DÜŞLERİN MALZEMESİ
DÜŞLERDE BELLEK

Bir düşün içeriğini oluşturan tüm malzeme, bir biçimde yaşantıdan türemiştir; yani düş içinde yeniden üretilmiş ya da *anımsanmıştır* — hiç değilse bunu tartışılmaz bir olgu olarak kabul edebiliriz. Ama bir düşün içeriği ile gerçeklik arasında böylesi bir ilişkinin yalnızca onları kıryaslama sonucunda hemen ortaya çıkıvereceğini varsaymak yanılgı olurdu. Tersine, bu ilişkinin özenle araştırılması gerekir ve pek çok olguda da uzun süre gizli kalabilir. Bunun nedeni, düşlerdeki bellek yeteneğinin sergilediği ve genellikle değinilmiş olmasına karşın bugüne dek açıklanmaya direnmiş olan bir dizi gariplikte yatar. Bu nitelikler biraz daha derinlemesine incelenmeyi hak etmektedir.

Bir düş içeriği içinde ortaya çıkan bir malzemenin, uyanıklık durumunda bilgimizin ya da deneyimimizin bir kesimini oluşturduğunun ayırdına varamayabiliriz. Kuşkusuz, sözkonusu şeyi düşümüzde gördüğümüzü anımsarız ama onu gerçek yaşamda yaşayıp yaşamadığımızı ya da ne zaman yaşadığımızı anımsayamayız. Bu yüzden düşün kullandığı kaynak konusunda kuşkuda kalır ve düşlerin bağımsız bir üretim gücü olduğuna inanmaya kışkırtılırız. En sonunda, sıklıkla uzun bir süre geçtikten sonra, bazı taze yaşantılar öteki olayın yitmiş anısını anımsatır ve aynı zamanda düşün kaynağını da ortaya koyar. Böylece, düşte, uyanıklık belleğimizin ulaşamadığı bir şeyleri bilip anımsadığımızı teslim etmek zorunda kalırız.[1]

[1] [*1914'de eklenmiş dipnot:*] Vaschide (1911) düşlerde sıklıkla insanların yabancı dilleri uyanıklık yaşamlarından daha akıcı ve daha doğru konuştuklarının gözlemlendiğini bildirir.

Bunun özellikle çarpıcı bir örneği Delboeuf [1885, 107 v.s.] tarafından kendi yaşantılarına dayanılarak verilmiştir. O bir düşünde, evlerinin avlusunu karla kaplanmış görmüş ve karlara gömülü yarı yarıya donmuş iki kertenkele bulmuştu. Bir hayvansever olduğundan onları almış, ısıtmış, sonra da taş duvardaki ait oldukları küçük deliğe bırakmıştı. Ayrıca onlara duvarın üzerinde yetişmiş ve çok sevdiklerini bildiği eğreltiotundan birkaç yaprak vermişti. Düşte bitkinin adını biliyordu: *Asplenium ruta muralis*. Düş sürüp gitmiş ve bir süre sonra yeniden kertenkelelere dönmüştü. O zaman Delboeuf şaşkınlık içinde eğreltiotu kalıntıları üzerinde uğraşan iki yeni kertenkele görmüştü. Sonra çevresine bakındı ve bir beşinci sonra da bir altıncı kertenkelenin duvardaki deliğe doğru ilerlediğini gördü ve bu tüm cadde tümü de aynı yönde ilerleyen bir kertenkeleler geçidiyle dolana kadar sürdü...

Uyanıkken Delboeuf pek az bitkinin Latince adını bilmekteydi ve bunların arasında *Asplenium* yoktu. Bu adı taşıyan bir eğreltiotunun gerçekten var olduğunu büyük bir şaşkınlıkla öğrendi. Doğru adı *Asplenium ruta muraria* idi ve düşte hafifçe çarpıtılmıştı. Bunun bir rastlantı olabilmesi çok zordu; ve Delboeuf için düşünde "*Asplenium*" adına ilişkin bilgiye nasıl sahip olduğu bir sır olarak kaldı.

Düş, 1862'de görülmüştü. Onaltı yıl sonra, filozof, bir arkadaşını ziyarete gittiğinde, İsviçre'nin bazı kesimlerinde yabancılara anı olarak satılanlara benzer, küçük bir kurutulmuş çiçek albümü gördü. Bir anısı canlanmaya başladı — albümü açtı; düşündeki *Asplenium*'u buldu ve onun Latince adının kendi el yazısıyla altına yazılmış olduğunu gördü. Olaylar şimdi aydınlanmıştı. 1860'da (kertenkele düşünden iki yıl önce) aynı arkadaşının bir kız kardeşi balayında Delboeuf'ü ziyaret etmişti. Erkek kardeşine armağan olarak aldığı albüm kadının yanındaydı ve Delboeuf bir botanikçinin yazdırımıyla her kuru bitkinin altına Latince adını yazma zahmetine katlanmıştı.

Bu örneği kaydetmeyi bu denli değerli kılan şans Delboeuf'ün düş içeriğinin bir başka kesimini de unutulmuş kaynağına dek izlemesine olanak verdi. 1877'de bir gün resimli bir derginin eski bir cildini eline aldı ve 1862'de düşünde gördüğü kertenkeleler geçidinin bir resmini dergide buldu. Cildin tarihi 1861'di ve Delboeuf dergiye ilk sayısından beri abone olduğunu anımsadı.

Düşlerin, uyanıklık yaşamında ulaşılamayan anıları emirlerinde bulundurmaları olgusu öylesine olağanüstü ve kuramsal açıdan öylesi-

ne önemlidir ki bazı başka «hipermnezik»[2] düş örnekleriyle bağlantılı olarak bu olguya biraz daha dikkat çekmek istiyorum. Maury [1878, 142] bir zamanlar gün boyu "Mussidan" sözcüğünün nasıl da durmadan aklına geldiğini anlatır. Onun Fransa'da bir kent adı olduğundan başka hiçbir şey bilmemektedir. Bir gece düşünde Mussidan'dan geldiğini söyleyen ve kendisine oranın neresi olduğu sorulduğunda Dordogne iline bağlı küçük bir kasaba olduğunu söyleyen bir adamla konuşur. Maury uyandığında kendisine düşünde verilen bilgiye hiç inanmamıştır; ancak bir coğrafya sözlüğünden bilginin son derece doğru olduğunu öğrenir. Bu örnekte düşün üst düzeydeki bilgisi desteklenmiştir ancak bu bilginin unutulmuş kaynağı ortaya çıkarılamamıştır.

Jessen (1855, 551) daha uzak zamanlara değgin bir düşte çok benzer bir olayı bildirir: "Bu sınıfta diğerleri arasında Verona'nın ünlü kişilerinin anısına bir şiir yazmış olan yaşlı Scaliger'in bir düşü vardır (Hennings tarafından 1784, 300'de alıntı yapılmış). Bir düşünde adının Brugnolus olduğunu söyleyen bir adam ortaya çıkmış ve kendisini ihmal ettiğini söylemiş. Scaliger onun adını işitip işitmediğini anımsamamakla birlikte ona ilişkin birkaç dize de yazmış. Daha sonra oğlu, Verona'da gerçekten Brugnolus adlı birinin eleştirmen olarak ünlenmiş olduğunu öğrenmiş."

Vaschide'in (1911, 232 v.s.) alıntısında Marquis d'Hervey de St Denys [1867, 305][3] özel bir niteliği olan bir düş betimler çünkü bu düşü, önce ayırt edilememiş bir anı olan bir şeyin tanınmasının tamamlandığı bir diğer düş izlemiştir: "Bir keresinde düşümde kız kardeşime bazı nakışlar göstererek onunla konuşan sarı saçlı genç bir kadın görmüştüm. Düşte bana çok tanıdık geliyordu ve ben onu daha önce çok sık gördüğümü düşünüyordum. Uyandıktan sonra yüzü çok açık olarak aklımdaydı ama onu kesinlikle tanıyamadım. Sonra bir kez daha uyudum ve düş resmi yinelendi... Ama bu ikinci düşte açık renk saçlı hanımla konuştum ve onunla daha önce bir yerlerde tanışma mutluluğuna erip ermediğimi sordum. "Kuşkusuz" diye yanıtladı, "Pornic'deki *plage*'ı [plaj —*ç.n.*] anımsamıyor musunuz?" Ansızın yeniden uyandım ve o zaman düşteki çekici görüntüye ilişkin tüm ayrıntıları açıkça anımsadım."

---

[2] [Hipermnezi: Bellek artışı —ç.n.]

[3] [Bu ve bir sonraki paragraf 1914'de eklenmiştir.]

Aynı yazar [*a.g.e.*, 306] (yine Vaschide tarafından alıntı yapılmış, *a.g.e.*, 233-4) tanıdığı bir müzisyenin bir keresinde düşünde nasıl da kendisine tümüyle yeni gibi gelen bir melodi işittiğini anlatır. Yıllar sonra aynı melodiye eski bir müzik parçaları derlemesinde rastlamış ama kitabı daha önce karıştırıp karıştırmadığını yine de anımsayamamıştır.

Myers'in [1892] bu türden hipermnezik düşlerden oluşan tam bir koleksiyonu Ruhsal Araştırmalar Topluluğunun *Proceedings* dergisinde yayımladığını biliyorum ama ne yazık ki bunları elde edemedim.

Düşlerle uğraşan herkesin, bir düşün, kişi uyanıkken sahip olduğunu bilmediği bilgi ve anıların kanıtlarını sağlamasının çok yaygın bir olay olduğunu keşfetmekte gecikmeyeceğine inanıyorum. Daha sonra sözünü edeceğim sinirli hastalarla ruhçözümsel çalışmam sırasında, haftada birkaç kez, hastalara, özdeyişler, açıksaçık sözcükler v.b. aşina olduklarını ve uyanıklık yaşamlarında onları unuttukları halde düşlerinde kullandıklarını, düşlerine dayanarak kanıtlamak durumunda kalırım. Düşteki hipermnezi için masum bir örnek daha eklemek istiyorum; çünkü bu düş sayesinde, ancak düşte ulaşılabilen bilginin kaynağını bulmak çok kolay olacak.

Hastalarımdan biri oldukça uzun bir düş sırasında bir kafede "*Kontuszówka*" ismarladığını görmüştü. Bunu bana anlattıktan sonra "*Kontuszówka*"nın ne olduğunu sordu, çünkü bu adı hiç işitmemişti. Onun bir Polonya likörü olduğunu, bu adı kendisinin icat etmiş olamayacağını çünkü benim bu adı duvar ilânlarından uzun süredir bildiğimi söyledim. Başlangıçta bana inanmadı; ama birkaç gün sonra düşünü bir kafede gerçekleştirdikten sonra aylar boyunca günde en az iki kez geçmiş olduğu bir sokak köşesindeki duvar ilânında adı gördü.

Düşteki belli bir öğenin kaynağını bulup bulmamanın ne denli şansa bağlı olduğunu kendi düşlerimde de saptamıştım.[4] Bu kitabı tamamlamadan önce, yıllarca, daha önce görüp görmediğimi anımsayamadığım, çok basit yapıda bir kilise kulesi resmi tarafından izlenmiştim. Sonra Salzburg'la Reichenhall arasındaki hat üzerinde küçük bir istasyonda, ansızın ve tam bir kesinlikle onu ayırımsadım. Bu, binsekizyüzdoksanların ikinci yarısında olmuştu ve o hattan ilk kez 1886'da

[4] [Bu paragraf 1909'da eklenmiştir.]

geçmiştim. Daha sonraki yıllarda, düşleri incelemekle yoğun bir biçimde uğraştığım sırada, alışılmışın dışında bir görünümü olan özel bir yerin resminin düşlerimde sık sık ortaya çıkması benim için bir başbelâsı olmuştu. Kendime göre özel bir mekânsal ilişki içinde, sol yanımda, içinde kumtaşından birçok grotesk figürün ışıldadığı karanlık bir boşluk görüyordum. Pek de inanmak istemediğim silik bir anı, bana, oranın bir bira mahzeninin girişi olduğunu söylüyordu. Ama ne düş resminin anlamını ne de kökenini keşfedemedim. 1907'de 1895'den beri ziyaret edemediğim için üzüldüğüm Padua'da bulunuyordum. Bu güzel üniversite kentini ilk ziyaretim Madonna dell'Arena'daki Giotto'nun fresklerini göremediğim için bir düşkırıklığı olmuştu. O gün kapalı olduğu söylendiği için kiliseye giden yolun yarısından dönmüştüm. Oniki yıl sonra ikinci ziyaretimde bu açığı kapatmaya karar verdim ve ilk iş olarak Arena kilisesine yollandım. Kiliseye giden yol üzerinde, yürüyüş yönüme göre solda ve çok büyük olasılıkla 1885'de geri döndüğüm noktada düşlerimde o denli sık gördüğüm yer kumtaşından figürleriyle karşıma çıktı. Gerçekten bir restoranın bahçe girişiydi.

Düşlerin yeniden üretmek için malzeme —bir bakıma ne anımsanan ne de uyanıklık düşünce etkinliklerinde kullanılan malzeme— türettikleri kaynaklardan biri çocukluk yaşantısıdır. Bu olguya değinmiş ve vurgu yapmış yazarlardan yalnızca birkaç alıntı yapacağım.

Hildebrandt (1875, 23): «Düşlerin bazan en erken yaşlarımızın çok uzak hattâ unutulmuş olaylarını hem de olağanüstü bir yeniden üretme gücüyle aklımıza geri getirdiklerini kesin olarak kabul etmiş bulunuyorum.»

Strümpell (1877, 40): «Düşlerin bazan, altında en erken gençlik yaşantılarının gömülü olduğu kalıntı yığınlarının en dibinden özel mekânların, eşyaların ya da insanların resimlerini tümüyle dokunulmamış olarak ve başlangıçtaki tüm tazelikleriyle nasıl da ışığa çıkardığını gözlemlediğimiz zaman durum daha da dikkate değer bir hal alır. Bu, yalnızca ortaya çıktıkları sırada canlı bir izlenim yaratmış ya da ileri derecede ruhsal önemi olup da sonradan uyanıklık bilincinin hoşlanacağı saf anılar halinde bir düşte geri dönmüş yaşantılarla sınırlı değildir. Tersine, düşlerdeki belleğin derinlikleri, en eski zamanlara dek dayanan ve hiçbir ruhsal önemi veya hafif derecede bir canlılıktan daha fazla canlılığı bulunmayan ya da ruhsal önem ve can-

lılık adına sahip olduklarını çok uzun zamandır yitirmiş bulunan, bu yüzden de daha eski kökeni keşfedilene dek gerek düş gören gerekse uyanık akla tümüyle yabancı ve aynı derecede bilinmez gelen insan, eşya, yer ve olay resimlerini de içerir.»

Volkelt (1875, 119): "Çocukluk ve gençlik anılarının düşlere kolayca girebilmesi özellikle dikkat çekicidir. Düşler üzerinde düşünmekten vazgeçtiğimiz ve uzun süredir bizim için önem taşımaz hale gelmiş şeyleri durmadan bize anımsatırlar."

Düşler çocukluktan kalma malzemeyi ellerinin altında bulundurduklarından ve de hepimizin bildiği gibi bu malzeme büyük kesimiyle belleğimizin bilinçli yeteneğinde boşluklarla örtülmüş olduğundan bu koşullar bir kez daha birkaç örneğini vereceğim ilginç hipermnezik düşler yaratırlar.

Maury (1878, 92) çocukken sık sık doğum yeri olan Meaux'dan babasının bir köprü yapımını yönettiği komşu köy Trilpot'a gittiğini anlatır. Bir gece bir düşte kendini Trilpot'da yeniden köy caddesinde oynarken görmüş. Bir tür üniforma giymiş bir adam ona yaklaşmış. Maury ona adını sormuş; adam adının C. olduğunu ve köprüde bekçilik yaptığını söylemiş. Maury uyandığında anının doğruluğundan kuşkuya düşmüş ve çocukluğundan beri birlikte olduğu yaşlı bir hizmetçi kadına bu adda birini anımsayıp anımsamadığını sormuş. "Aa. Evet" demiş kadın "o babanın yaptığı köprüde bekçiydi."

Maury [*a.g.e.*, 143-4] bir düşte ortaya çıkan bir çocukluk anısının doğruluğuna aynı derecede iyi kanıtlanmış bir başka örnek verir. Bu düş çocukluğunda Montbrison'da yaşamış Mösyö F. diye biri tarafından görülmüş. Adam Montbrison'dan ayrıldıktan yirmibeş yıl sonra evini ve ayrıldığından beri hiç görmediği bazı aile dostlarını yeniden ziyaret etmeye karar vermiş. Yola çıkmadan önceki gece düşünde kendini Montbrison'da görmüş ve kentin yakınında, görünümünden tanımadığı ama kendisine babasının arkadaşı Mösyö T. olduğunu söyleyen bir beyle karşılaşmış. Düş gören çocukken bu ad hakkında bir şeyler bildiğinin ayırdındaymış ama uyanıklık halinde adamın nasıl biri olduğunu artık anımsamamaktaymış. Birkaç gün sonra gerçekten Montbrison'a gitmiş; düşünde kendisine yabancı gelen yeri bulmuş ve orada düşteki Mösyö T. olduğunu hemen bildiği bir beyle karşılaşmış. Ancak gerçek kişi düşte göründüğünden çok daha yaşlı görünümdeymiş.

Bu noktada, izi sürülmesi gereken şeyin bir izlenim değil bir bağlantı olduğu kendi gördüğüm bir düşten söz edebilirim. Düşümde doğduğum kasabanın doktoru olduğunu bildiğim birine ilişkin bir düş gördüm. Yüzü belirsizdi ama hâlâ arasıra karşılaştığım ortaokuldaki hocalarımdan birinin resmiyle karışmıştı. Uyandığımda bu iki adam arasında ne gibi bir bağlantı bulunduğunu keşfedemedim. Ancak çocukluğumun en erken yaşlarında yer alan bu doktorla ilgili olarak anneme bazı sorular sordum ve onun tek gözlü olduğunu öğrendim. Düşte yüzü doktorunkini örtmüş olan hoca da tek gözlüydü. Doktoru görmeyeli otuzsekiz yıl olmuştu ve çenemdeki bir yara izinin bana onun bakımını anımsatması gerektiği halde bildiğim kadarıyla uyanıklık yaşamımda onu hiç düşünmemiştim.[5]

Öte yandan birçok yazar, çoğu düşlerde düşte görülmeden hemen birkaç gün önceki günlerden türemiş elemanlar bulunması gerektiğini öne sürerler; bu, düş yaşamında çocukluk yaşantılarının rolüne çok fazla ağırlık verilmesini dengelemeye yönelik bir çaba gibidir. Bu nedenle Robert (1886, 46) normal düşlerin, kural olarak, yalnızca son birkaç günün izlenimleriyle ilişkili olduğunu bildirir. Ancak Robert tarafından kurulan düş kuramının en yakın geçmişteki izlenimleri öne çıkarmayı kendine temel aldığını ve en eskileri gözardı ettiğini bulacağız. Yine de kendi araştırmalarımla destekleyebildiğim kadarıyla onun ortaya koyduğu olgu doğruluğunu korumuştur. Bir Amerikan yazarı, Nelson [1888, 380 v.s.] bir düşte en sık olarak kullanılan izlenimlerin, düşün ortaya çıktığı günden değil bir önceki ya da ondan önceki günden doğduğu görüşündedir (sanki düşten *hemen* önceki günün izlenimleri yeterince zayıflamamış ya da yeterince geçmişe mal olmamış gibi).

Düşlerin içeriğiyle uyanıklık yaşamı arasındaki yakın ilişkiye kuşku düşürmemek konusunda titizlenen çoğu yazar, uyanıklık düşüncelerinin şiddetle meşgul olduğu izlenimlerin, ancak bu izlenimler gündüz düşüncelerinin işleyişi ile bir yana atıldıktan sonra düşlerde ortaya çıkması olgusuyla uyarılmışlardır. Bu nedenle insanlar,

---

[5] [Bu cümlenin son kesimi 1909'da eklenmiş, 1922'ye dek tüm basımlarda yer almış ama ondan sonra çıkarılmıştır. Aşağıda s. 324'de aynı adama yapılan gönderme ancak bu çıkarılan kısım sözkonusu edilirse anlamlı olmaktadır. Yara izine yol açan kaza II. Cilt, VII. Bölüm, C Kesimi'nde betimlenmiş olabilir. Bu düş *Giriş Konferansları*'nda (1916-17) 13. Konferansta da betimlenmiştir (*P.F.L.* 1, 237).]

kural olarak, sevdikleri birinin ölümünden sonra yasa boğuldukları sırada hemen o kişiyi düşlerinde görmezler (Delage, 1891 [40]). Öte yandan en yeni araştırmacılardan biri, Miss Hallam (Hallam ve Weed, 1896, [410-11]) aksi örnekler derlemiş, böylece bu bağlamda hepimizin psikolojik bireysellik hakkımızı korumuştur.

Düşlerdeki belleğin en çarpıcı ve en az kavranabilir olan üçüncü özelliği, yeniden üretilen malzemenin *seçiminde* ortaya konabilir. Çünkü anımsanmaya değer bulunanlar, uyanıklık yaşamında olduğu gibi yalnızca en önemli olanlar değil tersine en önemsiz ve en anlamsız olanlar da olabilir. Bu noktada şaşkınlıklarını en güçlü biçimde dışavurmuş yazarlardan alıntı yapacağım.

Hildebrandt (1875, 11): "Düşlerin, elemanlarını, bir önceki günün ne büyük ve altüst edici olaylarından ne de güçlü ve zorlayıcı ilgi odaklarından değil de yakınlarda ya da biraz daha uzak geçmişte yaşanmış olayların rastlantısal ayrıntılarından, değersiz parçalarından türetmeleri dikkate değer. Bizi derinden etkilemiş ve üzerimizde gölgesiyle gecenin geç saatlerinde uyuyakaldığımız bir aile yası, ilk uyanıklık anında altüst edici dehşetiyle geri dönene dek belleğimizden silinip atılır. Öte yandan, sokakta karşılaştığımız ve yanından geçtikten sonra aklımızdan silinivermiş bir yabancının alnındaki et beni düşümüzde *yer* alabilir..."

Strümpell (1877, 39): "Çözümleme sonucu bir düşün ögelerinden bazılarının gerçekten bir gün önceki ya da ondan önceki yaşantılardan türediğinin gösterildiği durumlar vardır; ama uyanıklık bilinci açısından yaşantılar o denli önemsiz ve anlamsızdır ki yaşandıktan hemen sonra unutulmuşlardır. Bu türden yaşantılar örneğin, kazara işitilmiş sözleri, ya da bir başka kişinin dikkatsizce izlenmiş eylemlerini ya da göze şöylece ilişmiş insan veya eşyaları ya da kişinin okuduklarından ilgisiz parçaları v.b. içerir."

Havelock Ellis (1899, 727): "Uyanıklık yaşamının derin heyecanları, temel istençli zihinsel enerjimizi yönelttiğimiz soru ve sorunlar genellikle düş bilincinde kendilerini hemen ortaya koyan şeyler değildir. Çok yakın geçmiş sözkonusu olduğunda en çok günlük yaşamın önemsiz, rastlantısal 'unutulmuş' izlenimleri düşlerimizde yeniden ortaya çıkar. En şiddetli biçimde uyanık olan ruhsal etkinlikler en derin biçimde uyuyan etkinliklerdir."

Binz (1878, 44-5) düşlerdeki belleğin bu apaçık garipliğini, kendi-

sinin de desteklemiş olduğu düş açıklamasında doyumsuzluğunu ifade etmek için fırsat bilir: "Ve doğal düş de benzer sorunlar doğurur. Neden düşlerimizde her zaman henüz yaşayıp bitirdiğimiz güne ilişkin anısal izlenimleri görmeyiz? Bunun yerine neden sıklıkla görünür herhangi bir itki olmaksızın uzak, hattâ yok olmuş geçmişe dalarız? Neden düşlerde bilinç bu denli sık olarak *önemsiz* anı imgelerinin izlenimlerini kabul eder ve uyanıklık yaşamında yaşanmış olan şeylerin en duyarlı izlerinin yüklendiği beyin hücreleri, kısa süre önce taze bir etkinliğin içine karışmadıkça, büyük kesimiyle sessiz sakin durur?"

Düşlerdeki belleğin, uyanıklık yaşantısının önemsiz, bu yüzden de üstünde durulmamış öğelerini belirgin bir biçimde yeğlemesinin, insanları düşlerin uyanıklık yaşantısıyla ilişkisini nasıl da gözardı etmeye yönelttiğini ve her şeye karşın herhangi bir belirli örnekte bu ilişkiyi kanıtlamayı nasıl da zorlaştırdığını kavramak çok kolaydır. Bu nedenle Miss Whiton Calkins (1893, [315]) kendisinin ve çalışma arkadaşlarının düşleri üzerine istatistiksel çalışmasında tüm düşlerin yüzde onbirinde uyanıklık yaşamı ile görünür hiçbir ilişki olmadığını bulmuştur. Hildebrandt (1875, [12 v.s.]), eğer yeterince zaman ayırır ve kökenine dek izleme zahmetine katlanırsak her düş imgesinin oluşumunu açıklayabileceğimizi öne sürerken hiç kuşkusuz haklıydı. Bundan "son derece zahmetli ve nankör bir uğraş. Çünkü, kural olarak, kişinin belleğinin en uzak köşelerinden her türden son derece değersiz ruhsal olayı avlamakla ve de belki de ortaya çıktığı anda içine gömüldüğü unutmanın içinden geçmişin her türden tümüyle önemsiz anını yeniden ışığa sürüklemekle sonlanır" diye söz ediyor. Ben yalnızca bu keskin görüşlü yazarın bu başlangıcı uğursuz yolu izlemekten vaz geçmesine üzülebilirim; eğer izleseydi o yol onu düşlerin açıklamasının tam ortasına götürecekti.

Düşlerdeki belleğin davranış biçimi, kuşkusuz, genel olarak herhangi bir bellek kuramı için en büyük önemi taşımaktadır. O bize, "bir kez zihinsel olarak sahip olduğumuz hiçbir şeyin tümüyle yitirilemeyeceğini" (Scholz, 1893, 59); ya da Delboeuf'ün [1885, 115] dediği gibi "que toute impression même la plus insignifiante, laisse une trace inaltérable, indéfiniment susceptible de reparaître au jour."[6] Bu,

[6] ["En önemsiz izlenim bile kesinlikle yeniden canlanma yeteneği bulunan değişmez bir iz bırakır."]

zihinsel yaşamın çoğu hastalıklı görüngüsü tarafından yönlendirdiğimiz bir sonuçtur. İleride söz edeceğimiz bazı düş kuramları, onların saçmalığı ve tutarsızlığını gündüzün bildiğimiz şeylerin kısmi unutulmasıyla açıklamaya çabalarlar. Düşlerdeki bellek tarafından sergilendiğini az önce gördüğümüz olağanüstü etkinliği aklımızda tutarsak bu kuramların kapsadıklarıyla canlı bir zıtlaşma içine gireceğiz.

Belki de düş görme görüngüsü bize, tümüyle belleğe indirgenebilir gibi gelebilir; sanılabilir ki düşler geceleri bile çalışan ve kendisi de bir son olan yeniden üretme etkinliğinin bir görünümüdür. Bu, Pilcz'inki (1899) gibi, bir düşün ortaya çıktığı zamanla içeriği arasında gözlemlenebilen sabit bir ilişki bulunduğu (en uzak geçmişten izlenimlerin düşlerde derin uyku sırasında, oysa daha yakın izlenimlerin sabaha doğru ortaya çıktığı) yolundaki sözlerle uyum içindedir. Ancak bu tür görüşler, düşlerin anımsanması gereken malzemeyle uğraştığı biçiminde bir yaklaşıma sahip olduğu için doğası gereği olanakdışıdır. Strümpell [1877, 18] düşlerin yaşantıları yeniden üretmediğine doğru bir biçimde değinmiştir. Düşler, bir adım ileri giderler ama zincirin bir sonraki adımı atlanır ya da bozulmuş bir biçimde ortaya çıkar veya tümüyle konudışı bir şeyle yer değiştirir. Düşler yeniden üretimlerin *parçalarından* başka bir şey yaratmazlar ve bu, üzerine kuramsal sonuçların dayandırılabileceği kadar genel bir kuraldır. Bir düşün bir yaşantıyı uyanıklık belleğimizin ulaşabileceği tamlıkta yinelediği istisnai durumlar bulunduğu doğrudur. Delboeuf [1885, 239 v.s.] üniversitedeki çalışma arkadaşlarından birinin, geçirmiş olduğu ve neredeyse mucizevi biçimde kurtulduğu tehlikeli bir araba kazasını düşünde nasıl da tüm ayrıntılarıyla gördüğünü anlatır. Miss Calkins (1893) içerikleri bir önceki gün geçmiş bir olayın tam bir yeniden üretimi olan iki düşten söz eder; ben de bir çocukluk yaşantısının düşümde değişikliğe uğramaksızın yeniden ortaya çıktığı bir örneği anlatma olanağı bulacağım. [Bkz. s. 238 ve s. 246.][7]

---

[7] [*1909'da eklenmiş dipnot:*] Daha sonraki deneyimler, beni, bir önceki günün masum ve önemsiz olaylarının (örneğin, bir giysi sandığını yerleştirmek, mutfakta yemek hazırlamak v.b. gibi) bir düşte yinelenmesinin hiç de nadiren oluşan bir şey olmadığını eklemeye yöneltti. Ancak bu türden düşlerde, düşgörenin kendisinin de vurguladığı şey anı içeriği değil onun "gerçek" olduğu olgusudur: "Ben bunların tümünü dün gerçekten *yaptım*." [S. 136 ve II. Cilt, VI. Bölüm, E Kesimine bkz. Bu ve bundan önceki kesimde tartışılan konular V. Bölümün ilk iki kesiminde yeniden ele alınacak. (S. 212 v.s.)]

(C)
DÜŞLERİN UYARANLARI VE KAYNAKLARI

"Düşler hazımsızlıktan ileri gelir" diye bir halk deyişi vardır ve bu bize, düşlerin uyaranları ve kaynaklarından ne kastedildiğini kavramada yardımcı olur. Bu kavramların ardında bir kuram yatmaktadır ve bu kurama göre düşler, bir uyku bozukluğunun sonucudurlar: uyku sırasında rahatsız edici bir şey olmazsa düş görmezdik; düş de işte bu rahatsızlığa bir tepkidir.

Düşlerin heyecan verici nedenleri üzerine tartışmalar, konuya ilişkin literatürde çok geniş bir yer kaplar. Sorunun ancak düşler bir biyolojik araştırma konusu olduktan sonra ortaya çıktığı açıktır. Düşlerin tanrıların esini olduğuna inanan eskilerin düşlerin uyaranlarını araştırmak için hiçbir gereksinimleri olmamıştır: düşler ilâhi ya da şeytani güçlerin arzusundan doğmuştu ve içeriklerini de bu güçlerin bilgileri ya da amaçları belirlemekteydi. Bilim hemen düş görmeye yol açan uyaranların her zaman aynı olup olmadığı ya da değişik türden böyle uyaranlar bulunup bulunmadığı sorusuyla karşı karşıya gelmiş; bu da düşlerin nedenlerini açıklamanın ruhbilimin mi yoksa fizyolojinin mi alanına girdiği tartışmasını getirmiştir. Çoğu otoriteler uykuyu bozan nedenlerin —yani düş görmenin kaynaklarının— değişik türden olabileceği ve bedensel uyaranların ve zihinsel uyarılmaların aynı biçimde düş kışkırtıcısı olarak rol oynayabileceğinde düşünce birliği içinde gibi görünmektedirler. Ancak, düşlerin şu ya da bu kaynağına öncelik verilmesinde ve de düşlerin üretilmesindeki etmenler olarak onlara verdikleri önemin sıralanmasında görüşler büyük ölçüde farklılaşmaktadır.

Düşlerin kaynaklarına ilişkin herhangi bir tam listeleme dört tür kaynağın ayırdedilmesine yöneltir ve bunlar düşlerin kendilerinin sınıflandırılması için de kullanılmıştır. Bu kaynakları: 1) dış (nesnel) duyusal (sensory) uyarılmalar; 2) iç (öznel) duyusal uyarılmalar; 3) iç (organsal) uyaranlar ve 4) saf ruhsal uyarılma kaynaklarıdır.

1. DIŞ DUYUSAL UYARANLAR

Düşler hakkındaki kitabı bize düş sorunlarına ilişkin pek çok ipucu sağlamış bulunan düşünürün oğlu genç Strümpell [1883-4], bedeninin yüzeyinde genel duyusuzluğu ve yüksek duyu organlarının çoğunda felci bulunan bir hastasındaki gözlemlerini anlatan ünlü bir bildiri yayımlamıştır. Bu adamın dış dünyaya açık kalmış pek az duyusal kanalı kapatılacak olursa adam uyuyordu. Aslında biz de uyumak istediğimizde Strümpell'in deneyine benzer bir ortam yaratmaya çalışma alışkanlığındayızdır. En önemli duyusal kanallarımızı, gözlerimizi kapatır ve diğer duyularımızı da tüm uyaranlardan ya da onlara etki eden uyaranlardaki herhangi bir değişimden korumaya çalışırız. Planımız hiçbir zaman tam olarak gerçekleşmese bile bundan sonra uykuya dalarız. Ne uyaranları tümüyle duyu organlarımızdan uzak tutabilir ne de duyu organlarımızın uyarılabilirliğini tümüyle askıya alabiliriz. Herhangi bir anda güçlüce bir uyaranın bizi uyandırması "uykuda bile ruhun beden-dışı dünya ile sürekli bir ilişki içinde bulunduğunun"[1] kanıtıdır. Uyku sırasında bize ulaşan duyusal uyaranlar pekâlâ düşlerin kaynakları olabilirler.

Şimdi, bu türden pek çok uyaran vardır ve bunlar, uyku durumunun kendisinin de ister istemez içerdiği ya da zaman zaman dayanmak zorunda kaldığı kaçınılmaz uyaranlardan, kazara ortaya çıkmış ve uykuyu sona erdirebilen veya erdiren uyandırıcı uyaranlara dek değişir. Gözümüze parlak bir ışık gelebilir ya da bir gürültü kendini işittirebilir veya bazı güçlü kokulu nesneler burnumuzun mukozasını[2] uyarabilir. Uykumuz sırasındaki istençsiz devinimlerimizle bedenimizin bir kısmının açılmasına ve üşümesine yol açabilir ya da duruşumuzdaki bir değişiklikle kendimize basınç ya da dokunma duyuları

---

[1] [S. 104 v.s.'da Burdach'ın sözlerine bakınız.]

[2] [Ağız içi, burun içi gibi beden kesimlerini örten, üzeri boynuzsu bir katmanla kaplanmamış çıplak deri. —*ç.n.*]

gelmesine neden olabiliriz. Bir sivrisinek tarafından ısırılabiliriz ya da geceleyin bazı küçük kazalar duyularımızdan çoğuna aynı anda saldırabilir. Dikkatli gözlemciler, uyanıklıkta saptanmış bir uyaranla, düş içeriğinin bir kesimi arasında, uyaranı düşün kaynağı olarak tanımlamayı olası kılacak denli güçlü bir uygunluğun bulunduğu koca bir düşler dizisi biriktirmişlerdir.

Jessen'den (1855, 527 v.s.) bu türden, nesnel ve az ya da çok rastlantısal duyusal uyarılmaya dek izi sürülebilen bir düşler derlemesini alacağım.

"Belirsiz biçimde algılanmış her gürültü kendine uyan bir düş imgesini uyarır. Bir gökgürültüsü bizi bir savaşın ortasına götürebilir; bir horozun ötüşü bir adamın dehşet çığlığına dönüşebilir; bir kapı gıcırtısı hırsızlara ilişkin bir düşü üretebilir. Gece üstümüz açılırsa, belki de, çıplak dolaşma ya da suya düşme düşleri görebiliriz. Eğer yatakta çarprazlama yatıyor ve ayağımızla yatağın kenarını itiyorsak kendimizi korkunç bir uçurumun kıyısında dikiliyor ya da bir kayalıktan düşüyor olarak görebiliriz. Eğer başımız yastığın altına girmişse düşümüzde ağırlığıyla bizi ezecek bir noktada asılı duran kocaman bir kayanın altında görebiliriz kendimizi. Meni birikimi şehvetli düşlere yol açabilir; yerel ağrılar kötü davranıma, saldırıya, uğrama ya da yaralanma düşünceleri üretebilir..."

"Meier (1758, 33), bir kez düşünde, birtakım adamların kendisini zorla sırtüstü yere yatırıp ayak başparmağı ile ikinci parmağı arasından toprağa bir kazık çaktıklarını görmüştü. Düşünde bunu imgelerken uyanmış ve ayak parmakları arasında bir saman bulmuştu. Hennings'in (1784, 258) aktardığı başka bir örnekte, Meier gömleği boynunu oldukça sıkarken düşünde asıldığını görmüştü. Hoffbauer [1796, 146] genç bir adamken düşünde yüksek bir duvardan düşmekte olduğunu görmüş, uyandığında karyolasının çöktüğünü ve gerçekten yere düşmüş olduğunu görmüştü... [John] Gregory bir kez ayaklarında bir sıcak su şişesi ile yatarken düşünde Etna Dağına tırmandığını ve orada toprağın dayanılmaz derecede sıcak olduğunu gördüğünü bildirir. Kafasında sıcak bir yakıyla yatan bir başka adam da düşünde kendini Kızılderililer tarafından kafaderisi yüzülürken görmüştü; nemli bir gecelikle yatan bir başka adamsa düşünde bir akarsuda sürüklendiğini görmüştü. Uykuda ansızın gelen bir gut nöbeti hastanın Engizisyonun eline düştüğüne ve işkence çarkında işkence görmekte olduğuna inanmasına yol açabilir (Macnish [1835, 40].)"

Eğer uyuyana bilerek bir duyusal uyaran verilebilir ve onda bu uyarana uygun bir düş üretilebilirse uyaranla düş içeriği arasındaki benzerliğe dayanan görüş güç kazanır. Macnish'e göre [(*a.g.e.*,), Jessen'in alıntısı (1855, 529)], bu türden deneyler Girou de Buzareingues [1848, 55] tarafından daha önce yapılmıştır. "Dizini açıkta bırakmış ve düşünde gece bir posta arabasında yolculuk ettiğini görmüştür. Bunun üzerine yolcuların, geceleyin arabada insanın dizlerinin nasıl da üşüdüğünün hiç kuşkusuz ayırdında olduklarını söylemiştir. Bir başka kez başının arkasını açık bırakmış ve düşünde açıkhavada yapılan bir dinsel törene katıldığını görmüştür. Onun yaşadığı ülkede bu türden koşullar dışında başı her zaman örtülü tutmanın gelenek olduğunu belirtmek gerekir."

Maury (1878, [154-6]), kendisinde üretilmiş düşlere ilişkin bazı yeni gözlemler getirmiştir. (Başka birçok deney başarısız kalmıştı.)

1) Dudakları ve burnunun ucu bir tüyle gıdıklandı. — Düşünde korkunç bir işkence türü gördü: ziftten yapılmış bir maske yüzüne yerleştiriliyor sonra çekiliyor ve derisini alıp götürüyordu.

2) Bir makas bir kerpeten üzerinde keskinleştiriliyordu. — Çanların çalındığını işitti, sonra alarm çanlarını ve 1848'in Haziran'ına döndü.

3) Biraz kolonya koklatıldı. — Kahire'de Johann Maria Farina'nın dükkânındaydı. Bunu bazı saçma serüvenler izledi ama onları anımsayamadı.

4) Hafifçe boynu çimdiklendi. — Düşünde kendisine hardal yakısı uygulandığını gördü ve kendisini sağaltan doktorun bir çocuk olduğunu düşündü.

5) Sıcak bir ütü yüzüne yaklaştırıldı. — Düşünde "*chauffeurs*"ün[3] eve girdiklerini ve evde oturanları, ayaklarını sıcak kömür mangallarına sokarak paralarını vermeye zorladıklarını gördü. Sonra, düşte kendini sekreteri olarak gördüğü Abrantés Düşesi ortaya çıktı.

8) Alnına bir damla su damlatıldı. — İtalya'daydı, şiddetle terliyor ve beyaz Orvieto şarabı içiyordu.

9) Yüzüne kırmızı bir kâğıdın arkasından birçok kez bir mum ışığı düşürüldü. — Hava ve sıcağa ilişkin bir düş gördü ve Manş Denizi'nde yakalandığı bir fırtınayı yeniden yaşadı.

---

[3] "Chauffeurs" [ısıtıcılar], [Fransız Devrimi sırasında] yukarıdaki işkence yöntemini kullanan soyguncu çetesiydi.

Deneysel olarak düş üretmek için diğer girişimler Hervey de Saint-Denys [1867, 268 v.s. ve 376 v.s.], Weygandt (1893) ve başkaları tarafından bildirilmiştir.

Çoğu yazar "düşlerin, duyular dünyasından ani bir izlenimi, ortaya çıkan şeyin, önceden düzenlenmiş bir felakete yavaş yavaş ilerlenmesi gibi görünmesine yol açacak biçimde kendi yapıları içine örmelerindeki çarpıcı kolaylığa" değinmişlerdir (Hildebrandt, 1875, [36]). Bu yazar "Gençliğimde" diye devam ediyor, "belli bir saatte düzenli olarak kalkabilmek için bir çalar saat kullanırdım. Belki yüzlerce kez bu aygıtın yarattığı gürültünün, sanki tüm düş o tek olaya yöneliyormuş da mantıksal olarak zorunlu bir doruk olan kararlaştırılmış sonuna ulaşıyormuş gibi, görünüşte uzun ve bağlantılı bir düşe denk düştüğü olmuştur." [*a.g.e.*, 37.]

Bu çalar saat düşlerinden üç tanesini birazdan bir başka bağlamda ele alacağım. [s. 80 v.s.]

Volkelt (1875, 108 v.s.) şöyle yazıyor: "Bir keresinde bir besteci bir sınıfa ders verdiğini ve öğrencilerine bir noktayı açıklamaya çalıştığını düşünde görmüştü. Bu sırada çocuklardan birine dönmüş ve izleyip izlemediğini sormuş. Çocuk yanıt olarak çılgın gibi 'Oh ja! [Aa. Evet!]' diye bağırmış. Adam kızgın bir biçimde çocuğu bağırdığı için azarlamaya başlamış ama bu kez tüm sınıf önce 'Orja!' sonra 'Eurjo!' ve son olarak da 'Feuerjo!'[4] çığlıklarıyla araya girmişler. Adam tam bu noktada sokaktan gelen gerçek 'Feuerjo!' çığlıklarıyla uyanmış."

Garnier (1872, [1, 476]) I. Napoleon'un arabasında uyurken bir saatli bomba patlamasıyla nasıl uyandığını anlatır. Avusturya bombardımanı altında yeniden Tagliamento'dan geçiyormuş düşünde ve sonunda "Mayınlandık!" diye bir çığlıkla uyanmış.[5]

Maury'nin (1878, 161) gördüğü bir düş ün kazanmıştır. Hastadır, odasında, annesi başucunda otururken yatağında yatmaktadır ve düşünde kendini Dehşet Günlerinde görür. Bir dizi ürkütücü cinayet sahnesine tanık olduktan sonra sonunda kendisi de devrim mahkemesinin önüne çıkarılır. Orada Robespierre'i, Marat'yı, Fouquier-Tinville'i ve o korkunç günlerin öteki acımasız kahramanlarını görür. Onlar tarafından sorgulanır ve belleğinde kalmayan birçok olaydan

[4] [Bu son üç sözün ilk ikisi anlamsızdır; üçüncüsü bir yangını bildirmek için kullanılan geleneksel çığlıktır.]

[5] [S. 282 v.s. ile II. Cilt, VI. Bölüm, I Kesiminde de ayrıca söz edilmiştir.]

sonra suçlu bulunur ve büyük bir kalabalıkla çevrili olarak infaz alanına götürülür. Darağacına tırmanır ve cellat tarafından aygıta bağlanır. Aygıt kuruludur. Giyotinin bıçağı düşer. Başının gövdesinden ayrıldığını duyumsar ve çok şiddetli bir sıkıntıyla uyanır ve yatağın tepesinin çöktüğünü ve boyun omurları üzerine tıpkı giyotin bıçağının aslında ineceği biçimde çarptığını görür.

Bu düş, Le Lorrain (1894) ile Egger (1895) arasında *Revue philosophique*'de ilginç bir tartışmaya temel olmuştur. Ortaya çıkan soru, düşgörenin uyandırıcı uyaranı algılayışı ile uyanması arasında geçen kısa zaman içine görünürde böylesine bol malzemeyi sıkıştırıp sıkıştıramayacağı ve sıkıştırıyorsa bunu nasıl yaptığıydı.[6]

Bu türden örnekler, tüm düş kaynakları arasında en çok desteklenenlerin, uyku sırasındaki nesnel duyusal uyaranlar olduğu yolunda bir izlenim bırakmaktadır. Dahası, bunlar sokaktaki adamın hesaba kattığı tek uyaran türüdür. Düş literatürüne aşina olmayan eğitimli bir adama düşlerin nasıl ortaya çıktığı sorulsa, o da, bir düşün, uyanıldıktan sonra keşfedilen bir nesnel duyusal uyaranla açıklandığı, başına gelmiş bazı örneklere başvurmak zorunluluğunu duyacaktır. Ancak bilimsel sorgulama orada duramaz. O, uyku sırasında duyulara çarpan uyaranın düşte *gerçek* biçimiyle ortaya çıkmadığı, onunla bir biçimde ilişkili başka bir imgeyle yer değiştirdiği gözleminden yola çıkarak daha ileri sorular için fırsat bulur. Ancak, düş uyaranını, neden olduğu düşe bağlayan ilişki, Maury'nin (1853, 72) sözleriyle söyleyecek olursak: "une affinité quelconque, mais qui n'est pas unique et exclusive".[7] Bu vesileyle Hildebrandt'ın çalar saat düşlerinden üçünden söz edelim (1875, 37 v.s.). Bu düşlerin ortaya çıkardığı soru neden aynı uyaranın böyle değişik düşleri uyardığı ve de neden başka düşleri değil de bunları uyardığı olmuştur.

"Sonra, düşümde, bir bahar sabahı gezintiye çıktığımı ve köylülerin en iyi giysilerini giymiş, kollarının altında ilâhi kitapları, gruplar halinde kiliseye gittikleri komşu bir köye varana dek yeşil tarlalar arasında dolandığımı gördüm. Tabii! Günlerden Pazardı ve sabah ayini başlamak üzereydi. Katılmaya karar verdim; ama önce, yürümekten terlediğim için kiliseyi çevreleyen bahçeye serinlemeye gittim. Bazı mezar taşlarını okurken zangocun kilise kulesine tırmandığını işit-

[6] [S. 116 ve II. Cilt, VI. Bölüm, I Kesiminde ayrıca tartışılmıştır.]

[7] ["Bir tür ilişki, ama tek ve her şeyi dıştalayan bir ilişki değil."]

tim ve kulenin tepesinde birazdan dua zamanını bildirecek olan küçük köy çanını gördüm. Bir süre orada devinimsiz asılı kaldı, sonra sallanmaya başladı ve ansızın çınlaması açık ve etkileyici bir biçimde duyuldu — o denli açık ve etkileyici ki uykumu sona erdirdi. Ama çalan çalar saatti."

"Bu da başka bir örnek. Pırıl pırıl bir kış günüydü ve sokaklar kalın bir kar tabakası ile kaplıydı. Bir kızak gezisi partisine katılmak üzere sözleşmiştim ama kızağın kapıda olduğu haberi gelene dek uzun süre beklemem gerekti. Kızağa binme hazırlıkları yapıldıktan sonra —kürk halı serildi, kürklü dolaklar hazırlandı— sonunda yerime oturdum. Ama o zaman bile kalkış, dizginlerin çekilişi bekleyen atlara işaret verene dek ertelendi. Ondan sonra atlar harekete geçti ve müthiş bir sarsıntıyla kızağın çanlarının tanıdık çıngırtısı patladı — ama öyle bir şiddetle patladı ki düşümün örümcek ağı bir anda parçalanıverdi. Ve bir kez daha ses, aslında çalar saatin tiz sesiydi."

"İşte bir üçüncü örnek. Üstüste dizilmiş birkaç düzine tabağı taşıyarak yemek odasına giden koridorda yürüyen bir mutfak hizmetçisi gördüm. Kollarındaki porselen tabak sütunu bana dengesini yitirecekmiş gibi göründü. 'Dikkat et' diye seslendim 'yoksa hepsini düşüreceksin.' Doğal olarak beklenen yanıtı hemen aldım: bu işlere alışıktı falan filan. Bu sırada kaygılı bakışlarım ilerleyen görüntüyü izliyordu. Sonra —tam beklediğim gibi— eşikte sendeledi; kırılgan tabaklar kaydı ve şangır şungur yere düşüp yüz parça oldu. Ama gürültü kesilmeden sürdü; artık bir şangırtıya benzemiyordu; zil sesine dönüşmüştü — ve de uyanık benliğimin ayırt ettiği üzere zil sesi işini yapmakta olan çalar saatten geliyordu."

Aklın, düşlerde, nesnel duyusal uyaranların doğası konusunda neden yanıldığı sorusu, Strümpell'den (1877, [103]) de Wundt'dan (1874, [659 v.s.]) aldığı yanıtın aynısını almıştır; akıl, uykuda, yanılsama oluşumu için uygun koşullarda kendisine ulaşan uyaranları kabul eder. Bir duyu izlenimi, izlenim yeterince güçlü, açık ve kalıcı olduğunda; ve de elimizin altında konuyu gözönüne almak için yeterince zamanımız olduğunda bizim tarafımızdan *ayırt edilir* ve *doğru biçimde yorumlanır* — yani, daha önceki tüm yaşantılarımızla uygunluk içinde ait olduğu anılar grubu içine yerleştirilir. Eğer bu koşullar yerine getirilmezse, izlenimin kaynağı olan özneyi yanlış anlarız: onun hakkında bir yanılsama oluştururuz. "Eğer bir kişi kırlık alanda yürüyüş yapar ve uzaktaki bir nesneye ilişkin belirsiz bir şey-

ler algılarsa ilk önce onun bir at olduğuna inanabilir." Daha yakından bakışta görüntü onu yere uzanmış bir inek olarak yorumlamaya yol açabilir ve sonunda imge kendisini toprağa oturmuş bir grup insan olduğu çözümlemesine yöneltebilir. Aklın, uyku sırasında, dış uyaranlardan aldığı izlenimler de aynı biçimde belirsiz bir doğadadır ve onların temelinde akıl, yanılsamalar oluşturur; çünkü izlenim az ya da çok sayıda bellek imgesini uyarır ve onların arasından ruhsal değerini kazanır. İlişkili pek çok anı grubundan *hangisinden* ilişkili imgeler doğacaktır ve buna göre *hangi* olası çağrışım bağlantıları işleyecektir — Strümpell'in kuramında bu sorular da çözümlenmemiş ve bir anlamda aklın keyfi seçimine bırakılmıştır.

Bu noktada iki seçenek arasında bir seçimle yüzyüze kalıyoruz. Düşlerin oluşumunu yöneten yasaları daha fazla izlemenin olanaksız olduğunu kabul edebilir ve buna bağlı olarak düşgörenin, duyu izlenimi tarafından davet edilen yanılsama hakkında yaptığı yorumu yönlendiren başka belirleyiciler bulunup bulunmadığını sorgulamaktan vazgeçebiliriz. Ya da tersine, uyuyana çarpan duyusal uyaranın, onun düşünü yaratmada yalnızca ılımlı bir rol oynadığı ve kişide uyarılan anı imgelerinin seçimini başka etmenlerin belirlediği konusunda bir kuşku taşıyabiliriz. Aslında, Maury'nin deneysel olarak üretilmiş düşlerini inceleyecek olursak (o kadar ayrıntılı olarak anlatmamın asıl nedeni de buydu), deneyin, aslında düşlerin yalnızca bir ögesinin oluşumundan sorumlu olduğunu söylemek durumunda olacağız; içeriklerinin geri kalanı, yalnızca dışarıdan deneysel olarak katılmış öğeye uyma gereksinimiyle açıklanamayacak kadar fazlaca kendiliğinden belirlenmiş, ayrıntıları fazlaca kesin gibi görünmektedir. Aslında, insan, nesnel izlenimlerin, düşlerde bazan çok garip ve çok ilişkisiz yorumlara uğradığını görünce, yanılsama kuramı ve nesnel izlenimlerin düşlere biçim verme gücü konusunda kuşku duymaya başlar. Simon (1888) birtakım dev figürlerin masada oturduğunu gördüğü ve çiğnerken çenelerinin kapanması sırasında ortaya çıkan ürkütücü çatırtıyı açıkça işittiği bir düş anlatır. Uyandığında penceresinin önünden dörtnala geçen bir atın toynaklarının sesini işitmiş. Eğer düş görenin yardımı olmaksızın bir yorum yapmaya kalkışacak olursam, atın toynaklarının yarattığı gürültü, *Gulliver'in Gezileri* ile bağlantılı bir anılar grubundan —Brobdingnag'ın devleri ve erdemli Houyhnhnm'ler— düşünceler ilham etmiş olabilir. O zaman böyle

alışılmamış bir anılar grubunun seçimi, tek başına nesnel uyaran dışında itkiler tarafından kolaylaştırılmış olamaz mı?[8]

2. İÇ (ÖZNEL) DUYUSAL UYARILMALAR

Tersini savunan karşı çıkışlara karşın, düşleri uyarmada, uyku sırasındaki nesnel duyusal uyarılmaların rolünün tartışılmaz olduğu kabul edilmelidir. Eğer bu tür uyaranlar, doğaları ve sıklıkları nedeniyle, *her* düş imgesini açıklamada yetersiz kalabiliyorsa, işleyişleri açısından onlara benzeyen başka düş kaynakları araştırmaya yüreklendirilmiş olacağız. Duyu organlarının *iç* (öznel) uyarılmalarının, *dış* duyusal uyaranlarla birlikte hesaba katılması düşüncesinin ilk kez ne zaman ortaya atıldığını söyleyemeyeceğim. Ancak, düşlerin nedenbilimine ilişkin daha yeni tartışmaların tümünde, az ya da çok açıklıkla bunun yapıldığı da bir gerçektir. "Düşlerde ortaya çıkan yanılsamanın üretiminde" diye yazıyor Wundt (1874, 657) "görme alanımız karardığında görünür hale gelen biçimlenmemiş parıltı alanları gibi, kulaklardaki çınlama ve uğultular v.b. gibi uyanıklık durumunda bize tanıdık gelen öznel, görsel ve işitsel duyumların temel bir rol oynadığına inanıyorum. Bunların arasında özellikle önemli olanlar retinadaki[9] öznel uyarılmalardır. Düşlerin, çok sayıda benzer ya da birbirinin aynı nesneyi gözlerin önüne getirmeye belirgin eğilimi, bu biçimde açıklanmalıdır. Önümüzde sayısız kuş ya da kelebek ya da renkli boncuklar veya çiçekler v.b. görürüz. Burada, kararmış görme alanındaki parlak toz, fantastik bir biçim almıştır ve içerdiği sayısız zerre, düş içine, eş sayıda ayrı imge olarak yedirilmiştir ve de bunlar, hareketlilikleri nedeniyle, *devinen* nesneler olarak kabul edilirler. Kuşkusuz bu, düşlerin her türden hayvan figürüne gösterdiği büyük düşkünlüğün de temelini oluşturur; çünkü bu biçimlerin sonsuz çeşitliliği, öznel parıltı imgelerinin var gibi gösterdiği özel biçimlere kendini kolayca uyarlayabilir."

---

[8] [*1911'de eklenmiş dipnot:*] Bir düşte dev figürlerin ortaya çıkması, düş görenin çocukluğundan bazı sahnelerin işin içine girdiğini varsaymaya olanak verir. [II. Cilt, VI. Bölüm, F Kesimine bkz.] — [*1925'de eklenmiş:*] Ayrıca metindeki *Gulliver'in Yolculukları*'nın anımsanmasına işaret eden yorum, bir yorumun ne *olmaması* gerektiğine iyi bir örnektir. Düş yorumcusu, kendi buluş yeteneğine özgürce rol vermemeli ve düş görenin çağrışımlarını ihmal etmemelidir.

[9] [Retina: Gözküresinin iç yüzeyini kaplayan ve ışığa duyarlı hücrelerin oluşturduğu ağsı tabaka. —*ç.n.*]

Düş imgesi kaynakları olarak öznel duyusal uyarılmaların, nesnel olanlar gibi dış rastlantılara bağımlı olmama biçiminde açık bir avantajları vardır. Denebilir ki onlar, bir açıklama için ne zaman gereksinim duyulsalar hemen el altındadırlar. Ancak, nesnel duyusal uyaranlarla kıyaslandıklarında, bir düşü harekete geçirmedeki rollerinin, nesnel uyaranlarda olduğu gibi gözlem ve deneyle doğrulanmaya hiç açık olmaması ya da pek az açık olması gibi bir dezavantajları vardır. Öznel duyusal uyaranların düşleri harekete geçirmedeki gücü lehinde en iyi kanıt, "hipnagojik varsanılar" ya da Johannes Müller'in (1826) terimi kullanılacak olursa, "imgelemsel görsel görüngüler" tarafından sağlanır. Bunlar, sıklıkla çok canlı ve hızla değişen imgeler olup, uykuya dalma dönemi boyunca —bazı kişilerde alışkanlık halinde— ortaya çıkmaya eğilimlidirler; ayrıca gözler açıldıktan sonra da bir süre devam edebilirler. Kendisi de bunlardan pek çok gören Maury, onlar üzerine yoğun bir inceleme yapmış ve (kendisinden önce Müller'in yaptığı gibi [*a.g.e.*, 49 v.s.]) düş imgeleriyle ilişkilerini ve aslında aynı olduklarını öne sürmüştür. Onları üretmek için belirli bir miktar zihinsel edilginlik, dikkat gerginliğinde bir gevşeme gerektiğini söyler (Maury, 1878, 59 v.s.). Ancak, bir hipnagojik varsanı (hallucination) yaşamak için bir kişinin (yeterince yatkın olması koşuluyla) bu türden bir uyuklama durumuna bir saniyeden fazla girmesi gerekmez. Bundan sonra kişi yeniden uyanabilir ve sonunda uyuyana dek süreç birçok kez yinelenebilir. Maury, çok uzun bir süre geçmeden yeniden uyanacak olursa uyumadan önce gözlerinin önünde hipnagojik varsanılar olarak yüzmüş olan imgelerin aynını düşü içinde araştırabildiğini bulmuştu (*a.g.e.*, 134 v.s.). Bir defasında, uyuyacağı sırada ileri derecede inatçılıkları ile başına dert olan ve uyandıktan sonra onlara ilişkin bir düş gördüğünü anımsadığı çarpık yüzlü ve garip *coiffure*'lü[10] bir sürü gülünç figür olgusunda böyle olmuştu. Başka bir defa, kendine uyguladığı hafif perhiz nedeniyle açlık çekerken, bir tabak ve tabaktan yiyecek alan çatal tutan bir ele ilişkin bir hipnagojik görüntü görmüştü. Bunu izleyen düşte geniş bir masada oturduğunu görmüş ve yemek yiyenlerin çatallarıyla çıkardıkları gürültüleri işitmişti. Yine başka bir kez, gözlerinde iltihaplı ve ağrılı bir rahatsızlık varken yattığında, büyük güçlüklerle tek tek çözebildiği son derece küçük işa-

[10] [Coiffure: (Fr.) saç biçimi —*ç.n.*]

retlere ilişkin bir hipnagojik varsanı görmüş, bir saat sonra uyandığında çok küçük harflerle basılmış açık bir kitabı ağrılar içinde okumaya çalıştığı bir düş anımsamıştı.

Sözcükler, adlar v.b. gibi işitsel varsanılar da görsel imgelerle aynı biçimde hipnagojik olarak ortaya çıkabilir ve (tıpkı bir operada uvertürün, az sonra dinlenecek olan ana temaları duyurması gibi) düşte yinelenebilirler.

Hipnagojik varsanılar üzerine daha yeni bir gözlemci, G. Trumbull Ladd (1892), Müller ile Maury'nin çizgisini izlemiştir. Bir süre çalıştıktan sonra, yavaş yavaş uykuya daldıktan iki ilâ beş dakika sonra, gözlerini açmaksızın kendini uyandırabilmeyi başarmıştır. Böylece, belleğinde sürmekte olan düş imgeleri ile yitmekte olan retina duyumlarını kıyaslama olanağı buluyordu. İkisi arasında, her durumda, içsel bir ilişkiyi fark etme olanağı bulunduğunu bildirmekteydi; çünkü idioretinal ışığın parlak nokta ve çizgileri adeta düşte zihinsel olarak algılanan figürlerin bir taslak çizimini ya da resmini sağlıyordu.[11] Örneğin, retinadaki aydınlık noktaların paralel çizgiler halindeki bir dizilişi, Ladd'in görmüş olduğu düşte, önünde açıkça yayılmış ve okumaya çalıştığı basılı satırlara uymaktaydı. Ya da onun sözcüklerini kullanacak olursak "Düşümde okuduğum temiz baskılı sayfa, giderek silikleşip benim uyanmakta olan bilincime, bir kâğıt parçası üzerindeki oval bir delikten, bir sözcüğün rastlantısal bir parçasından fazlası ayırdedilemeyecek kadar uzaktan ve o denli de silik olarak görünen gerçek bir basılı sayfa parçası gibi gelen bir nesneye değişti." Ladd, (görüngüde rol alan merkezi [beyinsel] etmenleri küçümsememesine karşın) gözküresi içi retina uyarılmaları tarafından sağlanan malzemenin katkısı olmaksızın tek bir görsel düşün bile

---

[11] [Burada uykuya dalarken kapalı gözler önünde görülebilen noktacıklar, çubukçuklar ya da daha biçimli geometrik desenler sanki retinanın kendisinde bir aydınlanma varmış da onun sonucuymuş gibi yorumlanmış. O zamanın bilgileriyle ışığa yanıt veren hücrelerin, ışık olmaksızın uyarılmaları böyle "idioretinal ışık", "ışıklı toz" gibi kavramlarla açıklanabilirdi. Bugün organizmada uyarılabilen her hücrenin içsel bir titreşimi olduğunu, hücrenin dış uyarana verdiği tepkinin aslında dış uyaran etkisi ile kendi iç titreşiminin cebirsel toplamı olduğunu biliyoruz. Tıpkı bir hava akımının mum alevinin kendi titreşimini etkileyip değiştirmesi gibi. Ladd retina hücrelerinin rastlantısal ve kendiliğinden ürettiği titreşimlerin ilk algılandıkları halleri (nokta ve çizgiler) üzerinde durmuş. Maury'nin varsanıları (hallucinations) ise bu nokta ve çizgiciklerin bir miktar yoruma uğratılıp biçimlenmesiyle oluşuyor. —*ç.n.*]

oluşabilmesinin çok güç olduğu görüşündedir. Bu, özellikle karanlık bir odada uykuya daldıktan hemen sonra ortaya çıkan düşlere uyar; oysa, sabah uyanmadan hemen önceki düşler için uyaran kaynağı, giderek aydınlanmakta olan bir odada gözlere sızan nesnel ışıktır. İdioretinal ışığın uyarısının değişken, durmadan kayan niteliği düşlerimizde imgelerin sürekli olarak devinip birbirini izlemesine tam olarak uyar. Ladd'in bu gözlemlerine önem veren hiç kimse bu öznel uyaran kaynaklarının düşlerde oynadığı rolü küçümseyemez; çünkü, bildiğimiz gibi görsel imgeler, düşlerimizin temel ögesini oluştururlar. İşitme dışında öteki duyuların katkısı gelip geçici ve daha önemsizdir.

3. İÇSEL ORGANSAL BEDENSEL UYARANLAR

Şimdi düşlerin kaynaklarını, organizmanın dışında değil de içinde aramakla uğraştığımız için, hemen tüm iç organlarımızın, her ne kadar sağlıklı bir durumdayken işleyişlerinden bizi nadiren haberdar etseler de, uyarılma durumları diye tanımlayacağımız durumlarda ya da hastalıklar sırasında başlıca huzursuz edici duyumsamaların kaynağı haline gelebileceklerini aklımızda tutmalıyız. Bu duyumsamalar bize dıştan ulaşan duyusal ya da ağrılı uyaranlara denk tutulmalıdır. Çağların deneyimi —bir örnek alacak olursak— Strümpell'in konu üzerine söylediklerine yansımıştır (1877, 107): "Uyku sırasında zihin, bedensel olaylar hakkında, uyanıklıktakine göre çok daha derin ve daha geniş bir duyusal bilince ulaşır. Beden kesimlerinden ve beden içinde, uyanıkken hiç bilmediği değişikliklerden gelen uyaranların izlenimlerini almak ve onlar tarafından etkilenmek zorundadır." Aristoteles kadar eski bir yazar bile, hastalık başlangıçlarının, düşlerin, izlenimler üzerindeki abartıcı etkisi sayesinde kendilerini düşte duyumsatabilmesinin pekâlâ olası olduğunu kabul etmiştir (s. 57'ye bkz.). Düşlerin kehanet gücüne inanmaktan çok uzak tıp yazarları bile onların hastalığı önceden haber vermedeki önemini yadsımamışlardır. (Bkz. Simon, 1888, 31 ve ondan önceki pek çok yazara.[12])

[12] [*1914'de eklenmiş dipnot.*] Düşlere yüklenen tanısal değerin ötesinde (örn. Hippocrates'in çalışmalarında [s. 57, n.5'e bkz.] antik çağlarda onların *sağaltımsal* değeri de akılda tutulmalıdır. Yunanlılarda, hastaların iyileşme umuduyla düzenli olarak ziyaret ettikleri düş kâhinleri vardı. Hasta bir adam, Apollon ya da Aesculapius tapınağına girer, orada çeşitli törenlere katılır, kutsal sularla yıkanarak, masajla ve tütsülerle arınır ve sonra da bir coşku içinde, kurban edilmiş bir koçun derisi üzerine uzanırdı. Orada uyur ve hastalığının çarelerini düşünde görürdü. Bu çareler ona ya doğal biçimleriyle ya

Düşlerin tanısal gücünün örnekleri daha yakın zamanlarda da kanıtlanmış gibidir. Örneğin Tissié (1898 [62 v.s.]), Artigues'den (1884 [43]) kırküç yaşında, görünürde son derece sağlıklı ama yıllardan beri anksiyete düşlerinden eziyet çeken bir kadının öyküsünü aktarır. Kadın sonradan tıbbi bir incelemeden geçirilmiş ve giderek altında ezildiği bir kalp hastalığının erken dönemlerinde olduğu bulunmuş.

İç organların belirgin hastalıkları pek çok olguda kesin olarak düşlerin başlatıcısı olmaktadır. Kalp ve akciğer hastalıklarında anksiyete düşlerinin sıklığı genellikle bilinmektedir. Aslında, düş yaşamının bu yönü o kadar çok otorite tarafından ön plana çıkarılmıştır ki yalnızca literatüre gönderme yapmakla yetineceğim: Radestock [1879, 70], Spitta [1882, 241 v.s.], Maury [1878, 33 v.s.], Simon (1888), Tissié [1898, 60 v.s.]. Hattâ Tissié, belli bir hastalıklı organın düşün içeriği üzerine özel bir etki yaptığı görüşündedir. Böylece, kalp hastalığı çekenlerin düşleri genellikle kısa olup uyanma anında dehşet verici bir sona ulaşmaktadır; içeriklerinde de hemen her zaman korkunç bir ölüm bulunur. Akciğer hastalıkları çekenler, boğulma, kalabalık içinde sıkışıp kalma, kaçma düşleri ve dikkate değer sıklıkla karabasanlar görürler. (Bu arada Börner'in (1855), yüzünün üstüne yatarak ya da soluk yollarını kapayarak karabasanları deneysel olarak uyarmayı başardığına değinilebilir.) Sindirim bozuklukları durumlarında, düşler, yiyecekten hoşlanma ya da tiksinme ile bağlantılı düşünceler içerir. Son olarak, cinsel uyarılmanın düşlerin içeriğine etkisi herkes tarafından kendi deneyimlerinden kabul edilecek ve düşlerin organsal uyaranlar tarafından harekete geçirildiği kuramına en güçlü desteği sağlayacaktır.

Dahası, konuya ilişkin literatürü inceleyen hiç kimse, Maury [1878, 451 v.s.] ve Weygandt (1893) gibi bazı yazarların, düş sorunlarını incelemeye, kendi hastalıklarının düşlerinin içeriği üzerine etkisi tarafından yönlendirildiklerini gözden kaçıramaz.

Bu olguların kuşkuya yer bırakmayacak biçimde yerleşmiş olmasına karşın, düşlerin kaynaklarını incelemede onların önemi yine de

---

da sonradan rahipler tarafından yorumlanan simgeler ve resimler biçiminde görünürdü. Yunanlılarda sağaltımsal düşler üzerine daha fazla bilgi için Lehmann (1908, 1, 74), Bouché-Leclercq (1879-1882), Hermann (1858, § 41, 262 v.s. ile 1882 § 38, 356), Böttinger (1795, 163 v.s.), Lloyd (1877), Döllinger (1857, 130)'e bakınız. [Düşlerin "tanısal" değeri üzerine bir değinme Freud 1917*d*'nin başlangıcına yakın kısımlarda da bulunacaktır.]

umulduğu kadar büyük değildir. Düşler sağlıklı kişilerde —belki de herkeste, belki de her gece— ortaya çıkan görüngülerdir ve organsal hastalığın düşlerin zorunlu koşulları arasında sayılamayacağı açıktır. Ve de biz belirli özel düşlerin kökeniyle değil; normal insanların sıradan düşlerini harekete geçiren kaynakla ilgileniyoruz.

Şu ana dek ele aldıklarımızdan çok daha verimli, hiç kurumayacakmış gibi görünen bir düş kaynağına ulaşmak için yalnızca bir adım atmamız gerekiyor. Bedenin içinin, hasta olduğunda, düşler için uyaran kaynağı haline gelebildiğini benimsiyor ve uyku sırasında, dış dünyadan uzaklaşmış olan aklın, bedenin içine daha çok dikkat yöneltebildiğini kabul ediyorsak; iç organların, uyuyan akla ulaşabilecek uyarılmalara —bir biçimde düş imgelerine dönüşen uyarılmalara— neden olmak için hasta olmaları gerekmediğini varsaymak olası görünmektedir. Uyanıkken, coenaesthesiea denen yaygın genel duyarlığın yalnızca belirsiz bir duygu olarak ayırdındayızdır; tıbbi görüşe göre bu duyguda tüm organsal sistemin bir payı vardır. Ancak, bu aynı duygu, geceleyin, güçlü bir etkinliğe ulaşır ve değişik öğelerinin etkisiyle düş imgelerini harekete geçirmede en güçlü, aynı zamanda da en yaygın kaynak haline gelir. Eğer bu doğruysa geriye yalnızca organsal uyaranların düş imgelerine dönüşmelerinin yasalarını araştırmak kalacaktır.

Burada, düşlerin kökeni hakkında tüm tıp otoritelerinin yeğlediği kurama gelmiş bulunuyoruz. İçinde varoluşumuzun merkezinin (Tissié'nin deyişiyle [1898, 23] "*moi splanchnique*"[13]) bilgilerimizden saklandığı karanlık ile düşlerin kökenini çevreleyen karanlık, aralarında bir ilişki kurulamayacak kadar koyudur. Vejetatif[14] organsal duyumsamaları düşlerin yapıcısı sayan düşünce çizgisi, ayrıca, belirtileri pek çok yönden ortak olan düşler ve akıl hastalıkları için tek bir neden sağladığından tıp adamları için özel bir çekicilik taşımaktadır; çünkü, coenaesthetic değişiklikler ve iç organlardan doğan uyaranlar, psikozların kökeninden de büyük ölçüde sorumlu tutulmuştur. Bu nedenle, bedensel uyarılma kuramının kökeninin geriye doğru tek bir bağımsız kaynaktan fazlasına dek izlenmesi şaşırtıcı değildir.

Filozof Schopenhauer tarafından 1851'de geliştirilen tartışma çizgisi pek çok yazar üzerinde belirgin biçimde etkili olmuştur. Onun gö-

[13] [(Fr.) karın bölgesine ilişkin benlik. —*ç.n.*]

[14] [Beslenme, onarmaya ilişkin iç organlara verilen ad. —*ç.n.*]

rüşüne göre, zekâmız, kendisine dıştan çarpan izlenimleri alıp onları zaman, uzay ve nedensellik biçimleri halinde yeniden biçimlendirerek bizim evren tablomuza ulaşır. Gün boyunca, organizmanın içinden, sempatik sinir sisteminden[15] gelen uyaranlar, duygularımız üzerinde olsa olsa bilinçsiz bir etki yaratır. Ama artık günün izlenimleriyle sağırlaştırılmadığımız geceleyin, içerden gelen uyaranlar dikkat çekebilir — tıpkı bir derenin gündüz gürültüleri arasında boğulan mırıltısını geceleyin işitebilmemiz gibi. Ama zekâ, bu uyaranlara, kendi özel işleyişini onlara uygulamak dışında nasıl bir tepki vermelidir? Buna göre uyaranlar uzay ve zaman kaplayan ve de nedensellik kurallarına uyan biçimlerin kalıbına sokulur, düş de böylece oluşur [bkz. Schopenhauer, 1862, 1, 249 v.s.]. Scherner (1861) ve ondan sonra Volkelt (1875), sonradan bedensel uyaranlarla düş imgeleri arasındaki ilişkiyi daha ayrıntılı olarak araştırmaya çabalamışlardır; ama bu girişimlere ilişkin düşüncelerimi düşlerle ilgili çeşitli kuramları inceleyeceğimiz kesime gelene dek erteleyeceğim. [S. 135 v.s.'na bakınız.]

Ruh hekimi Krauss [1859, 255], dikkate değer bir tutarlılıkla gerçekleştirilmiş bir araştırmada, düşlerin, sabuklamaların[16] ve sanrıların kökenlerini aynı etmene, yani organsal olarak belirlenmiş duyumsamalara bağlamıştır. Organizmada bir düşün ya da bir sanrının çıkış noktası olmayacak bir kesim düşünmek pek zordur. Organsal olarak belirlenmiş duyumlar "iki sınıfa ayrılabilir: 1) genel duyguları oluşturanlar (coenaesthesia) ve 2) vejetatif organizmanın temel sistemlerinde yaygın olarak bulunan özel duyumlar. Bu ikinci sınıf içinde de beş grup ayırt edilebilir: a) kassal, b) solunumsal, c) mideye ilişkin, d) cinsel ve e) çevre organlardan gelen duyumlar." Krauss, bedensel uyaranların üzerinde düş imgelerini oluşturan sürecin aşağıdaki biçimde olduğunu varsayar. Ortaya çıkan duyum, bazı çağrışım yasalarına uygun olarak benzer doğada bir imgeyi uyarır. Kendisi de o imge ile organik bir yapı oluşturacak biçimde birleşir; ancak bilinç bu yapıya anormal biçimde tepki verir. Çünkü bilinç, *duyuma* hiç dikkat etmez ve kendini tümüyle eşlik eden *imge*'ye yöneltir — ki bu da gerçek olguların neden bu kadar uzun süre yanlış anlaşıldığını açık-

---

[15] [İç organların işleyişiyle ilgili sinir sisteminin (otonom sinir sistemi) bir kesimi.—*ç.n.*]

[16] [Belki de "varsanılar"; s. 111 n.11'e bakınız.]

lar. [*A.g.e.*, 233 v.s.] Krauss'un bu süreci betimlemek için özel bir deyimi vardır; duyumların düş imgeleri içinde"cisimleşmesi" [*a.g.e.*, 246].

Organsal bedensel uyaranların düş oluşumu üzerindeki etkisi, günümüzde, hemen hemen evrensel olarak kabul edilmektedir; ama aralarındaki ilişkiyi yöneten yasalar sorusu, çok değişik biçimlerde, sıklıkla da belirsiz bildirimlerle yanıtlanmaktadır. Bedensel uyarılma kuramına dayalı düş yorumu, bu nedenle bir düşün içeriğini, ona neden olan organsal uyaranlara dek izleme gibi özel bir sorunla karşı karşıya gelmekte ve eğer Scherner'in (1861) getirdiği yorum kuralları benimsenmezse, kişi, sıklıkla, organik uyaranın varlığını ortaya koyan tek şeyin kesinlikle düş içeriğinin kendisi olduğu gibi garip bir durumla karşılaşmaktadır.

Ancak, "tipik" diye tanımlanan çeşitli düş biçimlerinin yorumu üzerinde oldukça fazla bir görüş birliği vardır; çünkü bunlar çok sayıda insanda ve çok benzer bir içerikle ortaya çıkarlar. Bunlar yüksek bir yerden düşme, dişlerin dökülmesi, uçma ve çıplak ya da yarı çıplak olduğu için utanma gibi bilinen düşlerdir. Bu sonuncu düş basit olarak, uyuyanın, yatak örtülerinin üstünden atıp örtüsüz yattığını algılamasına bağlanır. Dişlerin dökülmesi düşleri bir "diş uyaranı"na dek izlenir ama dişlerin bu uyarılmasının hastalığa bağlı olması koşul değildir. Strümpell'e göre [1877, 119] uçma düşü, göğüs içindeki deri duyumlarının bilinçli hale gelmesinin kesintiye uğradığı anlarda (ki bu durum uçma düşüncesine bağlanan bir duyguya yol açar) akciğer loblarının şişip sönmesinin yarattığı uyaranın bir yorumu olarak aklın uygun bulduğu bir imgedir. Yüksek bir yerden düşme düşünün, derideki basınç duyusunun artık bilinçli olmamaya başladığı bir anda, bir kolun bedenin üzerinden düşmesine ya da bükülü bir dizin ansızın uzatılmasına bağlı olduğu söylenir; sözü edilen devinimler dokunma duyularının bir kez daha bilinçli hale gelmesine neden olur ve bilinçliliğe geçiş, ruhsal olarak düşme düşüyle temsil edilir (*a.g.e.*, 118). Bu açıklama girişimlerinin, akla yakın olmalarına karşın apaçık olan zayıflıkları, başka hiçbir kanıt olmaksızın, şu ya da bu gruptan organsal duyumsamaların, bir düşün açıklanmasına olanak veren bir birikime ulaşana dek, zihinsel algılamaya girdikleri ya da kayboldukları yolunda ardarda varsayımlarda bulunabilmelerinde yatmaktadır. İleri-

de tipik düşler ve onların kökeni sorununa yeniden dönme olanağı bulacağım. [S. 290 v.s. ve II. Cilt, VI. Bölüm, E Kesimine bkz.]

Simon (1888, 34 v.s.), bir dizi benzer düşü kıyaslayarak organsal uyaranların sonuçtaki düşü oluşturmasını yöneten yasaları ortaya koymaya çalışmıştır. O, normalde bir duygunun dışavurumunda rol alan bir organsal aygıt, uyku sırasında, bazı dış nedenlerle, genellikle duygunun uyardığı gibi bir uyarılma durumuna getirilecek olursa, sözkonusu duyguya uygun imgeler içeren bir düşün ortaya çıkacağını öne sürer. Başka bir kural, uyku sırasında eğer bir organ bir etkinlik, uyarılma ya da rahatsızlık durumundaysa, düşün, sözkonusu organın deşarj ettiği işlevin gerçekleşmesine ilişkin imgeler ürettiğini öne sürer.

Mourly Vold (1896), bedensel uyarılma kuramınca öne sürülen, düş üretimi üzerindeki etkiyi, özel bir alanda, deneysel olarak kanıtlamaya çalışmıştır. Deneyleri, uyuyan birinin kol ve bacaklarının pozisyonunu değiştirmek ve yapılan değişiklikle sonuçtaki düşü kıyaslamaktan ibarettir. Bulgularını aşağıdaki biçimde bildirmiştir:

1) Bir kol ya da bacağın düşteki pozisyonu, yaklaşık olarak onun gerçek pozisyonuna uyar. Bu nedenle gerçekte durağan bir pozisyondayken kol ya da bacağımızı düşte de durağan bir pozisyonda görürüz.

2) Eğer bir kol ya da bacağımızı devinim halindeyken görürsek, devinimin tamamlanması için içinden geçilen pozisyonlardan biri, değişmez biçimde gerçek pozisyona uyar.

3) Düş görenin kendi kol ya da bacağının gerçek pozisyonu, düşte, başka bir kişiye mal edilebilir.

4) Düş, sözkonusu devinimin *engellenmesine* ilişkin olabilir.

5) Sözkonusu pozisyonda bulunan kol ya da bacak, düşte, bir hayvan ya da canavar olarak ortaya çıkabilir ki bu durumda da aralarında belirli bir benzerlik kurulabilir.

6) Bir kol ya da bacağın pozisyonu düşte onunla bir biçimde ilişkili düşüncelere yol açabilir. Böylece, eğer parmaklar sözkonusu ise, sayılara ilişkin bir düş görürüz.

Bu tür bulgulardan, bedensel uyarılma kuramının da düş imgelerinin üretilmesindeki seçimi neyin belirlediği konusundaki boşluğu doldurmadığı sonucuna varma eğiliminde olacağım[17].

---

[17] [*1914'de eklenmiş dipnot:*] Bu yazar, deneyleri hakkında, daha sonra gönderme yapılacak olan [bkz. s. 272 n.3] iki ciltlik bir bildiri üretmiştir (1910 ve 1912).

4. RUHSAL UYARILMA KAYNAKLARI

Düşlerin uyanıklık yaşamı ile ilişkisi ve düş malzemeleri ile uğraşırken, düşler üzerine en eski ve en yeni çalışmaların çoğunun insanların gün boyunca yaptıkları ve uyanıkken ilgilendikleri şeyleri düşlerinde gördüğü konusunda birleştiğini bulmuştuk [s. 61 v.s.]. Uyanıklık yaşamından uykuya taşınan böyle bir ilgi, yalnızca zihinsel bir bağlantı, yaşamla düşler arasında bir ilişki olarak kalmayacak, bize, düşler için hem de küçümsenmeyecek bir kaynak sağlayacaktır. Aslında, uykuda gelişen ilgilerle —uyuyana ulaşan uyaranlar— bağlantı içinde ele alınacak olursa, bu, tüm düş imgelerini açıklamaya yeter. Ama bunun tersinin, yani, düşlerin, uyuyanı, gündüzün ilgilerinden çekip çıkardığının ve kural olarak, gündüzün bize en çarpıcı gelen şeylerin düşünü ancak uyanıklık yaşamında güncel tatlarını yitirdikleri zaman gördüğümüzün öne sürüldüğünü de işitmiştik [s. 61 ve 71]. Bu nedenle, düş yaşamının, çözümlememize aldığımız her aşamasında "sıklıkla", "kural olarak" ya da "çoğu olguda" gibi nitelememe cümlecikleriyle kendimizi güvenceye almadan ya da istisnaların geçerliliğini kabul etmeye hazırlanmadan genellemeler yapmanın olanaksız olduğu duygusuna kapılırız.

Eğer uyku sırasında iç ve dış uyaranlarla birlikte uyanıklık ilgileri düş nedenlerini aydınlatmaya yetseydi düşteki her ögenin kökeni için doyurucu bir hesap verme konumunda olmamız gerekirdi: düşlerin kaynakları bilmecesi çözülmüş olurdu ve geriye herhangi bir düşte sırasıyla ruhsal ve bedensel uyaranların payını belirlemek kalırdı. Gerçekte bir düş için böylesine tam bir açıklama henüz gerçekleştirilmiş değildir; ve de böyle bir açıklamaya kim kalkıştıysa kökeni açısından hiçbir şey söyleyemeyeceği düş parçaları (hem de genellikle pek çok parça) ile karşılaşmıştır. Gündüzün ilgileri, herkesin, günlük işlerini düşlerinde sürdürdükleri biçimindeki kesin varsayımlardan umulduğu kadar kapsamlı ruhsal düş kaynakları değildir.

Düşlerin başka hiçbir ruhsal kaynağı bilinmemektedir. Öyle ki konuya ilişkin literatürde, düşlerin tüm açıklamaları, —belki daha sonra [bkz. s. 135] değineceğimiz Scherner'inki hariç— düşlerin en karakteristik malzemesini oluşturan düşünsel imgelerin kökenini belirlemeye sıra geldiğinde, büyük bir boşluk bırakmaktadırlar. Bu can sıkıcı durum karşısında, konuyla ilgili yazarların çoğunluğu, bu etmenlere ulaşmak çok zor olduğundan, ruhsal etmenlerin düşleri hare-

kete geçirmedeki rolünü en aza indirgeme eğiliminde olmuşlardır. Gerçekten onlar düşleri, "sinirsel uyarılmaya bağlı olanlar" ve "çağrışımlara bağlı olanlar" diye iki ana sınıfı ayırırlar ve bu ikinci sınıfın kaynağı tümüyle [daha önce yaşanmış malzemeyi] yeniden üretmedir (Wundt, 1874, 657 v.s.'na bkz.). Yine de "herhangi bir düşün, bazı bedensel uyaranların ivmesi olmaksızın oluşup oluşamayacağı" (Volkelt, 1875, 127) kuşkusundan kurtulamazlar. Saf çağrışımsal düşlerin bir betimlemesini yapmak bile zordur. "Asıl çağrışımsal düşlerde bu türden [bedensel uyaranlardan türemiş] katı bir çekirdek sözkonusu değildir. Düşün tam merkezi bile yalnızca gevşekçe biraraya gelmiştir. Herhangi bir düşte mantık ya da sağduyu tarafından yönetilmeyen düşünsel süreçler, bunlarda artık oldukça önemli bir bedensel ya da zihinsel uyarılma tarafından birarada tutulmamakta ve kendilerini, kendi kaleidoskopik değişimlerine ve karmaşıklıklarına bırakmaktadır." (*A.g.e.*, 118.) Wundt da (1874, 656-7) düşleri harekete geçirmede ruhsal etmenleri en aza indirgemeye çabalamaktadır. Düş hayallerini saf varsanılar saymanın hiçbir akla yakın yanı olmadığını, çoğu düş imgelerinin aslında belki de yanılsama olduğunu, çünkü uyku boyunca hiç kesilmeyen duyu izlenimlerinden ileri geldiklerini öne sürer. Weygandt da (1893, 17) aynı görüşü benimsemiş ve onun uygulanmasını genelleştirmiştir. O, *tüm* düş imgelerinin "birincil nedenlerinin duyusal uyaranlar olduğunu, yeniden üretici çağrışımların ancak daha sonra bunlara eklendiğini" öne sürer. Tissié (1898, 183) ruhsal uyarılma kaynaklarına kısıtlama getirmede daha da ileri gider: "Les rêves d'origine absolument psychique n'existent pas"; ve (*a.g.e.*, 6) "les pensées de rêves nous viennent du dehors..."[18]

Ünlü düşünür Wundt gibi orta yolu benimsemiş yazarlar, çoğu düşte bedensel uyaranlarla ruhsal hareketlendiricilerin (ister bilinmeyen, isterse gündüz ilgileri olarak ayırdedilmiş olsunlar) işbirliği içinde çalıştıklarını belirtmeyi ihmal etmezler.

İleride, düşlerin oluşumu bilmecesinin, kuşkulanılmayan bir ruhsal uyaran kaynağının ortaya çıkarılmasıyla çözümlenebileceğini göreceğiz. O zaman zihinsel yaşamdan doğmayan uyaranların düşleri oluşturmadaki rolünün abartılması bize şaşırtıcı gelmeyecek. Bu abartma, yalnızca onların kolayca keşfedilebilmelerinden ve hattâ de-

[18] ["Saf ruhsal kökenli düş yoktur." "Düşlerimizdeki düşünceler bize dışarıdan gelir."]

neysel kanıtlamalara açık olmalarından değil; düşlerin kökenine bedensel bakış açısının, günümüz ruh hekimine egemen olan düşünce eğilimine tümüyle çakışmasından da ileri gelmektedir. Beynin organizma üzerindeki egemenliğinin apaçık bir biçimde kanıtlandığı gerçektir. Yine de, zihinsel yaşamın herhangi bir biçimde ortaya konabilen organik değişikliklerden bağımsız olduğunu ya da sergilediklerinin bir biçimde kendiliğinden ortaya çıktığını gösteren her şey, sanki böyle bir şeyi kabul etmek kaçınılmaz biçimde Doğa Felsefesi [bkz. s. 58, n. 9.] günlerine ve de aklın doğasına metafizik bakış açısına geri götürecekmiş gibi çağdaş ruh hekimini (psikiyatristi) irkiltir. Ruh hekimlerinin kuşkuları, adeta aklı vesayet altına almıştır ve şimdi onlar, aklın itkilerinden hiçbirinin kendi içinde bir anlamı olabileceğini öne sürmeye izin verilemeyeceği konusunda diretmektedirler. Onların bu davranışı, yalnızca, aslında bedensel olanla zihinsel olan arasındaki nedensel ilişkinin geçerliliğine ne denli az güvendiklerini gösterir. Araştırma, bir görüngüyü uyaran birincil nedenin ruhsal olduğunu gösterdiği zaman bile, derinlemesine inceleme bir gün yolu daha ileriye götürecek ve ruhsal olay için organik bir temeli keşfedecektir. Ama şu anda zihinsel olanın ötesini göremiyorsak bu hiçbir biçimde onun varlığını yadsıma nedeni olamaz.[19]

---

[19] [Bu kesimdeki konular V. Bölümün C Kesiminde (s. 269 v.s.) yeniden ele alınıyor.]

(D)
DÜŞLER UYANDIKTAN SONRA NEDEN UNUTULUR

Düşlerin sabahleyin eriyip gittiği herkesçe bilinir. Kuşkusuz anımsanabilirler; çünkü biz düşleri ancak uyandıktan sonra belleğimizde kalanlardan biliriz. Ama çok sık olarak, bir düşü kısmen anımsadığımız oysa geceleyin daha fazlasının bulunduğu duygusuna kapılırız; ayrıca, günün akışı içinde, sabahleyin hâlâ canlı olan bir düşün birkaç küçük parça dışında nasıl da eriyip gittiğini gözlemleyebiliriz; sıklıkla *ne* gördüğümüzü bilmeksizin düş gördüğümüzü biliriz; ve de düşlerin unutulmaya yatkınlığı bizim için o denli tanıdık bir şeydir ki birinin gece düş görmesi ve sabahleyin ne gördüğünü ya da düş görüp görmediğini bilmemesi olasılığı bize hiç de saçma gelmez. Öte yandan, bazan düşlerin bellekte olağandışı bir kalıcılık gösterdikleri de olur. Hastalarımda yirmibeş yıl ya da daha önce ortaya çıkmış düşleri çözümlemişimdir; kendim de bugünden en az otuzyedi yıl önce gördüğüm ve belleğimde hâlâ taze olan bir düşümü anımsayabiliyorum. Tüm bunlar çok dikkate değer ve kolayca anlaşılamayan şeylerdir.

Düşlerin unutulmasına ilişkin en ayrıntılı derleme Strümpell tarafından yapılandır [1877, 79 v.s.]. Bu, kesinlikle çok karmaşık bir görüngüdür, çünkü Strümpell bu olayı tek bir nedene değil pek çok nedene bağlamıştır.

Her şeyden önce, uyanıklık yaşamında unutmaya yönelten tüm nedenler, düşlerde de işlemektedir. Uyanıkken sayısız duyumsama

ve algıyı düzenli olarak hemen unuturuz, çünkü onlar çok zayıftır ya da onlara eklenen zihinsel uyarılma çok hafiftir. Aynı şey çoğu düş imgesine de uyar: unutulurlar çünkü çok zayıftırlar, oysa onlara komşu olan daha güçlü imgeler anımsanır. Ancak güç etmeni bir düş imgesinin anımsanıp anımsanmayacağını belirlemede tek başına yeterli değildir. Strümpell de [1877, 82] diğerleri gibi (örn. Calkins 1893 [312]), çok canlı olduğunu bildiğimiz düş imgelerini sıklıkla unuttuğumuzu, oysa gölgeli ve duyumsal güçten yoksun pek çoğunun bellekte saklananlar arasında bulunduğunu kabul eder. Ayrıca uyanıkken yalnızca bir kez ortaya çıkmış bir olayı kolayca unutmaya, birçok kez algılanmış bir şeyi ise kolayca anımsamaya eğilimli oluruz. Düş imgeleri eşi olmayan yaşantılardır[1] ve bu olgu, bizim ayırımsız tüm düşleri unutmamıza katkıda bulunur. Üçüncü bir unutma nedenine çok daha fazla önem yüklenmiştir. Duyumların, düşüncelerin v.b.'nin belirli bir dereceye değin anımsanma duyarlığına ulaşmaları için, birbirlerinden soyutlanmış olarak kalmamaları, uygun dizilenme ve gruplanmalar halinde sıralanmış olmaları temeldir. Eğer kısa bir şiir dizesi kendisini oluşturan sözcüklere bölünür ve bunlar karıştırılırsa anımsanması çok güç bir hal alır. "Eğer sözcükler uygun biçimde düzenlenir ve uygun bir sıraya sokulursa bir sözcük diğerine yardım eder ve anlamla yüklenmiş olan bütün, bellek tarafından kolayca alınıp uzun süre saklanabilir. Genelde anlamsızı saklamak, karışık ve düzensiz olanı saklamak kadar zor ve olağandışıdır." [Strümpell, 1877, 83.] Şimdi, düşler çoğu durumda anlaşılabilirlikten ve düzenden yoksundur. Düşleri oluşturan bileşimler, anımsanmalarını olası kılacak nitelikler bakımından kısırdırlar ve kural olarak bir an sonra parçalarına ayrıldıkları için unutulurlar. Ancak, Radestock (1879, 168), en iyi anımsananın en garip düşler olduğunu gözlemlemiş olduğunu bildirir ve kabul etmek gerekir ki bunun az önce söylenenlerle uyum içinde olması pek zordur.

Strümpell [1877, 82 v.s.], düş görme ile uyanıklık yaşamı arasındaki ilişkiden türeyen belirli başka etmenlerin, düşlerin unutulmasında çok daha büyük önem taşıdığına inanır. Düşlerin, uyanıklık bilinci tarafından unutulmaya yatkınlığı, aslında, daha önce söz edilmiş olan [s. 74], düşlerin uyanıklık yaşamından pek de düzenli anılar değil,

[1] [Periyodik olarak yeniden görülen düşler de gözlemlenmiştir. Chabaneix tarafından verilen derlemeye bkz. (1897). [S. 239'a bkz.]

uyanıklık halinde genellikle anımsanan ruhsal bağlamdan kopardıkları seçilmiş ayrıntılar devraldıkları olgusunun bir tamamlayıcısından başka bir şey değildir. Böylece düş kompozisyonları, aklı dolduran ruhsal sahnelerin birliği içinde bir yer bulamazlar. Onları anımsamada bize yardımcı olacak hiçbir şey yoktur. "Böylece adeta zihinsel yaşamımızın tabanından kaldırılmış ve ruhsal küremizde gökyüzündeki bulutlar gibi uçuşan düş yapıları rüzgârın ilk üflemesiyle dağılırlar." (Strümpell, 1877, 87.) Dahası, uyandıktan sonra, duyular dünyası baskı yapar ve pek az düş imgesinin direnebileceği bir güçle hemen dikkati ele geçirir; öyle ki burada da aynı yönde eğilim gösteren bir etmen bulunur. Düşler, tıpkı yıldızların parıltısının güneş ışığına teslim olması gibi yeni günün izlenimleri önünde kenara çekilirler.

Son olarak, düşlerin unutulmasına yol açması olası ve akılda tutulması gereken bir başka olgu da bazı insanların düşlerine çok az ilgi göstermeleridir. Bilimsel bir araştırmacı gibi, bir süre düşlerine dikkat yönelten herhangi bir kişi alışılmıştan daha çok düş görecektir — ki bu hiç kuşkusuz, onun, düşlerini daha büyük kolaylık ve sıklıkla anımsaması demektir.

Benini'nin [1898, 155-6] Bonatelli [1880] tarafından Strümpell'in söylediklerine ek olarak getirildiğini belirttiği, düşlerin unutulma gerekliliğinin diğer iki nedeni, aslında, zaten Strümpell'in söylediklerinin kapsamı içinde gibi görünmektedir. Bunlar 1) uyku ve uyanıklık durumları arasındaki coenaesthesia değişimlerinin karşılıklı olarak birbirlerini yeniden üretmeye uygun olmaması; ve 2) düşlerdeki düşünsel malzemenin farklı düzenlemesinin onları uyanıklık bilinci için adeta tercüme edilemez kılmasıdır.

Düşlerin unutulması lehindeki tüm bu nedenlere karşın, aslında (Strümpell'in kendisinin de ısrar ettiği gibi [1877, 6]) bu denli çoğunun da bellekte korunması çok dikkate değer. Konuyla ilgili yazarların, düşlerin anımsanmasına ilişkin kuralları ortaya çıkarma yolunda yinelenen girişimleri, orada da bazı bulmacamsı ve açıklanamayan şeylerle yüzyüze geldiğimizi kabul etmemize gelip dayanır. Son zamanlarda (bkz. Radestock, 1879, [169] ve Tissié, 1898, [148, v.s.]) düşlerin anımsanmasının bazı özel nitelikleri doğru olarak vurgulanmıştır; örneğin, sabahleyin unutulmuş gibi gelen bir düşün, eğer unutulmuş olmasına karşın içeriğine rastlantısal bir algılama dokunacak olursa günün akışı içinde yine de anımsanabileceği olgusu gibi.

Ama genelde düşlerin anımsanması, onların değerini eleştirel gö-

rüşlerde tümden azaltmak durumunda olan bir karşı çıkışa açıktır. Düşlerin bu denli büyük kesimi yittiğine göre geri kalanlara ilişkin belleğimizin de yanılıp yanılmadığı konusunda pekâlâ kuşkuya düşebiliriz.

Düşlerin yeniden üretiminin doğruluğuna ilişkin bu kuşkular Strümpell tarafından da ifade edilmiştir (1877, [119]): "Böylece, uyanıklık bilincinin bir düşün anısı üzerinde farkında olmadan değiştirmeler yapması olasıdır; biz de gerçek düşlerde yer almamış olan her türden şeyi görmüş olduğumuza kendimizi inandırırız."

Jessen (1855, 547), bu noktaya özel olarak vurgu yaparak şöyle yazar: "Dahası, tutarlı ve ısrarlı düşleri araştırıp yorumlarken, bana göre, bugüne değin pek az dikkat edilmiş bir koşulu akılda tutmak gerekiyor. Bu tür olaylarda hemen her zaman, bu tür düşleri belleğimizden çağırırken hemen her zaman —istençsiz olarak ve olgunun ayırdında olmaksızın— düş imgelerindeki boşlukları doldurmamız nedeniyle hakikat sislenmiştir. Tutarlı bir düşün, gerçekte de belleğimizde bize göründüğü kadar tutarlı olması hiçbir zaman değilse bile pek seyrek olan bir şeydir. En hakikat âşığı insan bile önemli bir düşü, bazı eklemeler ya da süslemeler yapmaksızın pek aktaramaz. İnsan aklının, her şeyi bağlantılı görme eğilimi o denli güçlüdür ki tutarsız bir düşte bulunabilecek olan tutarlılık boşluklarını elinde olmaksızın bellekte doldurur."

Egger'in [1895, 41] bazı sözleri, bağımsız olarak söylenmelerine karşın, Jessen'in bu parçasının çevrisi gibidir: "...L'observation des rêves a ses difficultés spéciales et seul moyen d'éviter tout erreur en pareille matière est de confier au papier sans le moindre retard ce que l'on vient d'éprouver et de remarquer; sinon, l'oubli vient vite ou total ou partiel; l'obluie total est sans gravité; mais l'oubli partiel est prefide; car si l'on se met ensuite à raconter ce que l'on n'a pas oublié, on est exposé à compléter par imagination les fragments incohérents et disjoints fournis par la mémoire...; on devient artiste à son insu, et le récit périodiquement répété s'impose à la créance de son auteur, qui, de bonne foi, le présente comme un fait authentique, dûment établi selon les bonnes méthodes..."[2]

[2] ["Düşleri gözlemlemede özel güçlükler vardır ve bu konularda tüm hatalardan kurtulmanın tek yolu, yaşadığımız ya da gözlemlediğimiz şeyi, olası en az gecikmeyle kâğıda geçirmektir. Aksi halde, ister tam, ister kısmi olsun, unutma çabucak arkadan gelir. Tam unutma önemli değildir ama kısmi unutmaya güvenilemez. Çünkü eğer o za-

Çok benzer düşünceler, bir düşü yeniden üretmeye kalkışmadıkça onun gevşekçe bağlanmış öğelerine herhangi bir düzen yerleştirmediğimize inanan Spitta (1882, 338) tarafından da dile getirilmiştir: biz "yalnızca *yanyana* bulunan şeyleri, *sahnelere* ya da *nedensel zincirlere* değiştiririz, yani, düşte bulunmayan mantıksal bir bağlantıyı yerleştiririz."

Belleğimizin geçerliliği üzerine elimizdeki tek sınama yolu, nesnel kanıt olduğuna ve bu da düşler için sağlanamayacağına göre, hangisi bizim kişisel yaşantımızdır, hangisinin tek kaynağı bizim anılarımızdır ve düşlere ilişkin belleğimize hâlâ ne kadar değer verebiliriz?[3]

---

man unutmadıklarımızı özetlemeyi sürdürecek olursak, belleğimizin sağladığı tutarsız ve bağlantısız parçaları imgelemimizden doldurmaya yatkın oluruz... İstemeden yaratıcı sanatçılar haline geliriz ve öykü, eğer zaman zaman yinelenirse, kendisini, yazarının inancına benimsetir; yazar da sonunda onu inanılır ve mantıklı bir biçimde gelişmiş bir olgu olarak sunmaya başlar."]

[3] [Bu kesimde ortaya çıkan soru, VII. Bölüm, A Kesiminde ele alınıyor.]

(E)
DÜŞLERİN AYIRT ETTİRİCİ RUHBİLİMSEL ÖZELLİKLERİ

Düşler üzerine bilimsel düşüncemiz, onların, kendi zihinsel etkinliğimizin ürünleri olduğu varsayımından yola çıkmaktadır. Bununla birlikte tamamlanmış düş, bize yabancı bir şeymiş gibi bizi çarpar. Bu konuda kendi sorumluluğumuzu benimsememeye öyle yatkınızdır ki "*ich habe geträumt*" ["düş gördüm"] yerine "*mir hat geträumt*" ["düş görmüşüm", sözcük olarak "bana bir düş geldi"] deyiveririz. Düşlerin aklımıza yabancı olduğu biçimindeki bu duygunun kökeni nedir? Düşlerin kaynağı üzerine tartışmamızın çerçevesinde bu yabancılığın, düşlerin içeriğinde yer alan malzemeden ileri gelemeyeceği sonucuna varmak zorundayız; çünkü bu malzeme büyük kesimiyle hem düş görme hem de uyanıklık yaşamında ortaktır. Ortaya, düşlerde, tartışmakta olduğumuz izlenimleri üreten zihinsel süreçlerde değişim olamaz mı sorusu çıkıyor ve bu nedenle, düşlerin psikolojik niteliklerinin bir tablosunu çizmeye çalışacağız.

Hiç kimse G.T. Fechner'in *Elemente der Psychophysik*'indeki (1889, 2, 520-21) bir parçada olduğundan daha keskin biçimde düş görme ile uyanıklık yaşamı arasındaki temel farkları vurgulamamış ya da bundan o denli geniş kapsamlı sonuçlar çıkarmamıştır. Onun görüşüne göre, "ne yalnızca bilinçli zihinsel yaşamı temel eşiğin altına indirmek", ne de dikkati dış dünyanın etkilerinden geri çekmek düş yaşamının uyanıklık yaşamıyla zıtlaşan niteliklerini açıklamaya yetmez. O, daha çok, *düşlerin eylem sahnesinin, uyanıklık düşünsel*

*yaşamından farklı olduğu*ndan kuşkulanır. "Eğer uykuda ve uyanıklıkta, psikofiziksel etkinliğin eylem sahnesi aynı olsaydı, benim görüşüme göre, düşler, uyanıklık düşünsel yaşamının yalnızca daha alt şiddet derecesinde bir uzantısı olurdu; dahası, aynı malzeme ve biçim içinde olması da gerekirdi. Oysa gerçek bunun tam tersidir."

Bu zihinsel etkinlikteki yer değişiminden söz ederken Fechner'in aklında ne olduğu çok açık değil; bildiğim kadarıyla, onun sözcüklerinin gösterdiği yoldan ilerleyen başka biri de yok. Sanırım, sözlerinin anatomik bir yorum getirdiği ve onlarla, beyinde, fizyolojik bir yerleşim alanı ya da hattâ doku tabakaları kasdettiği olasılığını bir yana bırakabiliriz. Ancak, eğer ileride birbiri ardına yerleşmiş bir dizi işleyişten oluşan bir *zihinsel* aygıt[1] modeline uygulanabilirse akıllıca ve verimli olduğu kanıtlanacaktır.

Diğer yazarlar, düş yaşamının ayırt ettirici özelliklerinden daha elle tutular olanlara dikkat yöneltmek ve onları daha geniş kapsamlı açıklamalar için çıkış noktası olarak almakla yetinirler.

Düş yaşamının temel garipliklerinden birinin kendini doğrudan doğruya uyuma sürecinde gösterdiği ve uykuyu müjdeleyen bir görüngü diye tanımlanabileceği haklı olarak öne sürülmüştür. Schleiermacher'e (1862, 351) göre uyanıklık halini belirleyen, düşünce etkinliğinin *imgeler*'le değil *kavramlar*'la ortaya çıkmasıdır. Düşler ise temel olarak imgelerle düşünürler ve de uykunun yakınlaşmasıyla istençli etkinlikler daha zorlaştıkça nasıl tümü de imgeler sınıfından olan *istençsiz düşünceler*'in ortaya çıktığını gözlemlemek olasıdır. İstençli olarak arzu ettiğimizi duyumsadığımız türden düşünsel çalışmadaki bu yeteneksizlik ve imgelerin (alışılmış olarak *soyutlama halleri* ile birlikte) ortaya çıkması — bunlar, düşlerde ısrar eden ve düşlerin ruhbilimsel çözümlemesinin, düş yaşamının temel özellikleri olarak kabul etmeye bizi zorladığı iki niteliktir. Daha önce [s. 84 v.s.] bu imgelerin —hipnagojik varsanılar— içerik olarak düş imgelerinin tıpatıp aynı olduğu görülmüştü.[2]

---

[1] [Bu düşünce bu kitabın VII. Bölüm, B Kesiminde ele alınıp geliştirilmiştir.]

[2] [*1911'de eklenmiş dipnot:*] Silberer (1909) bir uyuklama halinde, hattâ soyut düşüncelerin bile aynı anlamı ifade etmeye çalışan resimsel plastik imgelere dönüşmesine ilişkin güzel örnekler vermiştir.

[*1925'de eklenmiş:*] Bu keşfe, bir başka bağlantıda yeniden dönme olanağı bulacağım. [Bkz. II. Cilt, VI. Bölüm, E ve I Kesimleri.]

O halde, düşler, egemen olarak —ama tümüyle değil— görsel imgelerle düşünür. İşitsel imgeleri ve daha az oranda öteki duyulara ilişkin izlenimleri de kullanır. Düşlerde pek çok şey (tıpkı normalde uyanıklık yaşamında olduğu gibi) basitçe düşünceler olarak oluşur — belki de sözel temsillerin kalıntıları biçiminde. Yine de, düşleri gerçekten niteleyen, içeriklerinin, imgeler gibi davranan, yani anı temsillerinden çok algılara benzeyen öğeleridir. Varsanılar üzerine ruh hekimlerinin iyi bildiği tüm tartışmaları bir yana bırakarak düşlerin *varsanıladığı*'nı —düşüncelerin yerine varsanıları (hallucination) geçirdiğini— öne süren tüm otoritelerle düşünce birliği içinde olacağız. Bu açıdan görsel ve akustik temsiller arasında hiçbir ayrım yoktur: insan aklında bir dizi müzik notasıyla uyuduğunda, anının, aynı melodinin varsanısına dönüştüğü; oysa kişi bundan sonra yeniden uyandırılırsa —iki durum, uykuya dalma süreci sırasında birden fazla dönüşüm yapabilir— varsanının, bu kez daha hafif ve nitelik olarak farklı anı temsiline yerini bıraktığı gözlemlenmiştir.

Düşüncelerin varsanılara dönüşümü, düşlerin uyanıklık yaşamında kendilerine uyan düşüncelerden farklılaştığı tek özellik değildir. Düşler bu imgelerden bir *durum* oluştururlar; gerçekten olmuş bir olayı temsil ederler; Spitta'nın (1882, 145) dediği gibi bir düşünceyi "dramatize" ederler. Ama düş yaşamının bu özelliği, ancak, düşlerde —kural olarak, çünkü özel inceleme gerektiren istisnalar da vardır— *düşünmediğimizi* ama *yaşadığımızı*, yani varsanılara tam bir inanç duyduğumuzu ayırt edersek tam anlamıyla anlaşılabilir. Ta uyanana dek, hiçbir şey yaşamadığımız, yalnızca özel bir biçimde düşündüğümüz ya da başka bir deyişle düş gördüğümüz biçimindeki eleştirel yargı ortaya çıkmaz. Gerçek düşleri, gerçeklikle hiçbir zaman karıştırılmayan gündüz-düşlerinden ayırt ettiren, bu niteliktir.

Burdach (1838, 502 v.s.) düş yaşamının, buraya değin tartıştığımız özelliklerini aşağıdaki sözcüklerle özetler: "Bunlar, düşlerin temel özellikleri arasındadır: a) Düşlerde aklımızın öznel etkinliği nesnel bir biçimde ortaya çıkar, çünkü algısal yeteneklerimiz, imgelemimizin ürünlerini sanki onlar duyu izlenimleriymiş gibi kabul eder... b) Uyku, benliğin otoritesinin sona erişini belirler. Bu nedenle uyumak, beraberinde bir ölçüde edilginlik getirir... Uykuya eşlik

eden imgeler, ancak benliğin otoritesinin azaldığı koşulda ortaya çıkabilir."

İkinci bir konu, aklın, düş-varsanılarına yüklediği bir inancı, ancak benliğin bir tür "otoriter" etkinliğinin kesintiye uğradığında ortaya çıkabilen bir inancı açıklamaya çalışmaktadır. Strümpell (1877) aklın, bu açıdan kendi işlevini, doğru ve kendi mekanizmalarıyla uyum içinde gerçekleştirdiğini savunur. Yalnızca temsil olmalarının ötesinde düş öğeleri *gerçek*'tir ve uyanıklık halinde duyular aracılığıyla ortaya çıkanlarla aynı türden *gerçek zihinsel yaşantılar*'dır. (*A.g.e.*, 34.) Uyanık zihin, düşünceleri sözel imgeler ve konuşma biçiminde üretir; düşlerde ise bunu gerçek duyusal imgelerle yapar. (*A.g.e.*, 35.) Dahası, düşlerde, mekânsal bir bilinç vardır, çünkü duyumlar ve imgeler, tıpkı uyanıklıktaki gibi, bir dış dünyaya ait sayılır. (*A.g.e.*, 36.) Bu nedenle düşlerde, aklın, imgeleri ve algılarıyla uyanıklıktakinin aynı ilişki içinde olmasına izin verilir. (*A.g.e.*, 43.) Eğer bunu yaparken yine de yanılıyorsa, bunun nedeni, uyku durumunda dıştan ve içten gelen duyusal algılar arasında ayırım yapmayı olası kılacak ölçütten yoksun olmasıdır. Düş imgelerini, onların nesnel gerçekliğini kanıtlayacak tek teste teslim etme olanağı yoktur. *Buna ek olarak*, akıl, yalnızca *keyfi* olarak birbiri yerine geçen imgelerle keyfilik öğesinin bulunmadığı olaylar arasındaki ayırımı da gözardı eder. Akıl yanılgı içindedir çünkü kendi düşlerinin içeriğine, nedensellik yasasını uygulayamaz. (*A.g.e.*, 50-51.) Kısaca, dış dünyadan kopmuş olması, aynı zamanda düşlerin öznel dünyasına inancının da nedenidir.

Delboeuf (1885, 84), aynı sonuca, birtakım farklı psikolojik tartışmadan sonra ulaşır. Düş imgelerinin gerçekliğine inanırız diyor; çünkü, uykumuzda dış dünyadan koptuğumuz için, düş imgeleriyle kıyaslayabileceğimiz başka hiçbir izlenimimiz yoktur. Ama bu varsanıların gerçekliğine inanma nedenimiz, onları düş *içinde* test etmenin olanaksız olması değildir. Bir düş bize böyle testler sunabilir gibi görünüyor: düş, gördüğümüz güle dokunmamıza da izin verebilir — ve hâlâ düş görüyoruzdur. Delboeuf'ün görüşüne göre, düş mü gördüğümüz yoksa uyanık mı olduğumuzun geçerli tek bir ölçütü vardır ve o da tümüyle ampirik bir uyanık olma olgusudur. Uyandığımda kendimi yatakta soyunuk olarak yatıyor bulunca uykuya dalma ile uyan-

ma arasında yaşadığım her şeyin yanılsama olduğu sonucuna varırım. Uyku sırasında kendi egoma karşıt bir dış dünyanın varlığını varsayan *zihinsel alışkanlığım* (ki uyutulamaz) yüzünden düş imgelerini gerçek saymışımdır.[3]

Böylece dış dünyadan kopuş, düş yaşamının en belirgin özelliklerini belirleyen etmen gibi görünüyor. Bu nedenle, yıllar önce Burdach'ın söylemiş olduğu ve uyuyan akılla dış dünya arasındaki ilişkilere ışık tutan ve de son birkaç sayfada vardığımız sonuçlara aşırı önem vermekten bizi koruyacağı hesaplanmış olan derinlikli sözlerinden alıntı yapmamız uygun olacaktır. "Uyku" diye yazıyor "ancak aklın duyusal uyaranlarla uyarılmadığı koşullarda ortaya çıkabilir... Ama uykunun gerçek önkoşulu duyusal uyaranların yokluğundan çok

---

[3] [Haffner (1887, 243), Delboeuf gibi, düş görme etkinliğini, sağlam bir zihinsel aygıtın, başka zaman doğru olan işleyişinde anormal bir koşulun kaçınılmaz biçimde üretmek zorunda olduğu değişimle açıklamaya çalışır; ancak, o koşula bir ölçüde farklı bir değer verir. Ona göre bir düşün ilk işareti, yer ve zamandan bağımsızlığıdır, yani öznenin, olayların yersel ve zamansal dizisi içinde yer aldığı konumdan özgür bir temsil olgusudur. Düşlerin ikinci temel özelliği —yani, varsanıların, hayallerin ve imgelemsel bileşimlerin dış algılarla karışması olgusu— bununla bağlantılıdır. "Aklın tüm yüksek güçleri —özellikle bir yanda kavram oluşumu, yargılama ve anlam çıkarma güçleri, öte yanda özgürce kendi kendini belirlemesi— duyusal imgelere bağlanmıştır ve her zaman böyle imgelerden oluşmuş bir zemini vardır. Bu nedenle, bu yüksek etkinlikler de düş imgelerinin düzensizliklerinde kendi rollerini oynarlar. "Kendi rollerini" dedim çünkü yargımızın ve isteğimizin gücü uykuda hiçbir zaman değişmez. Etkinliklerimiz, uyanıklık yaşamımızdaki kadar berrak ve özgürdür. Bir insan düşlerinde bile düşünce yasalarını çiğneyemez (örneğin, karşıt görünen şeyleri aynı sayamaz v.b.). Bu yüzden düşlerinde yalnızca kendisinin iyi saydığı şeyleri arzulayabilir (*sub ratione boni —uygun bir biçimde).* Ama insan ruhu düşlerde, bir düşünceyi ötekine karıştırmak yoluyla, düşünme ve arzu etmenin yasalarını *uygulamaktan* uzaklaşmaya yöneltilir. Böylece düşlerdeki en büyük zıtlıkların suçlusu haline geliriz; oysa aynı zamanda en açık yargılamaları yapabilir, en mantıklı sonuçları çıkarabilir ve en dürüst ve yüce kararları verebiliriz... Yönelim [bireyin, yer, zaman ve kişileri nesnel gerçeklik olarak fark etmesi —*ç.n.*] yokluğu, düşlerde imgelemimiz tarafından alınan tüm uçuşmaların gizidir ve eleştirel düşünce ve başka insanlarla iletişim yokluğu da düşlerde gerek yargılarımız, gerekse umut ve arzularımız tarafından sergilenen gem vurulmamış aşırılıkların temel kaynağıdır." (*A.g.e.*, 18.) ["Gerçekliği sınama" sorunu daha sonra II. Cilt, VII. Bölüm, C Kesiminde sözkonusu edilmektedir.]

onlara ilginin yokluğudur.[4] Bazı duyu izlenimleri aslında aklı sakinleştirmek için gerekli bile olabilir. Bu yüzden değirmenci yalnızca değirmeninin takırtılarını duyduğu sürece uyuyabilir ve de yanan bir gece lambasını gerekli bir önlem sayan kişi, karanlıkta uyumayı olanaksız bulabilir." (Burdach, 1838, 482.)

"Uykuda akıl kendini dış dünyadan soyutlar ve kendi uzantılarından da geri çeker... Yine de bağlantı tümden kesilmez. Eğer gerçekten uyurken hiç işitmese ve duyumsamasa ve bunları ancak uyandıktan sonra yapabilseydik bizi uyandırmak olanaksız olurdu... Duyumsamanın sürmesi, çok daha açık olarak, bizi uyaranın her zaman yalnızca izlenimin gücü değil onun ruhsal bağlamı olmasıyla kanıtlanır; uyuyan bir adam anlamsız bir sözcükle uyandırılamaz ama adıyla seslenilirse uyanır... Öyleyse uykudaki akıl duyumsamalar arasında ayırım yapar... Bu nedenle, eğer kişi için düşünsel bir önemi varsa, bir duyusal uyaranın yokluğu da o kişiyi uyandırabilir; böylece bir gece lambasının sönmesi bir adamı uyandırabilir ya da değirmenci değirmen durursa uyanabilir. Yani kişi bir duyusal etkinliğin kesintiye uğraması yüzünden uyanır; bu da o etkinliğin onun tarafından algılandığı ama değişiklik göstermediği ya da doyurucu olduğu sürece aklını rahatsız etmediği anlamına gelir." (*A.g.e.*, 485-6.)

Bu karşı çıkışları gözardı da etsek —ki onlar hiç de önemsiz değildir— buraya dek söz ettiğimiz ve dış dünyadan kopuşa bağlanmış olan düş yaşamı özelliklerinin, o yaşamın garipliğinden tümüyle sorumlu olamayacağını itiraf etmek zorunda kalacağız. Çünkü aksi halde düş varsanılarını yeniden fikirlere, düşteki durumları düşüncelere dönüştürmemizin, bu yolla da düş yorumu sorununu çözmemizin olanağı olurdu. O zaman, bu, uyandıktan sonra düşü belleğimizden yeniden üretirken yaptığımızdan başka bir şey olmazdı ama bu yeniden tercüme etmeyi ister tümüyle ister kısmen yapalım düş eskisi kadar karmaşık olarak kalır.

Aslında, tüm otoriteler, düşlerde, uyanıklık yaşamının düşünsel malzemesinde daha başka ve daha derinlemesine değişimlerin yer aldığını varsaymaktadırlar. Strümpell (1877, 27-8), aşağıdaki parçada böyle bir değişime parmak basmaktadır: "Duyusal işleyişin ve normal yaşamsal bilinçliliğin kesintiye uğramasıyla akıl, duyguların, arzuların, ilgilerinin ve etkinliklerinin kök saldığı toprağı yitirir.

---

[4] [*1914'de eklenmiş dipnot:*] Claparède'in (1905, 306 v.s.) uyuma mekanizması saydığı "*désintérêt*"ye bkz.

Uyanıklık yaşamının bellek imgelerine bağlanmış ruhsal durumlar da —duygular, ilgiler, değer yargıları— sonuçta bu imgelerle bağlarını kopartan karartıcı bir baskıya... uğrarlar; nesnelere, insanlara, yerlere ilişkin algısal imgeler, uyanıklık yaşamına ilişkin olay ve eylemler birbirinden ayrı olarak çok miktarda yeniden üretilir ama hiçbiri beraberinde kendi *ruhsal değerini* taşımaz. Bu değer onlardan ayrılmıştır; böylece de onlar kendi keyiflerince aklın içinde yüzmeye başlarlar..." Strümpell'e göre imgelerin ruhsal değerlerinden soyunması olgusu (ki bu da dış dünyadan kopmaya dayanır) düşleri belleğimizdeki gerçek yaşamdan ayırt ettiren o gariplik izlenimini yaratmada temel bir rol oynar.

Uykuya dalmanın, zihinsel etkinliklerimizden birinin, yani düşüncelerimizin dizisini istençli olarak yönlendirme gücümüzün yitimiyle ilişkili olduğunu görmüştük [s. 42'ye bkz.]. Şimdi de uyku durumunda olmanın etkilerinin, aklın *tüm* yeteneklerine yaygınlaştırılabileceği olgusuyla karşı karşıyayız (ve bu oldukça akla yakın görünmektedir). Bu yeteneklerden bazıları tümüyle askıya alınıyor gibidir; ama burada ortaya çıkan soru, geri kalanların normal olarak çalışmayı sürdürüp sürdürmedikleri ve bu koşullar altında normal işleyişlerini sürdürme *yeteneğinde* olup olmadıklarıdır. Ve de burada, düşlerin ayırt ettirici özelliğinin, uyku durumunda ruhsal etkinlikteki bu azalmayla açıklanıp açıklanamayacağı sorulabilir — ki bu kavram düşlerin uyanıklık yargılamamızda yarattığı izlenimlerde destek bulmaktadır. Düşler bağlantısızdır, en korkunç zıtlıkları en küçük karşı koyma olmaksızın benimserler, olanaksız şeyleri kabul ederler, gündüz bizim üzerimizde büyük ağırlığı olan bilgiyi görmezden gelirler, bizi ahlâk ve vicdan yoksunu haline getirirler. Herhangi bir kişi düşlerdeki koşullarda gösterilen davranışları uyanıkken gösterse deli olarak kabul edilirdi. Herhangi bir kişi uyanıkken insanların düşlerde konuştuğu biçimde konuşsa ya da düşlerde olabilecek şeyler anlatsa bizde aklı karışmış ya da aklını yitirmiş izlenimi uyandırırdı. Düşlerdeki zihinsel etkinlikle ilgili nacizane görüşümüzü ifade ettiğimiz ve düşlerde özellikle yüksek akıl yeteneklerinin askıya alındığını öne sürdüğümüz zaman hakikati sözcüklere dökmekten fazla bir şey yapmış olmuyoruz.

Otoriteler düşler üzerine bu türden görüşleri ifade ederken alışılmışın dışında bir oybirliği sergilemektedirler — istisnalar ileride [s. 111 v.s.] ele alınacaktır — ve bu yargılar dosdoğru özel bir düş yaşa-

mı kuramına ya da açıklamasına götürmektedir. Ama şimdi benim genellemeleri bir yana bırakmamın ve düşlerin psikolojik özellikleri üzerine çeşitli yazarlardan —düşünür ve hekimlerden— bir dizi alıntı yapmamın tam zamanı.

Lemoine'a (1855) göre düş imgelerinin "tutarsızlığı", düşlerin tek temel özelliğidir.

Maury (1878, 163) onun gibi düşünüyor: "Il n'y a pas de rêves absolument raisonnables et qui ne contienne quelque incohérence, quelque anachronisme, quelque absurdité."[5]

Spitta [1882, 193], Hegel'in, düşlerin tüm nesnel ve mantıklı tutarlılıktan yoksun olduğunu söylediğini bildirir.

Dugas [1897*a*, 417] şöyle yazıyor: "Le rêve c'est l'anarchie psychique affective et mentale, c'est le jeu des functions livrées à elles-mêmes et s'exerçant sans contrôle et sans but; dans le rêve l'esprit est un automate spirituel."[6]

Kuramı, uyku sırasındaki ruhsal etkinliği amaçsız saymaktan çok uzak olan Volkelt (1875, 14) bile "merkezi egonun mantıksal gücüyle uyanıklık durumunda birarada tutulan düşünsel yaşamın gevşemesi, bağlantısızlaşması ve karışması"ndan söz etmektedir.

Düşüncelerin çağrışımında düşlerde ortaya çıkan *saçmalık*, Cicero'nun eleştirdiğinden daha sert bir biçimde eleştirilemezdi (*De divinatione*, II, [Ixxxi, 146]): "Nihil tam praepostere, tam incondite, tam monstruose cogitari potest, quod non possimus somniare."[7]

Fechner (1889, 2, 522) şunları yazıyor: "Sanki ruhsal etkinlik aklıbaşında bir adamın beyninden bir budalanın beynine taşınmış gibidir."

Radestock (1879, 145): "Aslında bu çılgın etkinlikte değişmez yasalar bulmak olanaksız gibidir. Uyanıklık düşüncelerinin gidişi üzerinde ussal istenç ve dikkatin uyguladığı sıkı polis denetimi geri çekildikten sonra düşler, kaleidoskopik bir kargaşanın çılgın girdabında erirler."

---

[5] ["*Kesinlikle* mantıklı olan ve *biraz* tutarsızlık, zaman karışıklığı ya da saçmalık içermeyen hiçbir düş yoktur."]

[6] ["Bir düş, ruhsal, duygusal ve zihinsel bir anarşidir; başıboş ve kontrolsüz ya da amaçsız davranan işlevlerin bir oyunudur; düşlerde ruh, ruhsal bir otomata dönüşür."]

[7] ["Tasarlayabileceğimiz hiçbir şey yoktur ki düşte göremeyeceğimiz kadar saçma, karışık ya da anormal olsun." (Loeb Classical Library'de Falconer'in çevirisi, 1922, 533).]

Hildebrandt (1875, 45): "Bir düş gören örneğin akıl yürütme sırasında ne şaşırtıcı sıçramalar yapar! En tanıdık yaşam derslerini başaşağı görmeye ne kadar dingince hazırlanmıştır. Bir şeyler —söylediğimiz gibi— şakadan öteye gidip saçmalığın aşırı gerginliği onu uyandırmadan önce ne gülünç zıtlıkları doğa ve toplumun yasaları olarak kabul etmeye hazırdır. Üç kere üçün yirmi ettiğini en küçük bir kuşku duymaksızın hesaplarız; köpeğin biri bir şiirden bir dize okuduğunda ya da ölü bir adam mezarına yürüyerek gittiğinde veya bir taşın suda yüzdüğünü gördüğümüzde en küçük şaşkınlık duymayız; Bernburg Dukalığında ya da Lichtenstein Prensliğinde önemli bir görevde onların deniz kuvvetlerini teftiş etmek üzere gururla ilerleriz; ya da Poltava savaşından az önce XII. Charles'ın emrine girmek üzere ikna ediliriz."

Binz (1878, 33), bu gibi izlenimlere dayanan düş kuramını aklında bulundurarak şöyle yazıyor: "En azından on düşün dokuzunun içeriği anlamsızdır. Birbiriyle hiçbir bağlantısı olmayan insanları ya da nesneleri düşlerde biraraya getiririz. Bir an sonra kaleidoskopta bir kayma olur ve eğer olanak varsa bir öncekinden daha da anlamsız ve çılgın yeni bir gruplaşmayla karşı karşıya kalırız. Ve böylece kısmen uyuyan beynin değişen oyunu, biz uyanıp ussal fikir ve düşünme yeteneğine hâlâ sahip olup olmadığımızı merak ederek alnımızı oğuşturana dek sürer."

Maury (1878, 50), düş imgeleri ile uyanıklık düşünceleri arasındaki ilişkiye hekimler için çok anlamlı gelecek bir paralel çizer: "La production de ces images que chez l'homme éveillé fait le plus souvent naître la volonté, correspond, pour l'intelligence, à ce que sont pour la motilité certains mouvements que nous offre la chorée et les affections paralytiques..."[8] Ayrıca düşleri "toute une série de dégradations de la faculté pensante et raisonnante", (*a.g.e.*, 27)[9], olarak kabul eder.

---

[8] ["Bu imgelerin (ki uyanık bir kişide genellikle istenç tarafından uyarılırlar) üretiminin zekâ evrenindeki yeri, kore'de (chorea) ve felçli hastalıklarda gözlemlenebilen bazı devinimlerin devinim evreninde kapsadığı yere denk düşmektedir."] [Kore romatizma ya da nedeni bilinmeyen bir süreç sonucu ortaya çıkan, kollarda ve bacaklarda istençdışı, geniş dalgalanma devinimleri ile kendini gösteren bir hastalıktır. Felç durumlarında felçli kol ya da bacak istençli olarak oynatılamasa da dışarıdan verilen uyaranlarla olağandışı bazı devinimler (titreme, sıçrama gibi) oluşabilir. —*ç.n.*]

[9] ["Düşünme ve usavurma yeteneğinde tam bir gerilemeler dizisi."]

Maury'nin görüşünü değişik yüksek zihinsel işlevlerle bağlantılı olarak yineleyen yazarlardan alıntı yapmaya pek de gerek yok. Örneğin, Strümpell (1877, 26) düşlerde —kuşkusuz, görünür hiçbir saçmalık bulunmayanlarda bile— aklın, ilişkilere ve bağlantılara dayanan tüm mantıksal işlemlerinde bir perdelenme olduğundan söz eder. Spitta (1882, 148), düşlerde ortaya çıkan düşüncelerin, tümüyle nedensellik yasasından yoksun olduğunu bildirir. Radestock (1879, [153-4]) ve öteki yazarlar, düşlerin yargılama ve sonuç çıkarmadaki zayıflık özelliği üzerinde ısrarla dururlar. Jodl'a (1896, 123) göre, düşlerde, hiçbir eleştirel yetenek, bir algılar kümesini bilincin genel içeriği çerçevesinde düzeltme gücü yoktur. Aynı yazar, "düşlerde her tür bilinçli etkinliğin ortaya çıktığını ama tam olmayan, ketvurulmuş ve yalıtılmış bir biçimde ortaya çıktığını" söyler. Düşlere ilişkin uyanıklık bilgimizdeki zıtlıklar, Stricker (1879, 98) ve diğer pek çokları tarafından düşlerde unutulmuş olgulara ya da düşünceler arasındaki mantıksal bağlantının kaybolmuş olmasına bağlanır. Ve benzeri, ve benzeri...

Bununla birlikte, genelde düşlerdeki zihinsel etkinliğe ilişkin bu denli olumsuz bir görüşü benimseyen yazarlar, düşlerde belirli bir zihinsel etkinlik parçasının yine de kaldığını kabul ederler. Bu, kuramları bu alandaki pek çok başka çalışmacı üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olan Wundt tarafından açıkça kabul edilmektedir. Düşlerde süregiden normal zihinsel etkinlik parçasının ne olduğu sorulabilir. Yeniden üretme yeteneğinin, belleğin, en az etkilendiği ve her ne kadar düş görmenin bazı saçmalıkları belleğin unutkanlığıyla açıklanabilir görünüyosa da aslında uyanıklık yaşamındaki aynı işleve göre belirli bir üstünlük gösterdiği (B Kesimine bakınız) konusunda oldukça yaygın bir düşünce birliği bulunmaktadır. Spitta'nın (1882, 84 v.s.) görüşüne göre, uyku tarafından etkilenmeyen zihin kesimi duygusallık yaşamı olup düşleri yöneten de odur. "Duygusallık" ["*Gemüt*"] derken, "bir insanın en içteki öznel özünü oluşturan değişmez duygu birikimi" demek istiyor.

Scholz (1893, 64), düşlerde işleyen zihinsel etkinliklerden birinin, düş malzemesini "mecazi biçimde yeniden yorumlama" eğilimi olduğuna inanır. Siebeck de (1877, 11) düşlerde, aklın, tüm duyumsama ve algılamalara uygulanan bir "daha geniş yorumlama" yeteneği bulunduğunu kabul eder. Düşlerde görünürdeki en yüksek ruhsal işlev-

lerin ve bilincin konumunu değerlendirmek belirgin bir güçlük gösterir. Düşlere ilişkin olarak tüm bildiklerimiz bilinçten türediği için onun düşlerde sürdüğü konusunda hiçbir kuşku olamaz; zaten Spitta da (1882, 84-5) düşlerde süregidenin *öz*-bilinçlilik değil, yalnızca bilinç olduğuna inanır. Ancak Delboeuf (1885, 19) ikisini birbirinden ayırt edemediğini itiraf eder.

Düşünce dizilerini yöneten çağrışım yasaları, düş imgeleri için de geçerliliğini korur ve aslında onların egemenliği düşlerde çok daha açık ve güçlü bir biçimde ifade bulur. "Düşler" diyor Strümpell (1877, 70) "ya çıplak düşüncelerin ya da bu düşüncelere eşlik eden organsal uyaranların yasalarına göre —yani düşünme ya da sağduyu ya da estetik tat veya ahlâki yargılamadan etkilenmeksizin— sürüyor gibidirler." [Bkz. s. 105 v.s. ve 271]

Görüşlerini vermiş bulunduğum yazarlar, düşlerin oluşum sürecini şuna benzer bir biçimde çiziyorlar. Uyku sırasında daha önce saydığım [C Kesimine bakınız] değişik kaynaklardan gelen duyusal uyaranların toplamı, akılda, ilk planda, içsel ya da dış uyaranlardan türemelerine göre varsanılar ya da daha doğrusu Wundt'un [bkz. s. 93] dediği gibi yanılsamalar biçiminde temsil edilen birçok düşünceyi uyarırlar. Bu düşünceler bilinen çağrışım yasalarına göre birbirlerine bağlanır ve aynı yasalara göre daha başka düşünce (ya da imge) dizilerini çağırırlar. Sonra tüm bu malzeme, aklın örgütleme ve düşünme yeteneklerinden çalışır durumda kalan kesimler tarafından olanaklar ölçüsünde işlenir. (Örneğin Wundt [1874, 658] ve Weygandt [1893]'a bakınız.) Keşfedilmemiş olarak kalan konu, dışsal olmayan kaynaklardan doğan imgelerin anımsanmasının, çağrışım zincirlerinden birini mi yoksa diğerini mi izleyeceğini belirleyen itkilerin ne olduğudur.

Ancak düş imgelerini birbirine bağlayan çağrışımların çok özel olduğuna ve uyanıklık düşüncelerinde işleyenlerden ayrıldığına sıklıkla değinilmiştir. Volkelt (1875, 15) şunları yazıyor: "Düşlerde çağrışımlar rastlantısal benzerlikler ve güçlükle algılanabilen bağlantılara uygun olarak bir serbest güreş yapıyor gibidirler. Her düş, böylesi bir yığın gelişi-güzel ve düzensiz çağrışımla doldurulmuştur." Maury (1878, 126), düşlerde, düşüncelerin bu bağlanış biçimine çok önem verir; çünkü bu, onun, düş yaşamıyla belirli akıl hastalıkları arasında yakın bir benzerlik kurmasına olanak vermektedir. O, bir

'*délire*'de[10] iki temel özellik ayırt eder: "1) une action spontanée et comme automatique de l'esprit; 2) une association vicieuse et irréguliére des idées."[11] Maury, kendi düşlerinden, düş imgelerinin yalnızca ses benzeşimiyle bağlandığı iki mükemmel örnek verir. Bir keresinde düşünde Kudüs ya da Mekke'ye hacca (*pélerinage*) gittiğini görmüş; birçok serüvenden sonra, kendini, bazı söyleşilerden sonra ona bir çinko kürek (*pelle*) veren kimyacı *Pelle*tier'i ziyaret ederken bulmuş; düşün ikinci kesiminde kürek büyük enli bir kılıca dönüşmüş. (*A.g.e.*, 137.) Bir başka düşünde anayol boyunca yürümekte ve kilometre taşlarındaki *kilo*metreleri okumaktaymış; sonra kendini bir bakkal dükkânında görmüş, kocaman bir terazi varmış ve bir adam Maury'yi tartmak için kefeye *kilo*gramlar koymaktaymış; bakkal ona "Sen Paris'te değilsin *Gilolo* adasındasın" demiş. Bunu başka bazı sahneler izlemiş ve o sahnelerde Maury bir *Lo*belia çiçeği, sonra da ölümünü bir süre önce okuduğu General *Lo*pez'i görmüş. Son olarak *lo*tto oynarken uyanmış. (*A.g.e.*, 126.)[12]

Kuşkusuz düşlerdeki ruhsal işleyişin daha alt düzeyde olduğu yolundaki bu düşüncelerin —her ne kadar bu konuda karşı çıkmak kolay iş değilse de— karşı çıkış olmaksızın benimsenmediğini de göreceğiz. Örneğin, düş yaşamını aşağılayanlardan biri olan Spitta (1882, 118) uyanıklık yaşamını düzenleyen ruhbilim yasalarının düşlerde de geçerli olduğunda diretir; bir başkası, Dugas (1897*a*) "le rêve n'est pas déraison ni même irraison pure"[13] der. Ama yazarları, düşlerde egemen olan ruhsal anarşiye ve her işlevin parçalanmasına ilişkin kendi betimlemeleri ile bir uzlaşma sağlamadıkça, bu karşı çıkışların pek de ağırlığı olmayacaktır. Ancak, bazı başka yazarlar da tıpkı şu Danimarka'lı prensin davranışları gibi, düşlerin çılgınlığının yöntemsiz olmayabileceğini, hattâ taklit edilebileceklerini seziyor gibidirler. Bu grup yazarlar, bu yargıyı, görüntülerden çıkarmış olamazlar; ya da düşlerin onlara sunduğu görüntüler değişik türdendir.

---

[10] [délire=sanrı. Gerçekdışı bir durum ya da olaya inanmak. Örneğin kişinin kendini Tanrı sanması. Boş inançtan ayırımı kişinin kültürel yapısıyla uygunsuzluğudur. —*ç.n.*]

[11] ["1) Kendiliğinden ve sanki otomatik bir zihinsel eylem; 2) Düşüncelerin geçersiz ve düzensiz çağrışımı." — *N.B.* Fransız (ve de Alman) ruh hekimliğinde "délire" sanrısal bir durum anlamına da gelir.]

[12] [*1909'da eklenen dipnot:*] Daha ileri bir aşamada [II. Cilt, VII. Bölüm, A Kesimi] bu türden ses yinelemeleri ve eşsesli ilk hecelerle dolu düşlerin anlamını kavrayacağız.

[13] ["Düşler ne mantığa aykırı, ne de tümüyle mantıktan yoksundurlar."]

Örneğin Havelock Ellis (1899, 271) düşlerin apaçık saçmalığı üzerinde durmaksızın onlardan "kapsamlı duyuların ve eksik düşüncelerin arkaik bir dünyası" diye söz eder ve onları incelemekle zihinsel yaşamın evriminin erken dönemlerini kavrayabileceğimizi söyler.

Aynı görüş James Sully (1893, 362) tarafından hem daha kapsamlı hem de daha derin bir biçimde ifade edilmiştir. Onun, düşlerin kılık değiştirmiş bir anlamı olduğuna belki de herhangi bir başka ruhbilimciden daha sarsılmaz biçimde inanmış olduğunu aklımızda tutarsak söyledikleri en fazla ilgiyi hak etmektedir. "İşte düşlerimiz bu birbirini izleyen [daha eski] kişilikleri koruma aracıdır. *Uyuduğumuzda nesnelere bakış ve onlardan duygulanışın daha eski biçimlerine, çok önceleri bize egemen olmuş itkilere ve etkinliklere geri döneriz.*"[14]

Sağgörülü Delboeuf (1885, 222) (savına ters düşen malzemeyi hiç çürütmemekle yanlışlık yapmış olmasına karşın) şunları bildiriyor: "Dans le sommeil, hormis la perception, toutes les facultés de l'esprit, intelligence, imagination, mémoire, volonté, moralité, restent intactes dans leur essence; seulement elles s'appliquent à des objects imaginaires et mobiles. Le songeur est un acteur qui joue à volonté les fous et les sages, les bourreaux et les victimes, les nains et les géants, les démons et les anges."[15]

Düşlerdeki ruhsal işleyişi değersizleştirmeye çalışanların en enerjik karşıtı, Maury'nin hararetli bir tartışmaya girdiği ve kitabını tüm çabalarıma karşın elde edemediğim Marquis d'Hervey de Saint-Denys [1867]'dir.[16] Maury (1878, 19) onun hakkında şunları yazıyor: "M. le Marquis d'Hervey prête à l'intelligence durant le sommeil, toute sa liberté d'action et d'attention et il ne semble faire consister le sommeil que dans l'occlusion des sens, dans leur fermeture au monde extérieur; en sorte que l'homme qui dort ne se distingue guère, selon sa manière de voir, de l'homme qui laisse vaguer sa pensée en se bouchant les sens; toute la différence qui sépare alors la pensée ordinaire

---

[14] [Bu paragraf 1914'de eklenmiştir.]

[15] ["Uykuda, algılama dışında tüm zihinsel yetenekler, zekâ, imgelem, bellek, istenç ve ahlâklılık temelde bozulmadan kalır; yalnızca imgesel ve dayanıksız nesnelere uygulanmışlardır. Bir düş gören, kendi isteğiyle, delilerin ve düşünürlerin, katillerin ve onların kurbanlarının, cücelerin ve devlerin, şeytanların ve meleklerin rolünü oynayan bir aktördür."]

[16] [Ünlü bir sinologun bu çalışması adsız olarak yayımlanmıştır.]

de celle du dormeur c'est que, chez celui-ci, l'idée prend une forme visible, objective et resemble, à s'y méprendre, à la sensation déterminée par les objets extérieurs; le souvenir revêt l'apparence du fait présent."[17] Maury buna "qu'il y a une différence de plus et capitale à savoir que les facultés intellectuelles de l'homme endormi n'offrent pas l'équilibre qu'elles gardent chez l'homme éveillé."[18] diye ekler.

Vaschide (1911, 146 v.s.)[19] bize Hervey de Saint-Denys'nin kitabının daha açık seçik bir özetini verir ve oradan düşlerin görünürdeki tutarsızlığı üzerine bir alıntı yapar [1867, 35]: "L'image du rêve est la copie de l'idée. Le principal est l'idée; la vision n'est qu'accesoire. Ceci établi, il faut savoir analyser le tissu des rêves; l'incohérence devient alors compréhensible, les conceptions les plus fantasques deviennent des faits simples et parfaitment logiques... Les rêves les plus bizarres trouvent même une explication logiques quand on sait les analyser."[20]

Johan Stärcke (1913, 243) düşlerin tutarsızlığına ilişkin benzer bir açıklamanın, daha eski, çalışmasını benim bilmediğim bir yazar olan Wolf Davidson (1799, 136) tarafından öne sürüldüğüne dikkati çeker: "Düşlerde düşüncelerimizin yaptığı dikkat çekici sıçramaların tümü de çağrışım yasasına dayanmaktadır; ancak bazan aralarındaki

---

[17] ["Marquis d'Hervey, uyku sırasında zekâya tam bir eylem ve dikkat özgürlüğü yakıştırıyor ve uykuyu, yalnızca dış dünyaya kapalı olmaları nedeniyle duyuların bloke edilmesi olarak düşünüyormuş gibi görünüyor. Öyle ki, onun görüşüne göre uyuyan bir adamın, duyularını kapatıp düşüncelerinin dolanmasına izin veren birinden farkını bulmak güçtür; sıradan düşüncelerle uyuyanınkiler arasında tek ayrım, ikincisinde düşüncelerin görünür ve nesnel bir biçimi varmış gibi gelmesi ve bu biçimin dış nesnelerce belirlenenlerden ayırt edilememesi, oysa o andaki olayların görünümünde belleğin rol oynamakta olmasıdır."]

[18] ["Başka ve çok önemli bir fark vardır, o da, uyuyan bir adamın zekâ yeteneklerinin uyanık bir adamda sürdürülen dengeyi göstermemesidir."]

[19] [Bu ve bir sonraki paragraf 1914'de eklenmiştir.]

[20] ["Düş imgeleri düşüncelerin kopyalarıdır. Temeli düşünce oluşturur, görüntü yalnızca bir aksesuardır. Bunu yerli yerine oturtunca, düşünce dizilerini nasıl izleyeceğimizi, düşlerin dokusunu nasıl çözümleyeceğimizi bilebiliriz; o zaman düşlerin tutarsızlığı akla yakın bir hal alır ve en mantıksız kavramlar basit ve çok mantıklı olgulara dönüşür... Eğer onları nasıl çözümleyeceğimizi bilirsek en garip düşler için bile en mantıklı açıklamaları getirebiliriz." — Aslında bu, Hervey de Saint-Denys'den sözcüğü sözcüğüne bir alıntı değil, Vaschide'in yorumudur.]

bağlantılar akılda çok belirsiz bir biçimde ortaya çıkar, öyle ki düşüncelerimiz bir sıçrama yapmış gibi görünür; oysa gerçekte böyle bir şey olmamıştır."

Böylece konu üzerindeki literatür, düşlere ruhsal ürünler olarak verdikleri değer açısından, çok büyük bir dağılım göstermektedir. Bu dağılım, tanımış olduğumuz en derin küçümsemeden başlamakta, henüz keşfedilmemiş bir değerin belirtilmesinden geçmekte ve düşleri, uyanıklık yaşamının herhangi bir işlevinden daha yüce bir yere oturtan bir abartmaya dek varmaktadır. Daha önce [s. 63'e bkz.] gördüğümüz gibi düş yaşamının tüm ruhbilimsel özelliklerini üç zıtlıkta toplayan Hildebrandt (1875, 19 v.s.), bu değer dağılımının iki ucunu kendisinin üçüncü paradoksunda kullanmıştır: "Bu, zihinsel yaşamın bir güçlenmesi, pek de seyrek olmayarak neredeyse ustalık derecesine varan bir artışı ile insanlık düzeyinin de altına düşen bir yıkım ve zayıflaması arasındaki zıtlıktır. Birincinin açısından, kendi deneyimlerimizle, zaman zaman düşlerin dehasının yarattıklarında ve yapısında uyanıklık yaşamlarımızda hiçbir zaman sürekli olarak elimizin altında bulunmayan bir coşku derinlik ve içtenliğinin, bir duygu inceliğinin, bir görüş berraklığının, bir gözlem keskinliğinin ve bir espri parlaklığının doğduğunu kabul etmeyecek olanımız pek azdır. Düşlerde olağanüstü bir şiir, zengin bir alegori, eşsiz bir mizah, ender bulunan bir alay yatar. Bir düş, dünyaya, garip bir idealizmin ışığında bakar ve sıklıkla gördüklerinin etkilerini onların asıl doğasına ilişkin derin kavrayışıyla zenginleştirir. Dünyasal güzelliği gözlerimize gerçek bir cennet parıltısıyla çizer ve onu en görkemli değerlerle süsler; gündelik korkularımızı bize en korkunç biçimlerde gösterir ve eğlencemizi tanımlanmaz acılıkta esprilere dönüştürür. Ve bazan uyanıp da bunlara benzer bir yaşantının hâlâ tüm ağırlığı altındayken, yaşamımız boyunca, gerçek dünyanın hiçbir zaman onun eşini sunmamış olduğunu düşünmekten kendimizi alamayız."

İnsan daha önceki sayfalarda alıntı yapılan aşağılayıcı imalarla bu coşkulu methiyenin aynı şeyden mi söz ettiğini merak ediyor. Acaba bu bizim bazı otoritelerimizin saçma düşleri, bazılarının da derin ve incelikli olanları aşırı önemsemesinden mi ileri geliyor? Ve eğer her iki türden, her iki değerlendirmeyi de haklı çıkaran düşler oluşuyorsa, düşlerde ayırt ettirici herhangi bir ruhbilimsel özellik aramak zaman savurganlığı değil midir? Düşlerde *her şeyin* —zihinsel yaşamın en derin çöküntüsünden uyanıklık yaşamında ender görülen

bir yücelmesine dek— olası olduğunu söylemek yeterli olur mu? Bu türden bir çözüm ne denli uygun olursa olsun, ona karşı çıkan olgu, düş sorunu üzerine tüm araştırma çabalarının temel çizgilerinde evrensel olarak geçerli ve bu görünür zıtlıkları ortadan kaldırabilecek bazı ayırt ettirici özelliklerin mutlaka *var* olduğu inancına dayanmasıdır.

Düşlerin ruhsal başarılarının, şimdi gerilerde kalmış olan ve insan aklına kesin doğa bilimlerinin değil felsefenin egemen olduğu entelektüel dönemde daha kolay ve daha sıcak bir kabullenme sağladığından hiç kuşku duyulamaz. Schubert'in (1814, [20 v.s.]) düşlerin ruhun dış doğanın gücünden serbestleşmesi, canın duyguların bağlarından özgürleşmesi olduğu yolundaki vurgulamaları ve genç Fichte'nin (1864, 1, [143 v.s.])[21] ve diğerlerinin, tümü de düşleri, zihinsel yaşamın daha üst bir düzeyine yükselmesi olarak sunan benzeri sözleri şimdi bize pek de akla yakın gelmemektedir; bugün bu sözler yalnızca mistikler ve dinciler tarafından yinelenmektedir.[22] Bilimsel düşünce biçiminin başlaması beraberinde düşlerin değerlendirilişine bir tepkiyi de getirmiştir. Özellikle tıbbi yazarlar düşlerdeki ruhsal etkinliği önemsiz ve değersiz görme eğilimindedirler; oysa düşünürler ve bu özel konuya katkıları yadsınamayacak meslekten olmayan gözlemciler —amatör ruhbilimciler— (popüler inanca daha yakın bir çizgide kalarak) düşlerin ruhsal değerine ilişkin bir inançta diretmişlerdir. Düşlerdeki ruhsal işleyişi düşük bir açıdan görmeye eğilimli herkes doğal olarak onların kaynağını bedensel uyarılmalara yoracaktır; oysa düş gören aklın uyanıklık kapasitelerinin büyük kısmını koruduğuna inananların kuşkusuz düş görmeyi uyaran şeyin düş gören aklın kendisinden doğduğunu yadsımak için hiçbir nedenleri olmayacaktır.

Temkinli bir kıyaslamanın bile düş yaşamına yakıştırmaya eğilimli olduğu üstün yetenekler arasında en vurgulusu bellektir; bu görüşün lehinde pek de seyrek olmayan kanıtları daha önce [B Kesiminde] enine boyuna tartışmıştık. Sıklıkla daha eski yazarlarca benimsenen düş yaşamının bir başka üstünlük noktasının —yani

---

[21] Bkz. Haffner (1887) ve Spitta (1882, [11 v.s.]).

[22] [*1914'de eklenmiş dipnot:*] Bu kitabın daha önceki basımlarında unutulduğu için üzüntümü ifade etmek istediğim pek az yazardan biri olan ünlü mistik Du Prel, insan sözkonusu olduğunda metafiziğe giden yolların, uyanıklık yaşamından değil düşlerden geçtiğini bildirir. (Du Prel, 1885, 59.)

zaman ve mekân uzaklıklarının üstüne ulaştığı— aslında bir temeli olmadığı kolayca gösterilebilir. Hildebrandt (1875, [25])'ın değindiği gibi bu avantaj bir yanılsamadır; çünkü düş görmenin zaman ve mekânı aşması kesinlikle uyanıklık düşünme süreciyle aynı biçimde olmaktadır; bunun da tek nedeni düşün, yalnızca düşünmenin bir biçimi olmasıdır. Düşlerin zamanla ilişkili olarak uyanıklık yaşamına göre bir başka avantajı —bir başka yönden zamanın geçişinden bağımsız olmaları— bulunduğuna inanılır. Maury'nin, kendisini giyotinde idam edilirken gördüğü (s. 80 v.s.'na bkz.) düşe benzer düşler, bir düşün, çok kısa bir zaman aralığına, uyanıklık aklımızın uğraşabileceği düşünsel malzemeden çok daha fazla algısal malzeme sıkıştırabileceğini gösterir. Ancak bu sonuca çeşitli tartışmalarla karşı çıkılmıştır; Le Lorrain (1894) ve Egger'in (1895) düşlerin görünen süresi hakkındaki makalelerinden bu yana konu üzerinde uzun ve ilginç bir tartışma gelişmiştir; ancak bu ince soru ve içerdiği derin uzantıları üzerinde henüz son sözün söylenmemiş olması olasıdır.[23]

Chabaneix (1897) tarafından yapılan pek çok olgu bildirisi ve de örnek derlemesi, düşlerin gündüzün akıl çalışmasını taşıyabildiğini ve onu gün içinde ulaşılamamış sonuçlara götürdüğünü; kuşkuları ve sorunları çözebildiğini ve şairlerle besteciler için yeni esin kaynakları olabileceğini tartışılmaz hale getirmiş gibidir. Ancak *olgu* tartışılmaz olduğu halde sonuçları ilke sorunlarına dek uzanan kuşkulara açıktır.[24]

Son olarak, düşlerin geleceği muştulama gücü olduğu bir yana bırakılmıştır. Burada inatla yinelenen iddialarla birleşen hemen hemen yenilmez bir kuşkuculukla çatışma içinde bulunmaktayız. Hiç kuşkusuz bu görüşün hiçbir zaman gerçek bir temeli olmadığında inat etmemekle doğru bir şey yapmış olacağız; çünkü çok geçmeden ortaya konan birçok örnekle doğal ruhbilimin sınırları içinde bir açıklama bulmak olası olabilir.

---

[23] [*1914'de eklenmiş dipnot:*] Bu sorun üzerine daha fazla bibliyografya ve eleştirel bir tartışma Tobowolska'da (1900) bulunabilir. [Ayrıca II. Cilt, VI. Bölüm, I Kesimine bkz.]

[24] [*1914'de eklenmiş dipnot:*] Havelock Ellis'in (1911, 265) eleştirilerine bakınız. [Ayrıca II. Cilt, VII. Bölüm, C Kesimine bkz.]

(F)
DÜŞLERDE AHLAK DUYGUSU

Ancak düşler üzerine benim kendi araştırmalarım gözönüne alındığında açık seçik bir hal alacak nedenlerden dolayı ahlâksal eğilimler ve duyguların düş yaşamına girip girmediği ve giriyorsa ne ölçüde girdiği yolundaki özel sorunu, düşlerin ruhbilimi konusundan ayırmış bulunuyorum. Aklın düşler sırasındaki tüm öteki işlevleri için değişik yazarların benimsemiş olduğunu gördüğümüz karşıt görüşlerle burada da karşılaşıyoruz. Bazıları ahlâksal yaptırımların düşlerde hiçbir yeri olmadığını öne sürerken diğerleri insanın ahlâksal özelliğinin düş yaşamında da hiç azalmadan sürdüğünü savunurlar.

Düşlerdeki yaygın deneyimler, her türlü kuşkunun ötesinde, bu görüşlerden birincisini doğruluyormuş gibi görünmektedir. Jessen (1855, 553), şöyle yazıyor: "Uykuda ne daha iyi, ne daha dürüstüz. Tersine vicdan, düşlerde sessiz gibidir; çünkü düş içinde acımasızızdır ve en kötü suçları —hırsızlık, saldırı ve cinayet— tam bir kayıtsızlık ve sonrasında hiçbir pişmanlık duymaksızın işleyebiliriz."

Radestock (1879, 164): "Düşlerde çağrışımların ortaya çıkışında ve düşüncelerin birbirine bağlanışında hiçbir düşünme, sağduyu, estetik tat ya da ahlâksal yargılamanın bulunmadığı akılda tutulmalıdır. Yargılama son derece zayıftır ve ahlâksal kayıtsızlık her şeyin üzerinde egemenlik sürer."

Volkelt (1875, 23): "Hepimizin ayırdında olduğu gibi düşlerde, cinsel konulardaki gelişmeler özellikle başıboş kalmıştır. Düş göre-

nin kendisi garip bir biçimde utanmasızdır ve herhangi bir ahlâksal duygu ya da yargıdan yoksundur; dahası, en derin saygı besledikleri de dahil herkesi, uyanıkken düşüncelerinde bile yanyana getirse dehşete kapılacağı eylemlerle uğraşırken görür."

Bunların tam karşı ucunda Schopenhauer'in [1862, 1, 245] bir düşte rol alan herkesin kendi karakteriyle tam bir uyum içinde konuşup davrandığı yolundaki sözleri gibi sözler bulunur. K.P. Fischer (1850 [72 v.s.]), öznel duyumsama ve özlemlerin ya da duygu ve arzuların kendilerini düş yaşamında özgürce ortaya koyduklarını ve insanların ahlâksal özelliklerinin düşlerine yansıdığını bildirir.

Haffner (1884, 251): "Nadir istisnalarla... dürüst bir adam düşlerinde de dürüsttür; baştan çıkarmalara direnecek ve kendini kin, kıskançlık, öfke ve tüm diğer kusurlardan uzak tutacaktır. Ama günahkâr bir adam, kural olarak, düşlerinde, uyanıkken gözlerinin önünde bulunan imgelerin aynılarını bulacaktır."

Scholz [Jewett'in çevirisi, 1893, 62]: "Düşlerdeki hakikat: düşlerde [ister soylulaştırıcı, ister aşağılayıcı olsunlar] dünyaya karşı tüm kılık değiştirmelerimize karşın kendimizi olduğumuz gibi tanımayı öğreniriz. ...Saygın bir adam düşlerde bir suç işleyemez ya da eğer işlerse doğasına aykırı bir şeyin yaratacağı dehşeti duyar. Düşünde hükümdarı öldürdüğünü gören adamı idam ettiren Roma İmparatoru, eğer bir insanın düşünde sahip olduğu düşüncelere uyanıkken de sahip olacağı biçiminde bir akıl yürüttüyse yaptığında haklıdır. 'Böyle bir şeyi düşümde bile göremem' biçimindeki deyiş, yüreklerimizde ya da aklımızda hiç yerleşemeyecek bir şeyleri kasdettiğinde iki kat doğru bir anlam kazanmaktadır." (Platon ise tersine en iyi insanların, başkalarının uyanıkken *yaptıklarını* yalnızca *düşünde görenler* olduğunu düşünür.)[1]

Spitta'mn (1882, 192) alıntı yaptığı Pfaff (1868 [92]), bilinen bir deyişi şöyle değiştiriyor: "Bana düşlerini söyle, senin içsel benliğin hakkında bir şeyler söyleyeyim."

Düşlerde ahlâk sorunu, küçük kitabından daha önce pek çok alıntı yaptığım (çünkü düş çalışmalarına, rastladığım tüm katkılar arasında biçim bakımından en mükemmel, düşünce bakımından en zengin olanı oydu) Hildebrandt tarafından ilgi merkezi olarak kabul edilmiştir.

---

[1] [Bu cümle 1914'de eklenmiştir. Ayrıca II. Cilt, VII. Bölüm, F kesimine bkz. Gönderme kuşkusuz *Devlet*'in X. Kitap'ının Giriş kesimlerine yapılmaktadır. (*Çeviri*, 1871, 409 v.s.).]

Hildebrandt [1875, 54] kural olarak yaşam ne kadar temizse düşlerin de o denli temiz olacağını, birinde daha az temiz olanın diğerinde de öyle olacağını ifade eder. O, insanın ahlâksal doğasının düşlerde de sürdüğüne inanır. "Öte yandan" diye yazıyor, "aritmetikteki en büyük yanlış, bilimsel yasaların en romantik ters çevrilişi, en saçma sapan tarih yanılgısı bizi altüst etmeyi başaramaz, hattâ kuşkumuzu bile uyaramaz, oysa iyiyle kötü, doğruyla yanlış ya da erdemle kusur arasındaki ayırıma ilişkin görüşümüzü hiçbir zaman yitirmeyiz. Gündüzün bize eşlik eden şeylerin ne kadarı uyuma saatlerimizde bizi bırakıp giderse gitsin Kant'ın kategorik zorunluluğu bizi adım adım izleyen, uykuda bile kurtulamayacağımız bir yoldaştır... Ama bu ancak, insanın doğasında temel olanın, onun ahlâksal varlığının, imgelem, mantık, bellek ve diğer yeteneklerin düşlerde teslim olmak zorunda kaldığı kaleidoskopik karışıklıktan etkilenmeyecek denli sağlamca tesbit edilmiş olmasıyla açıklanabilir." (*A.g.e.*, 45 v.s.)

Ancak bu konunun tartışması ilerledikçe her iki grup yazar da görüşlerinde belirgin kararsızlık ve kaymalar göstermeye başlarlar. Düşlerde insanın ahlâksal kişiliğinin işleyişinin durduğunda diretenler, katı bir mantıkla ahlâkdışı düşlere tüm ilgilerini yitirirler. Bir düş göreni düşlerinden sorumlu tutma ya da düşlerinin günahkârlığından onun karakterinde şeytanca bir çizgi bulunduğu sonucunu çıkarma yolundaki her girişimi, tıpkı onun düşlerinin saçmalığından uyanıklıktaki zekâ etkinliklerinin değersizliği sonucu çıkarıldığı zaman yaptıkları kadar güvenle dıştalarlar. "Kategorik zorunluluk"un düşlere de uzandığına inanan öteki grup ise, mantıksal olarak ahlâkdışı düşler için belirsiz bir sorumluluk yüklenirler. Onlar adına olsa olsa kendi ahlâksal niteliklerine duydukları sağlam inancı sarsacak, kınanası düşler görmemelerini dilemekle yetinebiliriz.

Ancak görünen o ki ne denli iyi ya da kötü olursa olsun hiç kimse o kadar güvencede değildir ve hiç kimse kendi ahlâkdışı düşlerinin anısını yadsıyamaz. Bu yüzden düş ahlâkı hakkındaki birbirine zıt görüşlerinden bağımsız olarak her iki gruptan yazarlar, ahlâkdışı düşlerin kökenini açıklamaya çabalarlar ve bu kökeni aklın işlevlerinde aramak ya da bedensel nedenlerin aklın üzerindeki zararlı etkisinde aramak biçiminde yeni bir görüş ayrılığı gelişir. Böylece, olayların zorlayıcı mantığı, düş yaşamının sorumluluğunu destekleyenleri de sorumsuzluğunu destekleyenleri de düşlerin ahlâkdışılığının özel bir ruhsal kaynağı bulunduğunu kabul etmeye zorlar.

Yine de ahlâkın düşlere dek uzandığına inananların tümü, düşlerinin *tüm* sorumluluğunu yüklenmekten kaçınmaya özen gösterirler. Haffner (1887, 250) şöyle yazıyor: "Düşlerimizden sorumlu değiliz çünkü onlarda düşüncelerimiz ve arzularımız, tek başına yaşamımıza doğruluk ve gerçeklik kazandıran temelden yoksun kalmıştır... Bu nedenle hiçbir düş arzusu ya da düş eylemi erdemli ya da günahkâr olamaz." Yine de diye sürdürüyor, insanlar dolaylı olarak onlara neden oldukları için günahkâr düşlerinden sorumludurlar. Onların ödevi yalnız uyanıklık yaşamlarında değil, özellikle uyumadan önce zihinlerini ahlâksal bakımdan temizlemektir.

Hildebrandt [1875, 48 v.s.], bize, düşlerin ahlâksal içeriğinin sorumluluğunun bu birbiri içine geçen kabul ve reddedilişi konusunda çok daha derinlemesine bir çözümleme armağan eder. Gerek en kısa zaman aralıklarına en karmaşık düşünce süreçlerini sıkıştırmaları, gerekse kendisinin bile kabul ettiği üzere düşlerin düşünsel öğelerinin karışık bir hal almış ve önemlerini yitirmiş olmaları yüzünden düşlerin ahlâkdışı görünümleri sözkonusu edilirken onlara yataklık eden dramatik biçime de pay ayrılması gerektiğini tartışır. Yine de düşlerdeki günah ve hataların tüm sorumluluğunun reddedilebileceği konusunda çok büyük kuşkuları bulunduğunu itiraf eder.

"Birtakım haksız suçlamaları, özellikle de amaç ve niyetlerimizle ilişkili olanları reddetme telâşı içinde olduğumuz zaman sıklıkla 'Böyle bir şeyi düşümde bile göremem' deyimini kullanırız. Bunu yapmakla bir yandan düşler bölgesinin, düşüncelerimizden sorumlu olamayacağımız kadar uzak ve uç bir bölge olduğunu, çünkü bu bölgedeki düşünceler bizim temel benliğimizle çok gevşek bir bağ içinde olduğu için bizim düşüncelerimiz sayılmalarının pek de olası olmadığını ifade ediyoruzdur; ama bir yandan da bu bölgede bu düşüncelerin bulunduğunu kesinlikle yadsıma zorunluluğu duyduğumuza göre aynı zamanda dolaylı olarak kendimizi haklı buluşumuzun (bu noktalara dek uzanmadıkça) tam olamayacağını da teslim etmekteyizdir. Ve sanırım bu şekilde bilinçsiz de olsa hakikatin dilini konuşuyor oluruz." (*A.g.e.*, 49.)

"Düşlerde, özgün güdüsü, şu ya da bu biçimde —bir istek ya da bir arzu veya itki olarak— uyanıklık aklından geçmemiş herhangi bir eylem düşünmek olanaksızdır." Hildebrandt, kabul etmeliyiz ki diye sürdürüyor, bu özgün itki, düş tarafından icat edilmemiştir; düş yalnızca onu kopya edip genişletmiştir, düş yalnızca içimizde bulunan

tarihsel malzeme kırpıntılarının dramatik bir biçim içinde işlenmesidir; yalnızca Apostle'un sözcüklerini dramatize eder: "Her kim ki kardeşinden nefret eder, katildir." [I John iii, 15.] Her ne kadar uyandıktan sonra, ahlâksal gücümüzün bilincinde olarak, günahkâr düşün işlenmiş tüm yapısına gülümseyebilirsek de o yapının türediği özgün malzeme bizde gülümseme yaratmayı başaramayacaktır. Düş görenin hatalarından sorumluluk duyarız, ama tümünden değil, yalnızca belli bir yüzdesinden. "Kısaca, İsa'nın söylediği, kolay kolay karşı çıkılamayacak 'yüreğin dışında kötü düşünceler gelişir' [Matt, xv. 19] sözlerini kavrayacak olursak düşte girişilen bir günahın hiç değilse belli belirsiz bir en az suçluluk taşıdığı inancından kolay kolay kaçamayız." (Hildebrandt, 1875, 51 v.s.)

Böylece Hildebrandt, düşlerdeki ahlâkdışılığın kaynağını, gündüz günaha çağrılar biçiminde aklımızdan geçen kötü itkilerin tohum ve ipuçlarında bulur ve bir kişinin ahlâksal değerini belirlerken bu ahlâkdışı ögeleri de eklemekte duraksamaz. Bildiğimiz gibi bu ögeler ve onların bu değerlendiriliş biçimi, sofu ve azizlerin, her çağda, kendilerinin sefil günahkârlar olduklarını itiraf etmelerinin nedenidir.[2]

Böyle birbiriyle uyuşmaz düşüncelerin genelde var olması hiç de şaşırtıcı değildir; bunlar pek çok insanda ve ahlâk dışında kalan alanlarda da bulunur. Ancak bazan çok daha az ciddiye alınırlar. Spitta (1882, 194) Zeller'in [1818, 120-21] bu bağlamla ilişkili bazı sözlerinden alıntı yapıyor: "Bir akıl, her an için tüm gücüne sahip olacağı ve düşüncelerinin düzenli ve berrak akışının yalnızca gereksiz fikirlerle değil, açıkça kaba saba ve saçma fikirlerle de kesintiye uğratılmayacağı bir biçimde örgütlenmiş olmanın mutluluğuna nadiren erişir. Gerçekten de en büyük düşünürler, en derin düşünceye dalışlarını ve en ağırbaşlı ve en dürüst düşüncelerini bozan bu düşsel, didikleyici, eziyet veren düşünceler kalabalığından yakınmışlardır."

Bu bağdaşmaz düşüncelerin psikolojik konumu üzerine çok daha aydınlatıcı bir ışık, Hildebrandt'ın (1875, 55), düşlerin, doğamızın

---

[2] [*1914'de eklenmiş dipnot:*] Engizisyonun sorunumuza karşı tutumunu öğrenmek ilgi çekici olacaktır. Caesar Careña'nın *Tractatus de Officio sanctissimae Inquisitionis*'inde, 1631'de, şu parça bulunmaktadır: "Eğer bir kişi düşünde küfür sayılacak şeyler gördüğünden söz ederse engizitörler, bunu, onun yaşamında araştırma fırsatını kaçırmazlar, çünkü bir adamın gündüzün uğraştığı şey gece geri gelme alışkanlığı gösterir." (İsviçre, St. Urban'dan Dr. Ehniger ile söyleşi.)

uyanıkken genellikle ulaşamadığımız derinliklerine ve kuytu köşelerine rastlantısal bir göz atıverme olanağı sağladığı biçimindeki sözleri tarafından tutulmuştur. Kant, düşlerin, bize, gizli doğamızı göstermek ve ne olduğumuzu değil, eğer başka biçimde yetiştirilseydik ne olabileceğimizi ortaya koymak için var olduğunu bildirdiği *Anthropologie*'sinde [1798][3] aynı düşünceyi dile getirir. Radestock (1879, 84) da düşlerin çoğunlukla bizim kendi kendimize kabul edemeyeceğimiz şeyleri ortaya koymaktan başka bir şey yapmadığını, bu nedenle onları yalancı ve hileci diye damgalamanın haksızlık olduğunu söyler. Erdmann [1852, 115] şöyle yazıyor: "Düşler bana hiçbir zaman bir adam hakkında ne düşünmem gerektiğini göstermemiştir; ama bazan, bir düşten, bir adam hakkında *düşündüklerimi* ve ona yönelik duygularımı, hayretler içinde öğrenmişimdir." Aynı şekilde I.H. Fichte (1864, 1, 539) de şunları söylüyor: "Düşlerimizin doğası, bizim tüm eğilimlerimizin, uyanıklık sırasında kendimizi gözlemlemekle öğrenebileceğimizden çok daha hakikate uygun bir yansımasını verir."[4]

Bizim ahlâksal bilincimize yabancı itkilerin ortaya çıkışı, daha önce öğrenmiş olduğumuz şeyin —düşlerin uyanıklık yaşamımızda bulunmayan ya da pek küçük bir rol oynayan düşünsel malzemeye ulaşmalarının— aynısı olduğu görülecektir. Benini (1898, 149) şöyle yazıyor: "Certe nostre inclinazioni che si credevano soffocate e spente da un pezzo, si ridestano; passioni vecchie sepolte rivivono; cose e persone a cui non pensiamo mai, ci vengono dinanzi."[5] Volkelt (1875, 105) ise: "Uyanıklık bilincimize hemen hemen farkında olmaksızın girmiş ve belki de hiçbir zaman anımsanmamış düşünceler de çok sık olarak akılda var olduklarını düşler aracılığıyla duyururlar." Bu noktada son olarak Schleiermacher'in uyuma eylemine "istençdışı düşünceler" ya da imgelerin eşlik ettiği biçimindeki saptamasını anımsayabiliriz (s. 101'e bkz.).

O halde, gerek ahlâkdışı, gerekse saçma düşlerde ortaya çıkışları bizi aynı biçimde şaşırtan düşünsel malzemenin tümünü "istençdışı düşünceler" başlığı altında sınıflayabiliriz. Ancak önemli bir ayrım

---

[3] [Bulunamadı.]

[4] [Son iki tümce 1914'de eklenmiştir.]

[5] ["Bir süre için boğulmuş ve sönmüş gibi görünen belirli arzularımız yeniden uyanırlar; eski ve gömülü tutkularımız yeniden canlanır; hiç düşünmediğimiz eşyalar ve insanlar önümüzde beliriverir."]

noktası vardır; ahlâk evrenindeki istençdışı düşünceler bizim aklımızın alışılmış tutumuna ters düşerler oysa diğerleri yalnızca yabancı oldukları için bize çarpıcı gelirler. Henüz bu farkı çözecek daha derin bir bilgiye yönelik hiçbir adım atılmış değildir.

Bundan sonra ortaya çıkan soru, düşlerde istençdışı düşüncelerin ortaya çıkışının *önemiyle*, bu ahlâkla uyuşmaz itkilerin geceleyin belirmesinin uyanıklıkta ve düş görme sırasındaki aklın psikolojisine tuttuğu ışıkla ilişkilidir. Burada da görüşlerin yeni bir ayrışması ve otoritelerin yeni bir gruplaşmasıyla karşılaşıyoruz. Hildebrandt ve onun temel tutumunu paylaşan diğerlerinin benimsedikleri düşünce çizgisi, kaçınılmaz biçimde, uyanıklık yaşamında bile, ahlâkdışı itkilerin belirli bir gücünün bulunduğu, ancak bunun ketvurulmuş bir güç olduğu, eyleme geçmek için koşulları zorlayamadığı, uykuda ise gündüz bir ketvurma gibi çalışan ve bizi böyle itkilerin varlığını fark etmekten korumuş olan bir şeylerin devre dışı kaldığı görüşüne götürür. Böylece düşler, bir insanın, *tüm* doğasını değilse bile gerçek doğasını ortaya koyarlar ve aklın gizli iç kısmını bilgimize ulaştırmak üzere bir araştırma aracı oluştururlar. Tıpkı hekimlerin, düşlerin, gözlemlenmemiş fiziksel hastalıklara dikkatimizi çektiklerini kabul etmeleri gibi, Hildebrandt da [1875, 56] düşlere, aklımızdaki ahlâksal zayıflıklara dikkatimizi çeken uyarıcı bir güç yakıştırırken yalnızca bu türden usavurmalara dayanmaktadır. Spitta da [1882, 193 v.s.] akla (örneğin erinlikte) saldıran uyarılma kaynaklarından söz ederken, düş görene, eğer uyanıklık saatlerinde kesinkes dürüst bir yaşam sürdürür ve günahkâr düşüncelerini her ortaya çıktıklarında baskılamaya ve onların olgunlaşıp eyleme dönüşmesini önlemeye özen gösterirse tüm olanların kendi gücü içinde kalacağı güvencesini verdiğinde bu görüşü benimsiyor olsa gerek. Bu görüşe göre "istençdışı düşünceler"i, gündüzün "baskılanmış" düşünceler diye tanımlayabiliriz ve onların ortaya çıkışını da saf bir zihinsel görüngü olarak kabul etmek zorunda oluruz.

Ancak başka yazarlar bu sonucu inandırıcı bulmamaktadırlar. Örneğin Jessen (1855, 360), gerek düşlerde gerekse ateşli ve başka sanrılı rahatsızlıklarda uyanıklıkta ortaya çıkan istençdışı düşüncelerin "dinlenmeye çekilmiş istençli bir etkinliğin, içsel itkilerce uyarılmış imge ve düşüncelerin az ya da çok mekanik bir biçimde birbirini izleyişinin özelliklerini taşıdığına" inanır. Jessen'in görüşüne göre, ahlâkdışı bir düşün, düş görenin zihinsel yaşamına ilişkin olarak ka-

nıtladığı tek şey, onun, bir biçimde sözkonusu düşünsel malzemeyi tanıdığıdır; onların, düş görenin kendi zihinsel itkileri olduğuna ilişkin hiçbir kanıt yoktur.

Başka bir yazara, Maury'ye gelince, onun da düş görme durumuna, zihinsel etkinliğin keyfi bir yıkımına değil, onu öğelerine ayrıştırmaya yarayan bir yetenek yakıştırdığı görülür. Ahlâkın sınırlarını zorlayan düşler hakkında aşağıdakileri yazıyor: "Ce sont nos penchants qui parlent et qui nous font agir, sans que la conscience nous retienne, bien que parfois elle nous avertisse. J'ai mes défauts et mes penchants vicieux; à l'état de veille je tâche de lutter contre eux, et il m'arrive assez souvent de n'y pas succomber. Mais dans mes songes j'y succombe toujours ou pour mieux dire j'agis par leur impulsion, sans crainte et sans remords... Evidemment les visions qui se déroulent devant ma pensée et qui constituent le rêve, me sont suggérées par les incitations que je ressens et que ma volonté absente ne cherche pas â refouler." (Maury, 1878, 113.)[6]

Düşlerin, düş görenin aslında var olan ama baskılanmış veya gizlenmiş bulunan ahlâkdışı eğilimlerini ortaya çıkarma yeteneği bulunduğuna inanan hiç kimse bu görüşünü Maury'nin sözleri kadar kesin bir biçimde ifade edemez: "En rêve l'homme se révèle donc tout entier à soi'même dans sa nudité et sa misère natives. Dès qu'il suspend l'exercice de sa volonté, il devient le jouet de toutes les passions contres lesquelles, à l'état de veille, la conscience, le sentiment de l'honneur, la crainte nous défendent." (*A.g.e.*, 165.)[7] Başka bir bölümde şu çok doğru cümlelere rastlıyoruz: "Dans le songe, c'est surtout l'homme instinctif qui se révèle... L'homme revient pour ainsi dire à l'état de nature quand il rêve; mais moins les idées acquises ont pénétré dans son esprit, plus les penchants en désaccord avec elles

---

[6] ["Konuşan ve bize eylem yaptırtan itkilerimizdir; oysa vicdanımız bizi bazan uyarsa da durdurmaz. Hatalarım ve kötü itkilerim vardır; uyanıkken onlara karşı direnmeye çabalarım ve oldukça sık olarak onlara boyun eğmemeyi başarırım. Ama düşlerimde her zaman onlara boyun eğerim, ya da daha doğrusu korku veya pişmanlık duymaksızın onların baskısı altında davranırım... Aklımın önünde ortaya dökülen ve bir düşü oluşturan görüntüler, açıkça duyumsadığım istekler tarafından telkin edilmişlerdir ve benim var olmayan istencim onları bastırmaya kalkışmaz."]

[7] ["Bu nedenle düşlerde, insan, doğal çıplaklığını ve yetersizliğini kendiliğinden ortaya çıkarır. İstencini askıya alır almaz, uyanıkken vicdanı, onur duygusu ve korkularıyla kendini savunduğu tüm tutkularının oyuncağı haline gelir."]

conservent encore sur lui l'influence dans le rêve." (*A.g.e.*, 462.)[8] Daha sonra, sık sık yazılarında özel bir şiddetle saldırdığı boş inançların düşlerinde nasıl da kurbanı olduğuna örnekler veriyor.

Ancak, Maury'nin bu derin düşünceleri, onun, bu denli doğru olarak gözlemlediği görüngülere, kendi görüşüne göre düşlere egemen olan ve zihinsel etkinliğin tam karşıtı saydığı "*automatisme psychologique*"in bir kanıtı olmaktan öte bir anlam vermemesi nedeniyle değerlerini yitirirler.

Stricker (1879, [51]), şöyle yazıyor: "Düşler yalnızca yanılsamalardan ibaret değildirler. Örneğin eğer kişi, düşünde, haydutlardan korkuyorsa, haydutların hayali olduğu doğrudur ama korku gerçektir." Bu, düşlerdeki *duyguların*, düş içeriğinin geri kalanıyla aynı biçimde yorumlanamayacağına dikkatimizi çekiyor ve de bizi, düşlerde ortaya çıkan ruhsal süreçlerin hangi kesiminin gerçek sayılması gerektiği, yani hangilerinin uyanıklık yaşamının ruhsal süreçleri arasında sınıflandırılmayı hak ettiği sorunuyla yüzyüze getiriyor.[9]

---

[8] ["Düşlerde ortaya çıkan şey en temel olarak içgüdülerin insanıdır... İnsanın düşlerinde bir doğa durumuna döndüğü söylenebilir. Ama edinilmiş düşünceler aklına ne denli az nüfuz etmişse düşlerinde onların tersi itkilerin aklını etkilemesi de o denli çok olur."]

[9] [Düşlerdeki duygular sorunu VI. Bölümün H kesiminde tartışılmıştır. Düşlerin ahlâksal sorumluluğu konusuna II. Cilt, VII. Bölüm, F Kesiminde yeniden değinilmiştir.]

(G)
DÜŞ GÖRME VE DÜŞ GÖRMENİN İŞLEVİ ÜZERİNE KURAMLAR

Düşlerin gözlemlenen niteliklerini belli bir görüş açısından açıklamaya çalışan ve aynı zamanda düşlerin daha geniş görüngüler evrenindeki konumunu tanımlayan her sav bir düş kuramı diye adlandırılmayı hak eder. Değişik kuramların, düşlerin şu ya da bu niteliğini temel alıp açıklama ve bağlantı kurmalarına başlangıç noktası olarak o niteliği yerleştirmeleriyle birbirlerinden ayrıldığını görürüz. Bir kuramın düş görme için (ister yararcı isterse başka türlü) bir *işlev* ortaya atması gerekmez. Yine de amaçlılığa ilişkin açıklamalar arama alışkanlığımız nedeniyle düşlere bir işlev yükleyen kuramları benimsemeye daha yatkınızdır.

Terimin bu anlamıyla az ya da çok düş kuramı denmeyi hak eden çeşitli görüş dizileriyle tanışmış bulunuyoruz. Antik çağlarda düşlerin tanrılar tarafından insanların eylemlerini yönlendirmek için gönderildiği inancı, düşler hakkında bilinmeye değer her şey için bilgi verdiğinden tam bir kuramdır. Düşler bilimsel araştırma konusu oluncaya değin aralarında son derece bütünlükten uzak olanların da bulunduğu çok sayıda kuram geliştirilmiştir.

Yorucu bir sayı çoğaltmasına girişmeksizin, düşlerdeki ruhsal etkinliğin doğası ve niceliği hakkında öne sürdükleri varsayımlara göre düş kuramlarını aşağıdaki üç kaba gruba ayıracağız.

(1) Delboeuf'ünkine [1885, 221 v.s.] benzer kuramlar vardır. Bunlara göre tüm ruhsal etkinlik düşlerde sürer. Bu kuramlar, aklın uyumadığını ve aygıtının dokunulmadan kaldığını, ancak uyanıklık yaşamından farklı olan uyku koşulları içinde bulunduğu için normal işleyişinin uyku sırasında farklı sonuçlar doğurduğunu varsayarlar. Bu kuramlar için onların düşlerle uyanıklık düşünceleri arasındaki tüm farkları uyku durumunun koşullarından türeyip türetemeyecekleri sorusu ortaya çıkıyor. Ayrıca düşler için bir *işlev* öne sürmelerine de hiç olanak yok. Bize hiçbir düş görme nedeni sunamazlar. Karmaşık zihinsel aygıt mekanizmasının kendisine uymayan koşullarda bile neden işlemeyi sürdürmesi gerektiğini açıklayamazlar. Oysa gerek düşsüz uyku, gerekse (eğer rahatsız edici uyaranlar araya karışırsa) uyanma, üçüncü, düş görme seçeneğinden çok daha uygun tepkiler olurdu.

(2) Bunların tersine, düşlerin, ruhsal etkinlikte bir azalma, bağlantılarda bir gevşeme ve elde edilebilen malzemede bir yoksullaşma demek olduğunu öne süren kuramlar vardır. Bu kuramlar, uykuya, örneğin Delboeuf tarafından öne sürülenlerden oldukça farklı nitelikler yüklemektedirler. Bu kuramlara göre uyku, akıl üzerinde geniş kapsamlı etkiler göstermektedir; bu etkiler aklı dış dünyaya kapatmakla kalmamakta hattâ zihinsel mekanizmaları zorlayıp onları geçici olarak devredışı bırakmaktadır. Eğer ruh hekimliğiyle bir benzeşim kurmaya kalkışacak olursam ilk kuram grubu düşleri paranoya modeline oturturken ikinci grup onları zekâ geriliği ya da akıl karışması durumuna benzetmektedir.

Uyku tarafından felce uğratıldığı için zihinsel etkinliğin yalnızca bir parçasının düşlerde dışavurduğu yolundaki kuram, tıp yazarları arasında ve genel olarak bilim dünyasında en yaygın kuramdır. Düşlerin açıklanması konusunda herhangi bir genel ilginin var olduğu düşünüldüğü sürece bu kuram bağlayıcı bir kuram olarak tanımlanabilir. Bu kuramın, düşleri açıklamanın herhangi bir yolunu en kötü biçimde kapatan engellerden —düşlerin içindeki zıtlıklarla uğraşmanın güçlüğünden— nasıl da kolayca kaçındığına dikkat edilmelidir. O, düşleri, kısmi bir uyanmanın —Herbart'ın (1892 [307]) düşlere ilişkin bir sözünden alıntı yapacak olursak "aşamalı, kısmi ve aynı zamanda ol-

dukça anormal bir uyanma"— sonucu sayar. Böylece bu kuram, düşlerdeki zihinsel işleyişin etkinliğindeki çeşitlilikten (arasıra ortaya çıkan saçmalıkta olduğu gibi hiç etkin olmayıştan tam yoğunlukta zekâ işleyişine dek) sorumlu tutmak üzere giderek artan ve tam uyanıklıkta doruğa ulaşan bir uyanıklıklar dizisini kullanır. [s. 229'a bkz.]

Fizyoloji terimleriyle yapılan bir anlatımdan vazgeçemeyenler ya da böylesi bir anlatımı daha bilimsel sayanlar aradıklarını Binz'in (1878, 43) özetlemesinde bulacaklardır: "Bu durum" (uyuşukluk) "sabahın erken saatlerinde sona erer, ama yalnızca bir dereceye dek. Beynin albumini içinde birikmiş olan yorgunluk maddeleri giderek yok olur, kanın sürekli akımıyla giderek daha fazlası ayrışır ya da atılır. Şurada burada ayrı hücre grupları uyanıklığa geçerler; oysa çevrelerinde sersemlik hali sürmektedir. *Bu ayrı grupların yalıtılmış çalışması* sislenmiş bilincimizin önünde ortaya çıkar ve beynin çağrışım sürecini yöneten öteki kesimleri tarafından denetlenmez. Bu nedenle büyük kesimi en yakın geçmişin maddi izlenimlerine uyan imgeler vahşi ve düzensiz bir biçimde zincirler oluşturur. Özgürleşen beyin hücresi sayısı durmadan artar ve düşlerin anlamsızlığı da buna uygun olarak azalır."

Düş görmeyi böyle tam olmayan, kısmi bir uyanıklık durumu sayan bu görüşe, hiç kuşkusuz, her çağdaş fizyolog ya da filozofun yazısında rastlanması gerekir. En özenli sunuluşu Maury [1878, 6 v.s.] tarafından yapılmıştır. Yazar sanki uyanıklık ya da uyku durumlarının her biri özel bir ruhsal işlevle ilgili bir anatomik bölgeden bir diğerine kaydığını imgeliyor gibidir. Bu noktada, kısmi uyanıklık kuramı desteklenmiş olsa bile ayrıntılarının tartışmaya çok açık olduğuna değinmekle yetineceğim.

Doğal olarak bu görüş, düş görmeye hiçbir işlev yüklemez. Düşlerin konum ve önemine ilişkin bu görüşü izleyen sonuçlar, Binz (1878, 35) tarafından yerine oturtulmuştur: "Gözlemlenen her olgu, bizi, düşlerin her zaman yararsız ve çoğu olguda patolojik (hastalıklı) *bedensel* süreçlerle belirlenmesi gerektiği sonucuna varmaya zorlamaktadır..."

Binz'in altını çizdiği "bedensel" teriminin düşlere uygulanması birden çok anlam taşımaktadır. İlk planda, toksik maddeler kullanarak deneysel düş üretimini incelediği sırada Binz'e özellikle akla ya-

kın gelmiş olan düş *etioloji*'sine (nedenbilim) gönderme yapmaktadır. Çünkü bu türden kuramlar, düşleri, olabildiğince bedensel nedenler içinde kısıtlama eğilimi taşırlar. En uç biçimiyle verecek olursak bu görüş aşağıdaki gibidir. Tüm uyaranları dıştalayıp kendimizi uykuya bıraktığımızda, sabaha, taze uyaranların baskısıyla aşamalı uyanma süreci düş görme görüngüsünde yansıyana dek düş görmek için hiçbir olanak ve hiçbir gereksinme yoktur. Ancak uykumuzu uyaranlardan yalıtmak olanaksızdır; onlar, her yandan, —Mephistopheles'in yakındığı yaşam tohumları gibi—[1] dıştan, içten, hattâ uyanıklık yaşamında ayırdına varılmayan beden kesimlerinden uyuyanın üzerine yağarlar. Böylece uyku bozulur; önce aklın bir köşesi sarsılıp uyandırılır, sonra bir başka köşesi; akıl, uyanmış kesimi ile kısa bir süre işlev görür sonra yeniden uykuya dalmanın hoşnutluğuna bırakır kendini. Düşler, bir uyaranın uykuda yarattığı bozukluğa bir tepkidir — oldukça da gereksiz bir tepki.

Ancak düş görmenin bedensel bir süreç olarak tanımlanması —ki tüm söylenenlere ve yapılanlara karşın yine de aklın bir işlevi olarak kalmaktadır— başka bir anlam da taşımaktadır. Bu tanım, düşleri, ruhsal süreçler arasında sayılmayacak kadar değersiz gösterme eğilimi taşımaktadır. Düş görme, çoğu kez "Hiç müzik bilmeyen bir adamın piyanonun tuşları üzerinde gezinen on parmağı" [Strümpell, 1877, 84; s. 272'ye bkz.] ile karşılaştırılmıştır; bu benzetme kesin bilimlerin temsilcilerinin düş görmeye ilişkin görüşlerini yansıtır. Bu görüş açısından bir düş, tümüyle ve tam anlamıyla yorumlanmaz bir şeydir; müzik bilmeyen adamın on parmağı bir müzik parçası üretebilir mi hiç?

Uzak geçmişte bile kısmi uyanma kuramına eleştiri getirilmemiş değildi. Örneğin Burdach (1838, 508 v.s.) şunları yazıyor: "Düşlerin kısmi uyanma olduğu söylendiğinde her şeyden önce bu ne uykuya ne uyanıklığa ışık tutmaz; ayrıca düşlerde bazı zihinsel güçlerin etkin bazılarının ise dinlenme durumunda olduğundan daha fazla birşey de

---

[1] [Faust'la ilk konuşmasında (2. Kesim 3. Sahne) Mephistopheles, yıkıcı çabalarının binlerce taze yaşam tohumunun ortaya çıkmasıyla durmadan acı acı yakınır. Parçanın tümü Freud tarafından *Civilization and its Discontents*'in (Uygarlık ve Hoşnutsuzlukları) (1930*a*) bir dipnotuna alınmıştır.]

söylenmiş olmaz. Oysa bu türden değişkenlikler yaşamın her alanında vardır."

Düşleri bedensel bir süreç sayan bu bağlayıcı kuramın temelinde ilk kez Robert tarafından 1886'da ortaya atılan çok ilginç bir hipotez yatmaktadır. Düş görme için bir işlev, yararcı bir amaç önerebildiğinden o hipotez özellikle çekicidir. Robert, bizim düş malzemesini incelememiz sırasında söz ettiğimiz (s. 71 v.s.'na bkz.) iki gözlem ürününü, yani çok sık olarak en önemsiz günlük izlenimlerin düşlerini görmemize karşılık önemli günlük ilgilerimizin düşlerimize nadiren girmesini, kuramına çalışma alanı olarak almıştır. Robert, (1886, 10) üzerinde enine boyuna düşündüğümüz şeylerin hiçbir zaman düşlerimizi harekete geçirmediğini; yalnızca aklımızda bütünlenmemiş biçimde bulunan ya da düşüncelerimizin şöyle bir dokunup geçtiği şeylerin düşleri kışkırttığını ve bunun evrensel bir hakikat olduğunu öne sürer: "Düşleri açıklamanın genellikle olanaksız olmasının nedeni kesinlikle onların bir önceki gün düş görenin dikkatini çekmeyi başaramayan duyusal izlenimlerin sonucu olmalarıdır." [*A.g.e.*, 19-20.] Böylece bir izlenimin bir düşe girme olanağı bulup bulmamasını belirleyen koşul, izlenim üzerindeki işlem sürecinin kesintiye uğramış olup olmaması ya da izlenimin, üzerinde işlem yapılmaya değmeyecek kadar önemsiz bulunması olmaktadır.

Robert, düşleri "kendisine karşı zihinsel tepkimiz sayesinde ayırdına vardığımız bedensel bir boşaltım süreci" olarak tanımlar. [*A.g.e.*, 9.] Düşler, doğarken boğulmuş düşüncelerin boşaltılmasıdır. "Düş görme yeteneği olmayan bir insanın zaman içinde aklı karışacaktır çünkü büyük bir tamamlanmamış, üzerinde çalışılmamış düşünceler yığını beyninde birikecek ve bu yığının kütlesi tamamlanmış bütünler halinde belleğine sindirilmesi gereken düşünceleri sarıp boğacaktır." [*A.g.e.*, 10.] Düşler, aşırı yüklenmiş beyin için bir emniyet süpabı görevi görür. İyileştirici ve rahatlatıcı güçleri vardır. (*A.g.e.*, 32.)

Eğer düşüncelerin düşlerde ortaya çıkmasının aklı nasıl rahatlattığını soracak olsak Robert'ı yanlış anlamış olurduk. Robert'ın açık olarak yaptığı şey, düş malzemesinin bu iki özelliğinden yola çıkarak uyku sırasında *bedensel* bir süreç olarak şu ya da bu yoldan değersiz izlenimlerin atıldığını ve düşlerin özel türden ruhsal bir süreç

olmayıp yalnızca bu atım hakkında edindiğimiz bilgi olduğu sonucunu çıkarmaktır. Dahası, boşaltım, akılda yalnızca geceleri oluşan bir olay değildir. Robert, ayrıca bir önceki gün ortaya çıkan düşüncelerin işlemlendiğini ve "sindirilmemiş düşüncelerin boşaltılmamış kesimlerinin imgelemden ödünç alınmış düşünce iplikçikleri tarafından aşağı yukarı bir bütün haline getirildiğini ve böylece zararsız bir imgelemsel resim halinde belleğe yerleştirildiğini" ekler. (*A.g.e.*, 23.)

Ancak Robert'ın kuramı, düşlerin *kaynağının* doğası hakkındaki öngörüleriyle bağlayıcı kuramın tam karşıtıdır. Bağlayıcı kurama göre eğer akıl dış ve iç duyusal uyaranlarla durmadan uyandırılmasa hiç düş görülmeyecektir. Oysa Robert'ın görüşüne göre düş görme itkisi aklın içinde ortaya çıkar —aşırı yüklenmesi ve rahatlamayı gereksinmesi nedeniyle— ve mükemmel bir mantıkla bedensel koşullardan türeyen nedenlerin düşlerin belirlenmesinde yan bir rol oynadığı ve bu türden nedenlerin uyanıklık bilincinden türemiş düşleri üretmek için hiçbir malzemesi bulunmayan bir akılda düşleri harekete geçiremeyeceği sonucuna varır. Yaptığı tek saptama, düşlerde, aklın derinliklerinden doğan düşgücü imgelerinin sinirsel uyaranlardan etkilenebileceğini kabul etmektir. (*A.g.e.*, 48.) Bu nedenle Robert, her şeye karşın düşleri tümüyle bedensel olaylara bağımlı saymaz. Yine de onun görüşüne göre düşler ruhsal süreçler değildir ve uyanıklık yaşamının ruhsal süreçleri arasında onların yeri yoktur; onlar her gece zihinsel etkinlikle ilgili aygıtta ortaya çıkan bedensel süreçlerdir ve işlevleri bu aygıtı aşırı gerilimden korumak —ya da benzetme değiştirilecek olursa— aklın çöpçüleri olarak çalışmaktır.[2]

Başka bir yazar, Yves Delage da kuramını düşlerin aynı özelliğine dayandırır; yani düş malzemesinin seçimiyle kendini gösteren özelliğe. Aynı şeylere ilişkin görüşünde hafif bir sapmanın nasıl da çok değişik sonuçlara götürdüğünü izlemek çok öğretici olacaktır.

Delage, (1891 [41]) çok sevdiği birinin ölümü nedeniyle kendisinin yaşadığı bir deneyimi, gündüzün tüm düşüncelerimizi işgal eden

---

[2] [Robert'ın kuramı s. 213 n.1, 226 v.s. ve II. Cilt, VII. Bölüm, D kesiminde derinlemesine tartışılmıştır. — *Histeri Üzerine Çalışmalar*'ın (Breuer ve Freud, 1895) bir dipnotunun akışı içinde Freud, Robert'ın bu kuramını düşlerin üretimindeki iki etmenden birini betimlemek için benimser. *P.F.L.* 3, 127 n.a bkz.]

şeyi düşümüzde *görmediğimizi* ya da o, başka günlük ilgilere de yer verene dek görmediğimizi anlatır. Başka insanlar üzerindeki araştırmaları bu olgunun genel bir doğru olduğu konusunda kendisini desteklemiştir. Eğer genel geçerliliği olduğu kanıtlanırsa bu türden ilginç bir gözlemin genç evli çiftlerin düşlerinde yapılabileceğini öne sürmektedir. "S'ils ont été fortement épris, presque jamais ils n'ont rêvé l'un de l'autre avant le mariage ou pendant la lune de miel; et s'ils ont rêvé d'amour c'est pour être infidèles avec quelque personne indifférente ou odieuse."[3] [*A.g.e.*, 41.] O halde biz neyin düşünü görüyoruz? Delage, düşlerimizde ortaya çıkan malzemenin bir önceki gün ve daha eski zamanların parçalarından ve kalıntılarından ibaret olduğunu belirtir. Düşlerimizde ortaya çıkan her şey, başta onu düş yaşamımızın bir yaratışı saymaya eğilimli olsak da, daha yakından incelediğimizde [daha önce yaşanmış malzemenin] ayrımsanmamış yeniden üretimine dönüşür — "souvenir inconscient"[4]. Ancak bu düşünsel malzemenin ortak bir niteliği vardır: O, olasılıkla duyularımızı zekâmızdan daha güçlü biçimde etkileyen ya da dikkatimizin ortaya çıkışlarından hemen sonra üzerlerinden uzaklaştığı izlenimlerden doğar. Bir izlenim ne denli az bilinçli ve aynı zamanda ne denli güçlüyse bir sonraki düşte yer alma şansı da o denli fazladır.

Şimdi burada Robert tarafından vurgulanmış iki izlenim kategorisi var: önemsiz olanlar ve üzerinde durulmamış olanlar. Ancak Delage, koşullara değişik bir yön verir ve izlenimlerin düşleri oluşturma yeteneği taşımalarını önemsiz olmalarına değil üzerlerinde durulmamış olmalarına bağlar. Bir bakıma önemsiz izlenimlerin de üzerlerinde tam olarak durulmadığı doğrudur; taze izlenimler olduklarından uykuda serbest kalan "autant de ressorts tendus"[5]dürler. İşlemlenmesi süreci içinde bir engelle karşılaşmış ya da amaçlı olarak kısıtlanmış güçlü bir izlenim, zayıf ve hemen hemen ayırdına varılmamış bir iz-

---

[3] ["Eğer derin bir aşk içinde olsalardı evlenmeden önce ya da balayları boyunca birbirlerini düşlerinde hemen hiç görmezlerdi; eğer erotik düşleri olursa birbirlerini ilgisiz ya da istenmeyen kişilerle aldatırlardı."]

[4] ["Bilinçdışı anı."]

[5] [Bir sürü gergin yay.]

lenime göre düşlerde yer almayı daha çok hak eder. Gündüz boyunca ketvurularak ve baskılanarak depolanmış ruhsal enerji, geceleyin düşlerin itici gücü olur. Baskılanmış ruhsal malzeme düşlerde gün ışığına çıkar. [*A.g.e.*, 1891, 43.][6]

Ne yazık ki bu noktada Delage düşünce akışını durduruyor. Düşlerde herhangi bir bağımsız ruhsal etkinliğe yalnızca en küçük payı verebiliyor; böylece de kuramını, beynin kısmi uyanması biçimindeki bağlayıcı kuramla aynı çizgiye getiriyor: "En somme le rêve est le produit de la pensée errante, sans but et sans direction, se fixant successivement sur les souvenirs, qui ont gardé assez d'intensité pour se placer sur sa route et l'arrêter au passage, établissant entre eux un lien tantôt faible et indécis, tantôt plus fort et plus serré, selon que l'activité actuelle du cerveau est plus ou moins abolie par le sommeil." [*A.g.e.*, 46.][7]

(3) Düş gören akla, uyanıklık yaşamında büyük ölçüde ya da tümüyle olanaksız bazı özel ruhsal etkinlik yeteneği ve eğilimi yakıştıran kuramları da üçüncü bir gruba yerleştirebiliriz. Bu ruhsal yeteneklerin çalıştırılması genellikle düş görmeye yararcı bir işlev kazandırır. Ruhbilim yazıları yazan daha eski yazarların düş görmeye ilişkin varsayımlarının çoğu bu gruba girer. Burdach'dan (1838, 512) bir tümcelik bir alıntı yapmakla yetineceğim. Düş görmek diye yazıyor "aklın, bireyselliğin gücüyle kısıtlanmayan, kendinin bilincinde olmakla kesintiye uğramayan ve kendini belirleme tarafından yönetilemeyen ama duyu merkezlerinin özgürce çalışan canlılığı olan doğal bir etkinliğidir."

---

[6] [*1909'da eklenen dipnot:*] Anatole France tastamam aynı düşünceyi *Le lys rouge*'da ifade eder: "Ce que nous voyons la nuit, ce sont les restes malheureux de ce que nous avons négligé dans la veille. Le rêve est souvent le revanche des choses qu'on méprise ou le roproche des êtres abandonnés." ["Geceleyin gördüklerimiz, bir önceki gün ihmal etmiş olduklarımızın zavallı kalıntılarıdır. Bir düş, çoğu kez, aşağıladıklarımızın bir öç alması ya da terk ettiklerimizin bir yakınmasıdır."]

[7] ["Kısaca, düşler, amaçsız ya da yönsüz dolanan, arasıra kendini, yoluna dikilecek ve gidişini durduracak kadar gerilimini koruyabilmiş olan anılara bağlayan ve o anda beynin etkinliğinin uykuyla az ya da çok yok edilmiş olmasına bağlı olarak onlarla bazan zayıf ve gevşek, bazan sağlam ve sıkı bir zincir oluşturan düşüncenin ürünüdür."]

Burdach da diğer yazarlar da aklın kendi güçlerini özgürce kullandığı bu eğlenceyi, aklın tazelendiği, gündüzün çalışması için yeni güç topladığı bir durum sayarlar — aslında bir tür tatil yapıyormuşcasına eğlenmektedir. Örneğin Burdach, şair Novalis'in düşler saltanatını övdüğü güzel sözlerini onaylayarak yapıtına alır [*a.g.e.*, 514]: "Düşler, yaşamın sıkıcı tekdüzeliğine karşı bir kalkandır; onlar, günlük yaşamın tüm resimlerini karmakarışık etsin ve erişkin insanların kesintisiz ağırbaşlılıklarını bir çocuğun keyifli oyununa dönüştürsün diye imgelemin zincirlerini kırarlar. Düşler olmasa çok çabuk yaşlanırdık; bu nedenle onları belki göklerden gelmiş bir armağan olarak değil ama değerli bir eğlence, mezara doğru yolculuğumuzda dostça yoldaşlar olarak görebiliriz." [*Heinrich von Ofterdingen* (1802), 1. Kesim, 1. Bölüm.]

Purkinje, düşlerin yeniden canlandırıcı ve iyileştirici işlevini daha da vurgulayarak betimler (1846, 456): "Bu işlevleri özellikle üreten düşler gerçekleştirir. Bunlar, imgelemin basit bir oyunu olup gündüzün olaylarıyla hiçbir ilişkileri yoktur. Akıl, uyanıklık yaşamının gerginliğini uzatmayı hiç istemez; onları gevşetmeye ve onlardan kurtulmaya çalışır. Uyanıklık yaşamının koşullarına zıt koşullar üretir. Üzüntüyü neşeyle, endişeyi umutla ve mutlu dikkat dağıtıcı resimlerle, nefreti sevgi ve dostlukla, korkuyu yüreklilik ve ileri görüşlülükle iyileştirir; kuşkuları inandırma ve sağlam bir güvenle, boş beklentileri de doyumla yatıştırır. Ruhun gün boyunca durmadan yeniden açılan yaraları, onları örten ve yeni yaralanmalardan koruyan uyku tarafında sağaltılır. Zamanın iyileştirici etkisi de kısmen buna dayanmaktadır." Tümümüz uykunun zihinsel etkinlikler üzerinde yararlı bir etkisi bulunduğunu duyumsarız; toplumsal zihnin anlaşılmaz işleyişi de düş görmenin uykunun yararlarını yaydığı yollardan biri olduğu inancından vazgeçmeye yanaşmaz.

Düş görmeyi aklın ancak uyku sırasında özgürce yayılabilen özel bir etkinliği olarak açıklama yolunda ilginç ve en derinlemesine girişimi, 1861'de Scherner yapmıştır. Scherner'in kitabı, gösterişli ve çok akıcı bir biçemle yazılmış olup konusuna neredeyse sarhoşça bir coşkuyla sarılmış olmanın esinlerini taşır ve yazarın tutkusunu paylaşmayan herkesi püskürtmek zorundaymış gibidir. Konularının çö-

zümlenmesinin önüne öyle güçlükler çıkartır ki rahatlıkla Scherner'in öğretisi üzerine daha kısa ve daha açık bir sunuş yapmış olan filozof Volkelt'e başvurabiliriz: "Bu zafer ve görkem bulutlarından, bu mistik yığından düşündürücü anlam ışıklarıyla onların ardından şimşek parıltıları çıkar ama bunlar bir düşünürün yolunu aydınlatmaz." Scherner'in yazıları, izleyicileri tarafından bile işte böyle değerlendirilmektedir. [Volkelt, 1875, 29.]

Scherner, aklın yeteneklerinin düş yaşamında azalmadan sürdüğüne inananlardan değildir. [Volkelt'in sözcükleriyle (*a.g.e.*, 30)] Scherner, egonun merkezi özünün —kendiliğinden enerjisinin— düşlerde sinirsel gücünden nasıl yoksun kaldığını, bu desantralizasyon sonucu ayırt etme, duygu, istek ve düşünme süreçlerinin nasıl değişime uğradığını ve bu ruhsal işlev kalıntılarının nasıl artık gerçek zihinsel nitelikleri taşımadığını ve mekanizmalardan başka bir şey olmayan bir hale girdiklerini gösterir. Ancak tüm bunların tersine "imgelem" diye adlandırılabilecek zihinsel yetenek, mantığın ve herhangi başka bir düzenleyici denetimin egemenliğinden kurtulur ve sınırsız bir egemenlik konumuna sıçrar. Düş imgelemi, yakın uyanıklık anılarını yapı malzemesi olarak kullanmasına karşın, onları uyanıklık yaşamındakilerle en uzak bir benzerliği olmayan yapılarda kullanır; kendini düşlerde yalnızca yeniden üretme gücüyle değil, *üretici* gücüyle ortaya koyar. [*A.g.e.*, 31.] Özellikleri, düşlere ödünç verdiği garip niteliklerdir. *Ilımlı olmayan, abartılmış* ve *olağanüstü* şeyleri yeğler. Ama aynı zamanda düşünce kategorilerinin engellerinden kurtulduğu için esneklik, çeviklik ve çok yönlülük kazanır. Narin duyguların gölgelerine ve tutkulu coşkulara karşı en ince biçimde bir duyarlılığı vardır ve içsel yaşamımızı hemen dışsal plastik resimlerle içiçe geçirir. Düşlerdeki imgelemin kavramsal konuşma gücü yoktur. Söylenmesi gerekeni resimler haline getirmek zorundadır ama hiçbir kavram zayıflatıcı etkileri kaldıramayacağı için resimsel biçimi tam olarak ve güçlü bir biçimde kullandırır. Bu nedenle konuşması ne denli açık olursa olsun dağınık, hantal ve gariptir. Sözlerinin berraklığı, özellikle bir nesneyi kendi imgesiyle temsil etmekten hoşlanmaması ve yalnızca nesnenin temsil edilmek istenen özel bir yönünü ifade edecek olan bazı yabancı imgeleri yeğlemesi yüzünden bozulur. Bu da imgelemin "simgeleştirici etkinliği"dir... [*A.g.e.*, 32.] Bir başka

çok önemli nokta, düş imgeleminin, şeyleri hiçbir zaman tüm olarak değil de taslak halinde, hattâ en kaba çizgileriyle çizmesidir. Bu nedenle resimleri esin ürünü eskizler gibidir. Ancak bir nesnenin salt temsili üzerinde durmaz; düş egosunu az ya da çok nesne ile içiçe geçirmeye ve bir *olay* yaratmaya yönelik içsel bir gereksinmesi vardır. Örneğin, görsel bir uyaranın neden olduğu bir düş, sokaktaki altın paralarla temsil edilebilir ve düş gören onları hoşnutlukla toplayıp cebine atabilir. [*A.g.e.*, 33.]

Scherner'e göre, düş imgeleminin artistik çalışmasını gerçekleştirdiği malzeme temelde gündüzün çok karanlık olan organik bedensel uyaranlardır. (S. 28 v.s. bkz.) Bu nedenle Scherner'in son derece hayali hipotezi ile Wundt ve diğer fizyologların başka bakımlardan ayrı kutuplarda yer alan aşırı derecede tutarlı öğretileri, düşlerin kaynağı ve kışkırtıcıları hakkındaki kuramları açısından belki de tümüyle aynıdırlar. Ancak, fizyolojik açıdan içsel bedensel uyaranlar kendilerine uygun belli düşünceler uyartıldığında tükenirler; bu düşünceler, çağrışım hatları yoluyla başka düşünceleri oluşturur ve bu noktada düşlerdeki ruhsal olayların gidişi sona ermiş gibidir. Öte yandan Scherner'e göre, bedensel uyaranlar, akla, imgelemsel amaçları için kullanacağı malzemeyi sağlamaktan başka bir şey yapmazlar. Scherner'in gözünde, düşün biçimlenmesi, başka yazarların bitiş saydıkları noktada başlar.

Kuşkusuz düş imgeleminin bedensel uyaranlara yaptıkları herhangi bir yararlı amaca hizmet etmek sayılamaz. O, onlarla ve sözkonusu düşün uyaranlarının doğduğu organik kaynakların resimleriyle bir tür plastik simgeleştirme içinde oynar. Scherner —Volkelt [1875, 37] ve diğerlerinin bu noktada kendisini izlemeyi reddetmelerine karşın— düş imgeleminin organizmayı bir tüm halinde temsil etmek için tek bir özel yolu olduğu görüşündedir: yani bir ev gibi. Yine de iyi ki bu tek temsil yolu değildir. Öte yandan düş imgelemi bir dizi evi tek bir organı temsil etmek için kullanabilir; örneğin, çok uzun bir caddedeki evler barsaklardan gelen bir uyaranı temsil edebilir. Bunun gibi bir evin ayrı parçaları bedenin ayrı kesimlerinin yerine geçebilir; böylece bir başağrısının neden olduğu bir düşte, baş, bir odanın kurbağa benzeri tiksindirici örümceklerle kaplı tavanıyla temsil edilebilir. [*A.g.e.*, 33 v.s.]

Bu ev simgesini bir yana bırakacak olursak başka pek çok şey de düşün doğduğu uyaranın geldiği organı temsil edebilir. "Böylece solumakta olan akciğerler, alevlerin havanın geçişi gibi kükrediği alev alev yanan bir ocakla simgesel olarak temsil edilebilir; kalp, yumuşak kutular ya da sepetlerle, idrar kesesi, yuvarlak torba gibi nesneler ya da daha genel olarak yumuşak içi boş nesnelerle temsil edilecektir. Erkek cinsel organlarından doğan uyaranların neden olduğu bir düş, düş görenin yolda bir klarnet ağızlığını ya da piponun ağza gelen parçasını ya da bir kürk parçasını bulmasına yol açabilir. Burada klarnet ve pipo erkek organının yaklaşık biçimini simgeler, kürk ise kasık kıllarının yerine geçer. Bir kadının cinsel düşünde kalçaların birleştiği dar alan, evlerle çevrelenmiş dar bir avluyla; vajina ise avlunun içinden geçen, yumuşak, kaygan, çok dar ve düş görenin belki de bir baydan bir mektup almak için boydan boya geçmek zorunda olduğu bir patika ile temsil edilebilir." (*A.g.e.*, 34.) Böylesi bedensel bir uyarana bağlı düşlerin sonunda düş imgelemi sıklıkla örtüsünü bir yana atar ve sözkonusu organ ya da işlevi açık olarak ortaya koyar. Böylece bir "diş uyaranı" düşü, genellikle düş görenin kendini ağzından bir diş sökerken resimlemesiyle biter. [*A.g.e.*, 35.]

Ancak düş imgelemi, dikkatini yalnızca uyarıcı organın *biçimine* yöneltmeyebilir; bu organın içindeki maddeyi de pekâlâ simgeleştirebilir. Böylece barsak uyaranına bağlı bir düş, düş göreni çamurlu sokaklara yöneltebilir ya da idrar yollarından gelen bir uyaran onu köpüren bir ırmağa götürebilir. Ya da böyle bir uyaran, onun yarattığı heyecanın doğası ya da arzuladığı nesne simgesel olarak temsil edilebilir. Veya düş egosu kendi durumunun simgeleri ile somut ilişkilere girebilir; örneğin, ağrılı uyaranlar olgusunda, düş gören, azgın köpeklerle veya yabanıl boğalarla umutsuz bir savaşıma girebilir ya da bir kadın, cinsel bir düşte, kendini çıplak bir adam tarafından kovalanırken görebilir. [*A.g.e.*, 35 v.s.] Kullandığı araçların bolluğu bir yana, imgelemin, simgeleştirici etkinliği, her düşün merkezdeki gücü olarak kalır. [*A.g.e.*, 36.] Bu imgelemin doğasına daha derinlemesine girme ve onu filozofik bir düşünce içinde bir yere yerleştirme girişimini, Volkelt, kitabında gerçekleştirmiştir. Ancak güzel ve duyarak azılmış olmasına karşın, eğitimi, felsefenin kavramsal yapısını sempatiy[illegible]vramaya yetmeyen kişiler için anlaşılması güç bir kitap.

Scherner'in simgeleştirici imgelemine yüklenmiş hiçbir yararcı işlev bulunmamaktadır. Akıl, uykusunda kendisine saldıran uyaranlarla oynar. İnsan neredeyse onlarla yaramazca oynadığı kuşkusuna kapılır. Ama ben yine de Scherner'in düş kuramı üzerine ayrıntılı incelememin herhangi bir yararcı amaca hizmet edip edemeyeceğini sorabilirim; çünkü bu kuramın keyfi niteliği ve tüm araştırma kurallarına başeğmezliği fazla açık gibi görünmektedir. Karşılık vermem gerekirse Scherner'in kuramını incelenmemiş olarak bırakan burnu büyüklüğü protesto ettiğimi söyleyebilirim. Onun kuramı, düşlerini büyük bir dikkatle ele alan ve aklın karanlık yönlerini araştırmada büyük bir kişisel yeteneği bulunan bir adamın kendi düşlerinin üzerinde bıraktığı izlenimlere dayanmaktadır. Dahası, bu kuram insanoğlu tarafından binlerce yıldır anlaşılmazlığı kuşkusuz ama kendisi ve sonuçları önemli sayılmış bir konuyla —kesin bilimin kendi hesabına aydınlatma konusunda (genel kanının tersine) onun, herhangi bir anlamı ya da önemi olduğunu yadsıma girişiminden başka pek az katkıda bulunduğu bir konu— uğraşmaktadır. Son olarak da düşleri açıklamaya çalışırken hayalci olmaktan kaçınmanın kolay olmayacağını dürüstçe ifade etmek gerekir. Ganglion hücreleri de hayalci olabilir. Binz gibi aklı başında ve kesin bir araştırıcıdan s. 129'da yaptığım ve uyanmanın şafağının beyin kabuğundaki uyuyan hücre kitlesinden nasıl da hırsızlık yaptığını betimleyen alıntı, Scherner'in yorum girişimlerinden daha az hayalci —ve daha olasılıkdışı— değildir. Umarım her ne kadar silik bir biçimde algılanmakta ve bir düş kuramını karakterize etmesi gereken evrensel nitelikten yoksun bulunmakta ise de Scherner'in yorumunun gerisinde bir gerçeklik öğesi bulunduğunu göstermeyi başarırım. Öte yandan Scherner'in kuramı ile bir tıbbi kuram arasındaki zıtlık, düş yaşamına ilişkin açıklamaların ta bugüne dek kuşkularla arasında salınıp durduğu uçları bize göstermektedir.[8]

[8] [Scherner'in kuramları s. 274 v.s. ile II. Cilt, VI. Bölüm, D Kesiminde daha fazla tartışılmıştır.]

(H)
DÜŞLERLE AKIL HASTALIKLARI ARASINDAKİ İLİŞKİLER

Düşlerle akıl hastalıkları arasındaki ilişkiden söz ederken üç şeyi aklımızda tutabiliriz: 1) etiolojik (nedenbilimsel) ve klinik ilişkiler, yani bir düşün ne zaman bir psikotik durumu ya da onun başladığını veya ondan kurtulunduğunu temsil ettiği; 2) akıl hastalıklarında düş yaşamının ne gibi değişimlere uğradığı ve 3) düşlerle psikozlar arasındaki içsel bağlantılar, onların temelde akraba olduğunu gösteren benzerlikler. İki görüngü grubu arasındaki bu ilişkiler eski zamanlarda tıp yazarlarınca tutulan bir konu olmuştur; Spitta [1882, 196 v.s. ve 319 v.s.], Radestock [1879, 217], Maury [1878, 124 v.s.] ve Tissié [1898, 77 v.s.] tarafından konu üzerine yapılan bibliyografi derlemelerinden bugün de yeniden tutulan bir konu haline geldiğini görüyoruz. Çok yakınlarda Sante de Sanctis de dikkatini bu konuya yöneltmiştir.[1] Savımın amaçları açısından bu önemli konuya yalnızca değinmekle yetineceğim.

Düşlerle psikozlar arasındaki klinik ve etiolojik bağlantılar açısından aşağıdaki gözlemler örnek olarak verilebilir. Krauss'un [1858,

---

[1] [*1914'de eklenen dipnot:*] Bu ilişkilerle uğraşan daha sonraki yazarlar Féré [1887], Ideler [1853], Lasègue [1881], Pichon [1896], Régis [1894], Vespa [1897], Giessler [1888 v.b.], Kazowsky [1901], Pachantoni [1909] v.b. dir.

619] alıntı yaptığı Hohnbaum [1830, 124], sanrılı bir deliliğin ilk patlak verişinin, sıklıkla sıkıntılı ya da dehşet verici bir düşten köken aldığını ve egemen sanrısal düşüncenin de düşle bağlantılı olduğunu bildirir. Sante de Sanctis, paranoya olgularında benzer gözlemleri dile getirir ve bunların bazılarında düşün, "vraie cause déterminante de la folie"[2] olduğunu söyler. Psikoz, diyor de Sanctis, sanrısal malzemeyi ışığı çıkaran işlemleyici düşün ortaya çıkmasıyla tek bir darbeyle yaşama geçebilir; ya da hâlâ belli bir miktar kuşkuyu yenmek zorunda olan bir dizi düşle yavaş yavaş gelişebilir. Olgularından birinde önemli düşü önce ılımlı histerik nöbetler daha sonra da sıkıntılı bir melankoli izlemişti. Féré [1886] (Tissié'nin alıntısı, 1898 [78]) histerik bir felçle sonuçlanan bir düş bildirir. Bu örneklerde düşler, akıl hastalığının etiolojisi olarak sunulmuştur; ama eğer ruhsal hastalığın ilk kez düşte ortaya çıktığını, ilk kez bir düşte keşfedildiğini söylersek haksızlık etmiş olmayız. Daha başka bazı örneklerde patolojik (hastalıklı) belirtiler düş yaşamında ortaya çıkar ya da psikoz düş yaşamıyla sınırlıdır. Örneğin Thomayer (1896) sara nöbetlerinin eşdeğeri sayılması gerektiğini düşündüğü bazı sıkıntılı düşlerine dikkati çeker. Allison [1868] (Radestock'un alıntısı, 1879 [225]) hastanın gündüz tümüyle sağlıklı olduğu, geceleri ise düzenli olarak varsanılar (hallucinations), çılgınlık nöbetleri v.b. yaşadığı bir "gece deliliği" tanımlamıştır. Benzer gözlemler de Sanctis [1899, 226] (alkolik bir hastanın paranoya eşdeğeri olan ve karısını sadakatsizlikle suçlayan seslerle temsil edilen düşü) ve Tissié tarafından da bildirilmiştir. Tissié (1898 [147 v.s.]) sanrılı önermelere ve takıntılı itkilere dayanan tutumlar gibi patolojik doğada eylemlerin düşlerden türediği bol miktarda güncel örnek verir. Guislain [1833] uykunun yerine aralıklı bir deliliğin geçtiği bir olgu bildirir.

Günün birinde hekimlerin dikkatlerini düşlerin psikolojisinin yanı sıra *psikopatolojisi*'ne de yöneltmek zorunda kalacakları konusunda hiç kuşku yoktur.

Akıl hastalıklarından iyileşme durumlarında gündüz işlevlerin normal olmasına karşın düş yaşamının hâlâ psikozun etkisi altında olduğu çok açık bir biçimde ve sık olarak gözlemlenebilir. Krauss'a

---

[2] ["Deliliğin gerçek belirleyici nedeni."]

göre (1859, 270) bu duruma ilk kez George dikkati çekmiştir. Tissié'nin [1898, 89] alıntı yaptığı Macario [1847], manik bir hastanın tümüyle iyileşmesinden bir hafta sonra düşlerinde nasıl da hastalığının karakteristik özellikleri olan düşünce uçuşmalarını ve şiddetli arzuları yaşamayı sürdürdüğünü tanımlar.

Bugüne dek, süregen psikozların gidişi içinde düş yaşamında ortaya çıkan değişikliklere ilişkin pek az araştırma yapılmıştır.[3] Öte yandan düşlerle akıl hastalıkları arasında temelde var olan ve ortaya çıkan belirtilerdeki birbirine uyma ile kendini gösteren akrabalığa çok önceleri dikkat çekilmiştir. Maury (1878, 124), buna ilk kez değinenin Cabanis (1802) olduğunu ve onu Lélut [1852], J. Moreau (1855) ve özellikle de düşünür Maine de Biran'ın [1834, 111 v.s.] izlediğini söylemektedir. Kuşkusuz kıyaslama çok daha eskilere dek uzanmaktadır. Radestock (1879, 217) bu konuyu işlediği bölümde düşlerle çılgınlık arasında benzeşim kuran pek çok alıntıya yer verir. Kant, bir yerlerde [1764]: "Deli, uyanık bir düş-görendir" diye yazar. Krauss (1859, 270) "delilik, duyuların uyanık olduğu sırada görülen bir düştür" açıklamasını getirir. Schopenhauer [1862, 1, 246], düşleri, kısa süreli çılgınlık, çılgınlığı, uzun bir düş diye adlandırır. Hagen [1846, 812], deliriumu[4] uykunun değil de hastalığın başlattığı bir düş yaşantısı diye tanımlar. Wundt [1874, 662] şöyle yazar: "aslında, biz, düşlerde bir akıl hastanesinde rastlanabilecek tüm görüngüleri bizzat yaşayabiliriz."

Spitta (1882, 199) Maury'ye (1878) çok benzer bir biçimde bu kıyaslamaya temel oluşturan değişik ortak noktaların dökümünü yapar: "1) Özbilinçlılık askıya alınmış ya da en azından ertelenmiştir; bu, hastalığın doğası hakkında bir içgörü yoksunluğuna neden olur, bunun sonucunda da şaşkınlık duyma yeteneksizliği ve ahlâksal bilinç yitimi gelişir. 2) Duyu organlarıyla algılama değişmiştir: düşlerde azalır, delilikte ise kural olarak çok artmıştır. 3) Düşüncelerin içsel

---

[3] [Bu sorun daha sonra Freud'un kendisi tarafından incelenmiştir (1922*b*, B kesiminin sonu).]

[4] [Bilinç bozukluğu ve özellikle görsel varsanılarla kendini gösteren bir akıl hastalığı. —*ç.n.*]

bağlantısı aşırı derecede çağrışım ve yeniden üretim yasalarına göre gerçekleşir; böylece düşünceler otomatik olarak parçalara ayrılır ve bunun sonucunda düşünceler arasında bir orantısızlık ortaya çıkar (abartma ve yanılsamalar). Tüm bunların sonucunda da 4) Kişilikte ve bazan karakter çizgilerinde bir sapma ya da bazı olgularda tersine dönme (sapkın tutum) gelişir."

Radestock (1879, 219), bir şeyler daha —iki olgunun *malzemesi* arasındaki benzerlikleri— ekliyor: "Varsanıların ve yanılsamaların çoğunluğu görme, işitme ve coenaesthesia bölgelerinde ortaya çıkar. Düşlerde olduğu gibi koku ve tat duyumu en az ölçüde işe karışır. Gerek ateşli hastalarda gerekse düş görenlerde anılar en uzak geçmişten kaynaklanır; gerek uyuyan gerekse hasta insanlar uyanık ve sağlıklı insanların unutmuş gibi göründükleri şeyleri anımsarlar." Düşlerle psikozlar arasındaki benzerlik, ancak dışavurumsal devinimlere ve yüz anlatımının özel niteliklerinin ayrıntılarına inildiği zaman tam olarak değerlendirilebilir.

"Fiziksel ve ruhsal bir acının altında ezilen bir kişi, düşlerinden, gerçekliğin kendisini yoksun bıraktığı şeyleri elde eder: sağlık ve mutluluk. Akıl hastalıklarında da mutluluk, büyüklük, yücelik ve zenginliğe ilişkin parlak resimler vardır. Varsayılan mal varlığı ve arzuların hayali doyuruluşu —ki elde edilememeleri ya da yıkımları aslında deliliğe psikolojik bir temel sağlar— sıklıkla bir akıl karmaşıklığının temel içeriğini oluşturur. Sevdiği çocuğu yitirmiş bir kadın, bu akıl karmaşıklığı sırasında, anneliğin mutluluğunu yaşar; parasını yitirmiş bir adam, kendisinin son derece zengin olduğuna inanır; aldatılmış bir kız, yürekten sevildiğini duyumsar."

(Radestock'tan alınan bu bölüm, aslında Griesinger (1861, 106) tarafından yapılmış anında bir gözlemin özetidir; Griesinger, düşlerdeki ve psikozlardaki düşüncelerin *arzuların doyurulması* ortak özelliğini taşıdığını oldukça açık olarak göstermiştir. Benim kendi araştırmalarım da hem düşlerin, hem de psikozların ruhbilimsel kuramının anahtarının bu gerçeğin içinde olduğunu bana öğretmiştir.)

"Düşlerin ve deliliğin temel özelliği, eksantrik düşünce dizilerinde ve yargılamalarının zayıflığında yatmaktadır." Her iki durumda da [Radestock sürdürüyor] kişinin, aklı başında birine anlamsız gelecek zihinsel başarılarını aşırı değerlendirdiğini görürüz; düşlerdeki hızlı

düşünce parçacıkları, psikozlardaki düşünce uçuşmalarına koşuttur. Her ikisinde de tam bir zaman duygusu yitimi vardır. Düşlerde kişilik bölünmüş olabilir — örneğin, düş görenin kendi bilgisi iki kişi arasında bölündüğünde ve de düşte yabancı ego, gerçek olanı düzelttiğinde. Bu, varsanılı paranoyadan tanıdığımız kişilik bölünmesinin tam karşılığıdır; düş gören de kendi sesinin dış sesler biçiminde konuştuğunu işitir. Süregen sanrısal düşünceler bile tekdüze yineleyen patolojik düşlerle (*le rêve obsedant*)[5] benzeşirler. Bir akıl karışıklığından iyileşen hastaların, hastalıklarının tüm seyrinin pek de kötü olmayan bir düşe benzediğini bildirmeleri hiç de seyrek değildir: gerçekten, onlar bazan hastalık sırasında bile arasıra yalnızca bir düş yaşadıkları duygusuna kapıldıklarını söyleyeceklerdir — uykuda ortaya çıkan düşlerde de sıkça olduğu gibi.

Tüm bunlardan sonra Radestock'un kendisinin ve başka birçoklarının görüşlerini "anormal patolojik bir görüngü (fenomen) olan delilik, periyodik olarak yinelenen normal bir durum olan düş görmenin şiddetlenmesi olarak kabul edilmelidir" biçiminde toparlaması (*a.g.e.*, 228) hiç de şaşırtıcı değildir.

Krauss (1859, 270 v.s.) düşlerle delilik arasında, bu dış görünüm benzerliğiyle ortaya konandan çok daha derin bir ilişkiyi aramıştır. Bu ilişkiyi onların etiolojisinde ya da daha doğrusu uyarılma kaynaklarında görmüştür. Ona göre, bu iki durum arasındaki ortak temel öğe (görmüş olduğumuz gibi [s. 89 v.s.]) organik olarak belirlenmiş duyularda, bedensel uyaranlardan türeyen duyularda, tüm organlardan doğan katkılara dayanan coenaesthesia'da yatmaktadır. (Bkz. Peisse, 1857, 2, 21 Maury'nin alıntısı, 1878, 52.)

Düşlerle delilik arasındaki bu yadsınmaz ve karakteristik ayrıntılara dek uzanan benzerlik, düş görmeyi, yararsız ve rahatsız edici bir süreç ve aklın azalmış etkinliğinin dışavurumu olarak gören tıbbi düş kuramının en güçlü desteklerinden biridir. Bununla birlikte düşlerle ilgili en son açıklamayı akıl hastalıkları yönünde bulacağımız sanılmasın çünkü akıl hastalıklarının kökeni hakkındaki bilgilerimizin yetersizliği herkesçe bilinmektedir. Tam tersine, düşlere karşı tutumumuzdaki bir değişimin, aynı zamanda akıl hastalıklarının içsel

---

[5] [Takıntılı düş. —*ç.n.*]

mekanizmaları üzerine görüşlerimizi etkilemesi ve düşlerin gizemine biraz ışık tutmaya çabalarken psikozların açıklanması doğrultusunda çalışmış olmamız pekâlâ olasıdır.[6]

---

[6] [Düşlerle psikozlar arasındaki ilişki üzerine bir tartışma *Yeni Giriş Konferanslarının* 29. Konferansında bulunabilir (Freud 1933*a*) *P.F.L.*2, 44-5.]

EKLENTİ 1909

Düş sorunlarıyla ilgili literatür derlememi bu kitabın birinci basımıyla ikinci basımı arasındaki süreyi de kapsayacak biçimde genişletmemiş olmam bir savunmayı gerekli kılıyor. Savunmam okura doyurucu gelmeyebilir ama benim için aynı ölçüde kesindir. Daha önceki yazarların düşleri ele alma biçimleri hakkında her söyleneni vermeye beni yönelten güdüler bu giriş bölümünün tamamlanmasıyla tükenmişti; bu işi sürdürmek, bana olağanüstü çabaya malolacaktı — sonucu da pek az yarar ya da bilgi kazandıracaktı. Araya giren dokuz yıl boyunca ne olgu malzemesi ne de konuya ışık tutabilecek görüşler açısından yeni ya da değerli hiçbir şey üretilmemiştir. Bu zaman aralığında ortaya çıkan yayınların çoğunluğunda benim çalışmam gözönüne alınmamış ve ondan söz edilmemiştir. Kuşkusuz, çalışmama en az dikkat yöneltenler, düşlere ilişkin "araştırma" denen şeyle ilgilenenler olmuş ve böylece bilim adamları için karakteristik olan yeni şeyler öğrenmeye direncin parlak bir örneğini oluşturmuşlardır. Anatole France'ın alaycı sözleriyle "*les savants ne sont pas curieux*." ["Bilginler meraklı değildir." —*ç.n.*] Eğer bilimde misilleme yapma hakkı diye bir şey varsa bu kitabın yayımlanmasından bu yana basılan literatürü gözardı etmekte yerden göğe kadar hakkım var. Bilimsel dergilerde rastlanan pek az değinme o kadar kavrayıştan *yoksun* ya da o denli *yanlış* anlamayla doluydu ki eleştirmenlere tek önerim kitabı yeniden okumaları —ya da belki daha doğrusu yalnızca kitabı okumaları— olacaktır.

Başka yazarlar kadar ruhçözümsel sağaltım yöntemini benimsemeye karar veren hekimler tarafından da benim yönlendirişime uygun olarak pek çok düş makalelerde yayımlanmış ve çözümlenmiştir. Bu yazılar benim görüşlerimi basitçe desteklemekten ötede oldukları için bulgularımı açıklamalarımın arasına yerleştirdim. Bu kitabın ilk basımından beri yayımlanmış en önemli çalışmaların bir listesini içeren ikinci bir kaynakçayı bu cildin sonuna ekledim. Sante de Sanctis'in, basımından hemen sonra Almanca çevirisi yayımlanan düşler üzerine kapsamlı monografi (1899) benim *Düşlerin Yorumu* ile hemen hemen aynı zamanda yayımlandığı için ne ben ne de İtalyan yazar birbirimizin çalışmasından söz edememiştik. Ne yazık ki onun özenli kitabının düşünce açısından tümüyle kusurlu olduğu —aslında o denli kusurlu ki insanı benim uğraştığım sorunların varlığı konusunda kuşku duymaya bile yöneltmiyor— sonucuna varmaktan kurtulamadım.

Benim düş sorunlarını ele alış biçimime yakın düşen yalnızca iki yayından söz edilmesi gerekir. Genç bir düşünür olan Hermann Swoboda (1904) Wilhelm Fliess'in [1906][1] keşfettiği bir biyolojik dönemselliği (23 günlük ve 28 günlük) ruhsal olaylara da yayma işini üstlenmiştir. İleri derecede imgelemsel çalışmasının akışı içinde bu anahtarı diğer sorunlar arasında düş bilmecesini çözmek için de kullanmaya kalkışmıştır. Bulguları, düşlerin önemini azımsıyor gibidir: onun görüşüne göre bir düşün konusu, görüldüğü gece biyolojik dönemlerden birini (ister ilk kez, isterse *n*'inci kez) tamamlayan bir anılar topluluğu olarak açıklanmalıdır. Yazarla kişisel bir görüşme, ilk anda, bende, kendisinin de bu kuramı artık ciddiye almadığı izlenimi yaratmıştı; ancak galiba bu benim vardığım yanlış bir sonuç.[2] İlerideki bir aşamada [s. 216 v.s. bkz.] Swoboda'nın önerisi ile yaptığım ama beni ikna edici sonuçlara ulaştırmayan bazı gözlemleri bildireceğim. Umulmadık bir yerde kendi kuramının özü ile rastlantısal olarak tam bir uyum içinde olan bir düş görüşünü keşfetmek beni çok mutlu kıldı. Kronolojik nedenlerle söz konusu anlatımın benim kitabımdan etkilenmiş olması olanaksızdı. Bu nedenle onu, benim düş kuramı-

---

[1] [Fliess'in kuramlarının ve Swoboda ile ilişkisinin bir özeti Kris'in Freud'un Fliess ile yazışmalarına (Freud, 1950*a*) yazdığı önsözde verilmiştir.]

[2] [Bu ve bundan sonraki cümle 1911'de eklenmiştir.]

mın özü ile görüş birliği içinde olan bağımsız bir düşünürün konuya ilişkin literatürde keşfedilebilecek tek örneği olarak selamlamam gerekiyor. Düş görme ile ilgili olarak aklımda bulunan şeyleri içeren parçanın yeraldığı kitabın ikinci basımı, 1900 yılında, *Phantasien eines Realisten* adıyla "Lynkeus" tarafından yayımlanmıştır. [İlk basım, 1899.][3]

---

[3] [*1930'da eklenen dipnot:*] Benim Josef Popper - Lynkeus ve düş kuramı hakkındaki makaleme bakınız (1923*f*). [Freud bu konuda daha başka bir makale de yazmıştır (1932*c*). Yukarıdaki metinde gönderme yapılan parça VI. Bölümde bir dipnota tümüyle alınmıştır.]

EKLENTİ 1914

Bir önceki savunma 1909'da yazılmıştı. O zamandan bu yana koşulların değiştiğini teslim etmek zorundayım; benim düşlerin yorumuna katkım artık konuyla ilgilenen yazarlarca ihmal edilmiyor. Bununla birlikte olayların gidişi daha önceki literatür derlememi genişletmem için hiçbir gerekçe sağlamamıştır. *Düşlerin Yorumu* çok çeşitli biçimde tartışılmış, bir yığın konu ve sorunu ortaya çıkarmış bulunuyor. Ancak bu çalışmaların dayandığı kendi görüşümü açıklamadan onları özetlemem olası değil. Bu nedenle bundan sonraki bölümlerin gidişi içinde uygun yerlerde yalnızca en son literatürün benim için değerli olanlarına değinmekle yetineceğim.

II. BÖLÜM

DÜŞLERİ YORUMLAMANIN YÖNTEMİ: ÖRNEK BİR DÜŞÜN ÇÖZÜMLEMESİ

Çalışmam için seçtiğim başlık, düş sorununa, geleneksel yaklaşımlardan hangisini izlemeye eğilimli olduğumu ortaya koymaktadır. Önüme koyduğum hedef, düşlerin yorumlanabileceğini göstermektir; ve de bir önceki bölümde ele alınan sorunların çözümüne yönelik olarak yapabileceğim herhangi bir katkı, bu asıl amacımı gerçekleştirirken ortaya çıkan bir yan üründen başka bir şey olmayacaktır. Benim düşlerin yorumlanabileceği varsayımım, öncelikle beni düşlerin belirleyiciliği kuramıyla, daha doğrusu bir tek Scherner'inki dışında [s. 134 v.s. bkz.] tüm düş kuramlarıyla ters düşürmektedir; çünkü bir düşü "yorumlamak", ona bir "anlam" yüklemek, yani, onu bizim zihinsel eylemlerimizin zincirinde, diğerlerine eşit derecede geçerliliği ve önemi olan bir halkayla değiştirmektir. Gördüğünüz gibi bilimsel düş kuramları, onları yorumlamak gibi bir soruna hiç yer vermemektedir; çünkü onların görüşüne göre bir düş hiçbir zaman zihinsel bir eylem değil, varlığını zihinsel aygıtta yerleşmiş göstergelerle haber veren bedensel bir süreçtir. Sıradan insanın görüşü çağlar boyunca farklı bir tutum almıştır. Yok edilemeyecek kararsız davranma haklarını kullanmış ve düşlerin akıldışı ve saçma olduğunu benimsemekle birlikte hiçbir anlamları olmadığını bildirmeye yanaşmamıştır. Bazı gizli duyguların yönlendirmesiyle, her şeye karşın, her düşün bir anlamı olduğunu, düşlerin bazı başka düşünce süreçlerinin yerini al-

mak üzere düzenlendiğini ve bu gizli anlama ulaşabilmek için ancak bu yerine-geçmeyi doğru biçimde iptal etmemiz gerektiğini varsaymıştır.

Böylece sıradan insanlar dünyası en eski zamanlardan beri düşleri "yorumlamak"la ilgilenmiş ve bunu gerçekleştirme girişimlerinde temelden farklı iki yöntem kullanmıştır.

Bu yöntemlerden ilki düş içeriğini bir tüm olarak gözönüne alır ve onun yerine özgün olanla bazı bakımlardan benzeşen ve anlamlı olan bir başka içerik yerleştirmeye çalışır. Bu "*simgesel*" düş yorumudur, ama yalnızca anlamsız değil aynı zamanda karmaşa içindeki düşlerle karşı karşıya gelince kaçınılmaz biçimde iflâs eder. Bu yöntemin bir örneği İncil'de Firavunun düşüne Yusuf'un getirdiği açıklamada görülebilir. Yedi şişman ineğin arkasından gidip onları yiyen yedi sıska inek — tüm bunlar Mısır ülkesinde yedi bolluk yılında tüm biriktirilenleri tüketecek yedi kıtlık yılının habercisidir. Yaratıcı yazarların yazdığı çoğu yapay düş bu türden bir simgesel yorum için düzenlenmiştir: yazarın düşüncelerini düşlerin bilinen nitelikleriyle uyumlu sayılabilecek bir kılık içinde sergilerler.[1] Düşlerin temelde gelecekle ilgili olduğu ve geleceği bildirebileceği düşüncesi —düşlere verilen eski kehanet değerinin bir kalıntısı— simgesel bir yoruma ulaşıldığında düşlerin anlamını gelecek zamana kaydırmak için bir neden oluşturur. Kuşkusuz simgesel yoruma ulaşmanın *yöntemi* hakkında ders vermeye olanak yoktur. Başarı, zekice bir düşünceyi, doğrudan bir sezgiyi yakalama sorunu olmalıdır ve bu nedenle de simge aracılığıyla düş yorumunun özel yeteneklere sahip olmaya dayanan sanatsal bir etkinliğe yüceltilmesi olasıdır.[2]

---

[1] [*1909'da eklenen dipnot:*] Rastlantısal olarak Wilhelm Jensen'in yazdığı bir öykü olan *Gradiva*'da son derece doğru bir biçimde düzenlenmiş ve yaratılmış değil de sanki gerçek insanlar tarafından görülmüş olarak yorumlanabilecek pek çok yapay düş buldum. Soruşturduğumda, yazar benim düş kuramım hakkında hiçbir bilgisi olmadığını doğruladı. Benim araştırmalarımla bu yazarın yarattıklarının arasındaki uyumun, benim düş çözümlememin doğruluğunu kanıtladığını tartıştım. (Freud, 1907*a*'ya bkz.)

[2] [*1914'de eklenen dipnot:*] Aristoteles [*De divinatione per somnum, II* (Çeviri, 1935, 383)] bu bağlamda en iyi düş yorumcusunun benzerlikleri en iyi kavrayan kişi olduğuna değiniyor; çünkü düş imgeleri, su üzerindeki resimler gibi devinimle biçimlerini yitirirler ve en başarılı yorumcu kötü biçimlenmiş resimlerde hakikati araştırabilen kişidir. (Büchsenschütz, 1868, 65.)

Düşleri yorumlamanın tutulan iki yönteminden ikincisi bu türden beklentilerden uzaktır. Bu yöntem "şifre çözme" diye adlandırılabilir çünkü düşleri, her işaretin, sabit bir anahtara göre bilinen anlamı olan başka bir işarete çevrildiği bir tür şifre olarak ele alır. Örneğin varsayın ki düşümde bir mektup, bir de cenaze töreni gördüm. Eğer bir "düş kitabı"na başvuracak olursam "mektup"un "dert", "cenaze töreni"nin ise "nişanlanma" diye çevrildiğini görürdüm. Bundan sonra bu biçimde deşifre ettiğim sözcükleri birleştirmek ve yine sonucu gelecek zamana kaydırmak bana kalmış olurdu. Şifre çözme yönteminin, kaydırma yönteminin tümüyle mekanik olan yapısını bir ölçüde düzelten ilginç bir düzenlemesi Daldis'li Artemidorus'un düşlerin yorumu üzerine yazdığı kitapta [*Oneirocritica*] bulunabilir.[3] Bu yöntem

---

[3] [*1914'de eklenen dipnot:*] İ.Ö. 2. y.y.'ın başında doğmuş olduğu sanılan Daldis'li Artemidorus düş yorumunun eski Yunan Roma dünyasındaki uygulaması hakkında en kapsamlı ve özenli çalışmalarını bırakmıştır. Theodor Gomperz'in (1866, [7 v.s.]) işaret ettiği üzere düş yorumlarını gözlem ve deneyime dayandırmanın önemini vurgulamış ve kendi sanatı ile yanılsatıcı olan diğerleri arasında kesin bir ayırım yapmıştır. Gomperz'e göre onun yorumlama sanatı büyüyle, çağrışım ilkesiyle denktir. Düşteki bir şey akla —söylemesi zor ama düş yorumcusunun aklına— ne getiriyorsa odur. Düş öğesinin yorumcunun aklına *değişik* şeyler getirebilmesi ve de farklı yorumculara da farklı şeyler getirebilmesi içinden çıkılamaz bir keyfilik ve kesin olmayış yaratır. İlerideki sayfalarda betimlediğim teknik, antik yöntemden temel bir noktada ayrılmaktadır: yorumlama işini düş görenin kendisine bırakır. Düşün belli bir öğesiyle ilişkili olarak *yorumcuda* ne olup bittiği ile ilgilenmez, *düş görende* olup bitenlerle ilgilenir. — Ancak Peder Tfinkdji (1913; [516-17 ve 523]) adlı bir misyonerin son zamanlardaki bildirileri Doğu'daki çağdaş düş yorumcularının da düş görenin işbirliğinden özgürce yararlandıklarını göstermektedir. Tfinkdji Mezopotamya Arapları arasındaki düş yorumcuları için şunları yazıyor: "Pour interpréter exactement un songe, les oniromanciens les plus habiles s'informent de ceux qui les consultent de toutes les circonstances qu'ils regardent nécessaires pour la bonne explication... En un mot, nos oniromanciens ne laissent aucune circonstance leur échapper et ne donnent l'interprétation désirée avand d'avoir parfaitement saisi et reçu toutes les interrogations désirables." ["Bir düşün kesin bir yorumunu vermek için en yetenekli düş kahinleri kendilerine başvuranlardan doğru bir açıklamaya ulaşmak için temel saydıkları tüm koşullar hakkında bilgi alırlar... Kısaca, bu düş kahinleri tek bir noktanın bile kendilerinden kaçırılmasına izin vermez ve ancak gerekli tüm sorulara verilen yanıtlara egemen olduktan sonra yorumlarını yaparlar."] Bu sorular arasında düş görenin en yakın aile ilişkileri —anababası, karısı ve çocukları hakkındaki sorular— alışkanlık haline gelmiştir. Şöyle tipik bir so-

yalnızca düşün içeriğini değil düş görenin kişiliğini ve koşullarını da göz önüne alır; çünkü aynı düş öğesi zengin bir adam, evli bir adam ya da diyelim ki bir hatip için bir fakir, bir bekar ya da bir tüccar için taşıdığından farklı bir anlam taşır. Ancak şifre çözme yönteminin temeli, yorumlama işinin, düşü bir tüm olarak değil düş içeriğinin her parçasını bağımsız olarak sanki düş her kaya parçasının ayrı ayrı değerlendirilmesi gereken jeolojik bir yığınmış gibi ele alınmasına dayanır. Şifre çözme yönteminin keşfinin bağlantısız ve karmaşa içindeki düşler yüzünden olduğuna hiç kuşku yoktur.[4]

Düşleri yorumlamanın iki popüler yönteminden hiçbirinin konu üzerine bilimsel bir inceleme kullanılamayacağından bir an bile kuşku duyulamaz. Simgesel yöntem, uygulanmasıyla kısıtlanmıştır ve genel çizgiler haline getirilemez. Şifre çözme yönteminde ise her şey "anahtar"ın —düş kitabının— güvenilirliğine bağlıdır ve bu konuda hiçbir güvencemiz yoktur. Bu nedenle insan, düşünürler ve ruh he-

---

ru gibi: "Habuistine in hac nocte copulam conjugalem ante vel post somnium?". [O gece düş görmeden önce ya da gördükten sonra karınla birleştin mi?] — "L'idée dominante dans l'interprétation des songes consiste à expliquer le rêve par son opposée." ["Düşleri yorumlarken temel düşünce bir düşü karşıtıyla açıklamakta yatar."]

[4] [*1909'da eklenen dipnot:*] Dr. Alfred Robitsek, bana, doğu düş kitaplarının (ki bizimkiler onların kötü taklitleridir) düş öğesi yorumlarının büyük çoğunluğunu ses benzeşimleri ve sözcükler arasındaki benzerliğe dayandırdıklarını söylemişti. Çeviri sırasında bu bağlantıların yok olması, bizim popüler düş kitaplarımızdaki yorumların anlamsızlığından sorumludur. Doğunun eski uygarlıklarında sözcük oyunları ve sözel çift anlamlılıkların oynadıkları olağandışı önemli rol Hugo Winkler [ünlü arkeolog] tarafından incelenmiş olabilir. — [*1911'de eklenen:*] Eski çağlardan bize ulaşmış en ince düş yorumu örneği sözcük oyunlarına dayanır. Artemidorus tarafından anlatılmıştır. [*IV.* Kitap 24. Bölüm, Krauss'un çevirisi, 1881, 225]: "Aristander, Makedonya'lı İskender'e Tyre'i [*Τύρος*] kuşattığı, ama kuşatmanın uzaması nedeniyle de huzursuzluk ve rahatsızlık hissettiği sırada sanırım en mutlu yorumu yapmıştı. İskender düşünde bir Satir'in [*σάτυρος*] kalkanının üzerinde dansettiğini görmüştü. Aristander kralın Suriye seferine katıldığı için Tyre dolaylarında idi. Satir sözcüğünü *σά* ve *τυρος* 'a ayırarak kralı kenti almak için kuşatmayı sürdürmeye yüreklendirdi." (*σὰ Τύρος* = Tyre zayıftır.) — Aslında düşler lenguistik anlatımlarla öyle yakından ilişkilidir ki Ferenczi [1910] çok doğru olarak herkesin kendi düş dili olduğunu vurgulamıştır. Kural olarak bir düşü yabancı bir dile çevirmek olanaksızdır ve bu sanırım elinizdeki gibi bir kitap için de aynı derecede geçerlidir. [*1930'da eklenen:*] Bununla birlikte, New York'tan Dr. A.A. Brill ve ondan başkaları *Düşlerin Yorumu*'nu çevirmeyi başarmışlardır.

kimleriyle düşünce birliğine girmeyi ve onlar gibi düş yorumlama sorununu tümüyle hayali bir iş sayıp bir yana bırakmayı yeğleyebilir.[5]

Ama ben daha iyisini öğrenmiştim. Ben bu konuda da eski ve kıskançça savunulan halk inancının hakikate günümüzün yaygın bilimsel yargısından daha yakın olduğu (hiç de az olmayan) örneklerden biriyle karşı karşıya olduğumuzu benimsemeye güdülendim. Düşlerin gerçekten bir anlamı olduğunu ve düşleri yorumlamak için bilimsel bir yöntemin olası olduğunu ortaya koymalıydım.

Bu yönteme ilişkin bilgim aşağıdaki biçimde gelişti. Uzun yıllar (sağaltım amacıyla) belirli psikopatolojik yapıları —histerik fobiler, takıntılı düşünceler v.b.— çözmekle uğraşmıştım. Joseph Breuer ile yaptığım önemli bir konuşmada (Breuer ve Freud 1845'e bkz.) bu yapıların (ki patolojik belirtiler olarak görülürler) çözülmesinin onların kaybolmasına[6] denk geldiğini öğrendiğimden beri böyle yapıyordum. Eğer bu türden bir patolojik duşünce, kökenini aldığı, hastanın zihinsel yaşamındaki öğelerine dek izlenecek olursa parçalanıyor ve hasta ondan kurtuluyordu. Bizim öteki sağaltımsal çabalarımızın önemini ve bu hastalıkların bilmecemsi doğasını gözönüne alarak, her zorluğa karşın tam bir açıklamaya ulaşana dek Breuer'in gösterdiği yolu izlemeye karar verdim. Bu yöntemin sonunda aldığı biçimi ve çalışmalarımın sonuçlarını bir ara bildireceğim. Benim düş yorumlamasına gelişim bu ruhçözümsel çalışmaların akışı içinde olmuştur. Hastalarıma herhangi bir konuyla bağlantılı olarak kendilerinde oluşan her düşünceyi benimle konuşmaları öğütlenmişti; öteki şeylerin yanısıra bana düşlerini de anlattılar ve böylece bana bir düşün patolojik bir düşünceden geriye, belleğin içine değil, izi sürülmesi gereken ruhsal bir zincire yerleştirilebileceğini öğrettiler. Bundan sonra düşün kendisini bir belirti olarak ele almak ve düşlere de belirtilere uygulanan yorum yöntemini uygulamak için küçük bir adım yetiyordu.

---

[5] El yazmasını tamamladıktan sonra Stumpf'un (1899) düşlerin bir anlamı olduğu ve yorumlanabileceklerini kanıtlamaya çabalayan görüşlerimle uzlaşan bir çalışmasına rastladım. Ancak o yorumlarını allegorik nitelikte bir simgeleştirmeyle yapmaktaydı ve yönteminin genel geçerlilik açısından hiçbir güvencesi yoktu.

[6] [Özgün metinde "Auflösung" ve ["Lösung".]

Bu, hasta için bazı ruhsal hazırlıkları kapsar. Kendisinde iki değişimi gerçekleştirmeyi hedeflememiz gerekir: kendi ruhsal algılamasına yönelttiği dikkatin arttırılması ve normalde içinde oluşan düşünceleri elemesine yol açan eleştirinin giderilmesi. Dikkatini kendi özgözlemlemesine yoğunlaştırabilmesi için dinlenir gibi uzanması ve gözlerini kapaması yeterlidir.[7] Kesin olarak algıladığı düşünceler üzerindeki tüm eleştiriyi terk etmesinde diretmek önemlidir. Bu nedenle, ona, ruhçözümlemesinin başarısının, onun, aklına gelen her şeyi yakalayıp bildirmesine ve örneğin kendisine önemsiz ya da değersiz veya anlamsız geldiği için bir düşünceyi baskılama yanlışına düşmemesine dayandığını söyleriz. Aklına gelenlere, tümüyle yansız bir tutum takınmalıdır; çünkü olayların olağan akışı içinde düşünü ya da takıntılı düşüncesini veya başka herhangi bir şeyi arzulanan çözüme ulaştıramamasının nedeni kesinlikle kendi eleştirel tutumudur.

Ruhçözümsel çalışmam sırasında, düşünen bir insanın tüm zihinsel çerçevesinin, kendi ruhsal süreçlerini gözleyen birinden tümüyle farklı olduğunu ayrımsadım. Düşünmede, insanı en dikkatli özgözlemciden ayırt eden ek bir ruhsal etkinlik işlemektedir ki o da kendini gözlemleyenin gevşek görünümüne karşılık düşüncesini izleyen kişinin gergin bakışları ve kırışmış alnıyla ortaya çıkar. Her iki durumda da dikkat[8] yoğunlaştırılmış olmalıdır; ama düşünen kişi aynı zamanda *eleştirel* yeteneğini de kullanıyordur; bu, onun, aklında oluşan bazı düşünceleri algılamadan geri çevirmesine, bazılarını kendisine açabilecekleri düşünce dizilerine kapılmaksızın kısa kesmesine ve bazılarına karşı da hiçbir zaman bilinçli hale gelmemeleri, bu nedenle de algılanmadan önce baskılanmaları doğrultusunda davranmasına yol açar. Öte yandan öz-gözlemcinin gereksindiği tek şey kendi eleştirel yeteneğini baskılama sorunuyla uğraşmasıdır. Eğer bunu başarırsa başka durumda hiç yakalayamayacağı sayısız düşünce bilincine ulaşır. Bu yoldan kendi öz-algılaması için sağlanan yeni malzeme hem patolojik düşüncelerini hem de düş yapılarını yorumlamaya olanak verir. Doğal olarak gerekli olan şey ruhsal enerji dağılımı (ya-

---

[7] [Gözleri kapamanın önemi (eski hipnoz yönteminin bir kalıntısı) çok kısa süre sonra Freud tarafından terk edilmiştir.]

[8] [Dikkatin işlevi aşağıda (Bölüm VII, E) tartışılmıştır.]

ni hareketli dikkat) açısından uykuya dalmadan önceki duruma (kuşkusuz hipnoza da) biraz benzeyen bir ruhsal durum oluşturmaktır. Uykuya dalarken, uyanıklıkta düşüncelerimizin akışını etkilemesine izin verdiğimiz, temkinli (ve kuşkusuz aynı zamanda eleştirel) bir etkinliğin gevşemesi sayesinde "istençdışı düşünceler" ortaya çıkar. (Genellikle bu gevşemeyi "yorgunluk"a bağlarız.) İstençdışı düşünceler, ortaya çıkınca, görsel ve işitsel imgelere dönüşürler. (Schleiermacher ve diğerlerinden yukarıda s. 101 v.s. da [ve 122 v.s.] yapılan alıntılara bakınız.)[9] Düşleri ve patolojik düşünceleri çözümlemek için kullanılan durumda hasta bu etkinliği amaçlı olarak ve bilerek terk eder ve bu yolla tasarruf edilen ruhsal enerjiyi (ya da onun bir kısmını) şimdi ortaya çıkan ve uykuya dalmaktan farklı olarak düşünce özelliğini koruyan istençdışı düşünceleri dikkatle izlemede kullanır. *Bu yolla "istençdışı" düşünceler "istençli" düşüncelere dönüşür.*

"Kendi özgür istekleri ile" ortaya çıkmış gibi görünen düşüncelere yönelik olarak gerekli zihinsel tutumun benimsenmesi ve normalde onlara karşıt olarak çalışan eleştirel işlevin terk edilmesi bazı insanlar için başarılması çok güç bir iştir. "İstençdışı düşünceler", ortaya çıkmalarını önlemeye çalışan çok şiddetli bir direncin doğuşuna yol açarlar. Ancak büyük şair ve düşünür Friedrich Schiller'e güvenecek olursak şiirsel yaratışın da tıpatıp benzer bir duruma gereksinimi vardır. Körner ile yazışmalarının —onları ortaya çıkardığı için Otto Rank'a teşekkür borçluyuz— bir yerinde (1 Aralık 1788'de yazılmış) Schiller, dostunun yetersiz üreticilikten yakınmasını şöyle yanıtlıyor: "Bana öyle geliyor ki yakınmanın temelinde mantığının imgelemine uyguladığı baskı var. Düşüncemi bir benzetmeyle somutlaştırayım. Eğer Mantık, sözgelimi kapıda dikilip tam akmaya başladıkları sırada düşünceleri sıkı bir incelemeden geçirecek olursa, bu, aklın yaratıcı çalışması için çok kötü ve zararlı olurdu. Yalıtılmış olarak bakıldığında bir düşünce çok önemsiz ya da çok garip gelebilir ama kendisinden sonra gelen bir başka düşünceyi önemli kılıyor olabilir

---

[9] [*1919'da eklenen dipnot:*] Silberer (1909, 1910 ve 1912) düşüncelerin bu görsel imgelere dönüşümünü doğrudan gözlemleyerek düş yorumuna önemli katkılar yapmıştır. [Bölüm VI, D. ve I'ya bkz.]

ve aynı derecede saçma görünen başka düşüncelerle bağlantı içinde çok etkin bir halkaya dönüşebilir. Mantık, düşünceyi diğer düşüncelerle bağlantı içinde ele almaya yetecek kadar özgür bırakmazsa onun hakkında hiçbir görüş oluşturamaz. Öte yandan, nerede yaratıcı bir akıl varsa Mantık —bana öyle geliyor ki— kapıları gözlemeyi bırakır ve düşünceler paldır küldür üşüşürler. Ancak ondan sonra Mantık onlara bakar ve onları bir kitle olarak inceler. — Siz eleştirmenler, ya da kendinize ne ad veriyorsanız onlar, her gerçek yaratıcı akılda bulunması gereken ve de kısa veya uzun sürmeleri, düşünen sanatçıyı düş görenden ayırt eden anlık ve geçici tuhaflıklardan utanıyor ya da korkuyorsunuz. Verimsizliğinizden yakınıyorsunuz çünkü çok çabuk reddediyor ve çok ince ayrımlar yapıyorsunuz."

Bununla birlikte Schiller'in Mantığın kapılarında gözetimin gevşemesi diye betimlediği şey, eleştirel olmayan bir öz-gözlem tutumunun benimsenmesi, hiç de zor değildir. Hastalarımın çoğu kendilerine ilk talimatlar verilince bunu başarırlar. Ben düşünceleri geldikleri gibi yazmanın yardımıyla bunu tam olarak gerçekleştiririm. Eleştirel etkinliği azaltmayı ve öz-gözlemin şiddetini arttırmayı olası kılacak ruhsal enerji miktarı, kişinin dikkatini yöneltmeye çalıştığı konuya göre büyük ölçüde değişir.

Bu yöntemi uygulamadaki ilk basamak bize dikkatimize konu olarak seçeceğimiz şeyin bir bütün olarak düş değil onun içeriğinin ayrı parçaları olduğunu öğretir. Henüz yeni başlayan birine: "Bu düşle ilişkili olarak aklınıza ne geliyor?" diye sorarsam kural olarak zihinsel ufku bir boşluğa dönüşür. Ancak eğer düşü onun önüne parçalara ayrılmış olarak koyarsam bana her parça için düşün bu özel kesimin 'ilgili geri plan düşünceleri' diye betimlenebilecek bir dizi çağrışım verecektir. Böylece uyguladığım düş yorumu yöntemi, bilinen, tarihsel ve söylencesel yorum yönteminden simgeleştirme aracılığı ile uzaklaşır ve ikinci ya da "şifre çözme" yöntemine yaklaşır. İkincisi gibi yorumu "*en masse*" [kitle halinde] değil "*en détail*" [ayrıntıda] kullanır ve de ikincisi gibi düşleri başlangıcından itibaren bileşik yapıda, ruhsal oluşumlar kümesi halinde görür. [Bkz. II. Cilt, Bölüm VI, F ve G.][10]

---

[10] [Düş yorumunun tekniği (Bölüm VII, A) daha derinlemesine tartışılmıştır.]

Nevrotiklere ruhçözümleme uygularken aynı zamanda binin üzerinde düşü de çözümlemek zorunda kalmıştım; ancak bu malzemeyi düş yorumu teknik ve kuramı üzerine bu girişte kullanmak niyetinde değilim. Bu düşlerin, normal kişilerin düşleri için hiçbir sonuç çıkarılamayacak, nevropatların düşleri olduğu biçiminde bir karşı çıkışa açık olması bir yana beni bu karara zorlayan bambaşka bir neden de var. Benim hastalarımın düşlerinin konusu, kuşkusuz her zaman nevrozlarının altında yatan hastalık öyküsü olmuştur. Bu nedenle her düş uzun bir girişi ve psikonevrozların doğası ve nedenbilimsel (etiolojik) belirleyicileri üzerine bir araştırmayı gerektirecektir. Ama bu sorunlar kendi başlarına yenidirler ve hayli şaşırtıcı olup düş sorunları üzerindeki dikkati dağıtabileceklerdir. Benim niyetim ise, tersine, düşler üzerine şu ışık tutuşu nevrozların ruhbiliminin daha zor sorunlarını çözmek için bir ön basamak olarak kullanmaktır.[11] Ancak, eğer, temel malzememi, nevrotik hastalarımın düşlerini bir yana bırakacak olursam geriye kalanlarla pek de birşey yapamam. Geri kalanların tümü, tanışım olan normal kişilerin zaman zaman bana anlattıkları düşler ve düş yaşamı ile ilgili literatürde alıntı yapılmış örneklerdir. Ancak ne yazık ki bu düşlerin hiçbirine (onsuz bir düşün anlamını kavrayamayacağım) çözümleme eşlik etmemektedir. Benim yöntemim bir düşün içeriğinin herhangi bir parçasını belli bir anahtara göre çeviren bilinen şifre çözme yöntemi kadar kolay değildir. Tersine, ben, içerik parçasının, değişik kişilerde ya da değişik bağlamlarda ortaya çıktığında farklı bir anlam gizlediğini görmeye hazırdım. Böylece hemen hemen normal bir kişiden türeyen ve günlük yaşamın çok çeşitli rastlantılarıyla ilişkili bol ve güvenilir malzeme sunan kendi düşlerime yönelmem sözkonusu oldu. Kuşkusuz bu türden bir "öz-çözümleme"nin güvenilirliği konusunda kuşkularla karşılaşacaktım ve bana o düşlerin keyfi sonuçlara kapıyı açacağı söylenecekti. Düşünceme göre aslında başka insanları gözlemlemek yerine *öz-*

---

[11] [VII. Bölümün E kesiminin başlangıcısında Freud, konusunu bu program içinde sunuşunun getirdiği zorluklardan yakınır ki bu ilk basıma yazdığı önsözde de ortaya konmuştur. S. 196'da ve s. 201, n. 1'de işaret ettiği gibi sıklıkla bunu gözardı etmek zorunda kalmıştır. Bildirdiği niyetine karşın hastalarının düşlerinin pek çoğunu kullanmış ve birden çok kez (örn. s. 200 v.s.da) nevrotik belirtilerin tartışmasına girmiştir.]

gözlem yapıldığında durum daha elverişlidir; her durumda deneyi yapabilir ve öz-çözümlemenin bizi düş yorumlamasında nereye dek götürdüğünü görebiliriz. Ancak üstesinden gelmem gereken ve kendi içimde yatan başka güçlüklerim de var. İnsanın, kendi zihinsel yaşamı hakkında bu denli özel olguyu ortaya koyması ve bunların yabancılarca yanlış yorumlanmayacağı konusunda hiçbir güvencesi olmamasından gelen ikirciklilik gibi. Ancak bu tür ikirciklerin üstesinden gelinmesi olası olmalıdır. Delboeuf [1885] şöyle yazıyor: "Tout psychologiste est obligé de faire l'aveu même de ses faiblesses s'il croit par là jeter du jour sur quelque problème obscur."[12] Ve okurlarımın da kısa sürede yapmak zorunda olduğum boşboğazlıklara başlangıçta duydukları ilginin, yerini, o boşboğazlıkların ışık tuttuğu ruhbilimsel sorunlara gömülmeye bıraktığını göreceklerini varsaymak daha güven verici olacaktır.[13]

Buna göre düşlerimden birini seçip kendi yorumlama yöntemimle onu ortaya koyarak devam edeceğim. Bu türden her düş için ön bilgiler biçiminde bazı şeyler söylemek gerekmektedir. — Şimdi de okurdan bir süre için benim ilgilerimi kendisinin kılmasını ve benimle birlikte yaşamımın en ince ayrıntılarına dalmasını istemek zorundayım; düşlerin gizli anlamıyla ilgilenirken bu tür bir aktarım kesinlikle gerekmektedir.

ÖN BİLGİ

1895 yazında benimle ve ailemle çok dostça ilişkisi olan genç bir hanıma ruhçözümsel sağaltım uyguluyordum. Böyle karışık bir ilişkinin bir hekimde, özellikle de bir ruhsağaltıcıda (psikoterapist) pek çok rahatsız edici duygunun kaynağı olabileceği kolayca anlaşılacaktır. Hekimin kişisel ilişkisi ne kadar fazlaysa otoritesi o denli az olacağından, herhangi bir hatâ, hastanın ailesiyle köklü dostluğunu tehdit edecektir. Bu sağaltım kısmi bir başarı ile sonuçlandı; hasta

---

[12] ["Eğer bazı karanlık sorunlara ışık tutacağına inanıyorsa, kendi zayıflıklarını bile itiraf etmek her ruhbilimcinin yükümlülüğüdür."]

[13] Ancak eklemek zorundayım ki yukarıda söylediğim esaslar içinde çok nadir olarak kendi düşlerimden birinin benim bildiğim *tam* yorumunu verdim. Okurlarımın ağzı sıkılığına çok fazla güvenip onları yükleyemezdim.

histerik anksiyetesinden kurtuldu ama tüm bedensel belirtileri yok olmadı. Bu sırada henüz aklımda histerik bir hastalık öyküsünün sonunda kapandığını gösteren ölçütler açısından tam bir berraklık yoktu ve hastaya kabul etmeye isteksiz göründüğü bir çözüm önerdim. Tam bu uzlaşmazlık içindeyken yaz tatili için sağaltımı kestik. Bir gün genç bir meslektaşım, hastam Irma ve ailesiyle onların kır evinde kalan en eski arkadaşlarımdan biri, ziyaretime geldi. Irma'yı nasıl bulduğunu sordum; o da: "Daha iyi ama tam iyi değil." diye yanıtladı. Arkadaşım Otto'nun sözcüklerinin ya da ses tonunun beni rahatsız ettiğinin bilincindeydim. O sözlerde hastaya çok şey vaat ettiğim biçiminde bir sitem bulunduğunu sanıyordum ya da ister doğru ister yanlış Otto'nun bana karşıt olmasını hastanın bana göre sağaltıma hiçbir zaman güvenmemiş olan akrabalarının etkisine bağlıyordum. Ancak benim bu hoş olmayan izlenimlerim o kadar açık seçik değildi ve hiçbir şey belli etmedim. Aynı akşam kendimi haklı çıkarmak için Dr. M'ye (o sıralar bizim çevremizin önde gelen kişilerinden biri olan ortak bir dost) vermek üzere Irma'nın hastalık öyküsünü yazdım. O gece (ya da büyük olasılıkla ertesi sabah), uyandıktan hemen sonra not ettiğim, aşağıdaki düşü gördüm.[14]

23-24 TEMMUZ 1895'DEKİ DÜŞ

Büyük bir salon — pek çok konuk, biz onları karşılıyoruz — aralarında Irma da var. Önce onu bir kenara çekiyorum sanki mektubuna yanıt vermek ve benim "çözümümü" hâlâ benimsemediğinden dolayı sitem etmek için. Ona: "Eğer hâlâ ağrıların varsa bu aslında yalnızca senin hatân" diyorum. O: "Şu anda boğazımda, midemde ve karnımdaki ağrıları bir bilseniz — nefesimi kesiyorlar." diyor — telaşlanıp ona bakıyorum. Soluk ve şiş görünüyor. Kendi kendime her şey bir yana organik bir bozukluğu atlamış olabileceğimi düşünüyorum. Onu pencerenin yanına götürüp boğazına bakıyorum; o ise takma dişleri olan kadınlar gibi direniyor. Kendi kendime, aslında onun için bunu yapmaya hiç gerek olmadığını düşünüyorum. — Son-

---

[14] [*1914'de eklenen dipnot:*] Bu benim ayrıntılı bir yorum uyguladığım ilk düştü. [Freud, kendi düşlerinin çözümlemesi için el yordamıyla ilk girişimlerini *Histeri Üzerine Çalışmalar*'da (Breuer ve Freud, 1895) betimler.]

ra ağzını uygun biçimde açıyor ve sağda büyük beyaz bir leke saptıyorum; başka bir yerde de açıkça burnun helezon biçimi kemiklerine benzeyen belirgin kıvrımlı yapıların üzerinde yaygın beyazımsı gri kabuklar görüyorum. — Hemen Dr. M'yi çağırıyorum o muayeneyi yineliyor ve doğruluyor... Dr. M. alışılmıştan oldukça farklı görünüyor; çok solgun, topallayarak yürüyor ve sinekkaydı traş olmuş... Şimdi arkadaşım Otto da Irma'nın yanında duruyor ve arkadaşım Leopold ona korsesinin üzerinden perkusyon[15] *yaparak şöyle diyor: "Solda aşağıda mat bir bölge var." Ayrıca sol omuz üzerindeki bir deri kesiminin de iltihaplanmış olduğunu gösteriyor (Irma'nın giysisine karşın tıpkı onun gibi ben de fark ediyorum) ...M.: "Hiç kuşkusuz bu bir enfeksiyon, ama önemli değil, dizanteri eklenecek ve toksinler giderilecek." diyor. ...Ayrıca enfeksiyonun kaynağını da dosdoğru biliyoruz. Kısa süre önce kendisini pek iyi hissetmediği bir sırada arkadaşım Otto ona bir propil, propils.... propionik asit... trimetilamin (ve hemen önümde büyük harflerle formülü görüyorum) iğnesi yapmıştı... Bu tür enjeksiyonlar bu kadar düşüncesizce yapılmamalıydı... Ve belki de enjektör de temiz değildi.*

Bu düşün pek çok başka düşe bir üstünlüğü var. Bir önceki günün hangi olaylarının onun başlangıç noktasını oluşturduğu hemen ortaya çıkmıştı. Verdiğim ön bilgiler bunu apaçık sergilemektedir. Otto'nun bana Irma'nın durumu hakkında vermiş olduğu haberler ve gecenin geç saatlerine dek yazmakla uğraştığım hastalık öyküsü benim zihinsel etkinliğimi uyuduktan sonra da meşgul etmeyi sürdürmüştü. Bununla birlikte yalnızca ön bilgileri ve düş içeriğinin kendisini okuyan hiç kimse düşün ne anlama geldiği konusunda en küçük bir fikir edinemezdi. Benim de hiçbir fikrim yoktu. Irma'nın düşümde bana yakındığı belirtilere şaşmıştım çünkü bunlar benim onda sağalttığım belirtilerin aynısı değildi. Propionik asit enjeksiyonu gibi saçma bir fikre ve Dr. M.'nin teselli edici düşüncelerine gülümsedim. Düş, sonlara doğru bana başta olduğundan daha karanlık ve sıkıştırılmış gibi görünmüştü. Tüm bunların anlamını keşfetmek için ayrıntılı bir çözümlemeye girişmek gerekiyordu.

---

15 [Bedeninin bir bölgesine gergin olarak yerleştirilen bir elin parmakları üzerine parmakla vurup ses değişimlerine göre alttaki organların durumunu değerlendirmeye yarayan muayene yöntemi. —*ç.n.*]

ÇÖZÜMLEME

Salon — karşıladığımız pek çok konuk. O yazı, Bellevue'de, Kahlenberg'e[16] komşu tepelerden birinde tek başına yer alan bir evde geçiriyorduk. Ev daha önce bir eğlence yeri olarak tasarlanmıştı ve konuk odaları bu yüzden çok geniş birer salon gibiydi. Düşü, Bellevue'de, karımın yaşgününden birkaç gün önce görmüştüm. Bir gün önce karım bana yaşgününde, Irma da aralarında olmak üzere, pek çok arkadaşımızın ziyaretimize geleceğini umduğunu söylemişti. Düşüm, bu olanağı kolaylaştırmıştı: Karımın yaşgünüydü ve aralarında Irma da bulunan pek çok konuğu Bellevue'deki geniş salonda karşılıyorduk.

Irma'ya benim çözümümü benimsemediği için sitem ettim; "Eğer hâlâ ağrıların varsa bu senin hatan" diyorum. Bunu ona uyanıklık yaşamında söylemiş olabilirdim ve gerçekten yapmış da olabilirim. O zamanlar bir hastayı, belirtilerin gizli anlamı konusunda aydınlatmakla görevimin tamamlandığı görüşündeydim (bu görüşün yanlış olduğunu artık biliyorum): hastanın, çözümü benimseyip benimsememesinden —başarı buna bağlı olduğu halde— kendimi sorumlu tutmuyordum. Tüm kaçınılmaz cahilliğime karşın sağaltım başarıları elde etmeyi umduğum o zamanlar yaşamımın daha kolay olmasını, neyse ki artık düzeltmiş olduğum, bu hataya borçluyum. — Ancak düşümde Irma'ya söylediğim sözlerin onun hâlâ süren ağrılarından sorumlu olmamak konusunda özellikle kaygılı olduğumu gösterdiğini ayrımsadım. Eğer onlar onun yanlışıysa benim yanlışım olamazdı. Düşün amacı bu doğrultuda olabilir miydi?

Irma'nın yakınması: Boğazında, midesinde ve karnında ağrı; nefesini kesiyor. Mide ağrıları hastanın belirtileri arasındaydı ama çok belirgin değildi; bulantı ve tiksinme duygularından daha çok yakınıyordu. Boğaz ve karın ağrısı ile boğazının sıkışması hastalığında hemen hiç yer almıyordu. Düşte bu belirtileri seçmeye neden karar verdiğimi merak ettim ama o anda bir açıklama düşünemedim.

Solgun ve şiş görünüyordu. Hastam her zaman pembe tenliydi. Başka birinin onun yerine geçmekte olduğundan kuşkulanmaya başladım.

---

[16] [Viyana yakınlarındaki bir tepede yer alan ve çok tutulan sayfiye yeri.]

Bir organik hastalığı atlamış olduğum düşüncesiyle telâşlandım. Pekâlâ kabul edilecektir ki, bu, çalışması hemen tümüyle nevrotik hastalarla sınırlanmış ve başka hekimlerin organik bozukluk diye ele aldıkları pek çok belirtiyi histeriye bağlama alışkanlığında olan bir uzman için tükenmez bir anksiyete kaynağıdır. Öte yandan telâşımın tümüyle yeni olmadığı yolunda silik bir kuşku —nereden çıktığını bilemiyorum— aklıma sızdı. Eğer Irma'nın ağrılarının organik bir temeli var idiyse bir kez daha onları iyileştirmekle sorumlu tutulamazdım; benim sağaltımım yalnızca *histerik* ağrıları defetmeye yarardı. Aslında yanlış bir tanı konmuş olmasını gerçekten *istiyormuşum* gibi geldi; çünkü öyle olursa başarısızlık suçlamasından da kurtulacaktım.

Onu pencerenin yanına götürdüm ve boğazına baktım. Takma dişleri olan kadınlar gibi biraz direndi. Kendi kendime onun için bunu yapmaya gerçekten gerek olmadığını düşündüm. Irma'nın ağız boşluğunu inceleme olanağım hiç olmamıştı. Düşte olup bitenler bana bir süre önce bir dadıyı muayene edişimi anımsattı: İlk bakışta genç ve güzeldi ama sıra ağzını açmaya gelince damaklarını gizlemeye çabaladı. Bu, uygulanmaları sırasında —her iki yanın da doyumu için— pek az gizi ortaya çıkaran başka tıbbi muayenelere ilişkin anılara yöneltti. "*Aslında onun için bunu yapmaya hiç de gerek yoktu.*" Hiç kuşkusuz ilk bakışta Irma için bir incelik gösterme niyetiydi; ama bunun yanında başka bir anlamı olduğundan kuşkuladım. (Eğer insan bir çözümlemeyi özenle uygularsa beklenen geri plan düşüncelerinin tümünü tüketip tüketmediği duygusuna kapılır.) Irma'nın pencerenin önünde duruşu ansızın bana başka bir yaşantıyı anımsattı. Irma'nın, hakkında çok iyi görüşlere sahip olduğum yakın bir hanım arkadaşı vardı. Bir akşam bu hanımı ziyaret ettiğimde onu bir pencerenin yanında düşteki gibi dururken bulmuştum; ve hekimi, aynı Dr. M., onda bir difteri zarı bulunduğunu söylemişti. Dr. M. tipi ve zar, düşte daha sonra ortaya çıkmıştı. Şimdi son birkaç aydır bu hanımın da histerik olduğunu varsaymak için pek çok nedenim olduğunu fark ettim. Aslında Irma'nın kendisi de bunu bana ifşa etmişti. Hanımın sorununa ilişkin ne biliyordum? Kesin olarak bir şey: Düşümdeki Irma gibi histerik tıkanmalar çekiyordu. Böylece düşümde hastanın yerine onun arkadaşını geçirmiştim. Bu kez onun da benden belirtilerini gidermemi istemesi düşüncesiyle sık sık oynadığımı anımsadım. Ancak ken-

di kendime bunu pek olası bulmuyordum çünkü o hanım çok çekingen bir yapıdaydı. Düşte göründüğü gibi *direngendi.* Bir başka neden de *onun için bunu yapmaya gerek olmamasıydı:* Kendini dışarıdan hiçbir yardım almaksızın sorunuyla başa çıkacak kadar güçlü gösteriyordu. Hâlâ ne Irma'ya ne de arkadaşına bağlayamadığım birkaç nokta kalmıştı: *Solgun; şiş; takma dişler.* Takma dişler beni daha önce söz ettiğim dadıya götürdü; şu anda *kötü* dişlerle yetinme eğiliminde olduğumu hissediyordum. O zaman bu özelliklerin ima edebileceği başka bir kişi düşündüm. O kadın da benim hastalarımdan biri değildi, hasta olmasını da istemezdim çünkü benim yanımda utangaç olduğunu fark etmiştim ve uysal bir hasta olabileceğini sanmıyordum. Genellikle solgundu ve bir keresinde özellikle sağlığı iyiyken şiş görünmüştü.[17] Böylece hastam Irma'yı, sağaltıma direngen olabilecek, öteki iki kişiyle kıyaslıyordum. Irma'yı düşte arkadaşlarıyla değiştirmemin nedeni ne olabilirdi? Belki de onu değiştirmekten *hoşlanacak* olmam; ya arkadaşına daha sempati duyuyordum ya da onun zekâsına daha çok değer veriyordum. Irma bana aptal geliyordu çünkü çözümümü benimsememişti. Arkadaşı daha akıllı olabilirdi, yani daha çabuk teslim olabilirdi. O zaman *ağzını uygun biçimde açar* ve *bana Irma'dan daha çok şey söylerdi.*[18]

Boğazında gördüklerim: beyaz bir leke ve üzeri kabuklu helezon biçimi kemikler. Beyaz leke bana difteriyi anımsattı ve de Irma'nın arkadaşını, ama aynı zamanda da en büyük kızımın iki yıl önce geçirdiği ağır hastalığı ve o sıkıntılı günlerde çektiğim korkuyu. Helezon biçi-

---

[17] Hâlâ açıklanmamış bulunan *karın ağrıları* yakınması da bu üçüncü tipe doğru izlenebilir. Sözkonusu kişi, tabii benim kendi karımdı; karın ağrıları bana onun utangaçlığını fark ettiğim rastlantılardan birini anımsattı. Kendi kendime bu düşte ne karıma ne de Irma'ya çok da nazik davranmadığımı kabul etmeye zorlandım; ama her ikisini de iyi ve uysal hasta olma standardına göre değerlendirdiğim için böyle yaptığım düşünülmelidir.

[18] Düşün bu kesiminin yorumunun, tüm gizli anlamını izlemeye olanak verecek kadar, ileriye götürülmediğini duyumsadım. Eğer üç kadın arasında yaptığım kıyaslamayı izleyecek olsaydım bu beni konudan epey uzaklaştırmış olurdu. Her düşte yerli yerine oturtulamayan bir nokta vardır, deyim yerindeyse düşün bilinmeyenle teğet noktası olan bir göbek. [II. Cilt, Bölüm VII, A'ya bkz.]

mi kemiklerin üzerindeki kabuklar kendi sağlığımla ilgili bir endişeyi çağrıştırdı. O sırada burnumdaki rahatsız edici şişlikleri azaltmak için sık sık kokain kullanıyordum ve birkaç gün önce benim gibi yapan kadın hastalarımdan birinin burun mukozasında yaygın çürüme geliştiğini duymuştum. Kokain kullanımını ilk kez ben 1885'de[19] salık vermiştim ve bu öneri bana ağır suçlamalar yöneltilmesine yol açmıştı. İlacın yanlış kullanımı sevgili arkadaşlarımdan birinin ölümünü hızlandırmıştı. Bu 1895'den [düş tarihinden] önce olmuştu.

Hemen Dr. M.'yi çağırdım ve o muayeneyi yineledi. Bu, basitçe M.'nin bizim çevremizdeki konumunu belirtiyordu. Ama "*hemen*" özel bir açıklama gerektirmesi açısından yeterince çarpıcıydı. [II. Cilt, Bölüm VII, A'ya bkz.] Bu bana uygulamalarım sırasında olan trajik bir olayı anımsattı. Bir keresinde bir kadın hastada o sıralar zararsız sayılan bir ilacı (sulphonal) fazla miktarda almaya bağlı bir zehirlenme tablosu oluşmuştu ve ben yardım ve desteğini almak için alelacele deneyimli, yaşlı bir meslektaşıma başvurmuştum. Bu olayın aklımda yer ettiğini destekleyen bir başka ayrıntı da vardı. Zehiri yutan hastam en büyük kızımın adını taşıyordu. Bu, daha önce hiç aklıma gelmemişti ama şimdi sanki yazgının bir cezası gibi etkiliyordu beni. Bir kişinin ötekinin yerine geçmesi sanki başka bir anlamda da sürüyordu: O Mathilde'e karşılık bu Mathilde, göze göz, dişe diş. Sanki kendime karşı tıbbi vicdansızlığımın kanıtı olabilecek tüm rastlantıları topluyor gibiydim.

Dr. M. solgundu, sinekkaydı traş olmuştu ve topallayarak yürüyordu. Bu onun sağlıksız görünümünün sıklıkla arkadaşlarında kaygı yaratması açısından doğruydu. Diğer iki özellik yalnızca başka birine uygulanabilirdi. Yurtdışında yaşayan, traşlı ve eğer doğru anımsıyorsam düşteki M.'ye çok benzeyen ağabeyimi düşündüm. Birkaç gün önce kalçasındaki bir artrit nedeniyle topallayarak yürüdüğünü duymuştuk. İki tipi düşümde birbiri içine geçirmenin bir nedeni olsa gerekti. O zaman onların her birine karşı kötü huylu olmam için benzer bir neden anımsadım; son zamanlarda kendilerine yaptığım belli bir öneriyi her ikisi de geri çevirmişti.

---

[19] [Bu Freud'un kokain üzerine ilk makalesinin tarihi olan "1884" olacak. Freud'un kokainle ilişkili çalışmalarının tam bir derlemesi Ernest Jones'un Freud'un yaşamı kitabının birinci cildinin VI Bölüm'ünde bulunabilir. Oradan "sevgili arkadaş"ın Fleischl von Marxow (Bölüm VI, H'ye bkz.) olduğu görülüyor. Bu döneme ilişkin daha başka dolaylı anıştırmalar s. 219 v.s., 255, 265 ve II. Cilt, Bölüm VI, H'de görülecektir.]

Arkadaşım Otto şimdi hastanın yanında duruyordu ve arkadaşım Leopold onu muayene ediyor ve solda altta mat bir bölge olduğunu söylüyordu. Arkadaşım Leopold de bir hekimdi ve Otto'nun akrabasıydı. Aynı tıp dalında uzman oldukları için birbirleriyle yarışma içinde olmaları yazgılarıydı ve sürekli aralarında kayıslama yapılırdı. Bir çocuk hastanesinin[20] nöroloji polikliniğinden sorumluydum ve her ikisi de yıllarca bana asistanlık yapmışlardı. Düşte sunulana benzer sahneler orada sık olarak ortaya çıkardı. Ben Otto ile bir hastanın tanısını tartışırken Leopold çocuğu bir kez daha muayene ediyor olurdu ve bizim kararımıza beklenmedik bir katkı getirirdi. Karakterlerinin farkı Kâhya Bräsig ile *arkadaşı* Karl'ın[21] arasındaki fark gibiydi: biri çabukluğuyla öne çıkardı oysa diğeri yavaş ama emindi. Eğer düşte Otto'yu uyanık Leopold'le karşılaştırdıysam bunu kesinlikle ikincisinin lehine yapmıştım. Kıyaslama itaatsiz hastam Irma ile ondan daha zeki bulduğum arkadaşı arasında yaptığım kıyaslamaya benziyordu. Şimdi düşteki düşünce zincirinin dallandığı çizgilerden bir diğerini algılıyordum: Hasta çocuktan çocuk hastanesine uzanan bir çizgi. — *Solda aşağıda mat bir bölge* bana tüm ayrıntılarıyla Leopold'ün dikkatliliği ile beni sarstığı belli bir hastaya uyuyor gibi gelmekteydi. Ben de metastaz doğasında bir şeylerden kuşkulanıyordum ancak bu da Irma'nın yerine görmeyi istemiş olabileceğim hastaya bir gönderme olabilirdi. Değerlendirebildiğim kadarı ile, kadın, bir tüberküloz taklidi üretmişti.

Sol omuzda derinin bir kesimi iltihaplıydı. Hemen bunun gece geç saatlere dek oturduğumda şaşmaz biçimde fark ettiğim kendi omuzumdaki romatizma olduğunu gördüm. Dahası düşteki sözler de son derece çift anlamlıydı: "*Tıpkı onun gibi ben de fark ettim...*" yani kendi bedenimde fark ettim. Ayrıca alışılmadık söyleyişle de etkilenmiştim: "bir deri kesimi iltihaplanmıştı." Biz "sol arkada iltihaplanma" deme alışkanlığındaydık ve bu akciğerde bir şey olduğu anlamınaydı. Böylece bir kez daha tüberküloz.

---

[20] [Viyana'da Kassowitz Enstitüsü.]

[21] [Fritz Reuter tarafından Mecklenburg ağzıyla yazılmış (1862-4) ve bir zamanlar ün kazanmış bir romanın, *Ut mine Stromtid*'in iki kahramanı. *An old Story of my Farming Days* (Çiftlik Günlerimin Eski Bir Öyküsü) adlı İngilizce bir çevirisi vardır. (Londra, 1878).]

Giysilerine karşın. Bu her durumda yalnızca bir düzeltmeydi. Doğal olarak hastanede çocukları soyarak muayene ederdik; ve bu erişkin kadın hastalara uygulanması gereken muayene biçimine karşıttı. Ünlü bir klinikçinin hastalarını hiçbir zaman giysilerinin üzerinden muayene etmediğinin söylendiğini anımsadım. Daha fazla bir şey göremedim. Açıkçası bu noktada daha derine gitmeyi hiç arzu etmiyordum.

Dr. M. "Bu bir enfeksiyon ama önemi yok. Dizanteri eklenecek ve toksinler giderilecek" dedi. İlk anda bu bana saçma geldi. Ama yine de diğerleri gibi bu da dikkatle çözümlenmeliydi. Biraz daha yakından incelediğimde tümü de aynı olan birtakım anlamları var gibi geldi. Hastada keşfettiğim bölgesel difteri idi. Kızımın hastalığı zamanından diphtheritis ve diphtheria üzerine bir tartışmayı anımsadım. Bu ikincisi bölgesel difteriden kaynaklanan yaygın bir enfeksiyondu. Leopold bu açıdan bir metastaz odağı sayılması gereken mat bir alanın varlığına dikkati çekerek bu türden genel bir enfeksiyonun varlığını gösteriyordu. Bu metastazların aslında diphtheria'ya bağlı olmadığını düşünüyor gibiydim: daha çok pyaemia[22] düşünüyordum.

Önemi yok. Bu, bir teselli niyeti taşıyordu. Bağlam içindeki yeri şöyle görünüyordu. Düşün daha önceki kesiminin içeriği hastamın ağrılarının ağır bir organik hastalıktan ileri geldiği yolundaydı. Bu şekilde yalnızca kendi üzerimdeki bir suçlamayı kaldırmaya çalıştığımı duyumsuyordum. Ruhsal sağaltım difteri ağrılarının inat etmesinden sorumlu tutulamazdı. Yine de basitçe kendimi temize çıkarmak için Irma'da böyle ağır bir hastalık icat etmiş olmamda bir gariplik seziyordum. Çok acımasızca geliyordu. Bu yüzden sonunda her şeyin düzeleceğine ilişkin bir güvenceye gereksiniyordum ve bana öyle geliyor ki teselliyi tam da Dr. M.'nin ağzına yerleştirmek kötü bir seçim değildi. Ama o noktada düşe karşı üstün bir tutum takınmaktaydım ve bunun da açıklanması gerekirdi.

Ve de teselli neden bu denli anlamsızdı?

Dizanteri. Öldürücü maddenin barsaklardan atılabileceğine ilişkin birtakım uzak kuramsal kavramlar varmış gibi geliyor. Dr. M.'nin zorlama açıklamalar yapma ve beklenmedik patolojik bağlantılar kur-

---

22 [İltihabın kana karışması. —*ç.n.*]

madaki üretkenliğiyle eğlenmeye çalışıyor olabilir miydim? Dizanteriyle ilişkili olarak şimdi aklıma başka bir şey geldi. Birkaç ay önce başka hekimler tarafından "kötü beslenmenin eşlik ettiği kansızlık" olgusu olarak sağaltılmış, dışkılamada büyük sorunları olan genç bir erkek hastaya götürülmüştüm. Ona histeri tanısı koymuş ama benim ruhsağaltımımı denemeyi istememiş ve onu bir deniz yolculuğuna göndermiştim. Birkaç gün önce bana Mısır'dan üzücü bir mektup göndermişti; orada yeni bir nöbet geçirdiğini ve bir doktorun dizanteri tanısı koyduğunu yazıyordu. Tanının histeri tarafından kandırılmaya yatkın bilgisiz bir pratisyenin hatâsı olduğundan kuşkulanmıştım. Ama hastamı belki de histerik barsak bozukluğunun üzerine bazı organik hastalıklar kapabileceği bir duruma soktuğum için kendime kızmaktan da kendimi alamıyordum. Ayrıca [Almancada] "dizanteri" kulağa "difteri"ye —düşte ortaya çıkmayan kötüye işaret bir sözcük— oldukça yakın geliyordu.

Evet, diye düşündüm kendi kendime, teselli edici sonu bildiren "dizanteri eklenecek v.b." ile Dr. M.'yle eğleniyor olsam gerek: çünkü yıllar önce bizzat onun başka bir doktor hakkında gülünç bir öykü anlatmış olduğu gelmişti aklıma. Dr. M. o doktor tarafından ağır hasta birine konsültasyon için çağırılmış ve meslektaşının iyimserliği karşısında hastanın idrarında albumin olduğuna dikkati çekmek gerektiğini duymuştu. Ancak diğeri hiç umursamadan; "*önemi yok*" demişti "albumin hemen giderilecektir." Bu nedenle, düşün bu kesiminin, histeriye kayıtsız kalan hekimlerle alay edişi ifade ettiği konusunda artık hiçbir kuşkum kalmadı. Ve sanki bunu desteklemek için bir başka düşünce aklımdan geçti: "Dr. M. hastasındaki (Irma'nın arkadaşı) tüberkülozdan korkmaya yol açan belirtilerin aynı zamanda histerik bir temeli olduğunun farkında mı? Bu histeriyi saptadı mı? Yoksa onun tarafından kandırıldı mı?"

Ama başka bir arkadaşıma bu denli kötü davranmaya beni güdüleyen neydi? Çok basit bir şey. Dr. M. benim "çözümüm"ü tıpkı Irma gibi benimsemiyordu. Böylece bu düşte iki kişiden öç almış oluyordum: "Hâlâ ağrıların varsa bu senin hatân" sözleriyle Irma'dan ve ağzına yerleştirdiğim saçma teselli sözleriyle de Dr. M.'den.

Enfeksiyonun kaynağını da dosdoğru biliyorduk. Düşteki bu doğrudan bilgi de dikkate değer. Az önce onun hakkında hiçbir bilgimiz yoktu çünkü enfeksiyonu Leopold ortaya çıkarmıştı.

Kendini iyi hissetmediği bir sırada arkadaşım Otto ona bir iğne yapmıştı. Otto aslında bana Irma'nın ailesinin yanında kaldığı kısa süre içinde yakındaki bir otele kendini ansızın kötü hisseden birine iğne yapmak üzere çağrıldığını anlatmıştı. Bu iğneler bir kez daha bana kendini kokainle zehirleyen şanssız arkadaşımı anımsattı [bkz. s. 164 n.19]. Ona morfini keserken ilacı yalnızca ağızdan almasını öğütlemiştim ama o hemen kendisine kokain *iğnesi* yapmıştı.

Propil...Propils...Propionik asit preparatı. Bunu nasıl düşünmüş olabilirdim? Hastalık öyküsünü yazmadan ve düşü görmeden önceki akşam karım üzerinde "Ananas"[23] sözcüğü görünen ve arkadaşımız Otto'nun hediyesi olan bir şişe likör açmıştı. Otto her fırsatta hediye verme alışkanlığındadır. Kendi kendime, günün birinde onu bu alışkanlıktan kurtaracak bir eş bulmasını umuyorum diye düşünmüştüm.[24] Bu likör öyle bir havagazı kokuyordu ki elimi bile sürmedim. Karım şişeyi hizmetçilere vermeyi önerdi ama ben "daha da bir incelikle" öneriyi reddettim, daha insanca bir ruhla *onları* zehirlemeye gerek olmadığını da ekledim. Havagazı kokusu (amil...) apaçık biçimde aklımdaki tüm dizinin (propil. metil v.b.) anısını harekete geçirmişti ve düşteki propil preparatından bu sorumluydu. Süreçte bir yerinegeçme yaptığım doğru: amil kokladıktan sonra düşümde propil görmüştüm. Bu türden yerdeğiştirmeler organik kimyada belki de yasaldır.

Trimetilamin. Bu maddenin formülünü düşümde görmem belleğim açısından büyük bir çabanın tanığıdır. Dahası, formül iri harflele yazılmıştı; sanki bağlamın bir kesiminin çok özel bir önemi olduğuna vurgu yapılmak isteniyordu. O zaman trimetilamin aracılığıyla dikkatimin yöneltilmesi istenen neydi? Yıllar boyunca tüm yazdıklarımı, tıpkı benim onunkileri olduğu gibi, oluşumları sırasında tanımış olan

---

[23] "Ananas" sözcüğünün sesinin hastam Irma'nın soyadına belirgin bir biçimde benzediğini eklemem gerekir.

[24] [*1909'da eklenen ama 1925 ve sonrasında kaldırılan dipnot:*] Bu açıdan düş kehanete dönüşmedi. Ama bir başka açıdan dönüştü. Çünkü hastamın "çözümlenmeyen" ve suçlanmayayım diye çok kaygılandığım mide ağrılarının safra kesesi taşlarının neden olduğu bir hastalığın öncüleri olduğu ortaya çıktı.

bir başka arkadaşımla bir görüşmemdi.[25] O sırada cinsel süreçlerin kimyası konusunda bazı düşüncelerini bana ifşa etmiş ve söylediği diğer şeyler yanında cinsel metabolizmanın ürünlerinden birinin trimetilamin olduğuna inandığından söz etmişti. Böylece bu madde beni cinselliğe, iyileştirme amacında olduğum sinir hastalıklarının kökeninde en büyük önemi taşıdığını varsaydığım etmene yöneltti. Hastam Irma genç bir duldu, eğer sağaltımımın başarısızlığına bir mazeret bulmam gerekirse sığınabileceklerimin en iyisi, arkadaşlarının, değişmesinden çok mutlu olacakları bu dulluktu. Kendi kendime böyle bir düş ne garip biçimde birara'ya getiriliyor diye düşündüm. Düşte Irma'nın yerine hastam olan öteki kadın da genç bir duldu.

Trimetilamin formülünün düşte neden bu denli belirgin olduğunu tahmin etmeye başadım. Pek çok önemli konu bu tek sözcükte birleşiyordu. Trimetilamin yalnızca cinsellikte son derece güçlü bir etmeni değil, ne zaman görüşlerimde kendimi yalnız hissetsem benimle görüş birliği içinde olmasını doyumla anımsadığım bir kişiyi de ima ediyordu. Kuşkusuz yaşamımda bu denli önemli bir yeri olan bu arkadaş bu düşünce dizisinin bir başka yerinde de ortaya çıkmalıydı. Evet. Burun ve onun ek boşluklarının hastalıklarında özel bilgisi olduğu ve helezon biçimi kemiklerle (Irma'nın boğazındaki üç kıvrımlı yapı) dişi cinsel organları arasında çok dikkate değer ilişkilere bilimsel ilgiyi çektiği için mide ağrılarının burundan ileri gelip gelmediğini anlamak için Irma'yı ona muayene ettirmiştim. Ama kendisinin de iltihaplı bir riniti [burun iltihabı —*ç.n.*] vardı ve bu da bana kaygı vermişti ve kuşkusuz düşteki metastazlarla bağlantılı olarak silik biçimde aklıma gelen pyaemia'da buna bir ima vardı.[26]

Bu tür enjeksiyonlar bu kadar düşüncesizce yapılmamalıydı. Burada doğrudan doğruya arkadaşım Otto'ya bir düşüncesizlik suçlaması yapılıyordu. O akşamüstü, sözleri ve görünümü bana karşıtmış gibi geldiği sırada bu tür bir şeyler düşündüğümü anımsıyor gibiydim.

---

[25] [Bu Berlin'li biyolog ve burun-boğaz uzmanı ve bu kitabın basılmasından hemen önceki yıllarda Freud üzerinde çok etkili olan ve kitapta (bir kural olarak adsız da olsa) sık sık ortaya çıkan Wilhelm Fliess'di.]

[26] [Düşün bu kesiminin çözümlemesi aşağıda (II. Cilt, Bölüm VI, A.) daha ileri bir biçimde değerlendirilmiştir.]

Şuna benzer bir şeydi: "Düşünceleri ne kolay etkileniyor!" — Bunun ötesinde düşteki bu cümle bana bir kez daha kokain enjeksiyonlarına o denli aceleyle başvurmuş olan ölü arkadaşımı anımsattı. Söylemiş olduğum gibi ilacın enjeksiyon biçiminde verilmesini hiçbir zaman salık vermemiştim. Otto'yu kimyasal maddeleri düşüncesizce kullanmakla suçlarken aynı suçlamayı kendime karşı yapmama neden olan şanssız Mathilde öyküsüne de bir kez daha değinmiş oluyordum. Burada açık olarak vicdanlılığımın örneklerini toplamaktaydım ama tersini de.

Ve herhalde enjektör de temiz değildi. Bu da Otto'ya yönelik bir başka suçlama ama başka bir kaynaktan türemiş bir suçlama. Bir gün önce sekseniki yaşında ve günde iki kez morfin enjeksiyonu vermek zorunda kaldığım yaşlı bir hanımın oğluna rastlamıştım.[27] O sırada hanım köydeydi ve oğlu bana kadının flebiti olduğunu söyledi. Hemen kirli bir enjektörün neden olduğu bir iltihaplanmayı düşündüm. İki yıldır tek bir iltihaplanmaya neden olmamış olmakla övünüyordum; enjektörün temiz olduğundan emin olmak için sürekli uğraşırdım. Kısaca vicdanlıydım. Flebit beni tekrar gebeliklerinden biri sırasında tromboz geçiren karıma götürdü ve şimdi karımı, Irma'yı ve ölü Mathilde'yi içine alan üç benzer durum belleğimde canlanmıştı. Bu durumların benzerliği apaçık bir biçimde benim düşte bu üç kişiyi birbiri yerine geçirmeme olanak vermişti.

Şimdi düşün yorumunu tamamlamıştım.[28] Bunu gerçekleştirirken düşün içeriği ile onların arkasında gizlenen düşünceler arasındaki kıyaslamanın kışkırttığı tüm düşünceleri yakalamakta güçlük çekmiştim. Ve aynı zamanda da düşün "anlamı" bana malum olmuştu. Düşün etkili kıldığı ve bu düşü görmemin güdüsü olabilecek şeyi fark etmiştim. Düş, bir önceki akşamın olayları (Otto'nun verdiği haberler ve benim hastalık öyküsünü yazışım) tarafından içimde başlatılan belirli istekleri doyurmuştu. Düşün vardığı sonuç, deyim yerin-

---

[27] [Bu yaşlı hanım Freud'un bu dönemdeki yazılarında sıklıkla ortaya çıkar. Aşağıya s. 288'e ve *Günlük Yaşamın Psikopatolojisi*'nin (1901*b*) VIII. (*b* ve *g*) ve XII (*Cb*) Bölümlerine bkz. *P.F.L.* 5, 218, 232 ve 319.]

[28] [*1909'da eklenen dipnot:*] Yine de yorum süreci sırasında aklıma gelen her şeyi bildirmemiş olmam anlayışla karşılanmalıdır.

deyse, Irma'nın ağrılarının ısrar etmesinden benim değil Otto'nun sorumlu olduğuydu. Otto aslında Irma'nın tam olmayan sağaltımı hakkındaki sözleriyle beni üzmüştü ve düş, suçu ona atarak revanşı almamı sağlamıştı. Düş, Irma'nın durumunun başka etmenlere (bir dizi neden üretmişti) bağlı olduğunu göstererek beni sorumluluktan kurtarıyordu. Özel bir olaylar dizisini, olmalarını isteyeceğim biçimde sunmuştu. *Böylece içeriği bir isteğin doyurulması ve güdüsü de bir istekti.*

Böylece pek çok şey gözler önüne serilmiş oldu. Ama düşün ayrıntılarının çoğu da istek doyurma açısından benim için anlam kazandı. Yalnızca Otto'yu tıbbi sağaltımında (iğne yapmak) çok aceleci davranıyor gösterip bana karşı çıkmakta aceleci davranmasının öcünü almakla kalmamış bana havagazı kokan bir likör vermesinin acısını da çıkarmıştım. Ve düşte iki yakınmayı birleştiren bir anlatım bulmuştum: enjeksiyon bir propil preparatıydı. Bu beni doyurmadı ve öç almayı, onu, en güvenilir rakibiyle karşı karşıya getirerek sürdürdüm. Şöyle diyor gibiydim: "*Onu senden* daha çok beğeniyorum." Ama Otto benim gazabıma uğrayan tek kişi değildi. Benim itaatsiz hastamdan da, onu, daha akıllı ve daha az direngen biriyle değiştirerek öç aldım. Dr. M.'nin de karşı çıkışının sonuçlarından kaçmasına izin vermedim ve açık bir imayla onun konunun cahili olduğunu gösterdim. ("*Dizanteri eklenecek* v.b.") Aslında ondan daha fazla bilgili bir başkasına (bana trimetilamini anlatmış olan arkadaşıma) çekiliyordum; tıpkı Irma'dan arkadaşına, Otto'dan Leopold'e döndüğüm gibi. "Götürün bu insanları! Onların yerine benim seçtiğim üçünü verin! O zaman bu haksız sitemlerden kurtulacağım!" Sitemlerin yersizliği benim için düşte en ince biçimde kanıtlanmıştı. Irma'nın ağrıları yüzünden *ben* ayıplanmıyordum çünkü benim çözümümü benimsediği için onun ayıplanması gerekiyordu. Irma'nın ağrılarıyla *ben* ilgilenmiyordum çünkü onlar organik doğadaydı ve ruhsal sağaltımla iyileşemezlerdi. Irma'nın ağrıları dulluğuyla pekâlâ açıklanabilirdi (trimetilamin) ki bunu *ben* değiştiremezdim. Irma'nın ağrılarına, ona uygun olmayan bir ilâcı dikkatsizce enjekte eden Otto neden olmuştu — *ben* böyle bir şeyi asla yapmış olamazdım. Irma'nın ağrıları benim yaşlı hanımın flebiti gibi kirli bir iğneyle yapılan bir enjeksiyonun sonucuydu oysa *ben* hiçbir zaman enjeksiyonlarımla herhangi

bir zarar vermezdim. Irma'nın ağrılarının bu açıklamalarının (ki beni suçlanmaktan kurtarmada birleşiyorlardı) birbiriyle uyumlu olmadığını, aslında birbirini dıştaladığını ayrımsadım. Tüm savunma —çünkü düş bundan başka bir şey için değildi— ödünç aldığı çaydanlığı harap bir durumda geri verdiği için komşusu tarafından mahkemeye verilen adamın yaptığı savunmayı anımsatıyordu. Davalı önce çaydanlığı sağlam olarak geri verdiğini; ikinci olarak çaydanlığın ödünç aldığında da delik olduğunu ve üçüncü olarak da komşusundan hiçbir zaman çaydanlık almadığını öne sürmüştü. Bu kadarı da fazla: eğer bu üç savunmadan yalnızca bir tanesi geçerli sayılsaydı adam suçsuz bulunacaktı.

Düşte, Irma'nın hastalığından suçsuz bulunmamla bu denli açık olarak ilişkili olmayan başka temalar da rol oynamıştı: kızımın ve onunla aynı adı taşıyan hastamın hastalıkları, kokainin zararlı etkileri, Mısır'a yolculuk yapan hastamın rahatsızlığı, karımın, ağabeyimin ve Dr. M.'nin sağlıkları konusundaki endişem, kendi fiziksel rahatsızlıklarım, iltihaplı rinitten acı çeken ve düşte bulunmayan arkadaşım konusundaki sıkıntım. Ama tüm bunları gözönüne aldığımda hepsi tek bir düşünce grubu altında toplanabiliyor ve deyim yerindeyse "kendimin ve başka insanların sağlığına ilgi — mesleki vicdanlılık" başlığı altına sokulabiliyodu. Otto bana Irma'nın durumu hakkında haberleri getirdiğinde edinmiş olduğum belirsiz, hoş olmayan izlenimi aklıma yerleştirmiştim. Düşte yer alan düşünceler grubu geriye dönük olarak bu gelip geçici izlenimi söze dökmeme olanak vermişti. Sanki bana şöyle demişti: "Tıbbi görevlerini yeterince ciddiye almıyorsun. Vicdanlı değilsin; üstüne aldığını yerine getirmiyorsun." Bunun üzerine sanki bu düşünceler grubu ne kadar çok vicdanlı olduğumu, akrabalarımın, arkadaşlarımın ve hastalarımın sağlığıyla ne denli ilgilendiğimi kanıtlayabileyim diye kendilerini benim buyruğuma vermişler gibiydi. Şurası belirtilmeye değer ki bu malzemede benim savunmamdan çok Otto'nun suçlamasını destekleyen bazı uygun olmayan anılar da vardı. Malzemenin tam olmadığı söylenebilirdi; ama yine de düşün altında yatan bu daha yaygın düşünce grubu ile Irma'nın hastalığı konusunda masum olma arzusunu ortaya koyan en dar düş konusu arasında şaşmaz bir bağlantı bulunmaktaydı.

Bu düşün anlatımını tümüyle ortaya koymuşum ya da onun yoru-

munda hiçbir boşluk yokmuş gibi yapacak değilim. Ona çok daha fazla zaman harcayabilir, ondan daha çok bilgi üretebilir ve yarattığı yeni sorunları tartışabilirdim. Hangi noktalardan daha ileri düşünce dizilerinin izlenebileceğini ben biliyorum. Ancak tüm kendi düşlerimle ilgili olarak ortaya çıkan sakıncalar beni yorum çalışmamı sürdürmekten alıkoyuyor. Eğer herhangi bir kişi benim çekinmeme karşı sabırsızca ayıplama yöneltme eğilimi taşıyacak olursa, ona, denemeyi benden daha açık yürekli olarak yapmasını öğütlerim. Şu an için bu bir parça yeni bilgiyi elde etmeyi başarmaktan doyum buldum. Burada, gösterdiğim düş yorumu yöntemini benimseyecek olursak, düşlerin gerçekten bir anlamı olduğunu ve otoritelerin öne sürdüğü gibi beynin kısmi bir etkinliğinin ifadesi olmaktan çok uzak olduklarını bulacağız. *Yorumlama işi tamamlandığında, bir düşün, bir isteğin doyurulması olduğunu göreceğiz.*[29]

---

[29] [12 Haziran 1900'de Fliess'e yazdığı bir mektupta (Freud, 1950*a* 137. Mektup) Freud, Bellevue'ye, bu düşü gördüğü eve daha sonra yaptığı bir ziyareti anlatır. "Düşünebiliyor musun?" diye yazar "günün birinde bu eve mermer bir plaket yerleştirilecek ve üzerine şunlar yazılacak:

24 Temmuz 1895'de
Bu Evde
Düşlerin Gizi
Dr. Sigm. Freud
tarafından
Ortaya Çıkarılmıştı.

O sırada buna pek az umut vardı."]

III. BÖLÜM

BİR DÜŞ BİR İSTEĞİN DOYURULMASIDIR

Dar bir geçitten geçip yolun ikiye ayrıldığı ve her iki yönün de apaçık göründüğü yüksek bir düzlüğe geldiğimizde bir an için durabilir ve ilk adımı önce hangi yöne atacağımızı düşünebiliriz.[1] Bizim durumumuz da böyle, bir düşün ilk yorumunun üstesinden gelmiş bulunuyouz. Kendimizi ani bir keşfin parlak günışığında buluyoruz. Düşler, bir müzik aygıtından, onu çalanın parmakları yerine dış bir gücün çarpması sonucu çıkan düzensiz seslere benzetilmemelidir [bkz. s. 129]; anlamsız değildirler, saçma değildirler; onlar düşünce depomuzun bir kesimi uyurken bir başka kesiminin uyanmaya başladığını göstermezler. Tersine, geçerliliği olan ruhsal görüngülerdir — isteklerin doyurulması; anlamlı uyanıklık zihinsel eylemlerinin zinciri içine yerleştirilebilirler; aklın hayli karmaşık bir etkinliği ile biçimlenirler.

Ama bu buluşa sevinmeye başladığımız anda bir soru yağmurunun hücumuna uğruyoruz. Düş yorumunun bize anlattığı gibi eğer bir düş bir isteğin doyurulmasını temsil ediyorsa bu istek doyurulması-

---

[1] [6 Ağustos 1899'da (Freud, 1950*a*, 114. Mektup) Fliess'e yazdığı bir mektupta Freud bu kitabın açılış bölümlerini aşağıdaki gibi betimliyor: "Her şey imgesel bir yürüyüş modeli içinde planlandı. Önce hiçbir açık görüş bulunmayan ve kolayca yoldan sapılabilecek, ağaçları göremeyen otoritelerin karanlık ormanı var. Sonra okurlarımı içinden geçirdiğim mağaramsı geçit —gariplikleri, ayrıntıları, boşboğazlıkları ve kötü esprileri ile benim örnek düşüm— geliyor; sonra da ansızın yüksek düzlük, ilerisi açık yol ve soru: 'Hangi yoldan gitmek istersiniz?' "]

nın ifade edildiği garip ve şaşırtıcı biçimin kökeni nedir? Uyandığımızda anımsadığımız görünen düşe dönüşmeden önce düş düşünceleri hangi değişimlerden geçmişlerdir? Bu değişim nasıl olmaktadır? Düşe dönüştürülen malzemenin kaynağı nedir? Düş düşüncelerinde gözlemlenebilen pek çok garipliğin —örneğin karşılıklı olarak birbirleriyle zıtlaşabilmeleri (s. 172'deki ödünç alınan çaydanlık örneğine bkz.) gibi— kaynağı nedir? Bir düş bizim içsel ruhsal süreçlerimize ilişkin yeni bir şey söyleyebilir mi? İçeriği, gün boyu benimsediğimiz görüşleri doğrulayabilir mi?

Ben şu an için tüm bu soruları bir yana bırakmamızı ve tek bir yönde yolumuza biraz daha devam etmemizi öneriyorum. Bir düşün doyurulmuş bir isteği temsil edebildiğini öğrendik. İlgileneceğimiz ilk nokta bunun düşlerin evrensel bir niteliği mi yoksa çözümlediğimiz ilk düşün (Irma'nın enjeksiyonu düşü) içeriği mi olduğunu soruşturmak olmalıdır. Çünkü her düşün bir anlamı ve ruhsal değeri olduğunu görmeye hazır da olsak bu anlamın her düş için aynı olmama olasılığı açık kalmalıdır. Bizim ilk düşümüz bir isteğin doyurulması idi; bir ikincisinin bir korkuyu doyurduğu ortaya çıkabilir; bir üçüncüsü bir düşünme olabilir; bir dördüncüsü ise yalnızca bir anıyı yeniden üretebilir. Biz bu istek düşünden başka istek düşleri de bulabilecek miyiz? Yoksa bulduklarımızın tümü de istek düşleri mi olacak?

Düşlerin sıklıkla arzuların doyurulmasına kılık değiştirtmeden kendilerini ortaya koyduklarını kanıtlamak çok kolay; o kadar ki düşlerin dilinin bu kadar uzun süre anlaşılmamış olması şaşırtıcı gelebilir. Örneğin kendimde —deyim yerindeyse deneysel olarak— istediğim kadar sık üretebileceğim bir düş var. Eğer akşam ançuez, ya da zeytin veya başka çok tuzlu bir yiyecek yemişsem gece beni uyandıran bir susama duygusu yaşarım. Ama uyanmadan önce bir düş görürüm ve bunun içeriği her zaman aynıdır, yani, su içerim. Büyük yudumlar halinde suyu yuttuğumu görürüm ve bu suyun tadı insan susuzluktan yandığı sırada yerini hiçbir şeyin tutamayacağı serin bir suyun harika tadıdır. Sonra uyanırım ve gerçek bir içki içmek zorunda kalırım. Bu basit düş, uyandıktan sonra ayırdına vardığım, susamamdan ileri gelmiştir. Susama bir içme isteği doğurur düş de bana bu isteğin doyurulduğunu gösterir. Bunu yapmakla kolayca sezilebilecek

bir işlevi yerine getirir. Ben iyi bir uyuyucuyumdur ve herhangi bir fiziksel gereksinim nedeniyle uyanma alışkanlığım yoktur. Eğer susamamı *düşümde* su *içtiğimi* görerek dindirebilsem onu gidermek için uyanmam gerekmez. O zaman bu bir rahatlama düşüdür. Düş görme, yaşamın başka kesimlerinde sıklıkla olduğu gibi eylemin yerini almıştır. Ne şanssızlık ki susamamı dindirmek için suya olan gereksinimim, düşte, arkadaşım Otto ve Dr. M.'den öç almaya susuzluğumla aynı biçimde doyurulmaz; ama her iki örnekte de iyi niyet vardır. Çok geçmeden bu düşüm bazı değişimler gösterdi. Uyumadan önce de susamıştım ve yatağımın başucundaki masada duran bir bardak suyu yuvarladım. Gece birkaç saat sonra yeni bir susama nöbeti geçirdim ve bunun bazı uygunsuz sonuçları oldu. Kendime biraz su sağlamak için kalkmam ve karımın yatağının yanındaki masaya ulaşmam gerekiyordu. Bu nedenle karımın bana bir vazodan su verdiği bir düş gördüm; bu vazo bir İtalya gezisine giderken geri götürdüğüm ölü küllerini saklamak için yapılmış bir Etrüsk kâsesiydi ve o zamandan beri ortada yoktu. Ama içindeki su öyle tuzluydu ki (doğal olarak kâsenin içindeki küller yüzünden) uyandım. Bu düşte her şeyin ne denli uygun bir biçimde düzenlendiği görülmektedir. Tek amacı bir isteği doyurmak olduğundan tümüyle bencilce olabilmektedir. Huzur ve rahata düşkünlük gerçekten başkalarını düşünmekle bağdaşmaz. Ölü külü kâsesinin ortaya çıkışı bir başka istek doyurmadır. Bu vazonun artık benim malım olmaması —tıpkı karımın masasındaki su bardağına ulaşamayışım gibi— yüzünden üzgünüm. Külleriyle vazo da şimdi daha artmış ve beni uyandıracağı kesin olan ağzımdaki tuzlu tada uyuyordu.[2]

---

[2] Weygandt (1893, 41) susama düşlerinden haberdardı, çünkü şöyle yazıyor: "susama duyumu başka herhangi bir duyuma göre çok daha kesin olarak algılanır ve her zaman dindirildiği yolunda bir düşünceye yol açar. Düşte susamanın dindirilmesinin temsil biçimleri değişiktir ve özel biçimini yakın geçmişteki bazı anılardan türetir. Bu olguların bir başka genel özelliği susamanın dindirildiği düşüncesinin hemen ardından imgesel canlandırıcının yarattığı küçük etkinin düş kırıklığının gelmesidir." Ancak Weygandt düşün bir uyarana bu tepkisinin evrensel olarak yaygın bir tepki olduğunu görmezden gelmiştir. Gece susayan başka insanlar bir düş görmeden uyanabilirler ama bu benim deneyimime zıt değildir. Yalnızca onların benden daha kötü uyuyucu olduklarını gösterir. [*1914'de eklenen:*] Bu bağlamda Isaiah xxix,8 ile karşılaştırın: "Aç bir adam düş görse, düşünde yemek yer ama uyanır ve ruhu boştur; ya da susamış bir adam düş görse düşünde su içer ama uyanır ve halsizdir ve ruhu iştahlıdır."

Böyle rahatlama düşleri benim gençliğimde pek sıktı. Kendimi bildim bileli ne zaman geç saatlere dek çalışsam erken kalkmam da o denli güç olurdu. O zaman yataktan kalktığım ve lavabonun önünde ayakta durduğum biçiminde bir düş görürdüm; bir süre sonra aslında hâlâ yatakta olduğumu kendimden artık gizleyemez ama bu arada birazcık daha uyumuş olurdum. Özellikle eğlenceli ve ince bir biçim içinde ifade edilmiş bu tür bir tembellik düşü benim uyku düşkünlüğümü paylaşıyor gibi görünen genç bir meslektaşım tarafından bana bildirilmişti. Kendisini her sabah zamanında uyandırması konusunda çok sıkı tembihlenmiş olmasına karşın, kaldığı hastane yakınlarındaki pansiyonun sahibesinin bunu gerçekleştirebilmesi hiç de kolay olmuyormuş. Bir sabah uyku garip bir biçimde tatlı gelmiş. Ev sahibesi kapıdan seslenmiş: "Uyanın Herr Pepi! Hastaneye gitme zamanı!" Buna yanıt olarak o, hastanenin bir odasındaki yatakta yattığını görmüş ve yatağın üstünde, üzerinde: "Pepi H. tıp öğrencisi, yaş 22" yazılı bir kart varmış. Düş görmekteyken kendi kendine "Zaten hastanede olduğuma göre oraya gitmeme gerek yok" demiş ve öte yana dönüp uyumaya devam etmiş. Bu yolla düşünün güdüsünü de açık olarak itiraf etmiş oluyordu.

İşte uyaranın, etkisini bir kez daha gerçek uyku sırasında gösterdiği bir başka düş. Çenesinden bir ameliyat geçirmek zorunda kalan ve ameliyatı kötü geçen kadın hastalarımdan birine doktorları yüzünün bir yanına gece gündüz soğutucu aygıt takmasını söylemişlerdi. Ama uyur uyumaz onu çıkarıp atıyordu. Bir gün bir kez daha aygıtı çıkarıp attıktan sonra benden onunla bu konuda ciddi biçimde konuşmamı istediler. "Bu kez gerçekten elimden birşey gelmiyor" diye yanıtladı. "Gece gördüğüm bir düş yüzünden oldu. Düşümde operada bir locadaydım ve temsilden çok hoşlanıyordum. Ama Herr Karl Meyer revirdeydi ve acı acı çenesindeki ağrıdan yakınıyordu. O zaman kendi kendime hiç ağrım olmadığına göre aygıta gereksinimim olmadığını söyledim ve onu fırlattım." Bu zavallı acı çekenin düşü, kötü durumlarda insanların dilinden düşmeyen bir deyimin neredeyse somut bir temsili gibidir: "Aslında daha iyisini yapabilirdim." Düş bu daha iyisinin bir resmini veriyor. Düş görenin ağrılarını naklettiği Herr Karl Meyer anımsayabildiği tanışları arasında en ilgisiz bir gençti.

İstek doyurma aynı derecede kolaylıkla normal insanlardan derle-

diğim bazı başka düşlerde de araştırılabilir. Düş kuramını bilen ve onu karısına anlatmış olan bir arkadaşım bir gün bana: "Karım sana dün düşünde âdet gördüğünü söylememi istedi. Bunun ne anlama geldiğini sen tahmin edebilirsin." Gerçekten tahmin ettim. Bu genç evli hanımın düşünde âdet gördüğünü görmesi âdetinin geciktiği anlamına geliyordu. Anneliğin yükü omuzlarına binmeden önce biraz daha özgürlüğünün tadını çıkartmaktan hoşnut olacağına inanabiliyordum. İlk gebeliğini haber vermenin ince bir yoluydu bu. Bir başka arkadaşım kısa süre önce karısının düşünde giysisinin önünde bir süt lekesi gördüğünü yazmıştı. Bu da bir gebelik bildirimiydi ama ilk gebelik değil. Genç anne ikinci çocuğuna vermek için ilkinden daha çok sütü olsun istiyordu.

Genç bir hanım bulaşıcı bir hastalık geçiren çocuğuna bakarken haftalarca sosyeteden uzak kalmıştı. Çocuk iyileştikten sonra kadın düşünde kendini bir partide gördü ve davetliler arasında Alphonse Daudet, Paul Bourget ve Marcel Prévost'ya rastladı; üçü de kendisine çok nazik davranıyor ve onu çok eğlendiriyorlardı. Tüm yazarlar, resmini görmediği Marcel Prévost dışında, portrelerine benziyorlardı; Prévost ise... bir gün önce hasta odasını dezenfekte eden ve uzun zamandan beri hanımın ilk ziyaretçisi olan memura benziyordu. Böylece düşün tam bir çevirisi yapılabilir gibi geliyor: "Bu bitmez tükenmez hastabakıcılıktan daha eğlenceli bir şeyler yapmanın zamanıdır."

Yalnızca isteklerin doyurulması olarak anlaşılabilen ve anlamlarını kılık değiştirmeden yüzlerinde taşıyan düşlerin çok sık rastlanan ve çok değişik koşullarda bulunabileceğini göstermek için herhalde bu örnekler yeterlidir. Sıklıkla bunlar kısa ve basit düşler olup çoğunlukla otoritelerin dikkatini çekmiş olan karmaşık ve zengin kompozisyonlara hoş bir karşıtlık oluştururlar. Yine de bu basit düşler üzerinde bir süre durmamıza değer. En basit düş türlerini *çocuklarda* bulmayı bekleyebiliriz; çünkü onların ruhsal üretimlerinin erişkinlerinkinden daha az karmaşık olduğu konusunda hiç kuşku yoktur. Kanımca çocuk ruhbilimi, erişkin ruhbilimine, alt sınıftan hayvanların yapı ya da gelişimlerini incelemenin daha yüksek sınıftan hayvanların yapılarının araştırılmasına yaptığı katkının aynısını yapmaya yazgılıdır. Çocuk ruhbilimini bu amaçla kullanmak için bu güne dek pek az çaba harcanmıştır.

Küçük çocukların düşleri sıklıkla[3] istek doyurmalardır ve bu durumda[4] erişkinlerin düşlerine kıyasla pek de ilginç değildirler. Çözüm için hiç sorun yaratmazlar; ama öte yandan temel doğaları açısından düşlerin isteklerin doyurulmasını temsil ettiğini kanıtlamada son derece önemlidirler. Kendi çocuklarımın sağladıkları malzemelerden bu tür düşlerin birkaç örneğini derleme olanağı buldum.

İki düş için 1896 yazında Aussee'den güzel Hallstatt[5] köyüne yaptığımız bir geziye teşekkür borçluyum: düşlerden birini o sırada sekiz buçuk yaşında olan kızım, diğerini de beş yaş üç aylık olan oğlum görmüştü. Ön bilgi olarak, yazı, Aussee yakınında, hava iyi olduğu zaman Dachstein'ın harika görünümünü görebildiğimiz bir tepenin yamacında geçirdiğimizi belirtmem gerekir. Simony Hütte bir teleskopla kolayca görülebiliyordu. Çocuklar onu görebilmek için teleskopla birçok kez uğraştılar — ne denli başarılı olduklarını bilemem. Yola çıkmadan önce çocuklara Hallstatt'ın Dachstein'ın eteklerinde bulunduğunu söylemiştim. Hareket gününü dört gözle beklediler. Hallstatt'dan yukarıya Echerntal'e yürüdük ve bu yürüyüş durmadan değişen görüntüleriyle çocukların çok hoşuna gitti. Ancak bir tanesi, beş yaşındaki oğlan, giderek huysuzlaştı. Ne zaman yeni bir dağ görsek onun Dachstein olup olmadığını soruyordu, ben de "Hayır bu yalnızca etekteki tepelerden biri" demek zorunda kalıyordum. Soruyu defalarca sorduktan sonra tümüyle sessiz kaldı ve çağlayana doğru tırmanan patikalardan bizimle birlikte gelmeyi kesinkes reddetti. Yorulduğunu düşündüm. Ama ertesi sabah ışıl ışıl bir yüzle bana geldi ve: "Dün gece düşümde Simony Hütte'de olduğumuzu gördüm." dedi. O zaman onu anladım. Ben Dachstein'dan söz ettiğimde Hallstatt'a yolculuğumuz sırasında dağa tırmanacağımızı ve teleskop nedeniyle hakkında o kadar söz edilen kulübenin de yanına kadar ulaşacağımızı ummuştu. Ama etekteki tepeler ve çağlayanla kandırıldığını görünce düş kırıklığına uğramış ve hevesi kaçmıştı. Düş, bir gidermeydi. Ayrıntılarını keşfetmeye çalıştım ama yetersizdiler, söyledikleri: "Altı saat basamakları tırmanmak zorundaydınız"dan ibaretti.

---

[3] [Bu sözcük 1911'de eklenmiştir.]

[4] [1911'den önce "bu nedenle."]

[5] [Yukarı Avusturya'nın Salzkammergut yöresinde.]

Aynı gezi sekiz buçuk yaşındaki kızımın da isteklerini —bir düşte doyurulmak zorunda kalınan istekleri— harekete geçirmişti. Komşumuzun oniki yaşındaki oğlunu da bizimle birlikte Hallstatt'a götürmüştük. Tam gelişme çağındaydı ve genç hanımın duygularıyla ilgilendiği yolunda işaretler vardı. Ertesi sabah kız bana aşağıdaki düşü anlattı: "Ne güzel! Düşümde Emil'in aileden biri olduğunu, sizlere 'baba' ve 'Anne' dediğini ve öteki oğlanlar gibi bizimle birlikte büyük odada uyuduğunu gördüm. Sonra Anne geldi ve mavi ve yeşil kâğıtlara sarılmış bir avuç kocaman çukulatayı yataklarımızın altına attı." Belli ki düşleri anlama konusunda kalıtsal bir yetenekleri olmayan oğlan kardeşleri otoritelerin yolundan gitmiş ve düşün saçma olduğunu bildirmişlerdi. Kız ise hiç değilse düşün bir kesimini savunuyordu ve *hangi* kesimi olduğunu öğrenmek nevrozlar kuramına ışık tutmuştur. "Emil'in aileden olması kuşkusuz saçmaydı; ama çukulatalarla ilgili kesim değildi." Bu konuda kesinlikle karanlıktaydım ama kızın annesi durumu açıkladı. İstasyondan eve dönerlerken çocuklar aynı biçimde parlak metalik kâğıtlara sarılmış çukulatalar almaya alışkın oldukları bir çukulata makinasının önünde durmuşlar. Biraz almak istemişler ama anneleri haklı olarak o gün isteklerinin yeterince doyurulduğuna, bunun da düşlerinde doyurulmasına karar vermiş. Olayı ben görmemiştim. Ama kızımın bir yana attığı düş kesimi de ansızın aydınlandı. Bizim terbiyeli konuğumuzun yürürken çocuklara Baba ve Anneyi beklemelerini söylediğini işitmiştim. Küçük kızın düşü bu geçici akrabalığı kalıcı bir evlat edinmeye dönüştürmüştü. Duyguları, düşte temsil edilenin ve kendisiyle oğlan kardeşleri arasındaki ilişkiye dayananın dışında bir arkadaşlığı henüz algılayamıyordu. Kuşkusuz onu sorgulamadan çukulataların neden yatak altına atıldığını keşfetmek olanaksızdı.

Bir arkadaşım, bana oğlumunkine çok benzeyen bir düşü anlatmıştı. Düş gören sekiz yaşında bir kızdı. Babası birçok çocukla birlikte Rohrer Hütte'yi ziyaret etme düşüncesiyle Dornbach'a[6] doğru yola çıkmıştı. Ancak vakit geç olunca çocuklara düş kırıklıklarını bir başka kez giderme konusunda söz vererek geri dönmüştü. Eve dönerlerken Hameau'ya giden yolu gösteren yol işaretinin yanından geç-

[6] [Viyana'nın hemen dışındaki tepeler.]

mişlerdi. O zaman çocuklar Hameau'ya götürülmelerini istemişler ama bir kez daha aynı nedenle bir başka gün vaadiyle avunmak zorunda kalmışlardı. Ertesi sabah sekiz yaşındaki kız babasına gelmiş ve doygun bir tonda: "Baba" demişti "Dün gece düşümde bizimle Rohrer Hütte'ye ve Hameau'ya gittiğini gördüm." Sabırsızlık içinde babasının verdiği sözlerin yerine getirilmesini çabuklaştırmıştı.

İşte Aussee'deki görüntünün güzelliğinin o zamanlar üç yaş üç aylık olan diğer kızımda uyardığı aynı derecede doğrudan bir düş. Gölü ilk kez geçiyordu ve geçiş ona çok kısa gelmişti: karaya çıkma zamanı geldiğinde sandaldan inmek istememiş ve acı acı ağlamıştı. Ertesi sabah: "Dün gece gölün üstünden yürüdüm." dedi. Düşteki geçişinin daha doyurucu uzunlukta olmasını dileyelim.

En büyük oğlum, sekiz yaşındayken, hayallerinin gerçekleştiği düşler görürdü: Düşünde Aşil ile Diomede'nin sürücü olduğu bir savaş arabasına bindiğini görmüştü. Tahmin edilebileceği gibi, bir gün önce, ablasına verilmiş olan Yunan söylenceleri üzerine bir kitaptan etkilenmişti.

Eğer çocukların uykuda söyledikleri sözleri de düşler başlığı altına sokacak olursam bu noktada tüm koleksiyonumdaki en genç yaşta görülmüş düşlerden birini getirebilirim. En küçük kızım ondokuz aylıkken bir sabah bir kusma nöbeti geçirmiş ve bu yüzden tüm gün aç bırakılmıştı. O oruç gününden sonraki gece boyunca kızın heyecanla şöyle söylendiği duyuldu: "Anna Fyoyd, çiyekyey, yabani çiyekyey, omyet, muayyebi." O sıralar bir şeyin kendisinin olduğu düşüncesini ifade ederken kendi adını kullanma alışkanlığındaydı. Menü, onca arzulanan bir öğünü oluşturmak için bulunması gereken hemen her şeyi kapsıyordu. İki cins çileğin de bulunması evdeki sağlık düzenlemelerine karşı bir gösteriydi. Kuşkusuz gözlemlemiş olduğu o düzenlemeler, dadısının kızın rahatsızlığını çok fazla çilek yemiş olmasına bağlamasına dayanıyordu. Böylece düşünde o istenmeyen karara misilleme yapmış oluyordu.[7]

---

[7] Aynı başarıyı kısa süre sonra bu küçük kızın büyükannesi de —ikisinin yaşları toplamı yetmişi geçiyordu— bir düşünde gerçekleştirmişti. Böbrek hastalığına bağlı bir rahatsızlık nedeniyle tüm bir gün yemeksiz bırakılmıştı. Ertesi gece, kuşkusuz kendini yine genç kızlığının mutlu günlerinde hayal ederek, düşünde hem öğle hem de akşam yemeğine "davet edilmiş" ve her ikisinde de en iştah açıcı nefis yemekler sunulmuş.

Cinsel istekler açısından henüz masum olduğu için çocukluğun mutluluğu üzerine yüce düşüncelerimiz olmasına karşın öteki iki yaşamsal içgüdünün ne verimli bir düşkırıklığı ve özveri kaynağı olduğunu, bunun sonucunda da düş görmek için nasıl da bir uyaran olduğunu unutmamalıyız.[8] İşte bunun bir başka örneği. Yeğenim 22 aylıkken benim yaşgünümü kutlamak ve yılın o ayında henüz mevsimsiz bir sepet kirazı hediye etmekle görevlendirilmişti. Görevi güç buluyor gibiydi çünkü "Kiyazlay içinde" diye yineleyip duruyor ama hediyeyi bir türlü veremiyordu. Ancak bir giderme yolu buldu. Her sabah annesine düşünde "beyaz asker'i" —bir kez caddede hayranlıkla gözlediği beyaz pelerinli Muhafız Subayı— gördüğünü anlatırdı. Yaşgünü özverisinin ertesi günü kökeni ancak düşünde bulunabilecek olan keyifli haberlerle uyandı: "Hermann tüm kiyazlayı yemiş!"[9]

---

[8] [*1911'de eklenen dipnot:*] Çocukların zihinsel yaşamının daha yakından incelenmesi, bize, cinsel içgüdüsel güçlerin, bebeksi biçimde çocukların ruhsal etkinliğinde yeterince büyük ve çok uzun süredir gözardı edilmiş bir rol oynadığından emin olabileceğimizi öğretmiştir. Daha yakın bir inceleme ise büyüklerin geriye bakarak oluşturdukları biçimindeki çocukluk mutluluğu konusunda biraz kuşku duymamız için zemin sağlamıştır. Benim *Cinsellik Üzerine Üç Deneme*'me bkz. (1905*d*). — [Metinde yukarıdaki cümle birçok başka parçayla kesin uyuşmazlık içindedir (örn. s. 305 v.s.)]

[9] [*1911'de eklenen dipnot:*] Çocukların kısa sürede daha karmaşık ve daha az saydam düşler görmeye başladığını ve öte yandan erişkinlerin de belli koşullarda sıklıkla benzer biçimde basit, bebeksi nitelikte düşler gördüğünü belirtmek gerekir. Dört ya da beş yaşındaki çocukların düşlerinde ortaya çıkabilecek malzemenin zenginliği, benim "Beş Yaşında Bir Oğlan Çocuğunda Bir Fobinin Çözümlemesi"nde (1909*b*) ve Jung'da (1910*a*) örneklerle gösterilmiştir. — [*1914'de eklenen:*] Çocukların düşlerinin çözümsel yorumu için ayrıca von Hug-Hellmuth (1911 ve 1913), Putnam (1912) van Raalte (1912), Spielrein (1913) ve Tausk'a (1913) bakınız. Çocukların düşleri Bianchieri (1912), Busemann (1909 ve 1910) Doglia ve Bianchieri (1910-11) ve özellikle düşlerin istek doyurma eğilimine vurgu yapan Wiggam (1909) tarafından da bildirilmiştir. [*1911'de eklenen:*] Öte yandan, bebeksi tipte düşler, erişkinlerde, kendilerini olağandışı dış koşullarda bulduklarında özellikle sık olarak ortaya çıkıyor gibidir. Örneğin Otto Nordenskjöld (1904, I, 336 v.s.) Antarktika'da kışı geçirdikleri sırada ekibinin üyeleri hakkında şunları yazıyor: "En içsel düşüncelerimizin yönü hiçbir zaman, o günkü kadar canlı ve bol olmamış olan düşlerimizde açıkça görünüyordu. Başka zamanlar düş gören ama ertesi sabah bu imgelem dünyasındaki en son yaşantılarımızı değiş tokuş ederken nadiren anlatacak uzun öyküleri olanlarımızda bile bu böyleydi. Her ne kadar sıklıkla gerçek koşullarımıza adapte edilmiş olsalar bile tümü de şimdi bize bu denli uzakta olan dış dünyayla ilgiliydi. Arkadaşlarımdan biri, görevinin öğre-

Hayvanların düşünde ne gördüğünü ben bilmiyorum. Ama öğrencilerimden birinin dikkatimi yönelttiği bir atasözü bildiğimizi iddia ediyor. Atasözü: "Kazlar düşünde ne görür?" diye soruyor ve: "Mısır" diye yanıtlıyor.[10] Düşlerin istek doyurma olduğu hakkındaki tüm kuramı bu iki deyim içermektedir.[11]

---

tim amacıyla özel olarak hazırlanmış küçük ayıbalıklarının derisini yüzmek olduğu okuluna geri döndüğü biçiminde çok karakteristik bir düş görmüştü. Ancak yemek ve içmek, düşlerimizin, çevresinde en çok döndüğü asıl eksenlerdi. İçimizden biri (ki gece boyunca büyük kahvaltı partilerinde hazır bulunmak gibi özel bir yeteneği vardı) eğer sabah 'üç çeşit yemek yedim' diyebilirse bundan gurur duyardı. Bir diğerimiz tütün düşleri görürdü, dağlar kadar tütün; bir üçüncüsü açık denizden pupa yelken gelen bir gemi. Bir başka düş de söz edilmeye değer. Postacı postayı getiriyor ve neden bu kadar beklemesi gerektiği konusunda uzun bir açıklama yapıyordu: onu yanlış adrese götürmüş ve ancak çok büyük güçlükle yanlışı düzeltmeyi başarmıştı. Kuşkusuz çok daha olanaksız şeyleri de görüyorduk. Ama kendimin gördüğü ya da dinlediğim hemen tüm düşlerde çok çarpıcı bir imgelem yoksunluğu vardı. Eğer tüm bu düşler kaydedilebilseydi kesinlikle büyük bir ruhbilimsel ilgi uyandıracaktı. Ve de uykuyu ne çok istediğimiz kolayca anlaşılabilecekti çünkü her birimize en çok istediğimiz şeyi sunabiliyordu." [Bu parça Nordenskjöld'ün kitabının İngilizce çevirisinde (1905, 290) çok kısaltılmıştır.] — [*1914'de eklenen:*] Du Prel'e göre (1885, 231): "Mungo Park, Afrika gezilerinden birinde neredeyse susuzluktan ölecekken düşünde durmadan ülkesinin sulak vadilerini ve çayırlarını görmüş. Benzer biçimde Baron Trenck, Magdeburg kalesinde tutsakken açlık acıları çektiğinde düşünde muhteşem yemekler görürmüş; Franklin'in ilk gezisine katılan George Back ise korkunç yoksunluklarının sonucu olarak açlıktan ölecek durumdayken, düşünde değişmez bir biçimde ve düzenli olarak bol yiyecek görürmüş."

[10] [*1911'de eklenen dipnot:*] Ferenczi'nin [1910] alıntı yaptığı bir Macar atasözü daha ileri gider ve "Domuzların, düşünde meşe palamudu; kazların mısır gördüğünü" bildirir. [*1914'de eklenen:*] Bir Yahudi atasözü de şöyledir: "Tavuklar düşünde ne görür? — Darı." (Bernstein ve Segel, 1908, 116.) — [Türkçedeki "Aç tavuk kendini buğday ambarında görür" atasözü de düşün istek doyurma işlevini vurgulaması açısından dikkati çekiyor. —*ç.n.*]

[11] [*1914'de eklenen dipnot:*] Düşlerin isteklerden türediğini düşünen ilk yazar olduğumu öne sürecek değilim. (Bir sonraki bölümün açılış cümlesine bakınız.) Bu türden kolaylaştırmalara önem verenler klasik antik çağa dönüp birinci Ptoleme zamanında yaşamış bir hekim olan Herophilus'tan alıntı yapabilirler. Büchsenschütz'e göre (1868, 33) o, üç tür düş ayırt etmiştir: Tanrılar tarafından gönderilenler, doğal olan ve akıl kabul edilebilir ve gelecekte ortaya çıkabilecek bir şeyin resmini oluşturduğu zaman oluşanlar ve karma olup arzu ettiğimizi gördüğümüz resimlerin ortaya çıkmasından kendiliğinden doğanlar. J. Stärcke (1913, [248]) Scherner'in derleminden bu yazarın kendisinin de bir isteğin doyurulması diye tanımladığı bir düşe dikkat çekmiştir.

Lenguistik kullanımı izleyerek düşlerin gizli anlamı kuramımıza en hızlı biçimde ulaşmış olabileceğimiz görülecektir. Yaygın dilin bazan düşlerden küçümsemeyle söz ettiği doğrudur. ("*Träume sind Schäume* [Düşler köpüktür]" deyimi, düşlerin bilimsel değerlendirmesini destekliyor gibidir.) Ama bütünde, sıradan kullanım, düşleri her şeyin üzerinde kutsanmış istek doyurucular olarak ele alır. Eğer olayların beklentilerimizi boşa çıkardığını görürsek, şaşkınlığımızı "Düşümde görsem inanmazdım" diye açıklarız.[12]

Schemer (1861, 239) şöyle yazıyor: "Düş görenin imgelemi kadının uyanıklık arzusunu çabucak doyurmuştu çünkü bu istek onda coşkusal olarak etkindi." Schemer bu düşü "mizaç düşleri" arasında sınıflıyor; onun yanına erkekte ve kadında "erotik özlem düşleri"ni ve "huysuzluk düşleri"ni yerleştiriyor. Schemer'in düşlerin ortaya çıkmasında, isteklere, diğer uyanıklık zihinsel durumlarının herhangi birinden daha fazla önem vermediği açıkça ortada; istekleri düş görmenin temel doğasına bağlamadığı da aynı derecede açık.

[12] [Bu bölümde kaydedilenlerin pek çoğu da aralarında olmak üzere çocukların düşleri ve bebeksi tipte düşler Freud'un *Giriş Konferansları*'nın 8. konferansında tartışılmıştır. (1916-17).]

IV. BÖLÜM

DÜŞLERDE ÇARPITMA

Her düşün anlamının bir isteğin doyurulması olduğu yani istek doyuran düşlerden başka düş olmadığı iddiasını öne sürmeye devam etseydim en açık biçimde karşı çıkmaya uğrayacağım konusunda hiç kuşkum olmazdı.

Bana "*Bazı* düşlerin" denecekti "istek doyurmalar sayılması düşüncesinde hiçbir yenilik yok; otoriteler bu olguyu çok önceden saptamışlardır. Radestock (1879, 137 v.s.), Volkelt (1875, 110 v.s.), Purkinje (1846, 456), Tissie (1898, 110 v.s.) Simon (1888, 42, Baron Trenck'in tutukluyken gördüğü açlık düşleri üzerine) ve Griesinger'den (1845, 89) bir parçaya bkz.[1] Ama istek doyuran düşler dışında hiçbir düş olmadığını öne sürmek yalnızca yeni bir haksız genellemedir neyse ki yanlışlığı kolayca kanıtlanabilecek bir genelleme. Her şey bir yana çok rahatsız edici konuları içeren ama herhangi bir isteğin doyurulmasına ilişkin en küçük bir iz taşımayan pek çok düş vardır. Karamsar düşünür Eduard von Hartmann belki de istek doyurma kavramından en uzak olan kişidir. *Philosophie des Unbewussten*'inde (1890, 2, 344) şunları yazıyor: 'Düşlere gelince uyanıklık yaşamının tüm rahatsızlıklarının uyku durumuna taşındığını görüyoruz; görmediğimiz tek şey eğitimli bir insanı bir dereceye değin yaşama bağlayan şeydir — bilimsel ve sanatsal haz...' Ancak daha az

---

[1] [*1914'de eklenen dipnot:*] Du Prel'in (1885, 276) alıntısına göre Yeni Platoncular dan Plotinus kadar eski bir yazar şöyle diyor: "Arzularımız uyandığı zaman imgelem de uyanır ve adeta bize bu arzuların nesnelerini sunar." [*Ennead*, iv, 4, 17.]

huysuz gözlemciler bile düşlerde acı ve hoşnutsuzluğun hazdan daha yaygın olduğunda diretirler: örneğin Scholz (1893, 57), Volkelt (1875, 80) ve diğerleri. Nitekim iki hanım, Florence Hallam ve Sarah Weed (1896, [499]) kendi düşlerine dayanan bir çalışmada düş görmede hoşnutsuzluğun üstünlüğünü istatistiksel olarak ifade etmişlerdir. Düşlerin yüzde 57.2'sinin 'kötü' ve yalnızca yüzde 28.6'sının 'hoş' düşler olduğunu bulmuşlardır. Ve yaşamın çeşitli rahatsız edici duygularını uykuya taşıyan bu düşlerin dışında tüm olumsuz duyguların en müthişinin uyanana dek bizi pençesine aldığı anksiyete düşleri bulunmaktadır. Ve de bu anksiyete düşlerinin en yaygın kurbanları kesinlikle sizin, düşlerini 'kılık değiştirmemiş istek doyurma' diye betimlediğiniz çocuklardır."[2]

Gerçekten anksiyete düşleri, düşlerin istek doyurma olduğu yolunda (benim bir önceki bölümde alıntı yaptığım örneklere dayanan) genel bir öneri öne sürülmesini olanaksız kılıyor gibi görünüyor; aslında onlar bu türden herhangi bir öneriyi saçmalık olarak damgalayabiliyorlar.

Yine de bu görünürde inandırıcı zıtlaşmayı bağdaştırmak o kadar güç değil. Gerekli olan yalnızca benim kuramımın düşlerin görünür içeriğine değil yorum işlemiyle gösterildiği gibi düşlerin arkasında yatan düşüncelere dayandığını gözönünde bulundurmaktır. Düşlerin *görünen* ve *gizli* içerikleri arasında bir kıyaslama yapmamız gerekir. Görünür içeriği en rahatsız edici türden olan düşler bulunduğu konusunda hiçbir kuşku yoktur. Ama böyle düşleri herhangi bir kişi yorumlamaya çalışmış mıdır? Eğer çalışmamışsa benim kuramıma karşı ortaya çıkan iki karşı çıkış yaşamayacaktır: rahatsız edici düşlerin de anksiyete düşlerinin de, yorumlandıkları zaman, isteklerin doyurulmasına dönüşmesi olasılığı yine de bulunacaktır.[3]

---

[2] Bkz. Debacker (1881) *pavor nocturnus* üzerine.

[3] [*1909'da eklenen dipnot:*] Bu kitabın okur ve eleştirmenlerinin bu noktaya gözlerini yummalarındaki ve düşlerin görünür ve gizli içerikleri arasındaki temel ayrımı gözardı etmelerindeki inatçılığı anlamak çok zor. [*1914'de eklenen:*] Öte yandan konuya ilişkin literatürde hiçbir şey benim hipotezime James Sully'nin denemesi "Bir İfşaat Olarak Düş"teki (1893, 364) bir parça kadar yakın düşmemektedir. Ondan ilk kez şimdi alıntı yapıyor olmam hiçbir biçimde küçümseme belirtisi değildir: "O zaman düşlerin her şey bir yana Chaucer, Shakespeare ve Milton gibi otoritelerin dediği gibi tümüyle saçmalık olmadığı görülecektir. Bizim gece hayallerimizin kaotik yığılımının bir

Bilimsel çalışmanın bir parçasının akışı içinde çözümü zor bir sorunla karşılaştığımızda ikinci bir sorunu ilkiyle birlikte ele almak —tıpkı iki cevizi birlikte kırmanın tek tek kırmaktan kolay olması gibi— sıklıkla iyi bir yoldur. Bu nedenle biz yalnızca "rahatsız edici düşler ve anksiyete düşleri nasıl istek doyurma olabilir?" sorusuyla karşı karşıya değiliz; akıl yürütmemiz ikinci bir soruyu eklememize olanak veriyor: "İlgisiz bir içeriği bulunan ve istek doyurma oldukları ortaya çıkarılacak olan düşler neden anlamlarını kılık değiştirmemiş olarak ifade etmezler?" Örneğin o denli uzun boylu ele aldığım Irma'nın enjeksiyonu düşünü alalım. Hiçbir biçimde rahatsız edici bir doğası yoktu ve yorum, onun bir isteğin doyurulmasının çarpıcı bir örneği olduğunu ortaya koydu. Ama neden bir yoruma gereksinmesi olsundu ki? Neden anlamını dosdoğru söylemiyordu? İlk bakışta Irma'nın enjeksiyonu düşü, düş görenin bir isteğinin doyurulduğunu temsil ettiğine ilişkin hiçbir izlenim vermiyordu. Okurlarım böyle bir izlenim edinmiş olamazlar; ama ben de çözümlemeyi gerçekleştirmeden önce edinmemiştim. Düşlerin, açıklanması çok gerekli bu davranışını "düşlerdeki çarpıtma görüngüsü" diye tanımlayalım. Böylece bizim ikinci sorunumuz: düş çarpıtmasının kökeni nedir? olacaktır.

Sorunun olası birçok çözümü hemen aklımıza geliyor: örneğin uyku sırasında düş düşüncelerimizi doğrudan ifade etmede bazı yetersizliklerin varolması gibi. Ancak belirli düşlerin çözümlemesi, bizi, düşlerdeki çarpıtma için başka bir açıklamayı benimsemeye zorluyor. Bir kez daha bu beni bir dizi boşboğazlığa zorluyor ama sorunun tam olarak aydınlanması kişisel özverimin karşılığı olacaktır.

ÖN BİLGİ — 1897 baharında bizim üniversiteden iki profesörün *professor extraordinarius*[4] olarak atanmamı önerdiklerini öğrendim.

önemi vardır ve yeni bilgiler iletirler. Bazı şifreli mektuplar gibi, düş yazısı da yakından incelenirse ilk bakıştaki saçma sapanlığını yitirir ve ciddi, anlamlı bir mesaj özelliğini kazanır. Ya da biçimi hafifçe değiştirmek için, bazı kat kat yazılı parşömenler gibi, düşün, değersiz yüzey yazılarının, altındaki eski ve değerli bir iletişimin izlerini açığa vurduğunu söyleyebiliriz." [Freud son iki cümleyi aralıklı olarak yazmıştır.]

[4] [Kabaca doçent karşılığı. Avusturya'da bu türden atamalar Eğitim Bakanlığı tarafından yapılırdı. — Aşağıda sözü edilen "mezhep düşünceleri" kuşkusuz Viyana'da ondokuzuncu yüzyılın son yıllarında zaten bol olan Yahudi düşmanlığı duygularıyla ilişkili.]

Haberler beni şaşırttı ve çok memnun etti, çünkü bu, iki ünlü kişi tarafından tanınmak demekti ve hiçbir kişisel görüşle çürütülemezdi. Ama hemen kendimi olaydan çok şey beklememek konusunda uyardım. Son birkaç yıldır bakanlık bu türden önerileri gözardı etmekteydi ve yaşça benden büyük ve değer olarak en azından eşitim olan birçok meslektaşım boş yere atanmayı bekliyordu. Kendimin daha şanslı olduğuna inanmak için hiçbir nedenim yoktu. Bu nedenle sabırla geleceği beklemeye karar verdim. Bildiğim kadarıyla hırslı bir insan değilim; mesleğimi bir ünvanın sağladığı avantajlar olmaksızın da doyurucu bir başarıyla sürdürüyordum. Dahası üzümlerin ekşi mi tatlı mı olduğunu söylemem söz konusu değildi: başımın üzerinde çok yüksekte asılıydılar.

Bir akşam bir arkadaşım ziyarete geldi, — kendime uyarıcı bir örnek olarak aldığım adamlardan biri. Uzunca bir süre toplumumuzda bir hekimi hastalarının gözünde bir yarıtanrıya dönüştüren bir ünvan olan profesörlüğe yükseltilecek bir aday olarak kalmıştı. Ancak bana göre daha az çekingen bir tutumla, şansını arttıracağı görüşüyle, zaman zaman Bakanlığa saygılarını sunma alışkanlığındaydı. Beni aramadan hemen önce bu ziyaretlerinden birini daha yapmıştı. Bana, bu kez yüce memuru bir köşeye çektiğini ve doğrudan doğruya atanmasındaki gecikmenin gerçekten mezhep düşüncelerinden kaynaklanıp kaynaklanmadığını sorduğunu anlattı. Yanıt, hali hazırdaki duygular çerçevesinde, kuşkuya yer yoktu ki o an için majesteleri öyle bir konumda değildi v.b. v.b. idi. Arkadaşım "Nihayet nerede olduğumu biliyorum" diye bağladı sözü. Bu benim için haber değildi yine de sabırla bekleme duygularımı güçlendirdi; çünkü aynı mezhep düşünceleri bana da uygulanıyordu.

Bu ziyaretten sonraki sabah, diğer yönleri bir yana, biçimi açısından kayda değer aşağıdaki düşü gördüm. İki düşünce ve iki resimden oluşuyordu; her düşünceyi bir resim izliyordu. Ancak burada yalnızca düşün ilk yarısını bildireceğim, çünkü diğer yarısının düşü betimleme amacımla hiçbir ilgisi yok.

I. Arkadaşım R. amcamdı. — Ona karşı çok sevgi duyuyordum.

II. Yüzünü karşımda biraz değişmiş olarak gördüm. Sanki uzunlamasına çekilmişti. Yüzü çevreleyen sarı bir sakal açık seçik görülüyordu.

Bunu, atlayacağım iki parça izledi: bir kez daha bir düşünce ve arkasından bir resim.

Düşün yorumu aşağıdaki gibi oldu:

Sabahın gidişi içinde düş aklıma gelince yüksek sesle güldüm ve "Düşün saçmalığı" dedim. Ama yok olmayı kabul etmedi ve tüm gün beni izledi ta ki sonunda akşam kendi kendime; "Eğer bir düşü yorumlayan hastalarından biri onun saçma olduğundan daha fazla bir şey söyleyemeseydi onun dikkatini bu noktaya çeker ve düşün gerisinde, onun, ayırdına varmaktan kaçınmayı istediği, benimsenemeyen bir şeyler bulunduğundan kuşkulanırdın. Kendine de aynı biçimde davran. Düşün saçma olduğuna ilişkin görüşün yalnızca senin onu yorumlamaya karşı içsel bir direncin olduğu anlamına gelir. Kendini kandırma" diye söylenmeye başlayıncaya dek. Bunun üzerine yorumaya giriştim.

"R. amcamdı." Bu ne demek olabilirdi? Bir tane amcam vardı — Josef Amca.[5] Onunla ilgili şanssız bir öykü vardı. Bir kez —otuz yıldan fazla zaman önce— para kazanma hırsıyla yasaların şiddetle cezalandırdığı bir ilişkiye girmiş ve bu yüzden cezalandırılmıştı. Saçları üzüntüden birkaç gün içinde ağaran babam Josef Amca'nın kötü bir adam olmadığını yalnızca saf olduğunu söyler dururdu; bunlar onun sözleriydi. Eğer arkadaşım R., Josef Amcam idiyse söylemeye çalıştığım şey R.'nin saf olduğuydu. İnanması zor, benimsenmesi olanaksız. — Ama düşte gördüğüm uzamış ve sarı sakallı yüz de vardı. Amcamın yüzü gerçekten böyleydi, uzun ve güzel sarışın bir sakalla çevrelenmiş. Arkadaşım R. başlangıçta son derece esmerdi ama siyah saçlı insanlar, saçları ağarmaya başlayınca gençliklerinin görkeminin bedelini de öderler. Tek tek siyah sakalları rahatsız edici bir renk değişimi geçirir: önce kızıl kahveye, sonra sarımtrak kahveye değişir ve ancak ondan sonra kesin olarak kırlaşırlar. Arkadaşım R.'nin sakalları o sırada bu evreden geçiyordu — tabii hoşnutsuzlukla

---

[5] Belleğimin —uyanıklık belleğimin— çözümlemenin amaçları için bu noktada nasıl da daraldığını görmek şaşırtıcı. Aslında beş amcam olduğunu ve onlardan birini sevip saydığımı biliyordum. Ama düşü yorumlama konusundaki direncimin üstesinden geldiğim anda kendi kendime yalnızca bir amcam olduğunu —düşte kastedilen amcam— söyledim.

ayırdına vardığım üzere benimkiler de öyle. Düşümde gördüğüm yüz aynı zamanda hem arkadaşım R.'nin hem de amcamın yüzüydü. Sanki Galton'un bileşik fotoğrafları gibiydi. (Aile benzerliğini ortaya koymak için Galton aynı plağın üzerine birçok yüzü birden basardı [1907, 6 v.s. ve 221 v.ş.].) O zaman aslında arkadaşım R.'nin de —Josef Amcam gibi— safın biri olduğunu kastettiğime hiç kuşku kalmıyordu.

Karşısında direnmeyi sürdürdüğüm bu kıyaslamanın amacı konusunda hâlâ hiçbir düşüncem yoktu. Her şey bir yana amcam bir suçlu olduğu için benzerlikleri pek derinlere gitmiyordu, arkadaşım R.'nin kusursuz bir karakteri vardı... Bir çocuğa bisikletiyle çarptığı için para cezasına çarptırılmış olması dışında. Bu suçu aklımda tutmuş olabilir miydim? Bu, kıyaslamayı eğlenceli bir hale getirirdi. Bu noktada birkaç gün önce başka bir meslekdaşım olan N. ile aynı konu üzerine yaptığım bir konuşmayı anımsadım ve bu kez onu düşünmeye başladım. N.'ye sokakta rastlamıştım. O da profesörlük için önerilmişti. Bana verilen onuru işitmiş ve kutlamalarını sunmuştu ama ben duraksamadan bu kutlamayı geri çevirdim. "Sen" dedim "böyle bir şaka yapacak en son kişisin. Böyle bir önerinin ne değeri olduğunu kendi deneyimlerinden biliyorsun." "Kim bilir?" diye yanıtladı — şaka yapıyor gibiydi. "*Bana* kesinlikle karşıt bir şeyler vardı. Bir keresinde bir kadının bana karşı dava açmış olduğunu bilmiyor musun? Olayın unutulmadığını sana söylememe gerek yok. Onursuzca bir şantaj girişimiydi ve cezalandırılmaktan kurtulmak için dava açılmasını önlemede büyük zorluk çektim. Ama belki de bunu benim atanmamam için Bakanlıkta bir neden olarak kullanmış olabilirler. Ama *senin* kusursuz bir karakterin var." Bu bana suçlunun kim olduğunu, aynı zamanda da düşün nasıl yorumlanması gerektiğini ve amacının ne olduğunu anlattı. Amcam Josef profesörlüğe atanmamış iki meslektaşımı —birini saf biri, diğerini de bir suçlu olarak— temsil etmişti. Şimdi de neden bu biçimde temsil edildiklerini anlıyordum. Eğer arkadaşlarım R. ve N.'nin atanmaları "mezhepsel" nedenlerle ertelendiyse benim atanmam da kuşkuluydu; ama eğer iki arkadaşımın reddedilmesini bana uygulanamayacak başka nedenlere yorarsam umutlarım eldeğmemiş olarak kalacaktı. Düşümün benimsediği yöntem de buydu: arkadaşlarımdan birini, R.'yi saf birine; diğerini, N.'yi de bir suçluya dönüştürmüştü; oysa *ben* ne biriydim ne de öteki; bu nedenle de

artık ortak hiçbir yanımız yoktu; profesörlüğe atanmama sevinebilirdim ve üst derecedeki memurun R.'ye söyledikleri aynı biçimde bana da uygulanmalıydı.

Ama düş çözümlememi daha da ilerletme zorunluluğu duydum; onunla uğraşmayı doyurucu bir biçimde bitirmediğimi duyumsuyordum. İki saygıdeğer meslektaşımı profesörlüğe giden yolumu açık tutmak için onursuzca aşağılayışım konusunda hâlâ huzursuzdum. Ancak tutumuma ilişkin hoşnutsuzluğum düşteki ifadelere bağlanması gereken değeri kavradığım için azalmıştı. Ne olursa olsun R.'yi gerçekten saf bulduğumu ve N.'nin şantaj olayındaki suçsuzluğuna inanmadığımı yadsımaya hazırlanıyordum. Irma'nın Otto'nun propil enjeksiyonu ile tehlikeli biçimde hastalandırıldığına da inanmıyordum. Bu olguların her ikisinde de düşümün dışavurduğu şey yalnızca *benim öyle olmasi isteğimdi.* İsteğimin gerçekleştiği varsayımı ikinci düşte birinciye göre daha az saçmaydı; gerçek olguları yapısında daha zekice kullanmıştı; insanlara "içinde gerçek payı var" dedirten ustaca düzenlenmiş iftiralar gibi. Çünkü kendi fakültesindeki profesörlerden biri arkadaşım R.'ye karşı oy vermiş ve arkadaşım N. masumca bana iftiralarımdaki malzemeyi aktarmıştı. Yine de, şunu yinelemeliyim, düş, bana, biraz daha aydınlanmayı gereksiniyor gibi geliyordu.

O zaman hâlâ yorumun değinmediği bir düş parçası bulunduğunu ayrımsadım. R.'nin amcam olduğu düşüncesi aklıma geldiğinde düşte ona yönelik sıcak sevecenlik duyguları yaşamıştım. Bu duygular nereye değindi? Doğal olarak Josef Amcama hiçbir zaman sevecenlik duymamıştım. Arkadaşım R.'yi sever ve yıllardır ona saygı duyardım ama ona gidip de duygularımı düşümde duyduğum gibi sevecenlik derecesine varan sözcüklerle ifade etseydim kuşkusuz şaşırırdı. Ona duyduğum sevecenlik gerçekdışı ve — tıpkı onun zekâ yetenekleri hakkında onun kişiliğini amcamınkiyle içiçe geçirerek ifade ettiğim yargı gibi (her ne kadar *orada* abartma ters yönde idiyse de) abartılmış olduğu için çarptı beni. Ama şimdi yeni bir şeyi fark etmeye başlamıştım. Düşteki sevecenlik düşün gizli içeriğine, düşün arkasında yatan düşüncelere ilişkin değildi; onlara karşı düşüyordu ve düşün gerçek yorumunu gizlemesi hesaplanmıştı. Ve belki de onun *raison d'être*'i [varoluş nedeni —*ç.n.*] kesinlikle buydu. Yoruma gi-

rişmeye karşı direncimi anımsadım, ne kadar uzun süre yorumlamayı bir yana bırakmış ve düşün tam bir saçmalık olduğunu bildirmiştim. Ruhçözümsel sağaltımlarım bana bu türden bir yadsımanın nasıl yorumlanması gerektiğini öğretmişti: bir yargılama olarak hiçbir değeri yoktu; basitçe bir duygunun dışavurumuydu. Küçük kızım kendisine verilen bir elmayı istemezse onu tatmadan elmanın ekşi olduğunu öne sürerdi. Ve eğer hastalarım çocuk gibi davranırlarsa *bastırma*'yı istedikleri bir düşünceyle uğraştıklarını bilirdim. Aynı şey benim düşüm için de geçerliydi. Onu yorumlamak istememiştim çünkü yorum kendisine karşı savaşım verdiğim bir şeyler içeriyordu. Yorumu tamamlayınca savaştığım şeyin ne olduğunu — yani, R.'nin saf biri olduğu iddiasını öğrendim. R.'ye karşı duyduğum sevecenlik gizli düş düşüncelerinden türemiş olamazdı ama kuşkusuz benim savaşımımdan türemişti. Eğer düşüm gizli içeriğinden bu açıdan çarpıtılmışsa —ve karşıtına çarpıtılmışsa— düşte görünen sevecenlik bu çarpıtmaya hizmet ediyordu. Başka bir deyişle bu olguda görülen *çarpıtma* kasıtlı olsa gerekti ve bir *aldatmaca* aracı olmalıydı. Düş düşüncelerim R.'ye karşı bir iftira içeriyordu ve bunun ayırdına varmamam için düşte görünen, bunun zıttı, ona yönelik sevecenlik duyguları olmuştu.

Bu sanki genel geçerliği olan bir keşif olabilir gibiydi. III. Bölümde alıntı yapılan örneklerde gösterildiği gibi isteklerin kılık değiştirilmemiş doyurulması olan düşler bulunduğu bir gerçektir. Ama istek doyurulmasının tanınmaz olduğu, kılık değiştirdiği durumlarda isteğe karşı bir savunma oluşturmak için bazı eğilimler bulunması ve bu savunma sayesinde isteğin kendini çarpıtılmış bir biçim dışında dışavuramaması olasıdır. Aklın bu içsel olayına toplumsal bir paralellik arayacağım. Toplumsal yaşamda bir ruhsal eylemin benzer biçimde çarpıtılmasını nerede görüyoruz? Yalnızca iki kişinin sözkonusu olduğu, birincinin belli bir derecede güce sahip olduğu ikincinin de bu gücü hesaba katmak zorunda bulunduğu durumlarda. Böyle bir durumda ikinci, ruhsal eylemini çarpıtacak ya da dediğimiz gibi aldatmaca yapacaktır. Her gün yaşadığım kibarlık büyük ölçüde böylesi bir aldatmacadır; okurlarım için düşlerimi yorumlarken de benzer çarpıtmaları benimsemek zorundayım. Şair bu tür çarpıtma gereksinmesinden şu sözlerle yakınıyor:

Das Beste, was du wissen kannst,
Darfst du den Buben doch nicht sagen.[6]

Benzer bir güçlükle otoriteyi temsil edenlerin benimseyemeyeceği hakikatleri bilen politik yazarlar da karşılaşırlar. Eğer onları kılık değiştirmeden sunarsa otoriteler sözlerini baskı altına alacaktır — eğer sözlü olarak bildirirse söylendikten sonra, ama basmaya niyetlenirse önceden. Bir yazar sansürden haberdar olmalıdır ve onu hesaba katarak görüşünü ifade edişini yumuşatıp çarpıtmalıdır. Sansürün gücü ve duyarlığına göre kendini ya belli saldırı türlerinden kaçınmaya, ya doğrudan göndermeler yerine imalarla konuşmaya ya da sakıncalı sözlerini görünüşte masum kılıklar arkasında gizlemeye zorlanmış hissedecektir. Örneğin Orta Krallık'ta iki Mandarin arasındaki çatışmayı betimleyebilir. Oysa aslında aklındaki kişiler kendi ülkesinin iki resmi görevlisidir. Sansür ne denli sıkıysa kılık değiştirme o denli fazla, okura gerçek anlamın kokusunu duyurmak için kullanılacak araçlar da o denli ustaca olacaktır.[7]

---

[6] [Goethe'nin *Faust*'unda I. Kesim'de [Sahne 4] Mephistopheles: "Her şey bir yana en iyi bildiklerimiz çocuklara söylenmeyebilir." — Bu dizeleri Freud çok severdi. Onları aşağıda II. Cilt, Bölüm VI, G'de yeniden kullanıyor. Yaşamının sonuna doğru 1930'da aldığı Goethe ödülü töreninde bu dizeleri Goethe'nin kendisine uygulamıştır. (Freud 1930*e*.)]

[7] [*1919'da eklenen dipnot:*] Bn. Dr. H. von Hug-Hellmuth (1915) belki de benim adlandırma seçimime başka düşlerden çok daha iyi uyan bir düş yayımlamıştır. Bu örnekte düş çarpıtması posta sansürünün kendisi için sakıncalı parçaları karalamada kullandığı yöntemin aynısını benimsemiştir. Posta sansürü böylesi parçaları karalayarak okunmaz hale getirir; düş sansürü onların yerine anlaşılmaz bir mırıldanma geçirir.

Düşü anlaşılır kılmak için, kültürlü ve çok saygın bir hanım olan düş görenin elli yaşında olduğunu açıklamam gerekir. Bu hanım oniki yıl kadar önce ölmüş yüksek rütbeli bir subayın dul eşi ve bir tanesi düşün görüldüğü sırada cephede olan erişkin oğullarının annesiydi.

İşte savaş zamanındaki "aşk hizmetleri" ile ilgili düş ["*Liebesdienste*" ilk ağızda "aşk için gerçekleştirilen hizmet" yani "parasız hizmet" demektir ancak terim açık olarak başka bir yorumu çağrıştırıyor.] "Hasta Garrison Hastanesi 1 numaraya gitmiş ve kapıdaki nöbetçiye Baş Tıp Subayıyla (bilmediği bir adamdan söz ederek) görüşmesi gerektiğini, hastane hizmeti için gönüllü olmak istediğini söylemiş. 'Hizmet' sözcüğünü öyle bir biçimde telaffuz etmiş ki yetkisiz subay ilk anda onun 'aşk hizmetleri'ni kastettiğini sanmış. Yaşlı bir hanım olduğu için biraz duraksadıktan sonra geçmesine

Sansür ve düş çarpıtması görüngülerinin en ince ayrıntılarına dek birbirine uyuyor olması onların benzer biçimde belirlendiğini varsaymamızı haklı çıkarır. Bu nedenle düşlerin her biri insanda iki ruhsal gücün (ya da onları akım veya sistemler diye de tanımlayabiliriz) işlemiyle biçimlendiğini ve bu güçlerden birinin ise bu düş isteği üzerine bir sansür uyguladığını ve bu sansürün kullanılmasıyla isteğin dışavurumunda zorla bir çarpıtma yarattığını öne sürebiliriz. Geriye bu ikinci ajanın sansürünü uygulamak için kullandığı gücün doğasını araştırmak kalır. Gizli düş düşüncelerinin çözümleme gerçekleştirilmeden önce bilinçsiz olduğunu, oysa düşün görünen içeriğinin bilinçli olarak anımsandığını aklımızda tutacak olursak bu ikinci güce sağlanan üstünlüğün, düşüncelerin bilince girmesine izin vermek olduğunu varsaymak akla yakın gelmektedir. Görülecektir ki, ikinci ajan, bilince ulaşmaya çabalayan düşüncelere uygun bulduğu değişimleri yapma-

---

izin vermiş. Ancak Baş Tıp Subayını bulacak yerde uzun bir masanın çevresinde pek çok subay ve askeri doktorun oturduğu ve ayakta durduğu geniş ve loş bir daireye gelmiş. Kendi isteğiyle görevli bir cerraha yaklaşmış ve adam onun kastettiğini birkaç sözcük söyledikten sonra anlamış. Düşündeki gerçek sözleri şöyleymiş: 'Ben ve Viyana'daki pek çok başka kadın ve kız hazırdır ki...' düşün bu noktasında sözleri bir mırıltıya dönmüş 'erler, subaylar ve ayrımsız diğer rütbedekilere.' Subayların yüzlerindeki kısmen utanmış kısmen kumazca ifadeden herkesin ne demek istediğini dosdoğru anladığını söyleyebilirmiş. Hanım devam etmiş: 'Kararımızın çok şaşırtıcı gelebileceğinin farkındayım ama son derece ciddiyiz. Cephedeki bir askere kimse ölmeyi isteyip istemediğini sormaz.' Bunu birkaç dakika süren garip bir sessizlik izlemiş. Sonra görevli cerrah kolunu onun omuzuna atmış ve şöyle demiş: 'Varsayın ki madam, gerçekten başınıza... (mırıltı).' Hanım ondan uzaklaşmış ve kendi kendine: 'o da diğerleri gibi' diye düşünerek yanıtlamış: 'Ulu tanrım, ben yaşlı bir kadınım ve bunlar başıma gelmemeliydi. Ayrıca gözönünde tutulması gereken bir koşul var; yaşa saygı gösterilmeli. Yaşlı bir kadın hiçbir zaman.... (mırıltı)..... yalnızca bir oğlan olmamalı. Bu korkunç olurdu.' 'Gayet iyi anladım' diye karşılık vermiş cerrah. Subayların bazıları (ve aralarında gençliğinde kendisine kur yapmış olan biri de) yüksek sesle gülmüşler. O zaman hanım her şey çözümlensin diye tanıdığı Baş Tıp Subayına götürülmesini istemiş ama hayretler içinde adamın adını anımsayamadığını görmüş. Yine de, cerrah, çok kibarca ve saygıyla ona çok dar, demirden, spiral bir merdivenden ikinci kata çıkan yolu göstermiş; merdiven doğrudan doğruya odadan binanın öteki katlarına çıkıyormuş. Gidince bir subayın: 'Bu verilmesi korkunç bir karar' dediğini duymuş. 'Kadının genç ya da yaşlı olmasının önemi yok! Onun için şahane!' Hanım yalnızca görevini yaptığı duygusu içinde sonsuz bir merdivene tırmanmış" — Düş birkaç hafta içinde hanımın belirttiği üzere bazı oldukça önemsiz ve anlamsız değişimlerle iki kez yinelemiş. [Bu düş üzerine daha fazla bilgi Freud'un *Giriş Konferansları*'nda (1916-17), 9. Konferans'ta bulunabilir. *P.F.L.*, I, 169 v.s. ve 174 v.s.]

dan ve kendi doğrularını ona uygulamadan birinci sistemden hiçbir şeyin geçmesine izin vermez. Yeri gelmişken bu da bizim, bilincin "temel doğası" hakkında oldukça belirgin bir görüş oluşturmamıza olanak verir: birşeyin bir temsil ya da düşüncenin oluşumundan ayrı ve ondan bağımsız bir biçimde özel bir ruhsal eylem olarak bilinçli hale geliş sürecini görür ve bilinçliliği başka bir yerlerden doğan verileri algılayan bir duyu organı sayarız. Bu temel öngörüler psikopatoloji için kesinlikle vazgeçilmez şeylerdir. Ancak onlarla ilgili daha ileri görüşlerimizi sonraki bir evreye bırakmamız gerekir. [II. Cilt, VII. Bölüme, özellikle F kesimine bkz.]

Eğer bu iki ruhsal ajan ve onların bilinçle ilişkisi tablosu benimsenirse, politik yaşamla düş yorumu sırasında o denli aşağılamayla ele alınmış olan arkadaşım R.'ye düşümde duyduğum olağandışı sevecenlik arasında tam bir benzeşim bulunur. Gücü konusunda kıskanç bir yönetici ile uyanık bir kamuoyu arasında bir savaşımın sürmekte olduğu bir toplum düşleyelim. Halk tutulmayan bir yöneticiye karşı ayaklanma halindedir ve onun görevden alınmasını istemektedir. Ama otokrat, toplumun istediğini gözönüne almaya gereksinimi olmadığını göstermek için, o anda böyle yapması için başka hiçbir neden bulunmamasına karşın, o yöneticiye yüksek bir ayrıcalık bağışlamayı seçer. Aynı biçimde benim bilince ulaşmayı yöneten ikinci ajanım, arkadaşım R.'ye aşırı bir sevecenlik sergileyerek ona ayrıcalık tanımıştı; bunun nedeni de çok yalın olarak birinci sisteme ilişkin olan istekli güdülerin o anda kendilerince bilinen bazı nedenlerle onu bir saf olarak aşağılamaya niyetlenmiş olmasıydı.[8]

[8] [Bu düşün çözümlemesi s. 240 v.s. da sürdürülüyor. — *1911'de eklenen dipnot:*] Burada tanımlanan ikiyüzlülük düşleri ne benim kendi olgularımda ne de başkalarınınkilerde hiç de seyrek değildir. [Bunlar aşağıda Bölüm VI, G'de daha ileri bir biçimde tartışılmıştır.] Belirli bir bilimsel sorunla uğraşırken birçok gece yakın aralıklarla, yıllar önce ayrıldığım bir arkadaşımla barışmamı konu alan oldukça akıl karıştırıcı bir düş canımı sıkmıştı. Dördüncü ya da beşinci yinelenişte ancak düşün anlamını kavrayabildim. O, sözkonusu kişiyle ilgili son saygı kalıntılarımı da bir yana bırakmaya ve kendimi ondan tümüyle kurtarmaya bir kışkırtmaydı ve ikiyüzlülükle karşıtının kılığına bürünmüştü. [Bkz. Bölüm VI, H.] Başka bir yerde [1910 *l*, II. Cilt, Bölüm VI, F n. 57'de yeniden verilmiş] bir adamın gördüğü ve düş düşüncelerinin içerdiği düşmanca dürtülerin ve ölüm isteklerinin sergilenen bir sevecenlikle yer değiştirdiği "ikiyüzlüce bir Oedipus düşü" bildirmiştim. Aşağıda VI. Bölümde [H Kesimi] başka bir ikiyüzlülük düşünden sözedilecektir. [Bu dipnotta sözü edilen arkadaşın Fliess olduğu açıktır.]

Bu değinmeler, düşlerin yorumunun zihinsel aygıtımızın yapısı hakkında felsefeden boş yere beklediğimiz sonuçları çıkarmaya olanak bulacağımız duygusuna yöneltebilir. Ancak [II. Cilt, VII. Bölümde ele alınmış olan] bu düşünce çizgisini izlemeyi önermiyorum; ama düşlerdeki çarpıtma konusunu aydınlatıp başlangıçtaki soruna geri döneceğim. Ortaya çıkan soru rahatsız edici bir içeriği olan düşlerin nasıl istek doyurma olarak çözümlenebileceği idi. Şimdi eğer düş çarpıtması olmuşsa ve rahatsız edici içerik, istenen bir şeyin kılığını değiştirmeye hizmet ediyorsa bunun olası olduğunu biliyoruz. İki ruhsal ajanın varolduğu yolundaki varsayımımızı aklımızda tutarak rahatsız edici düşlerin aslında *ikinci* ajanı rahatsız eden bir şeyler içerdiğini ama aynı zamanda *birinci* ajan hesabına da bir isteği doyurduğunu ekleyebiliriz. Her düş ilk ajandan doğduğu sürece istek düşleridir, ikinci ajanın düşlerle ilişkisi ise *yaratıcı* değil *savunmacı* bir ilişkidir.[9] Eğer kendimizi ikinci ajanın düşlere katkılarıyla sınırlarsak onları hiçbir zaman anlayamazdık: otoritelerin düşlerde gözlemlemiş oldukları tüm sözcük oyunları çözülmemiş olarak kalırdı.

Düşlerin aslında bir isteğin doyurulmasını temsil eden gizli birer anlamı olduğu, her özel olguda çözümlemeyle kanıtlanmalıdır. Bu nedenle rahatsız edici içeriği olan birkaç düş seçecek ve onları çözümlemeye çalışacağım. Onların bazıları uzun ön bilgiler ve arasıra histeriye özgü ruhsal süreçlere girmeyi gerektiren histerik hasta düşleridir. Ama, tartışmanın sunduğu güçlükleri arttıran bu durumdan kaçamam. [Bkz. s. 157.]

Daha önce [s. 153 v.s.] açıkladığım gibi psikonevrotik bir hastaya çözümsel sağaltım uyguladığım zaman değişmez bir biçimde onun düşleri aramızda tartışılır. Bu tartışmaların gidişi içinde benim onun belirtilerini kavramamı sağlayan tüm ruhbilimsel açıklamaları ona vermekle yükümlüyümdür. Bunun üzerine acımasız bir eleştiriye uğrarım ve bu eleştiri kendi mesleğimin üyelerinden beklediğimden hiç de daha az ciddi değildir. Ve de hastalarım şaşmaz bir biçimde tüm düşlerin isteklerin doyurulması olduğu iddiama karşı çıkarlar. O halde işte tersinin doğru olduğunu kanıtlamak için karşıma çıkarılmış olan düş malzemesinden örnekler.

---

[9] [*1930'da eklenen dipnot:*] İleride [II. Cilt, Bölüm VI, H n.12 ve Bölüm VII, C] tersine, bir düşün ikinci ajanın isteğini ifade ettiği örneklerle karşılaşacağız.

Zeki bir kadın hastam "Bana her zaman diyorsunuz ki" diye başlamıştı "bir düş doyurulmuş bir istektir. Tamam, ben size konusu bunun tam karşıtı olan bir düş anlatacağım — isteklerimden birinin *doyurulmadığı* bir düş. Bunu kuramınızla nasıl bağdaştıracaksınız?" İşte düş:

"Bir akşam yemeği daveti vermek istiyordum ama evde küçük bir tütsülenmiş som balığından başka hiçbir şey yoktu. Dışarı çıkıp birşeyler satın almam gerektiğini düşündüm ama pazar akşamı olduğunu ve tüm dükkanların kapanmış olacağını anımsadım. Sonra bazı mezecilere telefon etmeye çalıştım ama telefon bozuktu. O zaman akşam yemeği daveti isteğimden vazgeçtim."

Kuşkusuz her ne kadar ilk bakışta düş, anlamlı ve tutarlı görünüyor ve istek doyurmanın tersi gibi geliyorsa da düşün anlamına karar vermek için tek yolun çözümleme olduğu yanıtını verdim. "Ama düş hangi malzemeden doğmuştu? Bildiğiniz gibi bir düşün kışkırtıcısı her zaman bir önceki günün olayları içinde bulunur."

ÇÖZÜMLEME — Hastanın dürüst ve yetenekli bir celep olan kocası bir gün önce fazla şişmanladığını ve bir zayıflama kürüne başlamaya niyetlendiğini söylemişti. Erken kalkmayı, fizik egzersiz yapmayı, sıkı bir perhiz uygulamayı ve her şeyden önce hiçbir akşam yemeği davetini kabul etmemeyi önermişti. — Kadın gülerek, kocasının her gün öğle yemeğini yediği yerde bir ressamla tanıştığını ve adamın hiç bu kadar ifadeli çizgiler görmediği için portresini yapmak üzere kocasına baskı yaptığını ekledi. Ancak kocası duygusuz bir biçimde çok memnun olduğunu ama ressamın kendisinin tüm yüzü yerine güzel bir genç kızın poposunun bir parçasını yeğleyeceğini söylemişti.[10] Kadın kocasını şimdi çok seviyordu ve ona epeyce eziyet

---

[10] "Oturup portresini çizdirmek" deyişine ve Goethe'nin dizelerine bakınız:

> Und Wenn er Keinen Hintern hat,
> Wie mag der Edle sitzen?
>
> [Ve eğer gerisi olmasa
> Lord cenapları nasıl otururlardı?
> ("Totalität"den 1814, 15.)]

etmişti. Ayrıca ondan kendisine hiç havyar vermemesini de rica etmişti.

Bunun ne demek olduğunu sordum ve kadın uzun süre her sabah havyarlı sandviç yiyebilmeyi istediğini ama çok pahalı bulduğunu açıkladı. Kuşkusuz kocasından istese adam hemen buna izin verirdi ama tersine kadın bu yüzden ona eziyet edebilsin diye adamdan kendisine havyar *vermemesini* istemişti.

Bu açıklama bana inandırıcı gelmedi. Bunun gibi uygunsuz nedenler genellikle itiraf edilmemiş güdüleri gizler. Bernheim'ın hipnotize edilmiş hastalarını anımsatırlar. Bu hastalardan biri hipnoz sonrası telkine göre davrandığında ve neden böyle davrandığı sorulduğunda hiçbir fikri olmadığını söyleyecek yerde açıkça doyurucu olmayan nedenler icat etmeye kendini zorunlu hissetmişti. Hiç kuşkusuz aynı şey benim hastam ve havyar için de geçerliydi. Onun, gerçek hayatında kendisi için doyurulmamış bir istek yaratmak zorunda olduğunu gördüm ve düş bu özverinin yürürlüğe konmasını temsil ediyordu. Ama kadın neden doyurulmamış bir isteğe gereksinmişti?

O ana kadarki çağrışımları düşü yorumlamak için yeterli değildi. Biraz daha çağrışım yapması için onu zorladım. Bir direncin yenilmesine denk düşen kısa bir duraklamadan sonra bir gün önce bir hanım arkadaşını ziyarete gittiğini ve kocasının (hastamın kocasının) durmadan ona övgüler düzmesini kıskandığını itiraf etti. Neyse ki bu arkadaşı çok sıska ve inceydi, kocasıysa tombul tiplere hayrandı. Ona zayıf arkadaşıyla ne konuştuğunu sordum. "Doğal olarak" diye yanıtladı "o hanımın biraz şişmanlama isteğini." Arkadaşı şunu sormuştu: "Ne zaman bizi yemeğe çağıracaksınız? Siz her zaman insanı çok iyi beslersiniz."

Düşün anlamı artık açıktı ve hastama şunları söyleyebildim: "Bu öneriyi yaptığı zaman kendi kendinize şöyle demiş gibisiniz: 'Daha neler! Seni benim evime çağırayım sen de şişmanla ve kocamı biraz daha cezbet! Bir daha asla akşam yemeği daveti vermeyeceğim.' Düşün size söylediği hiçbir yemek daveti veremeyeceğinizdi ve böylece sizin arkadaşınıza tombullaşması için yardım etmeme isteğiniz doyuruluyordu. İnsanların davetlerde yediklerinin kendilerini şişmanlattığı düşüncesini, size, kocanızın kilo verme planının kapsamı içinde hiçbir yemek davetini kabul etmeme kararı vermişti." Artık çözümü

desteklemek için bazı rastlantılar gerekiyordu. Düşteki tütsülenmiş som balığı henüz bir yere oturmamıştı. "Düşünüzdeki som balığı nerden çıktı dersiniz?" diye sordum. "Oh" diye yanıtladı "tütsülenmiş som balığı arkadaşımın en sevdiği yemektir." Sözkonusu hanımı ben de tanıyordum ve onun kendisine som balığını yasaklayışının hastanın kendini havyardan yoksun bırakışından daha geri kalmadığını biliyordum.

Eğer yardımcı bir ayrıntıyı da hesaba katacak olursak aynı düş başka ve daha ince bir yorumu da hak eder. (İki yorumum birbirinin karşıtı değildir aynı zemini örterler ve bunlar düşlerin, tüm öteki psikopatolojik yapılar gibi düzenli olarak birden çok anlamı olduğuna iyi bir örnektir.) Anımsanacağı üzere hastam bir istekten vazgeçtiği bir düşle meşgul olduğu sırada gerçek yaşamında da bir vazgeçilmiş isteği (havyarlı sandviç isteğini) gerçekleştirmeye çalışıyordu. Arkadaşı bir isteğini —şişmanlama— dile getirmişti ve eğer hastam arkadaşının isteğinin doyurulmadığını düşünde görse bu şaşırtıcı olmazdı; çünkü benim hastamın kendi isteği arkadaşının isteğinin (kilo alma) doyurulmamasıydı. Ama bunun yerine hastam *kendi* isteklerinden birinin doyurulmadığını görmüştü düşünde. Eğer düşte gösterilen kişinin kendisi değil arkadaşı olduğunu, onun kendisini arkadaşının yerine koyduğunu ya da kendisini arkadaşıyla "özdeşleştirdiğini" varsayarsak o zaman düş için yeni bir yorum gerekecektir. Onun bu özdeşleştirmeyi gerçekten yaptığına inanıyorum ve gerçek hayatında vazgeçilmiş bir isteği gerçekleştirmeye çalıştığı koşullar bu özdeşleşmenin kanıtıydı.

Histerik özdeşleşmenin anlamı nedir? Bu, geniş bir açıklamayı gerektirir. Özdeşleşme histerik belirtilerin mekanizmasında hayli önemli bir etmendir. Hastaların, belirtilerinde yalnızca kendi yaşantılarını değil pek çok başka kişininkini de dışavurmalarına; deyim yerindeyse hastaların, bir yığın insan yerine acı çekmelerine ve bir oyunun tüm rollerini tek başlarına oynamalarına olanak verir. Bana bunun bilinen histerik taklitten, histeriklerin başka insanlarda dikkatlerine çarpan herhangi bir belirtiyi taklit etme kapasitelerinden —deyim yerindeyse yeniden üretme noktasına dek şiddetlenmiş bir benimseme— daha fazla birşey olmadığı söylenecektir. Ancak bu, histerik taklitteki ruhsal sürecin ilerlediği yolu göstermekten daha faz-

la bir şey değildir. Yol, onun üzerinde ilerleyen zihinsel eylemden farklı bir şeydir. Zihinsel eylem bilinen histerik taklit tablosundan biraz daha karmaşıktır; bir anlamın bilinçdışı resminden ibarettir. Bunu bir örnekle açıklayalım. Bir hekimin özel bir tür spazmı olan bir hastayı bir hastane servisinde diğer birçok hastanın arasında sağaltmakta olduğunu varsayalım. Bir sabah bu özel tür histerik bozukluğun taklitçiler bulduğunu görürse hiç şaşkınlık göstermeyecektir. Yalnızca: "öteki hastalar onu gördü ve kopya etti; bu ruhsal bir bulaşma olgusu." diyecektir. Bu doğrudur ama ruhsal bulaşma şöyle bir yol izlemiştir. Bir kural olarak hastalar birbirleri hakkında doktorun onlardan biri hakkında bildiğinden daha çok şey bilirler ve doktorun viziti bitince dikkatlerini birbirlerine yöneltirler. Diyelim ki bu hastanın nöbeti özel bir günde ortaya çıkmış olsun; o zaman diğerleri nöbete evden gelen bir mektubun, mutsuz bir aşk olayının alevlenmesinin ya da buna benzer bir şeyin neden olduğunu çabucak keşfedeceklerdir. Sempatileri uyanacak ve bilince ulaşmasa bile şu yorumu yapacaklardır: "Eğer böyle bir neden böyle bir nöbet yaratabiliyorsa aynı tür bir nöbet geçirebilirim çünkü aynı koşullar bende de var." Eğer bu yorum bilince ulaşabilseydi olasılıkla aynı tür bir nöbet geçirme *korkusu* yaratabilirdi. Ama aslında yorum farklı bir ruhsal bölgede yapılır ve sonuçta dehşete düşülen belirtinin gerçekten yaşanmasına yol açar. Bu nedenle özdeşleştirme basitçe taklit değil benzer bir nedenbilimsel haklılık zemininde *özümleme*'dir; bir benzerliği ifade eder ve bilinçdışında kalan ortak bir öğeden türer.

Histeride, özdeşleştirme en sık olarak ortak bir *cinsel* öğeyi ifade etmek için kullanılır. Histerik bir kadın kendisini belirtilerinde en kolay olarak —tümüyle olmasa bile— cinsel ilişkilerde bulunduğu ya da kendisinin cinsel ilişkilerde bulunduğu kişiyle ilişki kurmuş olan kişilerle özdeşleştirir. Lenguistik kullanım bunu gözönüne alır çünkü iki âşığın "tek" oldukları söylenir. Histerik düşlemlerde, tıpkı düşlerdeki gibi, öznenin cinsel ilişkiler üzerine *düşünceleri*, özdeşleştirmenin amaçları için yeterlidir; üstelik bu düşüncelerin gerçekleşmiş olması da gerekmez. Bu nedenle, düşünü tartışmakta olduğum hasta, düşte onun yerini alıp bir belirti yaratarak —vazgeçilmiş bir istek— kendini onunla özdeşleştirmekle arkadaşına duyduğu kıskançlığı (ki doğal olarak kendisi de haksız olduğunu biliyordu) ifade ederken yal-

nızca histerik düşünce süreçlerini izliyordu. O halde süreç sözel olarak şöyle anlatılabilirdi: hastam düşte kendini arkadaşının yerine koymuştu çünkü arkadaşı hastamın kocasındaki yerini alıyordu ve çünkü hastam arkadaşının, kocasının (hastamın kocasının) gözündeki değerli yerini almak istiyordu.[11]

Benim başka bir kadın hastamın (tüm düş görenlerimin en zekisi) düş kuramıma yönelttiği başka bir karşı çıkış çok daha basit olarak ama aynı biçimde çözümlenmişti: yani bir isteğin doyurulmamasının bir başkasının doyurulduğu anlamına gelmesiyle. Bir gün ona düşlerin, isteklerin doyurulması olduğunu açıklıyordum. Ertesi gün bana kaynanasıyla, tatillerini birlikte geçirdikleri, ülkenin güneyinde bir yere yolculuk yaptıklarını gördüğü bir düş getirdi. Şimdi, yazı kaynanasının yakınında geçirme düşüncesine şiddetle başkaldırdığını ve birkaç gün önce birbirlerinden uzak yazlıklarda oda tutarak dehşete düştüğü yakınlıktan başarılı bir biçimde kurtulduğunu biliyordum. Oysa düşü, onun arzu ettiği çözümü iptal etmişti: bu, benim düşlerde isteklerin doyurulduğu kuramıma en keskin karşı çıkış olmuyor muydu? Hiç kuşkusuz; ama düşün yorumuna ulaşmak için yalnızca düşün mantıksal sonucunu izlemek gerekiyordu. Düş, benim yanlış olduğumu gösteriyordu. *Benim yanlış olabilmem onun isteğiydi ve düşü o isteğin doyurulduğunu gösteriyordu.* Ama yaz tatilleriyle bağlantılı olarak doyurulmuş olan benim yanlış olmam isteği aslında başka ve daha ciddi bir konuyla ilişkiliydi. Çünkü aşağı yukarı aynı zamanlarda onun çözümlemesinde üretilen malzemelerden yaşamının belli bir döneminde hastalığını belirlemede önem taşıyan bir şeyler olmuş olması gerektiği sonucunu çıkarmıştım. Buna karşı çıktı; çünkü böyle

---

[11] Tartışmama histerinin ruh sağaltımı hakkında bölümler yerleştirdiğim için kendime esef ediyorum. [s. 157'ye bkz.] Onların parçalar halinde sunumu ve kendi bağlamlarından ayrılmış olmaları aydınlatıcı etkilerini azaltmazlık etmeyecektir. Ancak eğer düşler konusuyla psikonevrozlar arasındaki sıkı bağlantıyı göstermeye yararlarsa buraya yerleştirilme amaçlarına ulaşmış olacaklardır. — [Bu Freud'un özdeşleşme üzerine yayımlanmış ilk tartışmasıdır. Konuya daha sonraki yayınlarda şurada burada değinmiş olmasına karşın buradakinden sonra ilk derinlemesine değinmesi yirmi yıldan fazla zaman sonra *Grup Ruhbilimi*'nin (Freud, 1921c) VII. Bölümündedir. Düş işlemlerinin kesimi olarak farklı bir özdeşleştirme konusu aşağıda II. Cilt, Bölüm VI, C'de tartışılmıştır.]

bir şey anımsamıyordu; ama hemen sonra haklı olduğum ortaya çıkmıştı. Böylece düşünde tatillerini kaynanasıyla birlikte geçirmeye dönüşmüş olan benim yanlış olmam isteği, o sırada ilk kez ayırdına varmış olduğu olayların hiç olmamış olması yolundaki çok haklı isteğine denk geliyordu.

Ortaokulda tüm öğrenimimiz boyunca aynı sınıfta olduğum bir arkadaşımın gördüğü küçük bir sahneyi yorumlamaya —herhangi bir çözümleme olmaksızın yalnızca bir tahminle— cesaret etmiştim. Bir gün küçük bir dinleyici grubu önünde düşlerin istek doyurmalar olduğu düşüncesi hakkında verdiğim bir konferansı dinledi. Eve gitti ve düşünde *tüm davalarını yitirdiğini* (bir avukattı) gördü ve sonra beni konu üzerinde sorguya çekti. Ona her şey bir yana insanın *tüm* davaları kazanamayacağını söyleyerek konuyu geçiştirdim. Ama kendi kendime şöyle düşündüm: "Tam sekiz yıl boyunca sen sınıf birincisi olarak ön sırada oturur o da ortalarda bir yerlerde sürünürken *senin* günün birinde tümden sınıfta kalman yolunda okul günlerinden kalma bir arzuyu beslememesi çok zor olurdu."

İstek düşleri kuramıma karşı çıkış olarak daha iç karartıcı bir düş, karşıma bir hasta tarafından getirilmişti.

Genç bir kız olan hasta şöyle başladı: "Anımsayacağınız gibi kız kardeşimin şimdi yalnızca bir oğlu kaldı: Karl; onun ağabeyi Otto'yu ben henüz onunla birlikte otururken yitirmişti. Otto benim favorimdi; az ya da çok ben büyütmüştüm onu. Küçüğe de düşkündüm ama kuşkusuz ölmüş olan kadar değil. Sonra dün gece düşümde *Karl'ın önümde ölü olarak yattığını gördüm. Küçük tabutunda elleri kavuşmuş her yanında yanan mumlar arasında yatıyordu — aslında ölümü benim için bir darbe olmuş olan küçük Otto'ya benziyordu.* Şimdi söyleyin bana bu ne demek olabilir? Beni tanıyorsunuz. Kız kardeşimin hayatta kalan tek çocuğunu yitirmesini isteyecek kadar hain bir insan mıyım? Yoksa düş çok daha fazla düşkün olduğum Otto yerine Karl'ın ölmesini istediğim anlamına mı geliyor."

Bu son yorumun sözkonusu olmadığı konusunda ona güvence verdim. Ve biraz düşündükten sonra ona, düşün, kendisinin de sonradan onayladığı, gerçek yorumunu verebildim. Bunu başardım çünkü düş görenin önceki tarihinin tümünü biliyordum.

Kız çok küçükken bir yetimhaneye bırakılmış ve daha büyük bir ablası tarafından eve getirilmişti. Eve ziyarete gelen arkadaşlar arasında onun kalbinde kalıcı bir iz bırakmış bir adam vardı. Bir zaman için ablasının adamla pek de onaylanmayan ilişkisi evlilikle sonlanacak gibi görünmüştü ama bu mutlu son, güdüleri hiçbir zaman tam olarak açıklanamayan ablası tarafından suya düşürülmüştü. Kırgın adam evi ziyarete gelmekten vazgeçtikten ve o sıralarda kızın sevgisini yönelttiği küçük Otto'nun ölümünden kısa süre sonra hastamın kendisi adama tutuldu. Ancak kendini ablasının arkadaşına bağlanmaktan kurtarmayı başaramadı. Gururu ondan kaçınmasını gerektiriyordu ama sevgisini, kendilerini daha sonra sunan hayranlardan hiçbirine aktaramadı. Ne zaman sevgisinin nesnesi olan edebiyatçının bir yerlerde konferans verdiği duyurulsa kız şaşmaz biçimde dinleyiciler arasındaydı; onu nötr ortamlarda uzaktan görmek için hiçbir olanağı kaçırmıyordu. Bir gün önce bana Profesörün belli bir konsere gideceğini, kendisinin de onu bir kez daha şöyle bir görmek için oraya gitmeye niyetlendiğini söylediğini anımsadım. Bu, düşten bir önceki gündü, konser ise bana düşü anlattığı gün. Bu nedenle benim için doğru yorumu oluşturmak kolaydı ve ona küçük Otto'nun ölümünden sonra olmuş herhangi bir şeyi anımsayıp anımsamadığını sordum. Hemen şöyle yanıtladı: "Tabii; uzun bir yokluktan sonra Profesör yeniden bizi görmeye gelmişti ve onu bir kez daha küçük Otto'nun tabutunun yanında görmüştüm." Bu tam da benim beklediğim şeydi ve düşü şu biçimde yorumladım: "Şimdi, eğer öteki oğlan ölmüş olsaydı aynı şey olurdu. Günü kız kardeşinle geçirirdin ve Profesör mutlaka başsağlığı dilemeye gelirdi ve sen de bir öncekinin aynı koşullarda onu yine görürdün. Düş senin onu daha çok görme isteğinden başka bir anlama gelmiyor, senin içten içe savaştığın bir istek. Bugünkü konser için cebinde bir bilet bulunduğunu biliyorsun. Düşün bir sabırsızlık düşüydü: onu bugün şöyle bir görüverişini birkaç saat çabuklaştırmıştı."

İsteğini gizlemek için besbelli bu tür isteklerin genellikle bastırıldığı bir ortam seçmişti, öyle bir ortamda insan o kadar çok acıyla dolu olurdu ki aşka ilişkin hiçbir düşüncesi olamazdı. Düşün tümüyle yinelendiği gerçek ortamda bile, kız, hâlâ sevdiği büyük oğlanın tabu-

tu başında, çoktan beri görünmeyen ziyaretçiye yönelik ince duygularını bastıramamış olmalıydı.[12]

Başka bir kadın hastanın benzer bir düşünün farklı bir açıklaması vardı. Kadın gençliğinde hazırcevaplığı ve neşeli görünümü ile dikkati çekmişti ve bu özellikleri sağaltım sırasında aklına gelen düşüncelerde her fırsatta görülüyordu. Uzunca bir düşün gidişi içinde bu hanım onbeş yaşındaki tek kızını bir "kasa"nın içinde ölü olarak yatarken gördüğünü düşledi. Kendisi de "kasa" ayrıntısının düşün başka bir yönünü göstermesi gerektiğinden kuşkulanmasına karşın[13] sahneyi istek doyurma kuramına bir karşı çıkış için kullanma eğilimi gösterdi. Çözümlemenin gidişi içinde bir akşam önceki bir partide İngilizce "kutu" sözcüğü ve onun Almanca'ya çeşitli çeviri biçimleri —"*Schachtel*" [kasa], "*Loge*" [tiyatro locası "box at the theatre"], "*Kasten*" [göğüs], "*Ohrfeige*" [kulağa vurmak "box on the ear"] v.b.— üzerine bazı konuşmaları anımsadı. Aynı düşün diğer parçaları kadının İngilizce "*box*" [kutu] sözcüğünün Almanca "*Büchse*" [kap] ile ilişkili olduğunu tahmin etmiş olduğunu ve daha sonra da "*Büchse*"nin kadın cinsel organları için kullanılan kaba bir terim olduğunu anımsayarak sıkıldığını keşfetmemize olanak verdi. Onun topografik anatomi bilgisinin sınırları biraz geniş olsaydı kasa içinde yatan kızın rahim içindeki bir cenin olduğu varsayılabilirdi. Bu konuda aydınlatılınca artık düş görüntüsünün kendisinin bir isteğine denk düştüğünü yadsımadı. Çoğu genç evli kadın gibi gebe kaldığında hiç de hoşnut olmamıştı ve birçok kez kendine çocuğun rahim içinde ölmesini isteme izni vermişti. Gerçekten kocasıyla şiddetli bir kavgadan sonraki öfke nöbeti sırasında içindeki çocuğa vurmak için kendi yumruklarıyla kendi bedenini dövmüştü. Bu nedenle ölü çocuk aslında bir isteğin doyurulmasıydı, ama onbeş yıl önce terk edilmiş bir isteğin. Bu kadar uzun bir gecikmeden sonra doyurulan bir isteğin fark edilmemesi hiç de şaşırtıcı değildir. Aradan geçen süre içinde çok şey değişmişti.[14]

---

12 [Bu düşe s. 297 ve II. Cilt, Bölüm VI, H'de yeniden gönderme yapılmış.]

13 Vazgeçilen akşam yemeği daveti düşündeki tütsülenmiş som balığı gibi. [s. 199'a bkz.]

14 [Bu düş s. 298'de daha fazla tartışılmış, ayrıca Freud'un *Giriş Konferansları*'ndaki 13. konferansta bildirilmiştir. (1916-17) *P.F.L.* I, 238.]

"Tipik" düşlerden sözetmeye sıra gelince son iki örneğin ait olduğu düşler grubuna (düş görenin düşkün olduğu akrabalarının ölümüyle ilgili düşler) yeniden dönmek zorunda kalacağım. O zaman daha başka örneklerle, istenmeyen içeriklerine karşın tüm bu düşlerin istek doyurmalar olarak yorumlanması gerektiğini gösterebileceğim.

Aşağıdaki düşü bir hastaya değil, tanıdığım zeki bir hukukçuya borçluyum. O da düşü bana yine istek düşleri kuramını alelacele genellemekten beni alıkoymak için anlattı. "Düşümde" dedi danışanım "*Kolumda bir hanımla eve geldim. Evin önünde kapalı bir araba duruyordu, bir adam bana doğru geldi; bir polis memuru olduğuna ilişkin belgelerini gösterdi ve kendisini izlememi istedi. İşlerimi düzene koymak için bana kısa bir süre vermesini istedim.* Tutuklanma isteğim olduğunu düşünebilir misin?" — "Kuşkusuz düşünemem ama yalnızca razı olabilirim. Hangi suç yüzünden tutuklandığını biliyor musun?" — "Evet. Bebek öldürme. Eminim" — "Bebek öldürme mi? Ama bu suçu yalnızca bir annenin yeni doğmuş bir bebeğe karşı işleyebileceğini mutlaka biliyorsundur." — "Çok doğru."[15] — "Peki düşü gördüğün koşullar neydi? Bir önceki akşam ne olmuştu?" — "Sana söylememeyi yeğlerim; nazik bir konu." — "Yine de onu işitmem gerek; yoksa düşü yorumlama düşüncesinden vaz geçmek zorunda kalacağız." — "Pekâlâ o zaman dinle. Önceki geceyi evde değil, benim için çok önemli bir hanımla geçirmiştim. Sabah uyandığımızda biraz daha sohbet ettik, sonra ben yeniden uyudum ve sana betimlediğim düşü gördüm." — "Evli bir kadın mı?" — "Evet." — "Ve sen ondan bir çocuğun olmasını istemezsin." — "Yo hayır bu bizi ele verirdi." — "O zaman normal bir birleşmede bulunmadın?" — "Boşalmadan önce geri çekilme önlemi aldım." — "Sanırım bu yöntemi gece boyunca birçok kez kullandığını ve sabah yineledikten sonra başarılı bir biçimde gerçekleştirip gerçekleştiremediğin konusunda biraz ikircikli kaldığını varsayabilirim." — "Bu olabilir. Kuşkusuz." — "Bu durumda düşün bir isteğin doyurulmasıydı. Sana bir çocuğu yaratmamış ya da bir çocuğu öldürmüş olduğun (ki bu da aynı hesaba gelir)

---

[15] [Bir düşün ilk özetlemesinin eksik olması ve atlanan kesimlerin anılarının yalnızca çözümlemenin gidişi sırasında ortaya çıkması sıklıkla olan birşeydir. Bu, sonradan eklenen parçalar her zaman düşün yorumu için anahtarı sağlarlar. Düşlerin unutulmasına ilişkin tartışmaya bkz. [II. Cilt, Bölüm VII, A.]

konusunda güvence veriyordu. Ara bağlantılar kolayca gösterilebilir. Birkaç gün önce evlilik zorluklarından ve hiçbir döllenmenin olmadığı bir biçimde birleşmeleri gerçekleştirmeye hiçbir karşı çıkış olamayacağını oysa ovum [yumurta —*ç.n.*] ile meninin biraraya geldiği ve bir cenini oluşturduğu herhangi bir birleşmenin suç olarak cezalandırıldığını konuştuğumuzu anımsarsın. Cenine ruhun girdiği kesin an üzerine ortaçağdaki tartışmaları anımsayarak sürdürmüştük, çünkü daha önce cinayet kavramı uygulanmıyordu. Kuşkusuz Lenau'nun çocuk öldürme ile çocuk yapmayı önlemeyi eş tutan berbat şiirini ["Das tote Glück"] biliyorsundur." — "Çok garip Lenau'yu bu sabah görünüşe göre tamamen rastlantısal olarak düşünmüştüm." — "Düşünün bir yankısı. Ve şimdi ben sana düşünün içerdiği bir başka rastlantısal istek doyurma gösterebilirim. Evine kolunda bir kadınla geldin. Böylece gerçekte olduğu gibi geceyi onun evinde geçirecek yerde onu eve getiriyordun.[16] Düşün özünü oluşturan istek doyurmanın böyle benimsenemez bir biçimde kılık değiştirmiş olmasının birden çok nedeni olabilir. Belki de anksiyete nevrozunun nedenbilimi hakkında makalemden [Freud, 1895*b*] benim *coitus interruptus*'u[17] nevrotik anksiyetenin gelişmesinde nedenbilimsel etmenlerden biri saydığımı öğrenmişsindir. Eğer bu yolla birçok kez cinsel birleşmeden sonra sonradan düşünün yapısında bir öğe haline gelen huzursuz bir havada kaldıysan, durum bu bilgiyle uyuşurdu. Dahası, bu ruh halini istek doyurmayı gizlemek için kullandın. [Bkz. Bölüm VI, H.] Nedense çocuk öldürmeye gönderme yapman henüz açıklanmadı. Bu, özellikle kadınsı suça nasıl ışık tutacaksın?" — "İtiraf etmeliyim ki birkaç yıl önce bir kızın benimle bir aşk ilişkisinin sonucundan bir düşükle kurtulmaya çalışmasından sorumlu oldum. Niyetini gerçekleştirmesiyle hiçbir ilgim yoktu ama işin gerçekleşip gerçekleşmeyeceği konusunda doğal olarak uzun süre kendimi çok sinirli hissettim." — "Bunu çok iyi anlıyorum. Bu anı, yönteminin işe yaramayabileceği konusundaki kuşkun yüzünden endişelenmen gerekmesi yolunda ikinci bir neden sağlıyor."

---

[16] [Almanca "*heimführen*" hem "eve getirmek" hem de "evlenmek" demektir.]

[17] [Lat. Kesintiye uğramış cinsel birleşme. Erkeğin dışarıya boşalması. —*ç.n.*]

Bu düşü bir konferans dizisi sırasında betimlediğimi işiten genç bir hekim çok etkilenmiş olsa gerek; çünkü aynı düşünce örüntüsünü başka bir temaya uygulayarak hemen onu yeniden görmüştü. Bir gün önce bildirecek çok az geliri olduğu için çok dürüst olarak düzenlediği gelir vergisi beyannamesini göndermişti. Sonra düşünde *bir arkadaşı vergi komisyonu toplantısından dönüşte ona gelip diğer vergi beyannamelerinde hiçbir karşı çıkış olmamasına karşın kendisininki hakkında genel bir kuşku uyandığını ve ona yüksek bir para cezası verdiklerini söylemiş.* Düş, onun yüksek gelirli bir doktor olarak tanınma konusundaki isteğinin pek kötü kılık değiştirmiş bir doyurulmasıydı. Bu, bir hayranını geri çevirmesi, çünkü adamın çok kötü huylu olduğu, eğer evlenirlerse adamın kendisini mutlaka döveceği konusunda uyarılan kızın ünlü öyküsünü anımsatıyor. Kız "Keşke beni şimdiden dövmeye başlasaydı" diye yanıtlamış. Kızın evlenme isteği o denli güçlü ki ürkütücü mutsuzluğu pazarlık konusu yapmakta hattâ onu bir isteğe dönüştürecek kadar ileri gitmektedir.

Konuları bir isteğin engellenmesi olduğu ya da açıkça istenmeyen bir şey ortaya çıktığı için kuramıma ters düşüyor gibi görünen en sık düşler "istek-karşıtı düşler" başlığı altında toplanabilir.[18] Eğer bu düşler bir bütün olarak gözönüne alınacak olursa, onların izini iki ilkeye dek sürmem olası gelmektedir; bunlardan biri insanların yalnızca düşlerinde değil yaşamlarında da önemli bir rol aldığı halde henüz ondan söz etmedim. Bu tür düşlere yol açan iki güdüleyici güçten biri benim yanılmış olduğum isteğidir. Bu düşler sağaltımlarımın gidişi içinde hasta bana karşı bir direnç içinde olduğunda düzenli olarak ortaya çıkar; ve ben hemen hemen kesin bir biçimde hastama ilk kez açıklamakla bu düşlerden birini harekete geçirmiş olurum.[19] Aslında bu kitabı okuyan bazı okurlarda da aynı şeylerin olması beklenir: eğer benim yanılmış olabileceğim yolundaki istekleri doyurulabilecekse bir düşte isteklerinden birinin engellenmesine oldukça hazır olacaklardır.

---

[18] [Bu ve bundan sonraki paragraf 1909'da eklenmiştir.]

[19] [*1911'de eklenen dipnot:*] Son birkaç yıldır benzer "istek karşıtı düşler", benim, düşlerin "istek" kuramımla ilk kez tanışmaya bir tepki olarak, konferanslarımı dinleyen kişiler tarafında bana defalarca bildirilmiştir.

Sağaltım altındaki bir hastadan alacağım bu türden son bir düşte aynı nokta sergilenmektedir. Bu, akrabalarının ve görüşlerine başvurulan otoritelerin isteklerine karşın benimle sağaltımı sürdürme savaşımında başarıya ulaşmış bir kızın düşüydü. *Düşünde akrabalarının bana gelmeyi sürdürmesini yasakladıklarını görmüş. Sonra bana eğer gerekirse sağaltımı ücretsiz olarak sürdüreceğim yolundaki vaadimi anımsatmış. Buna karşılık ben: "Para konusunda bir kolaylık yapamam" diye karşılık vermişim.* Bu örnekte istek doyurmayı göstermenin kolay olmadığını itiraf etmek gerekir. Ama tüm bu olgularda, insan, çözümü özgün olanın çözümüne yardım eden ikinci bir bilmece keşfediyor. Bana söylettiği sözlerin kökeni neydi? Kuşkusuz böyle bir şeyi ona söylememiştim; ama erkek kardeşlerinden birine hem de kızın en çok etkilendiği ve bende böyle bir incelik bulacak kadar iyi biri olan kardeşine söylemiştim. Bu nedenle düş erkek kardeşinin haklı olduğunu kanıtlamaya niyetlenmişti. Ve de kız, kardeşinin haklı olduğu konusunda yalnız düşlerinde ısrar etmiyordu, aynı düşünce tüm yaşamına egemendi ve hastalığının nedeni de buydu.

İlk bakışta istek doyurma kavramının yoluna özel güçlükler çıkarmak içinmiş gibi gelen bu düş bir hekim tarafından yorumlanmış ve August Stärcke tarafından bildirilmiştir (1911).[20] "*Sol işaret parmağımın son boğumunda frenginin ilk belirtisini [Primäraffekt] gördüm.*" Düşün istenmeyecek içeriği bir yana, açık ve tutarlı olduğu düşüncesi de bizi onu çözümlemekten caydırabilirdi. Ancak, eğer kapsadığı zorlukla yüzleşmeyi göze alırsak "Primäraffekt"in "*Prima affectio*" (ilk aşk) ile eşdeğer olduğunu ve itici yaranın, Stärcke'nin sözleriyle "coşkuyla hayli yüklenmiş istek doyurmaların yerine geçtiğini" görebiliriz.

İstek-karşıtı düşlerin ikinci güdüsü o denli açıktır ki, uzunca bir süre benim de yaptığım gibi kolayca gözden kaçabilir.[21] Çoğu insanın cinsel yapısında saldırgan, sadistik bir öğenin karşıtına dönmesinden ileri gelen mazohistik bir öğe vardır.[22] Hazlarını kendilerine uygula-

---

[20] [Bu paragraf 1914'de eklenmiştir.]

[21] [Bu paragraf 1909'da eklenmiştir.]

[22] [Yazarın bu konu üzerindeki düzeltilmiş görüşleri "Mazohizmde Ekonomi Sorunu" (1924c) makalesinde bulunabilir.]

nan *fiziksel* acıdan değil aşağılanma ve zihinsel işkenceden elde edenler "zihinsel mazohistler" diye tanımlanabilir. Bu türden insanların, onların mazohistik eğilimlerini doyurdukları için yine de istek doyurma olan istek-karşıtı ve rahatsızlık veren düşler görebildiği hemen anlaşılabilir. Küçük yaşta, eşcinsel bir bağlılık duyduğu ağabeyi tarafından büyük ölçüde acı çektirilmiş genç bir adamın gördüğü böyle bir düşü buraya alacağım. Kişiliği temel bir değişime uğramıştı ve üç parçadan oluşan aşağıdaki düşü gördü: *I. Ağabeyi kendisiyle alay ediyordu. II. İki erişkin adam birbirlerini eşcinsel bir amaçla okşuyorlardı. III. Kardeşi, kendisinin yönetmeni olmayı umduğu işi tasfiye etmişti.* En rahatsız edici duygularla sonuncu düşten uyandı. Yine de bu mazohistik bir istek doyurma düşüydü ve çevirisi şöyle olabilirdi: "Eğer kardeşim benim yüzümden katlanmak zorunda kaldığı tüm acıların bir cezası olarak bu satışla beni yüzyüze getirseydi işime gelirdi."

Umarım buraya kadarki örnekler (yeni bir karşı çıkış ortaya çıkana dek) rahatsız edici bir içeriği olan düşlerin bile istek doyurmalar olarak yorumlanması gerektiğini kabul etmek için yeterli olmuştur.[23] Hiç kimse bu düşlerin yorumunun bizi her defasında insanların konuşmaktan ya da düşünmekten nefret ettiği konularla karşı karşıya getirmesinin rastlantısal olduğunu öne süremez. Bu düşlerin uyardığı rahatsızlık duygusu, hiç kuşkusuz, bizi bu konuları tartışmaktan ya da onlardan sözetmekten alıkoymaya eğilim duyan (genellikle de bunu başaran) ve eğer yine de kendimizi onlarla uğraşmaya zorlanmış bulursak herbirimizin üstesinden gelmek zorunda olduğumuz tiksinti duygusunun aynısıdır. Ama düşlerde bu biçimde ortaya çıkan hoş olmayan duygular bir isteğin olmadığını kanıtlamaz. Herkesin başkalarına açmamayı yeğleyeceği hattâ kendi kendine de itiraf edemeyeceği istekleri vardır. Öte yandan tüm bu düşlerin hoşnutsuzluk verici özelliğini düş çarpıtması olgusuyla birleştirmekte haklıyız. Bu düşlerin çarpıtılmasının ve içerdikleri istek doyurmanın tanınmaz hale gelecek kadar kılık değiştirmesinin kesinlikle düş konusuna ya da onun türediği isteğe karşı duyulan tiksinti duygusundan ve onları bastırmaya

---

23 [Aşağıdaki cümle 1919'da hafifçe değişik bir biçimde metne eklenmiş, 1925'de dipnot olarak basılmıştır:] Konunun henüz tamamen ortaya konmadığına işaret etmeliyim; ona daha sonra döneceğim. [Bkz. II. Cilt, Bölüm VII, C.]

yönelik bir niyetten ileri geldiği sonucunu çıkarmakta da haklıyız. Bu nedenle düşteki çarpıtma aslında bir sansür eylemi olarak gösterilmektedir. Eğer düşlerin doğasını ifade etmeye çabaladığımız formülde aşağıdaki düzeltmeyi yapacak olursak hoşnutsuzluk yaratan düşlerin çözümlemesinin aydınlattığı her şeyi hesaba katmış oluruz: *Bir düş (baskılanmış ya da bastırılmış) bir isteğin (kılık değiştirilmiş) doyurulmasıdır.*[24]

Rahatsız edici içeriği olan düşlerin özel bir alt sınıfı olarak anksiyete düşleri kalıyor. Bunları istek düşleri sayma kavramı, aydınlanmamış olanlar tarafından pek az sempatiyle karşılanacaktır. Yine de bu noktada anksiyete düşleriyle çok kısa olarak uğraşabilirim. Onlar bize düş sorununun yeni bir yönünü sunmazlar; bizi yüzyüze getirdikleri tüm bir nevrotik anksiyete sorunudur. Bir düşte duyumsadığımız anksiyete yalnızca *görünürde* düşün içeriği ile açıklanır. Eğer düşün içeriğini çözümlemeye teslim edersek düş içeriğinin düşteki anksiyeteyi haklı kılmasının diyelim ki bir fobide fobinin ilişkili olduğu düşüncenin fobik anksiyeteyi haklı kılmasından daha fazla olmadığını görürdük. Kuşkusuz, örneğin bir pencereden düşmek olasıdır ve bir pencerenin yanında belirli derecede önlem almanın ussal bir yanı vardır; ama bir fobide bu konuda duyulan anksiyetenin neden bu denli büyük olduğunu ve hastayı neden ortaya çıkma nedeninden uzakta da etkilediğini anlayamayız. O halde aynı şeyin hem fobiler hem de anksiyete düşleri için geçerli olduğunu öne sürebiliriz: her iki durumda da anksiyete kendisine eşlik eden düşünceye yalnızca yüzeysel olarak bağlıdır; kökeni ise başka bir kaynaktadır.

---

24 [*1914'de eklenen dipnot:*] Söylemiş olduğum üzere ruhçözümleme ya da düşlerin yorumu hakkında herhangi bir şey dinlemeyi reddeden, yaşayan büyük bir yazar, düşlerin doğası hakkında bağımsız olarak hemen hemen aynı formüle ulaşmıştı. O bir düşün "baskılanmış arzu ve isteklerin sahte görünümler ve adlar altında kontrol edilemeyen ortaya çıkışı" olduğunu söyler. (Spitteler, 1914, I.)

[*1911'de eklenen:*] Yukardaki temel formülde Otto Rank'ın yaptığı genişletme ve düzeltmeden bu noktada alıntı yaparak ileride tartışılacak sorunları çabuklaştıracağım: "Bastırılmış, bebeksi cinsel malzeme temelinde ve onların yardımıyla düşler düzenli olarak güncel (ve kuramsal olarak erotik) istekleri maskeli ve simgesel olarak kılık değiştirmiş doyurulmasını temsil eder." (Rank, 1910, [519].)

[*1925'de eklenen:*] Hiçbir yerde Rank'ın formülünün benim olduğunu söylemedim. Yukarıdaki metinde verilen kısa biçim bana yeterli geliyor. Ama Rank'ın düzeltmesin-

Düşlerdeki anksiyete ile nevrozlardaki arasında bu denli yakın bir ilişki bulunduğu için birinciyi tartışırken ikinciye de gönderme yapmam gerekir. Bir süre önce, anksiyete nevrozu üzerine kısa bir makalede (Freud, 1895*b*) nevrotik anksiyetenin cinsel yaşamdan türediğini ve amacından uzaklaşmış ve hiçbir kullanım alanı bulamamış libidoya denk düştüğünü tartışmıştım.[25] O zamandan bu yana bu formül zamanın sınavından geçmiştir; şimdi o formül anksiyete düşlerinin cinsel içerikli düşler olduğunu ve kendisine ilişkin libidonun anksiyeteye dönüşmüş bulunduğunu öne sürmemize olanak vermektedir. İleride bazı nevrotik hastaların düşlerinin çözümlemesi bu iddiayı destekleme olanağı verecektir.[26] Bir düş kuramına ulaşma konusunda daha ileri bir girişimin gidişi içinde anksiyete düşlerinin belirleyicilerini ve onların istek doyurma kuramıyla uyuşabilirliğini bir kez daha tartışma fırsatım olacaktır.

---

den söz etmiş olmam ruhçözümlemesinin "tüm düşlerin cinsel bir içeriği olduğu"nu öne sürdüğü biçiminde sayısız suçlamanın zincirlerinden boşalmasına yetmiştir.

Eğer bu cümle niyetlenildiği anlamda anlaşılsaydı eleştirmenlerin işlevlerini yaparken takındıkları insafsız tavrı ve de karşıtların eğer saldırgan eğilimlerinin ayırdında olmazlarsa, en açık bir anlatımı nasıl da gözardı edebildiklerini gösterecekti. Yalnızca birkaç sayfa önce, [s. 179 v.s.] doyurulmaları çocukların düşlerinde görülebilecek istek türlerinden (bir geziye katılma ya da gölde yelkenliyle gezme veya kaçırılmış bir öğünü tamamlama istekleri v.b.) söz etmiştim; başka parçalarda da açlık düşlerinden [s. 182 n.9], susuzluğun [s. 175 v.s] ya da boşaltım gereksinmelerinin uyardığı düşlerden [s. 177] söz etmiştim. Hattâ Rank'ın kendisi bile hiçbir mutlak genelleme yapmamıştır. Kullandığı sözcükler "ayrıca *bir kural olarak* erotik istekler" idi ve söyledikleri çoğu erişkinin düşünde bolca kanıt bulabilir.

Eğer beni eleştirenlerin kullandığı "cinsel" sözcüğü, ruhçözümlemesinde şimdi yaygın olarak kullanıldığı anlamda —"Eros" anlamında— kullanılsaydı durum farklı olurdu. Ama benim karşıtlarımın aklında tüm düşlerin "libidinal" içgüdüsel güçlerden mi yoksa onun karşıtı olan "yıkıcı" güçlerden mi yaratıldığı biçiminde ilginç bir sorunun izi bile yok. [Bkz. Freud, *Ego ve Id* (1923*b*) IV. Bölüm.]

25 [Yazarın libido ile anksiyete arasındaki ilişkiler hakkında daha sonraki görüşleri *Ketvurmalar, Belirtiler ve Anksiyete*'de (1926*d*) bulunabilir.]

26 [Freud bu konudaki fikrini değiştirmiştir: iki anksiyete düşünün çözümlendiği ve tüm anksiyete düşleri konusunun yeniden tartışıldığı, II. Cilt, Bölüm VII, D'ye bkz.]

V. BÖLÜM

DÜŞLERİN MALZEMESİ VE KAYNAKLARI

Irma'nın enjeksiyonu düşünün çözümlemesi bize bir düşün bir isteğin doyurulması olabileceğini gösterdiğinde ilk anda ilgimiz tümüyle düşlerin evrensel bir özelliği ile karşı karşıya olup olmadığımız sorusunda yoğunlaştı ve yorum çalışması sırasında ortaya çıkabilecek başka herhangi bir bilimsel soruna yönelik merakımızı şu ana dek boğduk. Bir yolu sonuna dek izlediğimizden şimdi başa dönebilir ve düş yaşamının sorunları içindeki gezintilerimiz için yeni bir başlangıç noktası seçebiliriz: her ne kadar tüketemediysek de şimdilik istek doyurma konusunu bir yana bırakabiliriz.

Şimdi düşleri yorumlama yöntemimiz, düşlerde, *görünen* içerikten çok daha anlamlı bir *gizli* içerik bulunduğunu ortaya çıkarmamıza olanak verdiğinden, yalnızca görünür içeriği tanıdığımız sürece inatçı görünen sözcük oyunları ve zıtlıklara şu anda doyurucu çözümler bulma konumunda bulunup bulunmadığımızı görmek için düşlerden doğan çeşitli sorunları teker teker yeniden sınamak gibi zorlu bir görev hemen ortaya çıkmaktadır.

İlk bölümde otoritelerin düşlerle uyanıklık yaşamı arasındaki ilişki [A kesimi] ve düş malzemelerinin kökeni [C kesimi] üzerine görüşlerinin ayrıntılı bir derlemesini vermiştim. Kuşkusuz okurlarım düşlerdeki belleğin o kadar sık değinilen ama hiçbir zaman açıklanmamış olan üç özelliğini anımsayacaklardır [B kesimi]:

(1) Düşler hemen önceki günün izlenimlerini açıkça yeğlerler [s. 70 v.s.]. Bkz. Robert [1886, 46], Strümpell [1877, 39], Hildebrandt [1875, II] ve Hallam ve Weed [1896, 410 v.s.].

(2) Seçimlerini uyanıklık belleğimizden farklı ilkelere göre yapar-

lar çünkü temel ve önemli olanı değil ikinci planda ve ayrımsanmamış olanları anımsarlar. [S. 70 v.s.]

(3) Çocukluğumuzun en erken izlenimleri emirlerindedir ve hattâ yaşamımızın o döneminden bize önemsiz gelen ve uyanıklık halimizde çok uzun zamandır unutulmuş olduğuna inandığımız ayrıntıları getirirler. [S. 71 v.s.][1]

Düşlerin malzeme seçiminde gösterdikleri tüm bu gariplikler, kuşkusuz, daha önceki yazarlar tarafından yalnızca görünen içerikleriyle bağlantılı olarak incelenmiştir.

---

[1] Robert'ın benimsediği [1886, 9 v.s.] düşlerin amacının belleğimizi gündüzün gereksiz izlenimlerinden temizlemek olduğu görüşü, eğer çocukluğumuzun yüksüz anı imgeleri düşlerde sık olarak ortaya çıkıyorsa artık geçerli olamaz. Aksi halde düşlerin, işlevlerini çok yetersiz bir biçimde gerçekleştirdikleri sonucuna varabilirdik.

(A)

DÜŞLERDE YAKINDA OLUŞMUŞ VE ÖNEMSİZ MALZEME

Düşlerin içeriğine katılan öğelerin kökeni konusunda kendi deneyimimi inceleyecek olursam, her düşte bir önceki günün yaşantılarıyla bir değinme noktası bulmanın olası olduğu iddiasıyla başlamam gerekir. Bu görüş ister benim ister başkasının olsun incelediğim her düş tarafından desteklenmiştir. Bu olguyu aklımda tutarak arasıra bir düşün yorumuna bir önceki günün, düşü harekete geçiren olaylarını araştırarak başlayabilmişimdir; aslında çoğu örnekte, bu, en kolay yöntemdir. Son bölümlerde ayrımlı olarak incelediğim iki düşte (Irma'nın enjeksiyonu düşü ve sarı sakallı amcam düşü) bir önceki günle bağlantı o denli açıktır ki fazla söze gerek kalmaz. Ama böyle bir bağlantının nasıl da düzenli bir biçimde izlendiğini göstermek için kendi düşlerimin kayıtlarını karıştıracak ve bazı örnekler vereceğim. Düşün yalnızca araştırdığımız kaynağı göstermeye yetecek kadarını alacağım:

(1) *Kabul edilmekte güçlük çektiğim bir evi ziyaret ediyorum...; aynı zamanda bir hanımı BEKLETİYORUM.*

Kaynak: Bir akşam önce kendisine yapmak istediği bir alışveriş için ....'ya kadar *beklemesini* v.b. söylediğim bir hanım akrabamla görüşmüştüm.

(2) *Belirli* (ayırt edilemeyen) *bir bitki türü üzerine bir monografi yazmıştım.*

Kaynak: O sabah bir kitapçının vitrininde Siklamen türü üzerine bir *monografi* görmüştüm.

(3) *Caddede iki kadın gördüm, BİR ANNE VE KIZI, ikincisi hastalarımdan biriydi.*

Kaynak: Bir önceki akşam hastalarımdan biri bana *annesinin* sağaltıma devam etmesine getirdiği engelleri açıklamıştı.

(4) *S. ve R.'nin kitapçı dükkânında yılda YİRMİ FLORİN'e bir dergiye abone oldum.*

Kaynak: Bir gün önce karım haftalık ev harcamaları için hâlâ kendisine *yirmi florin* borçlu olduğumu söylemişti.

(5) *Sosyal Demokrat Komite'den, bana ÜYE imişim gibi davranan bir YAZIŞMA aldım.*

Kaynak: Aynı zamanda hem Liberal Seçim *Komitesi*'nden hem de İnsansever Cemiyet Meclisi'nden *yazışmalar* almıştım ve ikincisinin gerçekten *üyesiydim.*

(6) *DENİZİN ORTASINDAKİ BİR TEPEDE ayakta duran, BÖCKLIN MODASI bir adam.*

Kaynak: Ile du Diable'daki *Dreyfus*; aynı zamanda İngiltere'deki akrabalarımdan haberler almıştım.

Düşün değinme noktasının değişmez biçimde *hemen* bir gün öncesinin olayları ile mi olduğu yoksa en yakın geçmişin daha yaygın bir döneminden türeyen izlenimlere kadar mı uzandığı sorusu uyanabilir. Bu sorunun kuramsal önemi olması olasılığı zayıf; yine de hemen düşten önceki günün —ki ona "düş günü" diyeceğim— izlerinin fazlalığı lehinde karar vereceğim. Ne zaman ilk bakışta bir düşün kaynağı, iki ya da üç gün önceki bir izlenim gibi görünse de, daha sıkı bir soruşturma, izlenimin bir önceki gün anımsandığını ve bu nedenle bir gün önce akla gelen bir izlenimin yeniden üretiminin özgün olayla düş zamanı arasında bir yere yerleştirilebileceğini göstermiştir; dahası daha eski izlenimi anımsamaya yöneltebilen rastlantıları bir gün öncesinde göstermek olası olmuştur.

Öte yandan[1] harekete geçirici gündüz izlenimi ile onun düşte yeniden ortaya çıkışı arasında biyolojik bir önemi olan herhangi bir dü-

[1] [Bu paragraf 1909'da eklenmiştir.]

zenli ara bulunduğuna inanmıyorum. (Swoboda, 1904, bu bağlamda onsekiz saatlik bir başlangıç evresinden söz etmiştir.)[2]

Bu noktaya da biraz dikkat yöneltmiş olan Havelock Ellis [1911, 224][3] kendi düşlerinde onları aramasına karşın bu türden herhangi bir dönemselliği bulamadığını açıklar. İspanya'da bulunduğu ve Daraus, Varaus ya da Zaraus adlı bir yere gitmeyi istediği bir düş bildirir. Uyanıklıkta böyle bir yer adı anımsayamaz ve düşü bir yana bırakır. Birkaç ay sonra Zaraus'un aslında San Sebastian ile Bilbao arasında bir istasyon adı olduğunu ve trenin o istasyondan düşü gördüğü günden 250 gün önce geçmiş olduğunu keşfeder.

---

[2] [*1911'de eklenen dipnot.*] Birinci bölüme yazdığım bir ekte (s. 146 v.s.) sözünü ettiğim gibi Hermann Swoboda aşırı bir yaklaşımla [1904] Wilhelm Fliess'in [1906] keşfettiği 23 ve 28 günlük biyolojik dönemsel araları zihinsel alana uygulamıştır. Özelde bu dönemlerin düşte görünen öğelerin ortaya çıkışını belirlediğini öne sürmüştür. Eğer bu olgu ortaya konabilseydi düş yorumunda hiçbir köklü düzeltme söz konusu olamazdı; yalnızca düş malzemesinin kökeni için yeni bir kaynak sağlanırdı. Ancak, ben son zamanlarda kendi düşlerimde "dönemsellik kuramı"nın onlara ne ölçüde uygulanabileceğini sınamak için bazı araştırmalar yaptım. Bu amaçla gerçek yaşamda ortaya çıkış zamanları kesinlikle saptanabilen bazı özellikle belirgin düş öğeleri seçtim.

I. 1-2 EKİM 1910 DÜŞÜ

(Parça) *..İtalya'da bir yer. Sanki bir antik dükkândayız, üç kız kardeş bana bazı küçük sanat yapıtları gösteriyor ve kucağımda oturuyorlar. Nesnelerin biriyle ilgili olarak "Hey, bunu benden aldınız" diyorum ve önümde Savonarola'nın net görüntüsünü taşıyan küçük bir profil rölyef görüyorum.* Savonarola'nın bir portresini en son ne zaman gördüm? Yolculuk günlüğüm 4 ve 5 Eylül'de Floransa'da olduğumu gösteriyor. Oradayken yol arkadaşıma fanatik keşişin yüzünü taşıyan ve Piazza Della Signoria'nın kaldırımında gömüldüğü yeri işaretleyen madalyonu göstermeyi düşünmüştüm. Onu 3 Eylül sabahı gösterdiğimden eminim. Bu izlenimle onun düşte yeniden ortaya çıkışı arasında 27+1 gün geçmişti — Fliess'in "dişi dönem"i. Ancak bu örneğin inandırıcılığı açısından şanssızlıtır ki gerçek düş-günü yetenekli ama kasvetli görünümlü bir meslektaşım (dönüşümden beri ilk kez) beni ziyaret etmişti ve yıllar önce ona "Haham Savonarola" adını takmıştım. Bana bir hafta önce benim de yolculuk yaptığım Pontebba ekspresindeki bir kazanın etkilerinden acı çeken bir hasta tanıştırmıştı ve düşüncelerim bu yüzden geriye İtalya yolculuğuma yönelmişti. Bu nedenle düşün içeriğinde belirgin "Savonarola" öğesinin görünmesi meslektaşımın düş-günü beni ziyareti yüzündendi ve 28 günlük aralık önemini yitiriyordu.

Şu halde ben, her düşün kışkırtıcı ajanının kişinin henüz "uykuya yatmadan" önceki yaşantıları arasında bulunması gerektiğine inanıyorum. Böylece bir düş içeriğinin en yakın geçmişteki izlenimlerle ilişkisi daha eski bir dönemdeki herhangi bir tarihe ilişkin izlenimlerle ilişkisinden hiçbir bakımdan farklı değildir (yalnızca düşün görüldüğü geceden hemen önceki gün dışında). Düşler, malzemelerini düş görenin yaşamındaki herhangi bir kesimden seçebilirler, yeter ki düşgününün yaşantısını ("en yeni" izlenimler) daha eskilere bağlayan bir düşünce katarı bulunsun.

II. 10-11 EKİM 1910 DÜŞÜ

Bir kez daha üniversite laboratuarında kimya çalışıyorum. Hofrat L. beni bir yerlere davet etti ve koridor boyunca önümde yürümeye başladı; yukarı kalkmış elinde bir lamba ya da başka bir aygıt tutuyordu ve başı garip bir biçimde ileri uzanmıştı; ona açık bir görüş (uzak görüş?) sağlıyordu. Sonra açık bir alandan geçtik... (kalanı unutuldu.)

Bu düşün içeriğinde en belirgin nokta Hofrat L.'nin lambayı (ya da büyüteci) gözleri uzaklara dikilmiş olarak önünde tutuş biçimiydi. Onu en son göreli yıllar olmuştu; ama onun, bir başkasının, ondan daha büyük birinin, yerine geçen bir figür olduğunu hemen anladım: Arşimed'in yerine geçmişti. Arşimed'in heykeli Sirakuza'da Arethusa çeşmesinin yanında, aynı duruşta, elinde yakan camıyla ve gözlerini saldıran Roma ordusuna dikmiş olarak durur. Bu heykeli ilk (ve son) kez ne zaman gördüm? Günlüğüme göre 17 Eylül akşamıydı ve o zamandan düşe dek 13+10=23 gün geçmişti — Fliess'in "erkek dönem"i.

Ne yazık ki bu düşün daha ayrıntılı yorumuna girince bir kez daha rastlantının inandırıcılığını yitirdiğini görüyoruz. Düşün heyecan verici nedeni düş-günü konferans salonunda konferanslarımı vermeme izin verilen kliniğin kısa süre sonra başka bir yere taşınacağı yolunda aldığım haberlerdi. Yeni yerinin çok sapa olacağına muhakkak gözüyle bakıyor ve kendi kendime bu durumda emrimde bir konferans salonu bulunmasa da olabileceğini söylüyordum. Bu noktada düşüncelerim geriye, kariyerimin başlangıcına, üniversite öğretim görevlisi olduğum ama bir konferans salonumun bulunmadığı ve bir salon elde etmek için tüm çabalarımın güçlü mevkilerdeki Hofratlar ve Profesörlerde hiç tepki uyandırmadığı zamanlara gitmiş olsa gerek. O koşullarda sorunlarımdan yakınmak için o sıralarda fakülte Dekanı olan ve bana karşı dostça yöneldiğine inandığım L.'ye [Profesör Emst Ludwig] gitmiştim. Bana yardım etmeye söz verdi ama ondan sonra hiç ses çıkmadı. Düşümde, o, bana bir *πού στῶ* [destek] veren ve beni yeni mekâna kendisi götüren Arşimed'di. Düş yorumunda uzman olan herhangi bir kişi, düş düşüncelerinin misilleme ve kendini önemseme düşüncelerinden tümüyle arınmış olmadığını tahmin edebilir. Her halde bu heyecan verici neden olmaksı-

İyi de bu en yeni izlenimler neden yeğleniyor? Eğer biraz önce [s. 214-5] alıntı yaptığım dizideki düşlerden birinin daha ayrıntılı bir çözümlemesine girişecek olursak bu noktada bazı kavramlar oluşturabiliriz. Bu amaçla aşağıdaki düşü seçeceğim:

BOTANİK MONOGRAFİSİ DÜŞÜ

Belirli bir bitki üzerine bir monografi yazmıştım. Kitap önümde duruyordu ve ben o anda katlanmış renkli bir levhayı çeviriyordum. Her kopyaya bağlanmış olarak bitkinin kurumuş bir örneği vardı, sanki bir kurutulmuş ot koleksiyonundan alınmış gibiydi.

ÇÖZÜMLEME

O sabah bir kitapçı vitrininde başlığı Siklamen Takımı olan yeni bir kitap görmüştüm — herhalde o bitki üzerine bir monografi idi.

---

zın Arşimed'in o gece düşüme pek de kolay giremeyeceği açık gibidir: ayrıca Sirakuza'daki heykelin üzerimde yarattığı güçlü ve hâlâ taze izlenimin etkisini farklı bir zaman aralığından sonra göstermeyebileceğine de inanamam.

III. 2-3 EKİM 1910 DÜŞÜ

(Parça) *...Benim için çok rahatlatıcı bir etkisi olan bir menüyü bizzat hazırlamış olan Profesör Oser ile ilgili bir şeyler....* (Bir şeyler daha var ama unutulmuş.)

Bu düş o gün bir diyet listesi almak üzere meslektaşlarımdan birine gitmem gerekip gerekmediğini düşünmeme yol açan bir sindirim bozukluğuna tepkiydi. Bu amaçla yazın ölmüş olan Oser'i seçmemin nedeni geriye, büyük hayranlık duyduğum ve kısa süre önce (1 Ekim'de) aklıma gelmiş olan bir diğer üniversite profesörünün ölümüne dek gidiyordu. Oser ne zaman ölmüştü? Ve ben onun ölümünü ne zaman işitmiştim? Gazetelerdeki bir paragrafa göre 22 Ağustos'ta ölmüştü. O sırada Hollanda'daydım ve benim Viyana gazetem düzenli olarak bana gönderiliyordu; onun ölümünü Ağustos'un 24 ya da 25'inde okumuş olmalıydım. Ancak burada arada geçen süre her iki döneme de uymuyor. 7+30+2=39 ya da belki de 40 gün ediyor. Arada geçen sürede Oser hakkında konuşmuş ya da düşünmüş olup olmadığımı anımsayamadım.

Üzerinde biraz daha oynamadan dönem kuramına uyamayan bu tür zaman aralıkları, *uyabilenlere* göre benim düşlerimde çok daha sık olarak ortaya çıkarlar. Düzenli bir biçimde oluştuğunu gördüğüm tek ilişki metinde üzerinde direttiğim ve düşü, düş gününün bazı izlenimlerine bağlayan ilişkidir.

[3] [Bu paragraf 1914'de eklenmiştir.]

Siklamenlerin karımın *gözde çiçekleri* olduğunu düşündüm ve o kadar hoşlandığı halde ona *çiçek getirmeyi* bu denli seyrek anımsadığım için kendime kızdım. — "*Çiçek getirme*" konusu yakın zamanda bir arkadaş çevresinde anlattığım ve unutmanın çok sık olarak bilinçdışı bir amaç tarafından belirlendiği ve insana her zaman unutan kişinin gizli niyetleri hakkında akıl yürütme olanağı verdiği yolundaki kuramım[4] lehine bir kanıt olarak kullanmış olduğum bir anıyı anımsattı. Genç bir hanım yaşgününde kocasından bir buket çiçek alma alışkanlığındaymış. Bir yıl adamın sevgisinin bu simgesi ortaya çıkmamış ve kadın gözyaşlarına boğulmuş. Kocası içeri girmiş ve kadın o günün doğum günü olduğunu söyleyene dek karısının neden ağladığını anlayamamış. Bunun üzerine adam elini alnına vurmuş ve haykırmış: "Çok özür dilerim ama tümüyle unutmuşum. Hemen dışarı çıkıp *çiçeklerini* alıp geleceğim." Ama kadın avunmamış çünkü kocasının unutkanlığının artık onun düşüncesinde eski yerini yitirmiş olduğunun bir kanıtı saymış. — Bu hanım, Bn. L., düşü görmemden iki gün önce karıma rastlamış, ona kendini çok iyi hissettiğini söylemiş ve benim hatırımı sormuş. Birkaç yıl önce sağaltım için bana gelmişti.

Şimdi yeni bir başlangıç yapıyordum. Bir zamanlar *bir bitki* üzerine monografi niteliğinde bir şeyi yani coca bitkisi üzerine Carl Koller'in dikkatini kokainin anestezik etkisine çeken tezi [Freud, 1884*e*] gerçekten yazmış olduğumu anımsadım. Alkaloidin bu uygulanışına yayımlanmış makalemde bizzat işaret etmiş ama konuyu daha ileriye götürecek kadar işlememiştim.[5] Bu, bana, düşün ertesi günü sabah —onu yorumlamak için akşama dek zamanım olmamıştı— kokain üzerine bir tür gündüz düşü içinde düşündüğümü anımsattı. Eğer glokoma [göz küresi içindeki sıvının basıncının artması —*ç.n.*] yakalanırsam diye düşünmüştüm, Berlin'e gider ve arkadaşımın [Fliess] evinde onun önereceği bir cerraha gizlice ameliyat olurdum. Benim kimliğim hakkında hiçbir fikri olmayan cerrah kokainin kullanıma girmesinden beri bu tür ameliyatların ne denli kolay gerçekleştirilebildiğiyle bir kez daha övünürdü; ben de keşifte kendimin de bir payı olduğu konusunda en küçük bir ipucu vermezdim. Bu hayal beni her

[4] [Kuram düş tarihinden birkaç ay sonra Freud (1898*b*)'de yayımlanmış sonra da *Günlük Yaşamın Psikopatolojisi* (Freud 1901*b*) içine alınmıştır. *P.F.L.*, 5, 184 v.s.]

[5] [S. 164'deki dipnota bkz.]

şey söylenip yapıldığında bir hekimin bir profesyonel meslektaşından kendisi için tıbbi yardım istemesinin ne denli yakışıksız olduğu düşüncelerine yöneltti. Berlin'li göz cerrahı beni bilmeyecekti ve ben onun ücretini herkes gibi ödeyebilecektim. Bu gündüz düşünü anımsamadan önce onun arkasında özel bir olayın anısının bulunduğunu fark etmedim. Koller'in keşfinden kısa süre önce, babam glokoma yakalanmıştı; arkadaşım Dr. Königstein, göz anestezisini uygulamış ve bu olgunun, kokainin kullanıma sokulmasında payı olan üç kişiyi bir araya getirdiğine değinmişti.

Sonra düşüncelerim bu kokain konusunu en son anımsadığım olaya gitti. Birkaç gün önce şükran duyan öğrencilerin öğretmenlerinin ve laboratuar yönetmeninin jübilesini kutladıkları bir *Festschrift*'in bir baskısına bakarken anımsamıştım.[6] Laboratuarın bu kitapta tek tek sayılan üstünlük iddiaları arasında Koller'in kokainin anestezik özellikleri hakkındaki buluşunu orada yaptığına değinildiğini görmüştüm. O zaman ansızın düşümün bir önceki günün akşamı olan bir olayla bağlantılı olduğunu algıladım. Eve kadar tam da Dr. Königstein'la birlikte yürümüştüm ve onunla ne zaman açılsa benim duygularımı harekete geçiren bir konuyu konuşmuştuk. Giriş holünde onunla konuşurken Profesör *Gärtner* [Bahçıvan] ile eşi bize katıldı ve ben onları *çiçek açmış* görünümleri nedeniyle kutlamaktan kendimi alamadım. Ama Profesör Gärtner az önce söz ettiğim *Festschrift*'in yazarlarından biriydi ve bana pekâlâ onu anımsatmış olabilir. Dahası, Dr. Königstein'la görüşmem sırasında yaşgünüyle ilgili düşkırıklığını daha önce betimlediğim Bn. L.'den de —yalnızca bir başka bağlantı nedeniyle olsa da— söz edilmişti.

Düş içeriğinin öteki belirleyicilerini de yorumlamak için bir girişimde bulunacağım. Makaleye eklenmiş *kurumuş bir bitki örneği* vardı; sanki o *bir kurutulmuş ot koleksiyonuydu*. Bu beni ortaokuldaki bir anıya götürdü. Müdürümüz bir keresinde üst sınıflardan oğlanları toplamış, okulun kuru ot koleksiyonunun bakım ve temizliğini onlara vermişti. Bazı küçük *kurtlar* (kitap kurtları) koleksiyona girmişti. Müdür benim yardımıma pek güvenmiyor gibiydi çünkü bana yalnız-

[6] [Bu *Festschrift*, Dr. Gärtner'in asistan olduğu ve Freud'un öğrencilik günlerinde çalıştığı Patolojik Anatomi Enstitüsü'nün Direktörü Profesör Salomon Stricker'in anısınaydı.]

ca birkaç sayfa vermişti. Anımsayabildiğim kadarıyla bunların arasında bazı Crucifer'ler vardı. Botanikle hiçbir zaman yakın ilişkim olmamıştı. Botanik eleme sınavında da bana tanımam için bir Crucifer verilmişti ve tanıyamamıştım. Eğer kuramsal bilgimin yardımı olmasa pek de umudum kalmazdı. Crucifer'lerden Composite'lere geçtim. Enginarın Composite'lerden olduğu aklıma geldi ve gerçekten onlara benim *gözde çiçeklerim* demem doğru olurdu. Benden daha cömert olduğundan karım çarşıdan benim gözde çiçeklerimi sık sık getirirdi.

Yazdığım makaleyi *önümde* gördüm. Bu da beni geriye bir şeylere götürdü. Berlin'deki arkadaşımdan [Fliess] bir gün önce görüntüleme gücünü gösterdiği bir mektup almıştım: "Düş kitabınla pek çok uğraşıyorum. *Onu önümde bitmiş olarak, kendimi de sayfaları çevirirken görüyorum.*" Bir duru görü yeteneği olmasını ne çok kıskanmıştım! Keşke *ben de* onu önümde bitmiş olarak görebilseydim!

Katlanmış renkli levha. Bir tıp öğrencisiyken bir şeyleri yalnızca *monografilerden* öğrenmek için bir güdünün değişmez kurbanıydım. Kısıtlı olanaklarıma karşın tıp dergilerinin tutanaklarının birçok cildini ele geçirmeyi başarmış ve onların *renkli levhaları*'ndan çok etkilenmiştim. Kusursuzluk özlemimle övünüyordum. Kendim makaleler yayımlamaya başladığımda onları resimlemek için kendi resimlerimi çizmek zorunda kaldım ve bir tanesinin çok kötü olduğunu, dost bir meslektaşımın onunla ilgili olarak benimle alay ettiğini anımsadım. Bunu, nasıl olduğunu tam da anlamadığım bir biçimde çok erken gençliğimden bir anı izledi. O anı, bir zamanlar, babamın, bana ve en büyük kız kardeşime, *renkli levhaları* olan bir kitabı (bir İran yolculuğu özeti) parçalayalım diye vererek bununla eğlenmesiydi. Eğitim açısından hiç de doğru bir davranış değil! O zamanlar ben beş yaşındaydım kız kardeşimse henüz üç yaşında bile değildi; ikimizin büyük bir keyifle parçalara ayırışımız (yaprak yaprak, *enginar* gibi derken yakalıyorum kendimi) yaşamımın o döneminden bende kalmış neredeyse tek plastik anıydı. Sonra bir öğrenci olduğumda kitaplara sahip olma ve biriktirme konusunda monografilerden öğrenmeyi sevmeme benzer bir arzu geliştirdim: *gözde* bir *hobi*. ("*Gözde*" düşüncesi zaten siklamenler ve enginarlarla ilişkili olarak ortaya çıkmıştı.) Bir *Kitap kurdu* (bkz. *kuru ot koleksiyonu*) haline gelmiştim. Kendim hakkında ilk düşündüğüm andan bu yana bu ilk arzumu sözünü ettiğim çocuk-

luk anısına bağlamışımdır. Ya da daha doğrusu çocukluk sahnesinin benim daha sonraki kitapsever eğilimlerim için bir "paravan anı" olduğunu ayrımsamıştım.[7] Ve de kuşkusuz arzuların mutsuzluğa yol açtığını erkenden keşfetmiştim. Onyedi yaşındayken kitapçılara büyük paralar ödemiş, karşılığında da o değerde bir şeyler almamıştım; babamsa benim eğilimlerimin daha kötü bir sonuç doğurmamış olduğuna hiç şükretmedi. Gençliğimin daha sonraki yıllarına ilişkin bu yaşantının anısı hemen aklıma arkadaşım Dr. Königstein ile konuşmamı getirdi. Çünkü o konuşmanın akışı içinde benim *gözde hobilerim* için çok para harcamış olmam nedeniyle suçlanmış olduğumu tartışmıştık.

Bizi ilgilendirmeyen nedenlerle bu düşün yorumunu daha ileri götürmeyeceğim; yalnızca uzandığı doğrultuyu göstereceğim. Çözümleme çalışmasının akışı içinde Dr. Königstein ile konuşmamı anımsadım ve birçok yönden o görüşmeye getirildim. Bu konuşma sırasında değinilen konuları toparlayınca düşün anlamı benim için anlaşılır hale geldi. Düşten başlayan tüm düşünce katarları —karımın ve benim gözde çiçeklerimize ilişkin düşünceler, kokaine ilişkin düşünceler, meslekdaşlar arasındaki tıbbi sağaltım güçlüğü, makaleleri incelemeyi yeğleyişim ve botanik gibi belirli bilim dallarını ihmal edişim— tüm bu düşünce katarları daha ileriye doğru izlendiklerinde sonunda benim Dr. Königstein'la konuşmamın pek çok dallanmasından birine ya da diğerine götürüyordu. Bir kez daha, düş, ilk çözümlediğimiz düşteki —Irma'nın enjeksiyonu düşü— gibi kendimi haklı çıkarma doğasını taşımış oluyordu, benim haklarımın savunmasıydı. Aslında daha önceki düşte ortaya çıkan konuyu bir basamak daha ileri götürmüş ve onu iki düş arasındaki zaman aralığında ortaya çıkmış olan taze malzemenin ışığında tartışmıştı. Hattâ düşün içine yerleştiği görünürde ilgisiz biçim bile önem kazanmıştı. Demek istediği: "Her şey bir yana ben (kokain hakkında) değerli ve unutulmaz makaleyi yazmış olan adamım" idi; tıpkı daha önceki düşte kendi hesabıma: "Ben sorumluluk sahibi ve çalışkan bir öğrenciyim" deyişim gibi. Her iki olguda da üzerinde direttiğim şey şuydu: "Kendime bunu yapma izni verebilirim." Ancak düşün yorumunu daha ileriye götür-

[7] Benim paravan anılara ilişkin makaleme bkz. [Freud 1899*a*].

meme hiç gerek yok; çünkü onu anlatmaktaki tek amacım bir düşün içeriği ile onu kışkırtan bir önceki gün yaşantısı arasındaki ilişkiyi bir örnekle göstermekti. Düşün yalnızca *görünür* içeriğinin farkında olduğum sürece, o düş-gününün yalnızca *tek* bir olayı ile ilişkili gibi görünüyordu. Ama çözümleme gerçekleştirilince aynı günün bir başka yaşantısından *ikinci* bir düş kaynağı ortaya çıkıyordu. Düşün ilişkili olduğu bu iki izlenimden ilki önemsiz bir şeydi, ikincil bir olaydı: Başlığı bir an için dikkatimi çeken ama konusu beni pek de ilgilendirmeyen bir kitabı bir vitrinde görmüştüm. İkinci yaşantının yüksek derecede bir ruhsal önemi vardı: göz cerrahı olan arkadaşımla güzel bir saat boyunca canlı bir söyleşi yapmıştım; söyleşinin akışı içinde ona her ikimizi de yakından etkilemesi gereken bazı bilgiler vermiştim ve içimde, kendi aklımdaki çok çeşitli içsel streslere dikkatimi çeken bir anılar dalgalanması olmuştu. Dahası, söyleşi bir sonuca varmadan kesintiye uğramıştı çünkü tanışlarımız bize katılmıştı.

Şimdi düş-gününün iki izleniminin birbiriyle ve geceki düşle ilişkisinin ne olduğunu sormamız gerekir. Düşün görünür içeriğinde yalnızca *önemsiz* izlenim sözkonusu edilmiştir ve bu, düşlerin, uyanıklık yaşamının önemsiz ayrıntılarını toplamayı yeğledikleri kavramını destekler gibidir. Öte yandan yorumun tüm dalları *önemli* izlenime, haklı olarak duygularımı karıştırmış olana yöneltmektedir. Eğer düşün anlamı üzerinde ancak çözümlemenin sağladığı gizli içerikle doğru biçimde yapılabildiği gibi akıl yürütülecek olursa yeni ve önemli bir olgu beklenmedik bir biçimde ışığa çıkar. Düşlerin neden uyanıklık yaşamının yalnızca değersiz parçalarıyla ilgili olduğuna ilişkin sözcük oyunları tüm anlamını yitirmiş gibi görünür; uyanıklık yaşamının düşlerde izlenmediği, bu nedenle de düşlerin aptalca malzemeye harcanan ruhsal etkinlik olduğu düşüncesi de artık sürdürülemez. Tersi doğrudur: düş düşüncelerimize bizi gündüzün meşgul eden malzemenin aynısı egemendir ve biz yalnızca gündüzün düşünmemize neden olan şeyleri düşte görme zahmetine katlanırız.

O zaman düş görmeme yol açan ve haklı olarak altüst olduğum bir gündüz izlenimi olduğu halde neden yine de düşümde önemsiz bir şeyler gördüm? Kuşkusuz en yalın açıklama, bir önceki bölümde, izini, bir sansür gibi çalışan ruhsal bir güce dek sürdüğüm düş çarpıtması görüngüleri ile bir kez daha yüzyüze olduğumuzdur. Siklamen takı-

mı hakkındaki monografiye ilişkin anım bu nedenle arkadaşımla söyleşime bir *ima* olma amacına hizmet etmiştir; tıpkı vazgeçilmiş akşam yemeği daveti düşündeki "tütsülenmiş som balığı"nın düş görenin kadın arkadaşı hakkındaki düşüncelerinin bir *iması* olması gibi. Tek sorun makalenin izleniminin göz cerrahı ile söyleşiyi ima etmesine olanak veren ara bağlantılardır; çünkü ilk bakışta onlar arasında belirgin hiçbir bağlantı yok gibidir. Vazgeçilmiş akşam yemeği daveti örneğinde bağlantı hemen kurulmuştu: "tütsülenmiş som balığı", arkadaşın en sevdiği yemek olduğundan, arkadaşının kişiliği düş görenin aklında uyarması olası düşünce grubunun yakın bir parçasıydı. Bu son örnekte yalnızca aynı günde ortaya çıkmalarının ortak olduğu, ilk bakışta bağlantısız iki izlenim vardı: makale sabahleyin gözüme ilişmişti, söyleşiyi ise aynı akşam yapmıştım. Çözümleme, sorunu aşağıdaki biçimde çözmemize olanak veriyor: bu tür bağlantılar, ilk bakışta var olmadıkları zaman, geriye doğru, bir izlenimin düşünsel içeriği ile öteki arasına örülmüştür. Bu olguda ara bağlantılara çözümleme kaydım sırasında altını çizdiğim sözcüklerle dikkati çekmiş bulunuyorum. Eğer başka bir köşeden bir etkilenme olmasaydı, sanırım, siklamenler hakkındaki makale, yalnızca onların karımın en sevdiği çiçek olması düşüncesine ve belki de Bn. L.'nin yitik buketine götürecekti. Bu geri plan düşüncelerinin de bir düşü uyarmaya yeteceğini pek sanmıyorum. *Hamlet*'in bize söylediği gibi [I. Perde 5. Sahne]:

> Bunu bize söylesin diye tanrım
> Mezardan gelen hayaletler gerekmez.

Ama, buyrun bakalım, çözümlemede söyleşimizi kesen adamın adının *Gärtner* [Bahçıvan] olduğunu ve karısının *çiçek açmış* gibi göründüğünü düşündüğümü anımsadım ve şu sözcükleri yazarken bile çekici *Flora*[8] adını taşıyan bir hastamın da bir süre tartışmamızın eksenini oluşturduğunu anımsıyorum. Bunlar botanikle ilgili ve o günün iki yaşantısı, biri önemsiz öteki altüst edici olan iki yaşantı arasında köprü oluşturan düşünceler grubundan doğan ara bağlantılar

---

[8] [Flora (lat.): bitki örtüsü. İngilizce Flower, Fransızca Fleur (çiçek) sözcükleri bu kökten gelir. —*ç.n.*]

olsa gerek. Daha ileri bir bağlantılar dizisi (kokain düşüncesini çevreleyen ve Dr. Königstein'ın tipi ile yazmış olduğum bir botanik makalesi arasında bir bağlantı olarak hizmet etmeye her türlü hakkı olan bağlantılar) ondan sonra kurulmuştu; ve bu bağlantılar iki düşünce grubu arasındaki girişimi öylesine güçlendirmişti ki bir yaşantının bir kesiminin diğeri için bir ima oluşturması olası hale gelmişti.

Bu açıklamanın, keyfi ya da yapay olduğu temelinde bir saldırıya uğramasına hazırlıklıyım. Eğer Profesör Gärtner ve karısı çiçek açmış görünümüyle yanımıza gelmese ya da hakkında konuştuğumuz hastanın adı Flora olacak yerde Anna olsaydı ne olurdu diye sorulacaktır. Yanıt basit. Eğer bu düşünce zinciri olmasaydı hiç kuşkusuz diğerleri seçilmiş olurdu. İnsanların her gün eğlenmek için yaptıkları nükteler ve bilmecelerde gösterildiği gibi böyle zincirler oluşturmak kolaydır. Espriler krallığı sınır tanımaz. Ya da bir basamak daha ileri gitmek gerekirse eğer iki izlenim arasında ara bağlantılar oluşturma olanağı hiç olmasaydı düş basitçe farklı olurdu. Başka bir önemsiz izlenim —çünkü bu tür izlenimler aklımıza yığınlarla girer ve sonra unutulur— düşteki "monografi"nin yerini alacak, söyleşi konusuyla bağlantı kuracak ve düş içeriğinde temsil edilecekti. Aslında bu işleve hizmet etmek için başka bir düşünce değil de monografi seçilmiş olduğu için bağlantıya en iyi onun uyduğunu varsaymalıyız. Lessing'in Hänschen Schlau'sundan daha öteye gitmemize ve "en çok paranın yalnızca zengin insanlarda bulunmasına" şaşmamıza gerek yok.[9]

Bizim açıklamamıza göre önemsiz yaşantıların ruhsal olarak önemli olanların yerini almasını sağlayan bir ruhbilimsel sürecin kuşku ve şaşkınlık uyandırmaması olamaz. Bu, görünürde usdışı işlemi daha akla yakın kılmak daha ilerideki bir bölümdeki [VI. Bölüm B kesimi] görevimiz olacaktır. Bu noktada, biz, yalnızca düşleri çözümlerken sayısız ve düzenli olarak yineleyen gözlemlerle gerçekliğini benimsemeye zorlanmış olduğum bir sürecin *etkileri* ile ilgileniyoruz. Ortaya çıkan şey, ara bağlantılar aracılığı ile bir "yerdeğiştirme" (ruhsal vurgulamada diyelim mi?) doğasında bir şey gibidir; bu yolla kökeninde yalnızca *zayıf* şiddette bir yükü olan düşünceler, kökende

[9] [Lessing'in *Sinngedichte*'sinden (hicivler) biri. Bu düşün daha geniş bir tartışması aşağıda bulunacaktır (bölüm VI, A.)]

daha şiddetle yüklenmiş[10] düşüncelerden şarj olur ve sonunda bilince girişi zorlamaya yetecek güce ulaşırlar. Bu tür yerdeğiştirmeler, *duygu* miktarları ya da genelde motor [devinime ilişkin —*ç.n.*] etkinlikler sözkonusu olduğunda bizim için sürpriz değildir. Yaşlı bir kız, sevgisini hayvanlara aktardığında ya da bir bekar hevesli bir koleksiyoncu haline geldiğinde veya bir asker renkli bir bez parçasını —bir bayrağı— kanının son damlasına dek savunduğunda, el sıkışırken birkaç saniyelik fazladan basınç bir âşık için mutluluk anlamına geldiğinde ya da *Otello*'da yitik bir mendil bir öfke patlamasını hızlandırdığında — tüm bunlar hiç karşı çıkamadığımız ruhsal yerdeğiştirme örnekleridir. Ama neyin bilincimize ulaşacağı neyin uzak tutulacağı —kısaca neyi *düşüneceğimiz*— konusunda bir karara aynı biçimde ve aynı ilkelere bağlı olarak varıldığını işittiğimizde patolojik bir olay izlenimi ediniriz ve eğer böyle şeyler uyanıklık yaşamında olursa onları düşünce hataları diye tanımlarız. Daha sonra ulaşacağımız sonuçları öne alacak ve düş yerdeğiştirmesinde işlediğini bulduğumuz ruhsal sürecin, her ne kadar patolojik bir bozukluk olarak tanımlanamasa bile, normalden farklı olduğunu ve çok daha *birincil* nitelikte bir süreç olduğunu öne süreceğim [VII. Bölüm E Kesimine bkz.].

Böylece düşlerin içeriğinin önemsiz yaşantıların kalıntısını içermesi, düş çarpıtmasıyla (yerdeğiştirmeyle) açıklanmalıdır ve düş çarpıtmasının iki ruhsal ajan arasındaki geçitte çalışan bir sansürün ürünü olduğu anımsanacaktır. Her ne kadar vurgu, o kaynağın anısından önemsiz bir anıya deplase edilmiş de olsa, bir düşün çözümlemesinin her zaman uyanıklık yaşamındaki gerçek, ruhsal olarak önemli bir kaynağı ortaya çıkaracağı beklenmelidir. Bu açıklama artık işimize hiç yaramayan Robert'in kuramıyla [s. 131 v.s.] tam bir çelişki içindedir. Çünkü Robert'in açıklamaya çalıştığı olgu var olmayan bir şeydir. Onu benimsemesi, bir yanlış anlamaya, düşlerin *görünür* içeriğinin yerine *gerçek* anlamlarını geçirmedeki başarısızlığına dayanmaktadır. Robert'in kuramı için bir başka karşı çıkış daha bulunmaktadır. Eğer belleğimizi gündüz anılarının "tortu"larından özel bir ruhsal etkinlikle temizlemek gerçekten düşlerimizin işi olsaydı uyku-

[10] [Ruhsal enerjiyle yüklenmiş.]

muz uyanıkkenki zihinsel yaşantımızdan çok daha sancılı ve aşırı çalışmayla geçerdi. Çünkü belleğimizin korunması gereken önemsiz izlenimlerin sayısının son derece fazla olduğu apaçıktır: gece, böylesi bir kitleyle başa çıkmaya yetecek kadar uzun değildir. Önemsiz izlenimleri unutma sürecinin bizim ruhsal güçlerimizin etkin katılımı olmaksızın gelişiyor olması çok daha olasıdır.

Yine de Robert'in düşünceleri üzerinde biraz daha durmadan onlara veda etmede acele etmemeliyiz. [VII. Bölüm D Kesimine bkz.] Henüz uyanıklık yaşamının önemsiz izlenimlerinden birinin, dahası düşten bir önceki günün tarihini taşıyan bir izlenimin, değişmez biçimde düş içeriğine katkıda bulunmasını açıklamış değiliz. Bu izlenimle düşün bilinçdışındaki gerçek kaynağı arasındaki bağlantılar her zaman hazır değildir; gördüğümüz gibi yalnızca düş-işleminin[11] akışı içinde geriye doğru, deyim yerindeyse niyetlenilen yerdeğiştirmeyi olası kılmak görüşüyle kurulabilirler. Bu nedenle önemsiz olmasına karşın kesinlikle yeni bir izlenimle bağlantılar kurmak yönünde bazı zorlayıcı güçler olması ve bu izlenimin özellikle bu amaca hizmet etmesine uygun bazı nitelikleri bulunması gerekir. Çünkü eğer böyle olmasaydı düş düşünceleri için vurgusunu *kendi* düşünce halkasındaki önemsiz bir öğeye aktarmak çok kolay olurdu.

Aşağıdaki gözlemler bu noktayı açıklığa kavuşturmada bize yardımcı olabilir. Eğer tek bir günün akışı içinde bir düşü harekete geçirmek için iki ya da daha çok yaşantımız varsa, düş, onlara tek bir bütün halinde bileşik bir gönderme yapacaktır; *onları bir birlik içinde birleştirmek zorunluluğundadır.* İşte bir örnek. Yazın bir akşam üstü içinde birbirini tanımayan iki tanışımın bulunduğu bir tren kompartmanına girdim. Onlardan biri ünlü bir tıp meslekdaşımdı; diğeri ise mesleki ilişkilerim bulunan tanınmış bir ailedendi. İki beyefendiyi birbirlerine tanıştırdım ama uzun yolculuğun tümü boyunca söyleşilerini bir arabulucu olarak benimle yürüttüler, öyle ki kendimi çeşitli konularda sırayla, önce biriyle sonra diğeriyle tartışırken buldum. Doktor arkadaşımdan doktorluğa yeni başlamış ortak bir tanışımız lehine etkinliğini kullanmasını istedim. Doktor, genç adamın yetene-

[11] [Bu kitabın altıncı ve en uzun bölümünün tümünün ayrıldığı temelden önemli bu kavramın ilk söz edilişi.]

ğine inandığını ama kaba görünümünün daha iyi sınıftan ailelere ulaşmasını zorlaştıracağını söyledi; ben de onun etkileyici yardıma gereksinmesi olmasının asıl nedeninin bu olduğu karşılığını verdim. Diğer yolcu arkadaşıma dönüp halasının —hastalarımdan birinin o sırada ağır hasta yatmakta olan annesi— sağlığını sordum. Yolculuğu izleyen gece düşümde hakkında ricada bulunduğum genç arkadaşın tanıdığım tüm seçkin ve zengin insanlardan oluşan seçkin bir topluluğun modaya uygun salonunda oturduğunu ve halden anlayan bir adamın rahat tavırları ile (en azından düşüm sözkonusu olduğunda ölmüş bulunan) yaşlı kadının, ikinci yolcu arkadaşımın halası için bir cenaze nutku verdiğini gördüm. (Bu hanım için iyi duygularım olmadığını itiraf etmeliyim.) Böylece düşüm bir kez daha bir önceki günün iki dizi izlenimi arasında bağlantılar kurmuş ve onları tek bir ortamda birleştirmişti.

Bunun gibi birçok deneyim, beni, düş-işleminin, düş için uyaran olarak davranan tüm kaynakları düşün kendi içinde tek bir birlik halinde birleştirmek için bir tür zorunluluk altında bulunduğunu öne sürmeye yöneltmiştir.[12]

Şimdi de düşün, çözümlemeyle ortaya çıkarılan, kışkırtıcı kaynağının değişmez biçimde yeni (ve önemli) bir olay olması mı gerektiği yoksa içsel bir yaşantının, yani ruhsal olarak önemli bir olayın —bir düşünce katarının— bir düş kışkırtıcısı rolü mü üstlendiği sorusuna geleceğim. Çok sayıda çözümlemeye dayanan yanıt çok açık biçimde ikinci seçenek lehinedir. Bir düş bir önceki günün düşünce etkinliğine bağlı olarak deyim yerindeyse yeni bir olay haline gelmiş içsel bir süreç tarafından kışkırtılabilir.

Düşlerin kaynaklarına etki ettiğini bulduğumuz farklı koşulları listelemenin tam zamanı. Düşün kaynağı, ya

---

[12] Düş-işleminin eşzamanlı olarak ortaya çıkan tüm olayları tek bir eylemde birbiri içine geçirme eğilimine çeşitli yazarlar tarafından daha önce değinilmiştir; öm. Delage (1891, 41) ve "*rapprochement forcé*"den ["zorlanmış yakınlaşma"] söz eden Delboeuf (1885, 273). [Freud'un kendisi de bu ilkeden *Histeri Üzerine Çalışmalar*'ın bir parçasında söz etmiştir. (Breuer ve Freud, 1895.) — Bu noktada aşağıdaki cümle 1909'da eklenmiş ve 1922'ye dek tüm basımlarda yer almış ondan sonra çıkarılmıştır: "İlerideki bir bölümde (düş-işlemi üzerine) birleştirme doğrultusundaki bir zorlayıcı dürtüye, 'yoğunlaştırma' —başka bir tür birincil ruhsal süreç— örneği olarak rastlayacağız". (Bkz. s. 277 ve II. Cilt, Bölüm VI.)]

a) düşte doğrudan temsil edilen yeni ve ruhsal olarak önemli bir yaşantıdır,[13] ya da
b) düş tarafından tek bir birlik halinde birleştirilmiş birden çok yeni ve önemli yaşantıdır,[14] ya da
c) düşün içeriğinde güncel ama önemsiz bir yaşantıdan söz edilerek temsil edilen bir ya da daha çok yeni ve önemli yaşantılardır,[15] veya
d) düşte yeni ama önemsiz bir izlenimden söz edilerek *değişmez biçimde* temsil edilen içsel önemli bir yaşantı (örn. bir anı ya da bir düşünce katarı).[16]

Düşleri yorumlarken bir koşulun her zaman doyurulduğunu bulduğumuz görülecektir: düşün içeriğinin bir öğesi, bir önceki güne ilişkin yeni bir izlenimin bir yinelenmesidir. Düşte temsil edilecek olan bu izlenim ya düşün gerçek kışkırtıcısını çevreleyen düşünceler halkasına ait olabilir —onun ister temel isterse önemsiz bir kesimi olarak— ya da az ya da çok sayısız halkayla düş kışkırtıcısını çevreleyen düşüncelerle bağlantı içine sokulmuş bir önemsiz izlenim alanından türemiş olabilir. Egemen koşulların apaçık bolluğu, aslında yalnızca bir yerdeğiştirmenin bulunup bulunmaması gibi iki seçeneğe bağlıdır ve de bu seçenekler sayesinde farklı düşler arasındaki zıtlığı, tıbbi kuramın kısmi uyanıklıktan tam uyanıklığa dek uzanan beyin hücreleri hipotezi ile (s. 128 v.s. bkz.) açıklayabildiği kadar kolaylıkla açıklayabildiğimizi belirtmemiz gerekir.

Eğer bu dört olası olguyu gözönüne alacak olursak önemli ama yeni olmayan ruhsal bir öğenin yerine (örn. bir düşünce katarı ya da bir anı) bir düşü biçimlendirmek amacıyla yeni ama önemsiz bir olayın geçebilmesi için iki koşulun yerine gelmesi gerektiğini gözlemleriz: (1) düşün içeriği yeni bir yaşantıyla bağlantılı olmalı ve (2) düşün kışkırtıcısı ruhsal olarak önemli bir süreç olarak kalmalı. Yalnızca bir durumda —(a) durumu— bu koşulların ikisi de tek ve aynı izlenimle yerine getirilir. Dahası yeni oldukları sürece bir düşü biçimlen-

---

[13] Irma'nın enjeksiyonu [s. 158 v.s.] ve sarı sakallı amcam düşünde olduğu gibi.
[14] Genç doktorun cenaze söylevinde olduğu gibi [s. 227 v.s.]
[15] Botanik monografisi düşünde olduğu gibi.
[16] Çözümleme sırasında hastalarımın düşlerinin çoğu bu türdendir.

dirmede kullanılabilen önemsiz izlenimlerin, bir gün (ya da en çok birkaç gün) eskiyince bu yeteneklerini yitirdiğini de belirtmek gerekir. Buradan bir izlenimin tazeliğinin, ona, düş biçimlendirme amacı açısından, bir biçimde coşkusal olarak renkli anılara ya da düşünce katarına eşdeğer bir tür ruhsal değer verdiği sonucuna varmamız gerekir. Yeni izlenimlere düşleri oluşturmakla ilişkili olarak bu şekilde bağlanan değer ancak bizim daha sonraki ruhbilimsel tartışmalarımızın akışı içinde açıklık kazanacaktır.[17]

Bu bağlamda bizim belleksel ve düşünsel malzememizdeki değişimlerin gece boyunca bilincimiz tarafından gözlemlenmemiş olarak gerçekleşebileceğinin belirtilmesi gerekir. Bazı konularda son bir kararа varmadan önce "uyumamız" öğütlenir ve bu öğüt kesinlikle haklıdır. Ama burada düşlerin ruhbiliminden uykunun ruhbilimine geçiyoruz ve bu böyle davranma eğilimi göstereceğimiz son fırsat olmayacak.[18]

Ancak bu sonuçları tehdit edecek bir karşı çıkış ortaya konabilir. Eğer önemsiz izlenimlerin bir düşte yer almaları için yeni olmaları koşulsa, nasıl oluyor da bir düşte, yaşamın daha önceki dönemlerinde, yeni oldukları sırada, Strümpell'in sözcükleriyle [1877, 40 v.s.] hiçbir ruhsal değeri olmayan ve bu nedenle çoktan unutulmuş olması gereken öğeler —yani, ne yeni ne de ruhsal olarak önemli olmayan öğeler— de bulunuyor?

---

[17] VII. Bölümde "aktarım"a ilişkin parçaya bkz. [II. Cilt, Bölüm VII, C.]

[18] [*1919'da eklenen dipnot:*] Düşlerin oluşumunda yeni malzemenin oynadığı role ilişkin önemli bir katkıyı Pötzl (1917) çok değerli sonuçlar içeren bir makale ile yapmıştır. Bir dizi deneyde, Pötzl, deneklerden bir takistoskop [son derece kısa bir süre bir nesneyi görüşe sunan bir aygıt] aracılığıyla kendilerine gösterilen bir nesneden bilinçli olarak ayırt ettiklerini çizmelerini istemiştir. Sonra dikkatini deneklerin bir sonraki gece gördükleri düşlere yöneltmiş ve onlardan bir kez daha bu düşlerin uygun kesimlerini çizmelerini istemiştir. Şaşmaz bir biçimde gösterilmiştir ki deneğin gösterilen nesnede belirtmediği ayrıntılar düşün yapısı için malzeme sağlamış, oysa bilinçli olarak algılanan ve çizilmiş olan ayrıntılar, düşün görünür içeriğinde yinelenmemiştir. Düş işlemi tarafından ele alınan malzeme düş oluşumu için onun bilinen "keyfi" (ya da daha doğrusu "despot") biçemiyle değiştirilmiştir. Pötzl'ün deneyinden doğan sorular bu kitapta ele alınan düş yorumu evrelerinin ötesine uzanmaktadır. Bu arada düşlerin oluşumunun bu yeni deneysel inceleme yöntemiyle, düşe, deneğin uykusunu kesintiye uğratan uyaranlar sokuşturma biçimindeki daha eski ve daha kaba yöntem [s. 272 n.3'e bkz.] arasındaki zıtlık da değinmeye değer.

Bu karşı çıkış, nevrotiklerin ruhçözümlemesinin bulgularına gönderme yapılarak tümüyle yenilebilir. Açıklama, ruhsal olarak önemli olanın yerine önemsiz malzemenin (düş görmede ve düşünmede aynı biçimde) geçirildiği yerdeğiştirmenin, bu olgularda, yaşamın sözkonusu erken dönemlerinde zaten olduğu ve o zamandan bu yana bellekte sabitleştirilmiş bulunduğudur. Başlangıçta önemsiz olan bu öznel öğeler artık önemsiz değildir çünkü (yerdeğiştirme aracılığıyla) ruhsal olarak önemli malzemenin değerini almışlardır. *Gerçekten* önemsiz kalmış olan hiçbir şey bir düşte yeniden üretilemez.

Okur süregelen tartışmalardan haklı olarak benim hiçbir önemsiz düş kışkırtıcısı —ve bunun sonucunda hiçbir "masum" düş— bulunmadığını öne sürdüğüm sonucuna varacaktır. Bunlar —eğer çocukların düşlerini ve gece boyunca duyumsanan duyumlara düşlerdeki kısa tepkileri bir yana bırakacak olursam— en dar ve en keskin anlamda benim görüşlerimdir. Bunun ötesinde düşte gördüğümüz ya görünür biçimde ruhsal olarak önemlidir ya da çarpıtılmıştır ve sonunda yine de önemli olduklarının bulunduğu düş yorumu yapılana dek yargıya varılamaz. Düşler hiçbir zaman önemsizliklerle ilgilenmezler; uykumuzun hiç önemi olmayan şeylerle bozulmasına izin vermeyiz.[19] Görünürde masum olan düşlerin eğer onları çözümleme zahmetine katlanırsak tam tersi oldukları ortaya çıkar. Diyebilirim ki onlar kuzu postuna bürünmüş kurtlardır. Bu bana karşı çıkılacağını sandığım bir başka nokta olduğu ve düş çarpıtmasını işleyiş içinde gösterme fırsatı yakalamaktan hoşnut olduğum için kayıtlarımdan birçok "masum" düş seçecek ve onları çözümlemeye çalışacağım.

I

Zeki ve kültürlü, tutucu ve davranışlarında göstermeci olmayan genç bir kadın aşağıdakileri bildirdi: *Düşümde markete çok geç geldi-*

---

[19] [*1914'de eklenen dipnot:*] Bu kitabın dost bir eleştirmeni olan Havelock Ellis şöyle yazıyor (1911, 166): "Bu çoğumuzun Freud'u artık izleyemeyeceğimiz noktadır." Ancak Havelock Ellis düşlere hiçbir çözümleme uygulamamıştır ve insanın yargısını düşlerin görünür içeriğine dayandırmasının nasıl da olanaksız olduğuna inanmayı reddeder.

ğimi ve ne kasaptan ne de sebze satan kadından hiçbir şey almadığımı gördüm. Hiç kuşkusuz masum bir düş ama düşler bu denli basit değildirler; bu yüzden daha ayrıntılı anlatmasını rica ettim. Bunun üzerine bana aşağıdaki özetlemeyi yaptı: *Düşünde markete sepeti taşıyan aşçısıyla gittiğini görmüş. Bir şeyler istedikten sonra kasap "O artık bulunmuyor" demiş ve "bu da iyidir" diyerek kendisine başka bir şeyler önermiş. O, bunu geri çevirmiş ve sebze satan kadına gitmiş. Kadın ona demetler halinde bağlanmış ama siyah renkli özel bir sebze satmaya çalışmış; ama o "Bunu tanımıyorum. Almayacağım" demiş.*

Düşün bir önceki günle bağlantısı çok doğrudandı. Gerçekten markete çok geç gitmiş ve hiçbir şey almamıştı. Durum kendisini "*Die Fleischbank war schon geschlossen*" ["et dükkânı kapalıydı"] deyişiyle biçimlendiriyor gibiydi. Kendimi durdurdum: bu ya da bunun tersi bir erkeğin giyimindeki belirli bir düzensizliğin kaba tanımlaması değil miydi?[20] Ancak düş görenin kendisi deyişi kullanmamıştı; belki de kullanmaktan kaçınmıştı. O zaman düşün ayrıntılarının bir yorumuna ulaşmaya çalışalım.

Bir düşte herhangi bir şey doğrudan konuşma özelliği taşıdığında, yani yalnızca düşünülmeyip söylendiği ya da işitildiğinde (ve kural olarak bunları kesin biçimde ayırt etmek kolaydır) uyanıklık yaşamında gerçekten konuşulmuş bir şeyden türemiştir — ancak bu bir şey mutlaka kaba malzeme olarak ele alınmış ve belki kesilmiş, hafifçe değiştirilmiş ve çok daha özel olarak bağlamından koparılmıştır.[21] Bir yorumu gerçekleştirirken yöntemlerden biri bu tür söylenmiş deyişlerden başlamaktır. O halde kasabın söylediği "*Bu artık bulunmuyor*"un kökeni nedir? Bunun yanıtı o sözün bizzat benden geldiğiydi. Birkaç gün önce hastaya çocukluğun en eski yaşantılarının *artık* aynı biçimde *bulunmadığını* ama çözümlemede "aktarım-

---

[20] ["*Du hast deine Fleischbank offen*" ("et dükkânın açık"): "düğmelerin açık" anlamına Viyana argosu.]

[21] Benim düş-işlemi hakkındaki bölümümde düşlerdeki konuşmalar üzerine tartışmama bakınız. [II. Cilt, Bölüm VI, F.] Yalnızca bir yazar, yani Delboeuf (1885, 226), düşlerde ortaya çıkan söylenmiş deyişlerin kaynağını fark etmiş ve onları *cliché*lerle kıyaslamıştır.

lar" ve düşlerle yer değiştirdiğini açıklamıştım.[22] Böylece kasap bendim; eski düşünce ve duygulanım alışkanlıklarının bugüne aktarımlarını reddeden ise oydu. — Yine düşteki kadının kendi sözünün "*Bunu tanımıyorum; almayacağım*" sözünün kökeni nedir? Çözümleme amacıyla bu sözün bölünmesi gerekir. "*Bunu tanımıyorum*" bir gün önce tartıştığı aşçısına söylediği bir şeydi ama o zaman "*Kendine çeki düzen ver!*" diye sürdürmüştü. Bu noktada apaçık bir yerdeğiştirme vardı. Aşçısıyla tartışırken kullandığı iki cümlecikten düşe sokuşturmak için önemsiz olanı seçmişti. Ama düşün geri kalan içeriğine uyan cümlecik baskılanmış olan "*kendine çeki düzen ver*" cümleciğiydi: eğer birisi uygunsuz önerilerde bulunmaya kalkışacak olursa ve "et dükkânını kapamayı" unutmuşsa bu sözcükler kullanılması uygun sözcükler olurdu. Sebze satıcısı olayının altında yatan imalar yorumumuzun doğru bir izde olduğunu desteklemekteydi. Demetler halinde (hastanın sonradan eklediği gibi uzunlamasına) bağlanmış olarak satılan ve aynı zamanda siyah olan sebze ancak kuşkonmazla siyah (İspanyol) turbun bir düş-bileşiği olabilirdi. Erkek ya da kadın, bilgili hiç kimse kuşkonmaz için bir yorum istemeyecektir. Ama öteki sebze — "*Schwarzer Rettig*" [siyah turp] — bir ünlem olarak alınabilir — "*Schwarzer, rett' dich!*" ["Siyah ! Dışarı!"][23] ve buna uygun olarak bu cümlecik de en başta (et dükkânının kapalı olmasına ilişkin cümleciği düşün başlangıçtaki özetine yerleştirme eğilimi duyduğumuz sırada) kuşkulandığımız cinsel temayı ima ediyor gibi görünmektedir. Artık düşün tam anlamını soruşturmaya gereksinimimiz yoktur. Bu kadarı çok açıktır: onun bir anlamı *vardır* ve bu anlam masum olmaktan uzaktır.[24]

---

[22] [Bu parçaya, Freud'un olgu öyküsü "Kurt Adam"ın (1918*b*) V. kesiminde çocukluk anıları üzerine bir tartışmayla ilişkili olarak bir dipnotunda gönderme yapılmıştır. *P.F.L.*, 9, 285 n.2.]

[23] [Bu, *Fliegende Blätter* ve benzeri mizah dergilerinin sayfalarında çok yaygın olan şekil ya da sözcük bilmecelerinin anımsanması olabilir.]

[24] Eğer merak eden varsa, düşün, benim uygunsuz ve cinsel olarak kışkırtıcı bir biçimde davrandığım ve hastanın benim tutumuma direnmekte olduğu yolunda bir düşlemi ortaya koyduğunu ekleyebilirim. Bu yorum inanılmaz geliyorsa doktorların histerik kadınlar tarafından aynı biçimde suçlandığı pek çok örnek vermekle yetinebilirim. Yalnız bu örneklerde düşlem çarpıtılmış ve yalnızca düş olarak görüneceği yerde bi-

II

İşte aynı hastanın gördüğü ve bir anlamda son anlatılanın kopyası olan bir başka masum düş. *Kocası ona "piyanoyu akord ettirmemiz gerektiğini düşünmüyor musun?" diye sorar. O da "Değmez, her durumda tokmakların onarılması gerekiyor" diye yanıtlar.*

Bir kez daha bu bir önceki günün gerçek bir olayının yinelenmesi. Kocası bu soruyu sormuş ve o da buna benzer bir yanıt vermiştir. Ama onu düşünde görmesinin anlamı nedir? Bana piyanonun evlenmeden önce kocasına ait olan[25] *çirkin* bir *ses* çıkaran, *tiksindirici* eski bir *kutu* olduğunu filan söyledi. Ama çözümün anahtarı yalnızca onun şu sözüydü: "*Değmez*". Bu söz bir gün önce bir kadın arkadaşına yaptığı ziyaretten türemişti. Ceketini çıkarması söylenmiş ama o şu sözlerle reddetmişti: "Teşekkür ederim ama *değmez*; yalnızca bir dakika kalacağım!" O bana bunu söylerken bir gün önceki çözümleme sırasında ansızın bir düğmesi açılmış olan ceketinin önünü kavradığını anımsadım. Böylece sanki "Lütfen bakmayın; *değmez*" diyor gibiydi. Aynı biçimde "*kutu*" ["Kasten"], "*göğüs*" ["Brustkasten"] yerine geçiyordu ve düşün yorumu bizi hemen onun bedeninden hoşnut olmadığı, erinlikteki fiziksel gelişme dönemine götürdü. Eğer "*tiksindirici*" ve "*kötü ses*" sözcüklerini hesaba katar ve kadın bedeninin daha küçük yuvarlaklarının ister karşıt isterse yerine-geçen olarak —hem *double entendre*'larda[26] hem de düşlerde— ne kadar sıkça daha büyük yuvarlaklar yerine kullanıldığını anımsarsak çözümlemenin bizi çok daha eski dönemlere yönelttiğinden pek de kuşku duyamayız.

---

linçte kılık değiştirmemiş olarak ve bir sanrı biçiminde ortaya çıkmıştır. [*1909'da eklenen:*] Bu düş hastanın ruhçözümsel sağaltımının başlangıcında ortaya çıkmıştır. O zamana dek o düşte nevrozunun doğduğu başlangıç yaralanmasını yinelediğini öğrenmiştim. Ondan sonra aynı davranışa başka hastalarda da rastladım. Çocukluklarında cinsel saldırıya uğramış olduklarından sanki onu düşlerinde yinelemeye çalışıyorlardı. [Freud sonradan çocuklukta uğranılan bu cinsel saldırının da gerçek değil düşlem olduğunu bulmuştur. —*ç.n.*]

25 Çözümlemenin akışı içinde açığa çıkacağı üzere bu, karşıt düşünce için bir yerine-geçendi.

26 [*Double entendre:* (fr.) çifte anlamlılık. Daha çok cinsel imalar içeren bir espri türü. —*ç.n.*]

III

Bu diziyi bir an için kesintiye uğratacak ve genç bir adamın ürettiği kısa bir masum düşü araya sokacağım. Düşünde *korkunç bir şey olan kışlık paltosunu yeniden giydiğini* görmüştü. Bu düşün görünüşteki nedeni soğukların ansızın geri gelmesiydi. Ancak daha yakından bakacak olursak düşü oluşturan iki kısa parçanın tam bir uyum içinde olmadığını görürüz. Çünkü soğuk havada ağır ya da kalın bir palto giymenin nesi korkunç olabilir ki? Dahası düşün masumluğu düş görenin aklına çözümleme sırasında gelen ilk çağrışımla kesin biçimde altüst oldu. Bir gün önce bir hanım kendisine en küçük çocuğunun varlığını yırtık bir prezervatife borçlu olduğunu ifşa etmişti. Bu temel üzerinde düşüncelerini yeniden kurabilirdi. İnce bir prezervatif tehlikeliydi ama kalını da kötüydü. Prezervatif uygun bir biçimde paltoyla temsil edilmişti çünkü insan her ikisinin de içine giriyordu. Ama hanımın kendisine tanımladığı olasılık bekar bir erkek için kesinlikle "korkunç" olacaktı.

Şimdi de bizim masum hanım düş görenimize dönelim.

IV

Bir şamdana bir mum yerleştiriyormuş; ama mum kırılmış, doğru dürüst yerleşmemiş. Okuldaki kızlar onun beceriksiz olduğunu söylemişler; ama genç kız bunun kendi hatası olmadığını söylemiş.

Bir kez daha düşe olanak veren gerçek bir olaydı. Bir gün önce gerçekten bir şamdana bir mum yerleştirmişti ama o kırılmamıştı. Bu düşte bazı saydam simgeleştirmeler kullanılmaktadır. Bir mum kadın cinsel organlarını uyarabilen bir nesnedir ve eğer kırılır ve düzgün durmazsa erkeğin iktidarsız olduğu anlamına gelir. ("*Bu kızın hatası değildi.*") Ama özenle yetiştirilmiş, herhangi bir çirkin şeyden uzak tutulmuş genç bir kadın bir mumun böyle bir iş için kullanılabileceğini bilebilir miydi? O, bu bilgi parçasını nereden elde ettiğini gösterebilmişti. Bir keresinde Ren üzerinde sandalla gezerken içinde öğrencilerle bir sandal yanlarından geçmişti. Hepsi içkiliydi ve bir şarkı söylüyorlar ya da daha doğrusu bağırıyorlardı:

Wenn die Königin von Schweden,
Bei geschlossenen Fensterläden
Mit Apollokerzen.....[27]

Son sözcüğü ya işitmemişti ya da anlamamıştı ve kocasından açıklama istemek zorunda kalmıştı. Şiir, düşün içeriğinde okuldayken beceriksizce yapmış olduğu bazı işlere ilişkin masum bir anıyla yer değiştirmişti ve yerdeğiştirme *kapalı pencereler* ortak öğesi sayesinde mümkün olmuştu. Masturbasyon ve iktidarsızlık konuları arasındaki bağlantı yeterince açıktır.[28] Bu düşün gizli içeriğindeki "Apollo" bakire Pallas'ın [Athena —*ç.n.*] görüntülendiği daha eski bir düşle bağlantılıdır. Masum olmaktan tümüyle uzak.

V

Düşlerden, düş görenin gerçek yaşamı hakkında çok kolayca sonuçlar çıkarma eğiliminde olmayalım diye aynı hastanın yine masum bir görünümü olan bir düşünü daha ekleyeceğim. "*Düşümde*" dedi "*dün gerçekte ne yaptıysam onu gördüm: küçük bir sandığı kitaplarla öylesine doldurdum ki kapatmakta güçlük çektim ve düşümde de şu tastamam gerçekten olanları gördüm.*" Bu örnekte anlatıcının kendisi asıl vurguyu düşle gerçeklik arasındaki uyuşmaya yapmıştır. [Bkz. s. 74 ve II. Cilt, VI. Bölüm E Kesimi.] Bir düş hakkındaki tüm böylesi yargılar ve ona ilişkin görüşler, kendilerine uyanıklık düşüncesinde de yer bulmalarına karşın daha sonraki örneklerle desteklendiğini göreceğimiz gibi [II. Cilt, VI. Bölüm G Kesimi] aslında değişmez biçimde düşün gizli içeriğini biçimlendirir. O zaman bize söylenen düşün betimlediği şeyin gerçekten bir gün önce olduğuydu. Yorumda İngilizceyi kullanma düşüncesinin aklıma nasıl geldiğini açıklamak çok yer tutar. Bir kez daha söz konusu olan şeyin içine daha fazla bir şeyin giremeyeceği kadar dolu bir küçük "kutu" ("kutu" içindeki ölü çocuk düşüne bkz.) olduğunu söylemek yeter. Neyse ki bu kez kutuya giren kötü bir şey değildi.

---

[27] ["İsveç kraliçesi, kapalı pencerelerin arkasındayken, Apollo mumlarıyla....". "Apollo mumları" bilinen bir mum markasıydı. Bu çok bilinen bir öğrenci şarkısıydı ve buna benzer sayısız dörtlüklerden oluşuyordu. Atlanan sözcük "*onaniert*" ("masturbasyon yapar") idi.]

[28] [Kitabın yazıldığı sıralarda masturbasyonun iktidarsızlık nedeni olduğuna inanılırdı —*ç.n.*]

Tüm bu "masum" düşlerde sansürü güdüleyen açık olarak cinsel etmendir. Ancak bu bir yana bırakmak zorunda olduğum birinci derecede önemli bir konu.

(B)
DÜŞLERİN KAYNAĞI OLARAK BEBEKSİ MALZEME

Robert dışında konu üzerine yazı yazan başka her yazar gibi düşlerin içeriğinin üçüncü garipliği olarak en erken çocukluk dönemlerine dek uzanan ve uyanıklık belleği için ulaşılmaz gibi görünen anıları içerdiklerine işaret etmiştim. Doğal olarak bunun ne denli sık ya da seyrek olarak ortaya çıktığını belirlemek zordur, çünkü söz konusu düş öğelerinin kökeni, uyandıktan sonra tanınmaz. Uğraştıklarımızın çocukluk izlenimi olduğunun kanıtı bu nedenle dış kaynaklardan sağlanmalıdır ve bunu yapmak için seyrek olarak fırsat bulunur. Özellikle inandırıcı bir örnek yirmi yıl aradan sonra bir gün eski evini yeniden ziyaret etmeye karar veren adamla ilgili olarak Maury tarafından verilmiştir. [1878, 143 v.s., yukarıda s. 70'de alıntı yapılmıştı.] Yola çıkmadan önceki gece düşünde tümüyle bilmediği bir yerde olduğunu, orada caddede tanımadığı bir adamla karşılaştığını ve onunla konuştuğunu görmüştü. Evine varınca bilmediği yerin, doğduğu kasabanın hemen yakınında gerçek bir yer; düşteki tanımadığı adamın da ölmüş olan babasının hâlâ orada yaşayan bir arkadaşı olduğunu görmüştü. Bu, onun hem adamı hem de yeri çocukluğunda görmüş olduğunun kesin kanıtıydı. Bu düş aynı zamanda cebinde konser bileti olan kızınki (s. 202 v.s.), babasının Hameau'ya geziye götürmeyi vaat ettiği çocuğunki (s. 181 v.s.) ve benzerleri gibi bir sabırsızlık düşüydü. Düş görenleri herhangi başka birşey değil de çocukluklarından özel bir izlenimi yeniden üretmeye yönelten güdüler, kuşkusuz çözümleme olmaksızın keşfedilemez.

Benim bir konferans dizimi dinlemiş ve düşlerinin çok seyrek olarak çarpıtmaya uğramasıyla övünen biri, bana kısa süre önce düşünde *eski özel öğretmenini* onbir yaşından beri ailenin içinde yaşayan *dadıyla yatakta* gördüğünü bildirmişti. Düşün içinde sahnenin geçtiği yeri de tanımış, ilgisi uyanmış ve düşü ağabeyine anlatmış, o da gülerek düşünde gördüklerini doğrulamış. Ağabeyi o sırada altı yaşında olduğu için olayı çok iyi anımsıyormuş. Aşıklar, koşullar gece cinsel ilişkide bulunmak için uygun olduğunda büyük oğlana bira içirme alışkanlığındaymışlar. O zamanlar üç yaşında olan ve dadıyla aynı odada uyuyan küçük oğlan —düş gören— engel olarak görülmüyormuş [s.246'ya da bkz.].

Yorumun yardımı olmaksızın bir düşün çocukluktan gelen öğeler içerdiğinden emin olmanın bir başka yolu daha vardır. Bu, düşün "yineleyen" türde olduğu durumdur. Yani bir düş ilk kez çocuklukta görülür ve sonra erişkinlik uykusunda zaman zaman değişmez biçimde yeniden ortaya çıkar.[1] Bu tür düşlerin bilinen örneklerine her ne kadar kendim böyle bir düş görmediysem de kendi kayıtlarımdan bazı eklemeler yapabilirim. Orta yaşlarda bir hekim, bana çocukluğunun en eski günlerinden bugüne dek sarı bir aslanın sıkça düşlerinde ortaya çıktığını söylemişti; onun ayrıntılı bir betimlemesini yapabiliyordu. Düşündeki bu aslan bir gün gerçek olarak çoktandır ortalıkta olmayan bir Çin takısı halinde ortaya çıktı. Genç adam daha sonra annesinden bu nesnenin erken çocukluk döneminde kendisinin en sevdiği oyuncağı olduğunu öğrenmiş, kendisiyse bunu unutmuşmuş.

Eğer şimdi düşlerin görünür içeriğinden yalnızca çözümlemenin ortaya çıkardığı düş düşüncelerine dönecek olursak, içerikleri hiçbir zaman insanın bundan kuşkulanmasına yol açmasa da çocukluk yaşantılarının da düşlerde rol oynadığını şaşkınlık içinde görürüz. Bu türden özellikle benimsenebilecek ve öğretici bir örneği sarı aslanlı saygıdeğer meslektaşıma borçluyum. Nansen'in kutup gezisi notlarını okuduktan sonra düşünde bir buz tarlasında olduğunu ve yürekli kâşife çektiği siyatik nöbeti nedeniyle galvanik akım sağaltımı uyguladı-

[1] [S. 96 n.a. bkz. "Yineleyen" düşler üzerine bazı değinmeler Freud'un "Bir Histeri Olgusunun Çözümlemesinden Parça"sında (1905*e*) Dora'nın ilk düşünün bireşiminin sonunda bulunabilir. (II. Kesim. Bölüm VII, D, n.2'ye bkz.).]

ğını görmüş. Düşün çözümlemesinin akışı içinde çocukluğuna dek uzanan ve rastlantısal olarak düşü anlaşılır kılan tek öykü aklına geldi. Üç ya da dört yaşında bir çocukken erişkinlerin keşif gezilerinden söz ettiklerini işitmiş ve babasına bunun ağır hastalık olup olmadığını sormuş. Apaçık bir biçimde "*Reisen*" ["yolculuk"] ile "*Reissen*"ı ["sancı"] karıştırmış ama oğlan ve kız kardeşleri bunu öylesine başına kakmışlar ki bu utandırıcı yanlışı hiç unutmamış.

Buna benzer bir örnekte Siklamen sınıfı üzerine makale düşünü [s. 221'e bkz.] çözümlemem sırasında beş yaşında bir çocukken babamın parçalayayım diye renkli levhaları olan bir kitabı verişi anısına takılmıştım. Belki de bu anının gerçekten düş içeriğince alınan biçimi belirlemede bir payı mı olduğu yoksa çözümleme sürecinin bağlantıyı sonradan mı oluşturduğu kuşkusu uyanmıştır. Ama çok sayıda ve girift çağrışım bağları, bizim ilk seçeneği yeğlememizi haklı kılar: siklamen — gözde çiçek — gözde yiyecek — enginar; enginar gibi parçalanmak, yaprak yaprak, (Çin imparatorluğunda parça parça kolunu bacağını koparmakla ilişkili olarak kulaklarımızda çınlayan sözler) — kuru çiçek koleksiyonu — gözde yiyeceği kitaplar olan kitap kurtları. Dahası okurlarıma, düşün açıklamamış olduğum en son anlamının çocukluk sahnesinin konusuyla yakından ilişkisi olduğu konusunda güvence verebilirim.

Bir başka düş grubunda, çözümleme, bize, düşü kışkırtan gerçek isteğin ve düşte temsil edilen doyumunun çocukluktan türediğini gösterir; öyle ki şaşkınlık içinde *düşte çocuğun ve çocukluk dürtülerinin hâlâ yaşıyor olduğunu görürüz.*

Bu noktada daha önce öğretici olduğunu gördüğümüz bir düşün —arkadaşım R.'nin amcam olduğu düşün [bkz. s. 188 v.s.]— yorumunu bir kez daha ele alacağım. Onun yorumunu, güdülerinden birinin benim profesör olarak atanma isteğim olduğunun apaçık anlaşıldığı noktaya dek izlemiş ve düşte arkadaşım R.'ye karşı duyduğum sevecenliği düş düşüncelerinde iki meslekdaşıma yöneltilen iftiralara karşı oluş ve isyanın ürünü olarak açıklamıştık. Düş benim kendi düşümdü; bu nedenle duygularımın ulaşılmış olan çözümle henüz doymadığını söyleyerek onun çözümlemesini sürdürebilirim. Düş düşüncelerinde böylesine kötü davranılmış olan meslekdaşlarım hakkındaki uyanıklık yargımın çok farklı olacağını biliyordum: atanma

ile ilgili olarak onların yazgısını paylaşmama konusundaki isteğimin gücü, bana onlar hakkındaki uyanıklık ve düş değerlendirmelerim arasındaki zıtlığı açıklamak için yetersiz geldi. Eğer benim farklı bir ünvanla anılmak için yanıp tutuşmamın bu denli güçlü olduğu doğru olsaydı, kendimde tanımadığım ve bana yabancı patolojik bir hırsı göstermiş olurdu. Beni tanıdığına inanan diğer insanların nasıl olup da beni bu biçimde yargıladıklarını söyleyemedim. Gerçekten hırslı olabilirdim ama eğer öyle ise benim hırsım çoktan *professor extraordinarius* ünvan ve rütbesinden oldukça farklı nesnelere aktarılmıştı.

O halde düşü bende üreten hırsın kökeni ne olmuş olabilirdi? Bu noktada çocukluğumda yinelendiğini sıkça işittiğim bir öyküyü anımsadım. Doğduğum sırada yaşlı bir köylü kadın gururlu anmeme ilk doğurduğu çocukla dünyaya büyük bir adam getirdiği kehanetinde bulunmuştu. Bu tür kehanetler çok yaygın olsa gerek: mutlu beklentilerle dolu pek çok anne ve o andaki dünyanın şeyleri üzerinde yitirdikleri kontrol gücünü geleceğe yoğunlaştırarak gidermeye çalışan pek çok köylü kadın ve başkaları vardır. Kâhinler sözcükleri nedeniyle bir şey de yitirmezler. Büyüklüğe susuzluğumun kaynağı bu olabilir miydi? Ama bu da bana daha geç çocukluğuma uzanan ve daha iyi bir açıklama sağlayan başka bir yaşantıyı anımsattı. Onbir ya da oniki yaşındayken ebeveynlerim beni Prater'a[2] götürme alışkanlığındaydı. Bir akşam orada bir restoranda otururken bir masadan ötekine dolaşan ve az bir para karşılığı kendisine verilen herhangi bir konu üzerine bir şiir söyleyen bir adam dikkatimizi çekti. Şairi masamıza çağırmak için beni gönderdiler ve o da habercisine şükranlarını belirtti. Seçilen konunun ne olduğunu soruşturmadan önce benim için birkaç dize adadı ve büyüyünce belki de Bakan olacağımı söyledi. Benim hakkımda yapılan bu ikinci kehanetin üzerimde nasıl bir izlenim bıraktığını hâlâ anımsıyorum. O zamanlar "*Bürger*" hükümeti zamanlarıydı.[3] Kısa süre önce babam eve bu orta sınıf profesyonellerinin resimlerini getirmişti —Herbst, Giskra, Unger, Berger ve geri kalanları— ve onların onuruna evi ışıklandırmıştık. Aralarında bazı Yahudiler de vardı. Ondan sonra her çalışkan Yahudi çocuğu çantasında bir Bakanın dos-

---

[2] [Viyana sınırında ünlü bir park.]

[3] [Orta sınıf hükümeti — liberal eğilimli bu hükümet, 1867'de yeni Avusturya anayasası oluşturulduktan sonra seçilmişti.]

yasını taşımaya başladı. O dönemin olaylarının benim üniversiteye girmeden kısa süre öncesine dek Hukuk öğrenimi yapmaya niyetlenmiş olmamda etkili olduğuna hiç kuşku yok, ancak son anda düşüncemi değiştirmiştim. Bakanlık kariyeri bir tıp adamına kesinlikle kapalıydı. Ama şimdi benim düşüme dönelim. Düşümün beni şimdiki zamanın korkunçluğundan "*Bürger*" hükümeti günlerinin keyifli umutlarına götürdüğü ve düşün doyurmak için elinden geleni yaptığı isteğin o zamanlara dek uzandığı biçiminde bir ışık uyanmaya başlamıştı. İki bilgili ve ünlü meslekdaşıma Yahudi oldukları için kötü davranışta bulunur ve onların birini saf, ötekini suçlu sayarken kendimi Bakanın yerine koymuştum. Ekselanslarına öç duygularıyla misilleme! O beni *professor extraordinarius* atamayı reddetmişti ben de düşte onun yetkilerini kullanarak azıcık dedikodu yapmıştım.

Bir başka örnekte düşü kışkırtan istek bir önceki güne ilişkin olduğu halde düşün çocukluğa dek uzanan anılardan güçlü bir pekiştirme aldığı apaçık görünecektir. Aklımda Roma'yı ziyaret etmeye bir özleme dayanan bir dizi düş var. Kuşkusuz uzun bir süre bu özlemi düşlerimde doyurmayı sürdürmek zorunda kalacaktım: çünkü yılın benim yolculuk yapmama olanak veren mevsiminde Roma'da oturmamın sağlık nedenleriyle yasaklanması gerekecekti.[4] Örneğin bir keresinde düşümde bir tren kompartmanının penceresinden Tiber'e ve Ponte Sant'Angelo'ya baktığımı gördüm. Tren kalktı ve aklıma kente ayak basmadığım geldi. Düşümde gördüğüm görüntü bir gün önce hastalarımdan birinin oturma odasında gözüme ilişen tanınmış bir kabartmadan alınmıştı. Bir başka kez birileri beni bir tepeye çıkardı ve sis altında yarı yarıya kaybolmuş Roma'yı gösterdi; o denli uzaktı ki görüntünün bu kadar net olmasına şaşırdım. Bu düşün içeriğinde kendimi ayrıntılandırmaya hazırladığımdan daha fazla şey vardı; ama içimdeki "uzaktan görünen vaat edilmiş topraklar" teması çok açıktı. İlk kez bu biçimde sisle kaplı olarak gördüğüm kent Lübeck'ti, tepenin prototipi ise Gleichenberg'de idi.[5] Üçüncü bir düşte, düşün

[4] [*1909'da eklenen dipnot:*] Çok sonraları o zamana dek ulaşılmaz sayılan istekleri doyurmak için birazcık cesaret gerektiğini keşfettim [*1925'de eklenen:*] ve ondan sonra Roma'nın sürekli hacılarından biri oldum.

[5] [Graz yakınlarında Styria'da bir kaplıca.]

bizzat beni bilgilendirdiği üzere en sonunda Roma'ya gitmiştim ama görüntünün kentsel bir nitelik taşımaktan uzak olduğunu görerek düş kırıklığına uğramıştım. *Karanlık suları olan dar bir dere vardı; onun bir kıyısında siyah kayalar, öteki kıyısında ise büyük beyaz çiçeklerle çayırlar bulunuyordu. Herr Zucker* diye (belli belirsiz tanıdığım) *birini fark ettim ve kentin yolunu ona sormaya karar verdim.* Düşümde açık olarak uyanıkken hiç görmediğim bir kenti görmek için boşu boşuna çabalıyordum. Düşteki görüntüyü öğelerine bölünce beyaz çiçekler beni, ziyaret etmiş olduğum ve hiç değilse bir süre İtalya başkenti olarak Roma'nın yerine geçen Ravenna'ya götürdü. Ravenna'yı çevreleyen bataklıklarda siyah suların içinde büyüyen en güzel nilüferleri bulmuştuk. Onları sudan toplamak çok zor olduğu için düş onları bizim Aussee'deki nergisler gibi çayırlarda yetiştirmişti. Suya bu denli yakın koyu renk kayalar bana canlı olarak Karlsbad yakınında Tepl vadisini anımsattı. "*Karlsbad*" Herr Zucker'e yolu sormuş olmam gibi garip ayrıntıyı açıklamama olanak verdi. Düşün dokunduğu malzeme bu noktada son derece derin ve acılı dünyasal akıl içeren ve konuşmalarımızda ve mektuplarımızda söz etmekten çok hoşlandığımız iki nükteli Yahudi öyküsünü getirmektedir. İşte birincisi: "*yapı*" öyküsü. Züğürt bir Yahudi *Karlsbad*'a giden ekspreste biletsiz yolculuk ediyormuş. Yakalanmış ve her bilet kontrolünde trenden indirilip daha kötü dövülmüş. *Via dolorosa*'sının[6] istasyonlarından birinde kendisine nereye gittiğini soran bir tanışına rastlamış. "Karlsbad'a" diye yanıtlamış "eğer yapım kaldırabilirse." Sonra belleğim bir başka öyküye geçti: Fransızca konuşamayan ve Paris'teyken Richelieu caddesine giden yolu sorması öğütlenen Yahudiyle ilgili olana. Paris de uzun yıllar özlemlerimin bir başka amacı olmuştu ve kaldırımına ayak bastığımda yaşadığım mutluluk, bana diğer isteklerimin de doyurulacağı yolunda bir güvence gibi gelmişti. Dahası "yolumu sormak" *Roma* için doğrudan bir imaydı çünkü tüm yolların oraya çıktığı iyi bilinirdi. Yine Zucker [şeker] adı da *Karlsbad* için bir başka imaydı; çünkü *yapısal* bir şeker hastalığı[7] yakınması çeken birine orada sağaltım öğütleme alışkanlığındaydık. Bu düşün kışkırtıcısı

[6] [Via dolorosa: (lat.) acılı yol —*ç.n.*]

[7] [Şeker hastalığı karşılığı Almanca sözcük "*Zuckerkrankheit*" ("şekerli diabet") tir.]

Berlin'deki arkadaşımın Paskalya'da Prag'da buluşmamız önerisiydi. Orada tartışacağımız şey "şeker" ve "şeker hastalığı" ile daha fazla ilişkili birşeyler içerebilecekti.

Bu sonuncudan kısa süre sonra ortaya çıkan dördüncü bir düş bir kez daha beni Roma'ya götürdü. Önümde bir cadde köşesi gördüm ve oraya yapıştırılmış pek çok Almanca afiş görünce şaşırdım. Bir gün önce arkadaşıma kâhince bir öngörüyle Prag'ın bir Alman için dolaşılması uygun olmayan bir yer olduğunu yazmıştım. Böylece düş aynı zamanda onunla bir Bohemya kenti yerine Roma'da buluşma isteğini ve olasılıkla öğrencilik günlerime dek uzanan ve Alman dilinin Prag'da kabul edilmesi arzumu ifade ediyordu. Görünüşe göre erken çocukluğumda Çekleri anlamış olsam gerek çünkü Moravia'da bir Slav topluluğu da bulunan küçük bir kasabada doğmuştum. Onyedi yaşımda işittiğim bir Çek çocuk şarkısı belleğime o kadar kolay yerleşmişti ki ne anlama geldiği hakkında hiçbir düşüncem olmadığı halde onu bugün bile yineleyebilirim. Böylece bu düşlerde de erken çocukluğumla bağlantılarda hiçbir boşluk kalmıyor.

Başka yerler yanında Trasimene gölüne de götürüldüğüm son İtalya yolculuğumda —Tiber'i görüp Roma'ya yalnızca elli mil uzaktayken üzüntüyle geri döndükten sonra— ölümsüz kente özlemimin gençliğimin anılarıyla nasıl pekiştirildiğini en sonunda keşfettim. Ertesi yıl Roma'dan geçip Napoli'ye yolculuk yapma planları içindeyken bizim klasik yazarlarımızdan birinden okumuş olmam gereken bir cümle aklıma geldi[8]: "Acaba ikisinden hangisi Roma'ya gitme kararını verdikten sonra çalışma odasında daha sabırsız bir biçimde bir aşağı bir yukarı dolaşmıştır. — Başkan Yardımcısı Winckelmann mı yoksa Başkomutan Anibal mi?" Ben aslında Anibal'in ayak izlerini izliyordum. Onun gibi Roma'yı görmemeye yazgılıydım; o da herkes kendisini Roma'da beklerken Campagna'ya girmişti. Ama bu bakımlardan benzediğim Anibal daha sonraki okul yıllarımda benim kahramanım olmuştu. O yaşlardaki pek çok oğlan gibi Pun savaşlarında ben de Romalılara değil Kartacalılara sempati duymuştum. Ve daha üst sınıflarda yabancı bir ırka ait olmanın ne demek olduğunu ilk kez

---

[8] [*1925'de eklenen dipnot:*] Sözkonusu yazar hiç kuşkusuz Jean Paul'dü — [18. yy. da klasik arkeolojiyi kuran Winckelmann için Roma'yı ziyaret etme kararı kariyerinin dönemeç noktası olmuştu.]

anladığımda ve öteki çocuklar arasındaki Sami ırkına karşıt duygular kesin bir tavır almam konusunda beni uyardığında Sami generalin tipi benim gözümde daha da yüceldi. Genç aklıma göre Anibal ve Roma, Yahudiliğin direngenliğiyle Katolik kilisesinin örgütlenmesi arasındaki çatışmayı simgeliyordu. Duygusal yaşantımız üzerinde Sami karşıtı devinimin etkilerinin artan önemi o erken dönemlerin duygu ve düşüncelerinin yerleşmesine yardım etti. Böylece Roma'ya gitme isteği düş yaşamımda bir maske ve pek çok başka tutkulu isteğin simgesi haline gelmişti. Onların gerçekleşmesi her ne kadar doyurulmalarına o zamanlar yazgı tarafından Anibal'in Roma'ya girmek için yaşam boyu süren isteği kadar az şans verilmiş de olsa Kartacalıların tüm inatçılığı ve tek hedefçiliği ile izlenmişti.

Bu noktada gücü hâlâ tüm bu duygular ve düşlerde gösterilmiş olan olayla karşı karşıya geldim. Babam beni yürüyüşlerinde yanında götürmeye ve konuşmalarında bana içinde yaşadığımız dünyadaki şeylere ilişkin düşüncelerini açıklamaya başladığında on ya da oniki yaşında olsam gerek. Yine böyle bir olanak çıktığında bana şimdi her şeyin onun zamanına göre nasıl da iyi olduğunu gösteren bir öykü anlattı. "Genç bir adamken" dedi "senin doğduğun yerin sokaklarında bir Cumartesi günü yürüyüşe çıktım; iyi giyinmiştim ve başımda yeni bir kürk şapka vardı. Bir Hıristiyan bana yaklaştı ve bir vuruşta şapkamı çamurlara fırlatıp: 'Yahudi! İn kaldırımdan aşağı!' diye bağırdı." "Sen ne yaptın?" diye sordum. "Yola inip şapkamı aldım" diye sakince yanıtladı. Bu, beni, küçük çocuğun elini tutan büyük, güçlü adam adına kahraman olmayan bir tutum olarak sarstı. Bu durumu duygularıma daha iyi uyan bir başkasıyla karşılaştırdım: Sahnede Anibal'in babası Hamilcar Barca[9] eviçi sunağında oğluna Roma'lılardan öç alacağına yemin ettirir. O zamandan beri Anibal'in benim düşlemlerimde bir yeri olmuştur.

Kartacalı generale hayranlığımı çocukluğuma doğru bir basamak daha ilerletebileceğime inanıyorum; öyle ki bir kez daha sorun yalnızca yeni bir nesneyle kurulmuş coşkusal bir ilişkinin aktarımı olacaktır. Okumayı öğrendiğimde elime ilk geçen kitaplardan biri Thi-

---

[9] [*1909'da eklenen dipnot:*] İlk basımda bunun yerine Hasdrubal adı çıkmış: benim *Günlük Yaşamın Psikopatolojisi*'nde (1901*b*) açıkladığım şaşırtıcı bir hata [X. bölüm (2) *P.F.L.*, 5, 276-7.]

ers'in Konsüllük ve İmparatorluk Tarihi'ydi. Tahta askerlerimin düz sırtlarında üzerine Napoleon'un mareşallerinin adları yazılmış etiketlerini hâlâ anımsayabiliyorum. O zamanlar favorim Masséna'ydı (ya da adını Yahudi biçiminde verecek olursam Manasseh).[10] (Hiç kuşkusuz bu yeğleme kısmen benim yaş günümün tam yüzyıl sonra onunkiyle aynı güne denk gelmesiyle açıklanabilir.)[11] Napoleon da Anibal'le her ikisinin de Alpleri geçmiş olması yüzünden birleşir. Bu savaşa ilişkin düşüncelerin izi çocukluğumdan daha da gerilere sürülebilir: üç yaşlarındayken benden bir yaş büyük bir oğlanla bazan arkadaşça ama bazan savaşırcasına yakın ilişkiler içinde olduğum zamanlara ve bu ilişkinin iki oyun arkadaşından daha zayıf olanın içinde dalgalandırmış olması gereken isteklere.[12]

İnsan bir düşü ne denli derinlemesine çözümlerse, o düşün gizli içeriğinin kaynakları arasında bir rolü olan çocukluk yaşantılarının izlerine o denli sık rastlar.

Daha önce (s. 74'de) bir düşün, anıları, kısaltma ya da değiştirme olmaksızın, onun görünür içeriğinin *tümünü* oluşturacak biçimde çok seyrek olarak yeniden üretebileceğini görmüştük. Yine de bu olayın bazı kuşku götürmeyen örnekleri vardır: ve çocukluk sahneleriyle bağlantılı birkaç örnek daha verebilirim. Hastalarımdan biri, gerçek bir anı olduğu hemen ayrımsanabilen hemen hemen çarpıtılmamış bir cinsel olayın yer aldığı bir düş yaşamıştı. Aslında olaya ilişkin anısı her ne kadar büyük ölçüde karanlık bir hal aldıysa da uyanıklık yaşamında hiçbir zaman kaybolmamıştı ve yeniden canlanması çözümleme sırasında önceden yapılan bir çalışmanın sonucuydu. Düş gören, oniki yaşındayken yatakta yatan bir okul arkadaşını ziyarete gitmişti; arkadaşı kazara yapılan bir devinimle üstündeki örtüyü açmıştı. Arkadaşının cinsel organlarının görüntüsüyle hastam bir tür zorlamanın esiri olmuş ve kendi de soyunup arkadaşının penisini tutmuştu. Arkadaşı ona öfke ve şaşkınlıkla bakmış o da utanıp gitmişti. Bu sahne yirmiüç yıl sonra bir düşte o zamanki duygularının tüm

[10] [*1930'da eklenen dipnot:*] Yeri gelmişken Mareşal'in Yahudi kökenli olduğuna ilişkin bir kuşku duyulmuştu.

[11] [Bu cümle 1914'de eklenmiştir.]

[12] [Bunun daha geniş bir özeti II. Cilt, Bölüm VI, F ve H'de bulunacaktır.]

ayrıntılarıyla canlanıyordu. Ancak öyle bir biçimde değiştirilmişti ki düş gören etkin değil edilgin roldeydi; okul arkadaşının tipiyse onun güncel yaşamındaki biriyle yer değiştirmişti [s. 239'a da bkz.].

Çocukluk sahnesinin kural olarak düşün görünür içeriğinde yalnızca bir imayla temsil edildiği ve ona düşün yorumuyla ulaşılması gerektiği doğrudur. Bu tür örnekler kaydedildiğinde çok fazla kanıt değeri taşımazlar çünkü kural olarak bu çocukluk yaşantılarının olmuş olduğuna ilişkin başka hiçbir kanıt yoktur: eğer çok erken çağlara dek uzanıyorlarsa artık anı olarak fark edilmezler. Bu çocukluk yaşantılarının varolduğunu düşlerden çıkarmanın genel doğruluğunu ruhçözümsel çalışmada karşılıklı olarak ısrarlı olan ve bu nedenle yeterince güvenilir görünen pek çok etmen güvence altına almaktadır. Düş yorumu amaçlarıyla bağlamından koparılmış bu çıkarsanmış çocukluk yaşantılarının bazılarını kaydedersem özellikle yorumların dayandığı tüm malzemeyi alamayacağım için pek az izlenim yaratabilirler. Yine de bunun beni onlara değinmekten alıkoymasına izin vermeyeceğim.

I

Kadın hastalarımdan birinin tüm düşleri onun "telâş" içinde olmasıyla belirleniyordu: bir yerlere tam zamanında varmak, bir treni kaçırmamak v.b. için korkunç bir telâş içinde oluyordu. Bir düşünde *bir kadın arkadaşını çağırmaya gidecekmiş; annesi yürümemesini, bir arabaya binmesini söylemiş; ama o bunun yerine koşmuş ve durmadan düşmüş.* Çözümlemede ortaya çıkan malzeme bizi çocukken *telâşla* dolaşma ve koşuşmaya (Viyana'lıların "*eine Hetz*" ["pürtelâş", "çılgınca koşu"] dedikleri) ilişkin anılara yöneltmişti. Özel bir düş "*Die Kuh rannte, bis sie fiel*" ["İnek düşünceye dek koştu"] cümlesinin bir tek [saçma] sözcüğe dönüşecek kadar hızlı söylendiği —aslında bir başka telâş— tutulan bir çocuk oyununu anımsattı. Küçük kız arkadaşlarla tüm bu masum koşuşmalar anımsanmıştı çünkü öteki daha az masum şeylerin yerine geçmekteydiler.

II

İşte başka bir kadın hastanın düşü: *Her türden makinenin durduğu büyük bir odadaymış, sanki bir ortopedi enstitüsünü kafasında canlandırdığı biçimdeymiş. Ona benim zamanımın olmadığı ve sağaltımın diğer beş hastayla aynı zamanda yapılması gerektiği söylenmiş. Ancak o reddetmiş ve yatağa —ya da her ne idiyse yani kendisine ne imiş gibi geliyorsa ona— yatmamış. Köşede dikilmiş ve bunun doğru olmadığını söylemek için beni beklemiş. Bu sırada diğerleri onunla alay ediyor ve bunun onun "huyu" olduğunu söylüyorlarmış. Aynı anda sanki birçok kare yapmaktaymış.*

Bu düşün içeriğinin ilk kesimi sağaltımla ilişkiliydi ve bana bir aktarımdı. İkinci kesim çocukluktaki bir sahneye bir imayı içeriyordu. İki kesim birbirine yataktan söz edilmesiyle bağlanmıştı.

Ortopedi Enstitüsü, sağaltımı, uzunluğu ve doğası açısından ortopedik sağaltımla kıyasladığım bir sözüme göndermeydi. Sağaltıma başladığımda ona sonradan günde tam bir saat ayırabileceğimi ama o an için *fazla zamanım olmadığını* söylemek zorunda kalmıştım. Bu, onun, histeriye yatkın çocuklarda temel bir çizgi olan eski duyarlılığını altüst etmişti: o çocuklar sevgiye doymazlar. Hastam altı çocuklu bir ailenin en küçüğüydü (bu nedenle: *diğer beşiyle aynı zamanda*) ve bu nedenle babasının gözdesiydi; ama böyle olduğu halde taptığı babasını kendisine zamanının ve dikkatinin pek azını ayırıyor gibi algılıyordu. *Bunun doğru olmadığını söylemek için beni beklemesinin* kökeni aşağıdaki gibiydi. Genç bir terzi çırağı ona bir elbise getirmiş o da parasını vermişti. Sonradan kocasına eğer çocuk parayı yitirirse tekrar ödemek zorunda kalıp kalmayacağını sormuştu. Kocası ona *takılmak* için ödemesi gerekeceğini söylemişti (düşteki takılma). Ona defalarca sormuş ve *her şeye karşın bunun doğru olmadığını söylemesini beklemişti*. Ondan sonra düşün gizli içeriğinde eğer ona iki kat zaman ayırırsam iki kat para ödemesi gerekip gerekmeyeceği düşüncesi olduğu sonucu çıkmıştı — açgözlüce ya da pis bulduğu bir düşünce. (Çocukluktaki temiz olmayış sıklıkla düşlerde para açgözlülüğü ile yerdeğiştirir; ikisi arasındaki bağlantı "pis" sözcüğüdür.[13])

[13] [Bu nokta Freud tarafından daha sonra "Karakter ve Anal Erotizm"de (1908*b*) genişletilmiştir.]

Söylemek için beni beklemek v.b. hakkındaki tüm parçanın niyeti "pis" sözcüğünü dolambaçlı bir biçimde anlatmak idiyse o zaman onun *köşede dikilmesi* ve *yatağa yatmaması* çocukluğuna ilişkin bir sahnenin parçaları olarak yerine oturmaktadır: yatağını kirlettiği ve köşede dikilmekle cezalandırıldığı, babasının artık onu sevmeyeceği biçiminde korkutulduğu, kardeşlerinin onunla alay ettiği v.b. bir sahne. — *Küçük kareler* kendisine sayıları her yönde toplamları onbeş olacak biçimde dokuz kareye yerleştirme (ki bunun doğru olduğuna inanıyorum) biçimindeki aritmetik oyununu göstermiş olan küçük yeğeniyle ilişkiliydi.

III

Bir adam aşağıdaki düşü görmüştü: *İki oğlanın —ortalığa yayılmış aletlere bakılacak olursa varilcinin oğlanlarının— dövüştüğünü görmüş. Oğlanlardan biri ötekini yere fırlatmış; yerdekinin mavi taşlı küpeleri varmış. Yerinden fırlayıp saldırganı dövmek için sopasını kaldırarak üzerine atılmış. Öteki bir tahta perdenin önünde duran bir kadına, sanki annesiymiş gibi sığınmak için koşmuş. Kadın çalışanlar sınıfından biriymiş ve düş görene arkası dönükmüş. Sonunda geri dönmüş ve adama öyle korkunç bir bakışla bakmış ki adam dehşet içinde kaçmış. Kadının alt göz kapaklarının kırmızı eti belirgin biçimde görülebiliyormuş.*

Düş bir gün öncesinin önemsiz olaylarını bol bol kullanmıştı. Adam gerçekten caddede iki oğlan görmüştü ve onlardan biri diğerini yere fırlatmıştı. Kavgayı durdurmak için atıldığında ikisi de tabanları yağlamıştı. — *Varilcinin oğlanları.* Bu ancak "*varilin dibini çıkarmak*" cümleciğini kullandığı daha sonraki bir düşle açıklanabildi. — Deneyimlerine göre *mavi taşlı küpeleri* en çok fahişeler takardı. O zaman aklına *iki oğlan* hakkında ünlü bir tekerleme parçası geldi: "öteki oğlanın adı Marie'ydi" (yani bir kızdı). — *Kadın ayakta duruyor.* İki oğlan sahnesinden sonra Tuna kıyısı boyunca bir yürüyüşe çıkmış ve yörenin ıssızlığından yararlanarak *bir tahta perdeye* işemişti. Daha ileride saygın giyimli yaşlıca bir hanım ona çok dostça gülümsemiş ve kartvizitini vermek istemişti. Düşte kadın adamın işverenki konumunda durduğuna göre ortada işeyen bir kadın sorusu bulunmalıydı.

Bu, kadının korkunç *bakışı* ve *belirgin kırmızı et* ile uyuşmaktaydı ve ancak eğilme sonucu cinsel organın aralanmasıyla ilişkili olabilirdi. Bu, onun çocukluğunda görülmüştü ve daha sonraki anılarda "*gurur eti*" —bir yara— olarak yeniden ortaya çıkmıştı.

Düş, küçük bir oğlanken küçük kızların cinsel organlarını görmek için elde etmiş olduğu iki olanağı birleştirmişti: onlar *yere fırlatıldıkları* zaman ve *işerlerken*. Bağlamın diğer kesiminden de bu olanaklar sırasında göstermiş olduğu cinsel merak yüzünden babası tarafından *dövüldüğü* ya da korkutulduğuna ilişkin bir anısı olduğu ortaya çıktı.

IV

Aşağıdaki (yaşlıca bir hanım tarafından görülmüş olan) düşün arkasında, tek bir düşlemde olabilecek en iyi biçimde birleşmiş bir çocukluk anıları yığını bulunmaktadır.

Bazı işler yapmak için büyük bir telâş içinde evden çıkmış. Graben'de[14] *sanki devrilivermiş gibi dizlerinin üzerine çökmüş. Çok sayıda insan, özellikle de arabacılar, çevresine toplanmış ama hiç kimse kalkması için yardım etmemiş. Pek çok boşa giden çabadan sonra sonunda kalkmış olsa gerek ki kendisini eve götürecek bir arabaya yerleştirilmiş. Birileri büyük tıkabasa dolu bir sepeti (alış veriş sepeti gibi) arkasından pencereden içeriye fırlatmış.*

Bu, düşlerinde, tıpkı çocukken oraya buraya koşuştuğu gibi hep "telâş" içinde olan hanımdı [s. 196'ya bkz.]. Düşteki ilk sahne açıkça düşmüş bir atın görüntüsünden türemişti; aynı biçimde "*devrilme*" sözcüğü at yarışlarına bir göndermeydi.[15] Gençliğinde atlara binmişti ve kuşkusuz daha küçükken kendisi at *olmuştu*. *Düşme*, kapıcının onyedi yaşındaki oğlunun çok erken çocukluğuna ilişkin bir anıyla ilgiliydi; oğlan bir gün caddede bir sara nöbeti geçirip düşmüş ve bir araba ile eve getirilmişti. Kuşkusuz bunu yalnızca *işitmişti* ama sara nöbeti (ya da "*düşme* hastalığı") düşüncesi imgeleminde yer etmiş ve

[14] [Viyana'nın belli başlı alışveriş merkezlerinden biri.]

[15] [Devrilme sözcüğü ile karşıladığımız deyim Türkçe'de at yarışını çağrıştırmıyor. Bu bağlantı bir futbol meraklısı için "düşme" sözcüğünün "küme düşme" ile bağlantısı gibi düşünülebilir. —*ç.n.*]

sonraları onun histerik nöbetlerinin biçimini etkilemişti. — Eğer bir kadın düşme düşü görüyorsa bunun hemen hemen değişmez biçimde cinsel bir anlamı vardır: kadın kendisini "*düşmüş kadın*" olarak algılıyordur. Bu düş özellikle bu konuda kuşkuya yer bırakmıyordu çünkü hastanın düştüğü yer Viyana'nın fahişelerinin gezinti yeri olarak adı çıkmış bir kesimi olan Graben'di. *Alış veriş sepeti* [*Korb*] birden çok yoruma yöneltmişti. O, kadına, âşıklarına yöneltmek zorunda kaldığı ve de daha sonra kendisinin de karşılaştığından yakındığı çok sayıda tersleme'yi [*Körbe*][16] anımsatmıştı. Bu, aynı zamanda kadının kendisinin de tersleme olarak açıkladığı *kimsenin ona kalkması için yardım etmemesi* ile bağlantılıydı. *Alış veriş sepeti* sonradan çözümleme sırasında daha önce aklına gelmiş olan ve kendinden çok alt düzeyde bir evlilik yaptığı ve kendi başına alış veriş yapmak zorunda kaldığı yolunda bir düşlemi anımsattı. Son olarak da bir hizmetçi simgesi olabilirdi. Bu noktada başka çocukluk anıları ortaya çıktı. Önce, hırsızlık ettiği için kovulmuş ve *dizlerinin üzerine çöküp* affedilmeyi dilemiş bir aşçıya ilişkin bir anı. O sırada kendisi oniki yaşındaydı. Sonra aile *arabacısı* ile bir aşk öyküsü nedeniyle kovulmuş olan bir hizmetçiye (arabacı her nasılsa sonradan onunla evlenmişti) ilişkin bir başka anı. Böylece bu anı düşteki arabacıların (sürücülerin[17]) (ki gerçek arabacının tersine, düşmüş kadını kaldıramamışlardı) kaynaklarından biri oluyordu. Geriye *kadının arkasından* ve *pencereden içeriye fırlatılan* sepetin açıklanması kalıyordu. Bu ona, kırsal kesimde sevgililerinin *penceresine* tırmanan âşıklara trabzanlardan aşağıya *fırlatmak* için valizlerin *verilmesini* ve de kendisinin oralardaki yaşamına ilişkin başka küçük sahneleri anımsattı: Beyefendinin birinin bir hanımın odasının *penceresinden içeri* nasıl da *mavi erikler* atmış olduğunu; kendi kız kardeşini, *penceresinden içeri* bakan köyün delisinin nasıl da korkuttuğunu. Sonra onuncu yaşına ilişkin ve köyde evdeki uşaklardan biriyle aşk sahneleri yaşamış (ki kız da bunlardan bazılarını görmüş olabilirdi) bir hizmetçiye *yol verildiği, dışarı atıldığı* ("*içeri atmak*" şeklindeki düş imgesinin karşıtı) biçiminde silik bir anı ortaya çıkmaya başladı — başka birçok

[16] ["*Korb*" ("sepet") sözcüğü yaygın olarak evlilik önerisinin geri çevrilmesi için kullanılır.]

[17] [Almanca sözcük her ikisi için de aynı (*Kutscher*).]

yönde daha önce ulaşmış olduğumuz bir öykü. Viyana'da bir uşağın eşyasına aşağılamayla "yedi *erik*" denir: yedi eriğini toparla ve defol!

Doğal olarak benim kayıtlarım, çözümlemeleri sıklıkla yaşamın ilk üç yılına dek uzanan silik ya da tümüyle unutulmuş çocukluk izlenimlerine yönelten geniş bir hasta düşleri koleksiyonunu da içermektedir. Ama onlardan çıkarılan herhangi bir sonucu genel olarak düşlere uygulamak çok güvenli olmaz. Sözkonusu kişilerin tümü de nevrotik ve özellikle de histeriktir ve düşlerinde rol oynayan çocukluk sahnelerinin düşlerin doğası tarafından değil onların nevrozlarının doğası tarafından belirlenmesi olasıdır. Yine de kendi düşlerimi çözümlerken (ve her şey bir yana bunu herhangi bir büyük patolojik belirti yüzünden yapıyor değilim) hiç de daha seyrek olmayarak bir düşün gizli içeriği beni beklenmedik bir biçimde bir çocukluk sahnesine götürmüştür ve tüm bir dizi düşümün hep birden bazı çocukluk yaşantılarımdan dallanan çağrışımlarla bağlantılı olduğunu görmüşümdür. Bunun bazı örneklerini daha önce [s. 242-6] vermiştim ve değişik bağlamlarda verecek başka örneklerim de olacak. Bu kesimin en iyi bitişi belki de yeni olaylarla çocukluğun çoktan unutulmuş yaşantılarının, düş kaynakları olarak biraraya geldiği bir ya da iki düşümü bildirmek olacaktır.

I

Bir yolculuktan sonra aç ve yorgun olarak yattım; en temel yaşamsal gereksinmeler varlıklarını uykumda duyurmaya başladılar ve aşağıdaki düşü gördüm:

Biraz muhallebi aramak için mutfağa girdim. İçeride üç kadın ayakta duruyordu; biri hanın sahibesiydi ve elinde sanki Knödel [bir tür hamur köftesi] *yaparmış gibi bir şeyler yoğuruyordu. Kendisi hazır oluncaya dek beklemem gerektiği yanıtını verdi.* (Bunlar açıkça söylenmiş sözcükler değildi.) *Sabırsızlık hissettim ve bir haksızlık duygusu içinde dışarı çıktım. Bir palto giydim. Ama ilk denediğim bana çok uzundu. Onu çıkardım ve kürklerle süslenmiş olduğunu görüp şaşırdım. Giydiğim ikincisinde bir Türk deseni oyulmuş uzun bir şerit vardı. Uzun yüzlü ve kısa sivri sakallı bir yabancı geldi ve kendisinin olduğunu söyleyerek benim onu giymemi önlemeye çalıştı. O*

zaman paltonun her yanının Türk deseniyle işlenmiş olduğunu gösterdim. "Türk (desenleri, şeritleri...) ile senin ne ilgin var?" diye sordu. Ama sonra birbirimizle oldukça arkadaş olduk.

Bu düşü çözümlemeye başladığımda hiç beklenmedik bir biçimde (herhalde onüç yaşımdayken) okuduğum ilk romanı anımsadım; işin doğrusu ilk cildin sonundan başlamıştım okumaya. Romanın ya da yazarının adını hiç bilmiyordum ama sonuna ilişkin çok canlı bir anım vardı. Kahraman çıldırıyor ve yaşamına büyük mutluluk ve hüzün getirmiş olan üç kadının adını yineleyip duruyordu. Bu adlardan biri *Pélagie* idi. Bu anının çözümlemede nereye götüreceğine ilişkin hiçbir düşüncem yoktu. Üç kadınla bağlantılı olarak insanın yazgısının ekseni olan üç Yazgı Tanrıçasını[18] düşündüm ve üç kadından birinin —düşteki han sahibesinin— canlı yaratığa yaşamı, dahası ilk besinini veren anne olduğunu anladım. Aşk ve açlık diye düşündüm, bir kadının göğsünde buluşuyor. Hani kadın güzelliğine çok düşkün genç bir adam, kendisini bebekken emzirmiş olan güzel görünümlü sütannesine "Elime geçen fırsatı daha iyi kullanmadığım için üzgünüm" demiş ya işte o öyküdeki gibi. Psikonevrozların mekanizmasındaki "ertelenmiş eylem" etmenini açıklamak için bu öyküyü kullanma alışkanlığım vardı.[19] — O zaman Yazgılardan biri avuçlarını sanki hamur köftesi yapıyormuş gibi birbirine sürtüyordu: bir Yazgı tanrıçası için garip bir uğraş ve bir açıklama yapılması gerekliliği bas bas bağırıyor. Bu açıklamayı çocukluğumun başka ve daha eski bir anısı sağladı. Altı yaşımdayken ve annemden ilk derslerimi alırken hepimizin topraktan yapıldığına ve toprağa dönmemiz gerektiğine inanmam istenirdi. Bu bana doğruymuş gibi gelmemişti ve doktrine duyduğum kuşkuyu dile getirmiştim. Bunun üzerine annem avuçlarını —tıpkı hamur köftesi yaparmış gibi— birbirine sürttü ve sürtünmenin ürettiği siyahımtrak *epidermis* [üst deri —*ç.n.*] kalıntılarını topraktan yapıldığımızın kanıtı olarak gösterdi. Bu görsel tanıtmaya hayranlığım sınır-

---

[18] [Üç Yazgı Tanrıçası: Moira'lar. İnsanın ömrünün ipliğini büken, mutluluk ve mutsuzluk paylarını belirleyen üç kız kardeş —*ç.n.*]

[19] [Freud'un eski "Bilimsel Bir Ruhbilim Projesi"nin (Freud, 1950*a*) II. Kesiminin ileri bölümlerinde betimlenen histeri mekanizması hakkında yeni bir kurama gönderme.]

sızdı ve daha sonraları "*Du bist der Natur einen Tod schuldig*"[20] sözleriyle ifade edildiğini işittiğim inancı benimsedim. O zaman, tıpkı çocukluğumda acıkınca yaptığım gibi mutfağa girdiğimde —annem ateşin başında ayakta durur ve akşam yemeği hazır olana dek beklemem gerektiği konusunda beni uyarırdı— orada bulduklarım gerçekten Yazgı tanrıçalarıydı. Ve şimdi de hamur köfteleri — *Knödel!* Üniversitedeki hocalarımdan en azından biri —ve kesinlikle dokubilim bilgilerimi (örneğin *epidermis* hakkındaki bilgilerimi) borçlu olduğum biri— yazılarını aşırdığı [*plagiarizing*] için yasal yollara başvurmak zorunda kaldığı *Knödl* adlı biri nedeniyle hemen aklıma gelmişti. Aşırma düşüncesi —başka birine ait de olsa kişinin eline geçeni sahiplenmesi— açık olarak düşün bana sanki bir süre dersliklerden palto çalma işini sürdürmüş olan hırsızmışım gibi davranıldığı ikinci kısmına yöneltmişti. "Aşırma" sözcüğünü üzerinde düşünmeden aklıma öyle geldiği için yazmıştım ama şimdi düşün görünür içeriğinin değişik kesimleri arasında bir köprü [*Brücke*] oluşturduğunu ayrımsıyordum. Bir çağrışım zinciri [*Pélagie — plagiarizing* [aşırma] — *plagiostome'lar*[21] ya da köpek balıkları [*Haifische*] — *bir balığın yüzme kesesi* [*Fischblase*]) eski romanı, Knödl olayı ve açık olarak cinsel teknikte kullanılan aygıtlara [prezervatif karşılığı Türkçe'de kullanılan kaput sözcüğünde olduğu gibi —*ç.n.*] gönderme yapan paltolarla birleştiriyordu. [S. 235'e bkz.] (Maury'nin (s. 111'deki) eşsesli düşlerine bkz.) Kuşkusuz çok zorlama ve anlamsız bir düşünce zinciri ama düş işlemi tarafından oluşturulmasaydı uyanıklık yaşamında hiçbir zaman kuramayacağım bir zincir. Ve sanki *hiçbir şeyi* kutsal saymayan zorlanmış bağlantılar kurma gereksinimi, Brücke'nin[22] (yukarıdaki fiil hali *köprü kurma*'ya bkz.) onurlu adı öğrencilik yaşamımın —şimdi düşlerimde *başıma belâ olan* (*plaguing*) arzuların tam tersine— tüm öteki arzulardan uzak en mutlu saatlerini geçirdiğim Enstitüyü anımsatmıştı:

---

[20] ["Doğaya bir ölüm borçlusun." *IV. Henry* I. Kesim, v. I.de Prens Hal'in Falstaff'a söylediği sözün apaçık anımsanması: "Tanrıya bir ölüm borçlusun."] Bu çocukluk sahnelerine bağlayan duyguların her ikisi de —hayranlık ve kaçınılmaz olana boyun eğiş— bu düşten kısa süre önce gördüğüm bir düşte ortaya çıkmış ve bana bu çocukluk olayını ilk kez anımsatmıştı.

[21] Plagiostome'lar üzerinde ilerlemekten bilerek kaçındım; onlar aynı üniversite hocasıyla ilişkili olarak kendimi rezil ettiğim bir olayı anımsattılar.

[22] [Brücke ve Fleischl için II. Cilt, Bölüm VI, H'ye bkz.]

So wird's Euch an der Weisheit *Brüsten*
Mit jedem Tage mehr gelüsten[23]

Son olarak aklıma bir başka çok saygın hoca —onun adı, Fleischl da ["*Fleisch* = et"], tıpkı Knödl gibi kulağa yenecek bir şey gibi geliyordu— ile içinde *epidermis kalıntılarının* (annem ve han sahibesi) ve *deliliğin* (roman) ve de dispanserden[24] alınmış, *açlığı* gideren bir ilacın (Kokain) yer aldığı rahatsız edici bir sahne geldi.

Karışık düşünce katarlarını bu çizgiler boyunca daha da izleyebilir ve düşün çözümlediğim kesimini açıklayabilirdim; ama bu noktada durmak zorundayım çünkü daha fazlası için gerekli olan kişisel özveri çok fazla olacak. Ben yalnızca bizi dosdoğru karmaşanın altında yatan düş düşüncelerine götürebilecek nitelikte bir ipliği izleyeceğim. Uzun yüzlü ve sakallı yabancı Spalato'da karımın birçok *Türk* eşyası satın aldığı dükkâncının özelliklerini taşıyordu. Adı Popovic idi, çift anlamlı bir ad[25] ve o ad üzerine mizahi bir yazar, Stettenheim, imalı bir söz etmişti: "Bana adını söyledi ve yüzü kızarıp elimi sıktı." Bir kez daha kendimi daha önce Pelagie, Knödl, Brücke ve Fleischl'da olduğu gibi bir adı kötüye kullanırken buluyordum. Bu biçimde adlarla oynamanın çocuksu bir yaramazlık olduğunu yadsımak olanaksızdı. Ama buna göz yumduysam bir misilleme olduğu içindi; çünkü benim adım da sayısız kez böylesi zayıf nüktelerin kurbanı olmuştu.[26] Goethe'nin bir yerlerde insanların adları konusundaki duyarlılıklarına değindiğini anımsadım: nasıl da *derimiz* gibi onların içinde büyüyorduk. Goethe, bunu kendi adı için Herder'in yazdığı bir dize üzerine söylemişti:

---

[23] ["Böylece Bilgeliğin *göğüslerine* yapışmakla
Her günün daha büyük bir vecdle dolacak"
Goethe, *Faust*, I. Kesim, 4. Sahne
(Bayard Taylor çevirisi).]

[24] [Almanca'da "*lateinische Küche*" (sözcük olarak "Latin mutfağı") — s. 164'deki dipnota bkz.]

[25] ["*Popo*" "oturacak yer" anlamına çocuksu bir sözcük.]

[26] ["*Freud*" "neşe" anlamına Almanca bir sözcüktür.]

«Der du von Göttern abstammst, von Gothen oder vom Kote.» —
«So seid ihr Götterbilder auch zu Staub.»[27]

Adları kötüye kullanma konusundan uzaklaşmış olmamın yalnızca bu yakınmaya yönelttiğini ayrımsadım. Ama burada kesmek zorundayım. — Karımın Spalato'da yaptığı alışveriş, Cattaro'da[28] yapılmış bir başka alışverişi anımsattı; üstünde çokça düşünmüştüm çünkü bazı tatlı kazançlar edinme fırsatını kaçırmama neden oluyordu (bkz. sütanneyle kaçırılmış fırsat). O halde açlığımın düşe yerleştirdiği düşüncelerden biri buydu: "İnsan hiçbir zaman bir fırsatı kaçırmamalı, hattâ o fırsat küçük bir hatayı içerse bile. İnsan hiçbir zaman bir fırsatı kaçırmamalı çünkü yaşam kısa ve ölüm kaçınılmazdır." "*Carpe diem*"in bu dersinin içinde başka anlamların yanında cinsel bir anlam da bulunduğundan ve ifade ettiği arzu yanlış olduğu için ansızın durmadığından sansürden korkması doğaldı ve kendini bir düşün arkasına saklamak zorundaydı. O zaman *ters* bir anlamı olan tüm düşünceler dile gelmişti: düş görenin *manevi* bir besinle doyduğu bir zamana ilişkin anılar, her türden alıkoyucu düşünceler ve hattâ en isyan ettirici cinsel cezaların tehditleri.

II

Bir sonraki düş oldukça uzun bir ön bilgi gerektiriyor.

Aussee'de geçireceğim tatil için trene binmek üzere arabayla Batı İstasyonuna [Viyana'da] gitmiştim; ama perona geldiğimde Ischl'e gidecek olan bir önceki tren henüz istasyondaydı. Orada bir kez daha İm-

---

[27] [Bu dizelerin ilki Herder'den Goethe'ye bazı kitapları ödünç istemek için yazdığı şakacı bir nottan gelmektedir: "Tanrıların ya da Gotların veya gübrenin çocuğu olan sen" — (Goethe onları bana yolla!) Freud'un daha ileri bir serbest çağrışımı olan ikinci dize Goethe'nin *Iphigenie auf Tauris*'inin II. Perde 2. Sahnesindeki ünlü açıklama sahnesinden alınmıştır. Pylade'lardan Truva kuşatması sırasında pek çok kahramanın öldüğünü işiten Iphigenia şunları söyler: "Böylece siz ilâhi bedenler de toza dönüştünüz!"]

[28] [Spalato ve Cattaro: her iki kent de Dalmaçya kıyısındadır.]

paratorla bir görüşme yapmak için Ischl'e giden Kont Thun'u[29] gördüm. Yağmur yağdığı halde üstü açık bir arabayla gelmişti. Dosdoğru Yerel Trenler girişine gitti. Kapıdaki bilet kontrolörü onu tanımamıştı ve biletini almaya çalıştı, ama o elinin tersiyle adamı ittirdi ve hiçbir açıklamada bulunmadı. Ischl treni gittikten sonra kurallar gereği peronu terk etmem ve bekleme salonuna dönmem gerekiyordu; peronda kalmak için işleri yoluna koymam epeyce zor oldu. Zamanı, birilerinin gelip bir tür "torpil" yaparak bir kompartmanı tutup tutmayacağını görmek için çevreye bakınarak geçirdim. Böyle bir durumda yüksek sesle protesto etmek niyetindeydim: yani eşit haklardan söz edecektim. Aynı zamanda kendi kendime *Le Nozze di Figaro*'dan Figaro'nun aryası olduğunu ayırımsadığım bir melodiyi mırıldanıyordum:

Se vuol ballare, signor contino,
Se vuol ballare, signor contino,
Il chitarino le suonero...[30]

(Başka birinin de melodiyi ayırımsamış olup olmadığı biraz kuşkulu.)

Tüm akşamüstü keyifli ve kavgacı bir hava içindeydim. Garsona ve arabacıya takıldım — umarım duygularını incitmemişimdir. Şimdi ise her türden küstahça ve devrimci düşünce kafamda dolanıyordu ve Figaro'nun sözleriyle *Comédie française*'in oynadığını gördüğüm Beaumarchais'nin komedisine ilişkin anılarım da geri durmuyordu. Doğmuş olmanın zahmetine katlanan büyük beyefendinin cümleciğini ve Kont Almaviva'nın Suzanna'ya uygulamaya çalıştığı *droit du Seigneur*'ü[31] düşünüyordum. Ayrıca kötü niyetli karşıt gazetecilerimizin

---

[29] [Muhalif görüşleri olan Avusturya'lı politikacı (1847-1916), Alman milliyetçilerinin tersine Bohemya'nın öz-yönetiminin savunucusu, 1898-9'da Avusturya Başbakanı. — Bad Ischl, Yukarı Avusturya'da, Saray'ın düzenli olarak yaz aylarını geçirdiği yer.]

[30] ["Eğer sayın kontum dansetmek isterse,
Eğer sayın kontum dansetmek isterse,
Ona bir melodi çalmaya amade olacağım..."]

[31] ["Ağa payı" diye karşılayabileceğimiz bir deyim. Derebeylerinin tebalarındaki gelinlik kızlarla kocalarından önce gerdeğe girme hakkı. —*ç.n.*]

Kont Thun'un adı üzerine ona "Kont Nichtsthun"[32] diyerek nasıl espri yaptıklarını da düşünüyordum. Onu kıskanmış değildim. O, İmparator'la güç bir görüşmeye gidiyordu, oysa ben, asıl Kont Bir İşe Yaramaz'dım — tatile gidiyordum. Bunu tatil için her türden eğlenceli plan izledi. Bu noktada perona tıp sınavlarında Hükümet Gözetmeni olduğunu ayrımsadığım ve bu yetkide etkinlikleriyle, övgülü "Hükümetin yatak arkadaşı"[33] takma adını kazanmış bir bey girdi. Kendisine resmi pozisyonu nedeniyle birinci sınıf bir yarım kompartman verilmesini istedi; bir demiryolcunun ötekine: "Yarım birinci sınıf biletli[34] beyi nereye yerleştirebiliriz?" dediğini işittim. Bu, diye düşündüm kendi kendime, iyi bir imtiyaz örneği; her şey bir yana *ben* birinci sınıf ücretini tam olarak ödemiştim. Aslında kendime bir kompartman edindim ama koridorlu bir vagon değildi; bu yüzden gece tuvalet bulunmayacaktı. Bir görevliye yakındım, hiçbir sonuç elde edemedim ama yolcuların olası gereksinmelerini karşılamak için herhalde kompartmanın tabanına bir delik açmaları gerektiğini söyleyerek öcümü aldım. Gerçekten de sabah üçe çeyrek kala aşağıdaki düşü gördükten sonra zorlayıcı bir işeme gereksinmesiyle uyandım:

Bir insan kalabalığı, bir öğrenci toplantısı. — Bir Kont (Thun ya da Taaffe[35]) konuşuyor. Almanlar hakkında bir şeyler söylemesi için meydan okunuyor; o da aşağılayıcı bir jestle onların en sevdiği çiçeğin öksürük çiçeği olduğunu söylüyor ve bir tür parçalanmış yaprağı —daha doğrusu kırıştırılmış yaprak iskeletini— iliğine takıyor. Birden kızıyorum — birden kızıyorum[36] *oysa böyle bir tutum almama şaşıyorum.*

---

[32] ["Kont Bir İşe Yaramaz". *Thun*, Almanca yapmak demektir.]

[33] ["*Beischläfer*" sözcük olarak "birisiyle uyuyan kişi"; çünkü adam gözetmenlik yapacak yerde uyurmuş.]

[34] [Hükümet görevlisi olarak biletini yarı fiatına alabiliyordu.]

[35] [Avusturya'lı politikacı (1833-95) 1870-71'de ve 1879-93'de Başbakan. Kont Thun gibi İmparatorluğun Alman olmayan kesimlerinin bir dereceye değin bağımsız olmasını desteklemiştir.]

[36] Bu yineleme benim düş kaydıma görünüşe göre dikkatsizlikle sızmış. Onu öyle bıraktım çünkü çözümleme onun anlamlı olduğunu gösterdi. [Almancası "*ich fahre auf*", "*fahren*" aynı zamanda "sürmek" ya da "yolculuk etmek" anlamına gelir ve düşte bu anlamda daha sonra defalarca kullanılmıştır. Bu konu için Bölüm VI, G, n. 12'ye bkz.]

(Sonra daha az belirgin olarak): *Sanki Aula'daymışım;*[37] *girişler kuşatılmış ve biz kaçmak zorundaymışız. Bir dizi güzel döşenmiş odadan geçerek yolumu buluyorum. Odalar besbelli bakanlık ya da kamu apartmanları, mobilyalar kahverengi mor arası bir renkle döşenmiş; en sonunda içinde yaşlıca, iri yapılı bir kadın olan bir kâhya kadının oturduğu bir koridora geliyorum. Onunla konuşmaktan kaçınıyorum ama o besbelli benim geçiş hakkımın olduğunu düşünüyor ki bana lambayla eşlik etmesi gerekip gerekmediğini soruyor. Ona sözcükle ya da jestle merdivenlerde durması gerektiğini gösteriyorum ve böylece çıkışta kontrol edilmekten sakındığım için kendimi çok becerikli duyumsuyorum. Merdivenlerden iniyorum ve dar, eğimli bir iniş yolu bulup oradan gidiyorum.*

(Yeniden belirsizleşiyor) *...Sanki ikinci sorun kentten ayrılmakmış, tıpkı birincinin evden çıkmak olması gibi. Bir arabadayım ve arabacıya beni istasyona götürmesini söylüyorum. Sanki onu fazla yormuşum gibi biraz karşı çıkmasından sonra ona "Sizinle tren yolu boyunca gidemem" diyorum. Sanki normalde insanın trenle aştığı bir uzaklığı onunla gitmiş gibiyim. İstasyonlar kuşatılmış. Krems'e mi yoksa Znaim'a mı gitmem gerektiğini şaşırıyorum ama Saray'ın orada dinlendiğini düşünüyorum ve Graz ya da ona benzer bir yer lehine karar veriyorum.*[38] *Şimdi Stadtbahn'da* [banliyö treni] *bir vagona benzeyen kompartmanda oturuyorum; diğimde garip, kıvrılmış, uzun biçimli bir nesne ve onun yanında sert bir malzemeden yapılmış morkahverengi menekşeler var. Bu, insanları çok şaşırtıyor.* (Bu noktada sahne kesiliyor.)

Bir kez daha istasyonun önündeyim ama bu kez yaşlıca bir beyefendiyle birlikteyim. Tanınmadan kalmak için bir plan düşünüyorum ve sonra bu planın zaten uygulanmış olduğunu görüyorum. Düşünmek ve yaşamak sanki aynı şey. Adam kör gibi görünüyor, herhalde bir gözü kör ve ben ona camdan bir erkek sürgüsü veriyorum (onu kentten almak zorundayız ya da almışız). O halde ben bir hastabakıcıyım ve sürgüyü ona kör olduğu için vermem gerekiyor. Eğer biletçi bizi böyle görse kesinlikle bize dikkat etmeden geçmemize izin verirdi.

---

[37] [Üniversitenin büyük tören salonu.]

[38] [Aşağı Avusturya'daki Krems'te de Moravia'daki Znaim'da da İmparatorluk yazlığı yoktur. — Graz, Styria eyaletininin başkentidir.]

Burada adamın tutumu ve işeyen penisi biçimlenmiş olarak görünüyor. (Bu, tam işeme gereksinimi duyarak uyandığım noktaydı.)

Düş, bir bütün olarak, insana düş görenin 1848 Devrimi yılına döndüğü bir düşkurma doğasındaymış izlenimi veriyor. O yılın anılarını bana [İmparator Franz Jozef'in] 1898'deki ellinci yaş günü ve de *Wachau*'ya yaptığım ve o sırada düşteki görünür içeriğin belirli öğelerini kendisine yorduğum öğrenci önderi Fischhof'un emekliliğini geçirdiği Emmersdorf'u[39] da ziyaret ettiğim kısa yolculuk anımsatmıştı. Sonra çağrışımlarım beni İngiltere'ye ve erkek kardeşimin oradaki evine yöneltti. Karısına "Elli Yıl Önce" (Lord Tennyson'ın şiirlerinden birinin başlığından) diye takılır, çocukları da "*onbeş yıl* önce" diye düzeltirlerdi. Ancak Kont Thun'u görmemin uyardığı düşüncelerden türeyen bu devrimci hayal, arkasındaki yapıyla hiçbir organik ilişkisi olmayan bir İtalyan kilisesi cephesi gibiydi. Ama o tür cephelerden, düzensiz ve boşluklarla dolu olması ve de içsel yapının kesimlerinin birçok noktada cepheye çıkmak için yollarını zorlamalarıyla ayrılıyordu.

Düşteki ilk durum, birbirinden ayırabildiğim birçok sahnenin bileşimi. Düşte Kontun benimsediği küstah tutum *onbeş yaşımdayken* ortaokuldaki bir sahneden kopya edilmişti. Tutulmayan ve bilgisiz bir öğretmene bir fesatlık planı kurmuştuk ve elebaşımız o zamandan beri *İngiltere*'nin *VIII. Henry*'sini kendisine model almış bir okul arkadaşımdı. Ana saldırıdaki liderlik bana verilmişti ve açık isyan sinyali Tuna'nın Avusturya için önemi üzerine bir tartışma idi (bkz *Wachau*). Komploculardan biri sınıftaki tek aristokrat oğlandı ve dikkate değer uzunluktaki bacakları yüzünden ona "Zürafa" derdik. Düşümdeki Kont gibi ayakta duruyor ve okulun zorbası *Alman dili* hocası tarafından suçlanıyordu. *En sevdiği çiçek* ve çiçek gibi bir şeyleri *iliğine takmak* (ki bu sonuncu, bana aynı gün bir hanım arkadaşa götürmüş olduğum orkideleri, ayrıca bir Eriha gülünü[40] düşündürdü)

[39] [Wachau, Tuna vadisinde Viyana'nın elli mil kadar yukarısında bir düzlük — *1925'de eklenen dipnot:*] Bu bir yanlış ama bu kez dil sürçmesi değil. Wachau'daki Emmersdorf'un devrimci önder Fischhof'un sığındığı aynı addaki yerle özdeşleştirilemeyeceğini ancak sonradan öğrendim. [Bu yanlışa bir gönderme *Günlük Yaşamın Psikopatolojisi*'nde (1901*b*) *P.F.L.*, 5, 280'de bulunabilir.]

[40] ["Diriliş bitkisi", kurumuş yaprakları ıslatılınca açılır.]

Shakespeare'in tarihsel oyunlarından birinde *Kırmızı* ve *Beyaz* Güller Savaşı'nın başlangıcını temsil eden bir sahnenin çarpıcı bir anımsatılmasıydı. [*VI. Henry*, 3. Kısım, I. Perde, I. Sahne] (*VIII. Henry*'den söz edilmesi bu anının yolunu açmıştı.) — Oradan kırmızı ve beyaz karanfillere yalnızca küçük bir adım kalıyordu. (Biri *Almanca* öteki *İspanyolca* iki küçük beyit bu noktada çözümlemeye sızdı:

Rosen, Tulpen, Nelken
alle Blumen welken.

Isabelita no llores,
que se marchitan las flores[41]

İspanyolca bir beyitin ortaya çıkışı *Figaro*'ya geri götürüyor.) Burada, Viyana'da, beyaz karanfiller Yahudi düşmanlığının, kırmızılar da Sosyal Demokratların amblemi haline gelmiştir. Bunun arkasında güzel Saksonya (bkz. *Anglo*-Saxon) kırlarında bir tren yolculuğu sırasında bir parça Yahudi düşmanlığı provokasyonuna ilişkin bir anı yatmaktaydı. — Düşteki ilk durumun biçimlenmesine katkıda bulunan üçüncü sahnenin tarihi benim erken öğrencilik günlerime dek uzanıyordu. Bir *Alman* öğrenci klübünde felsefe ile doğa bilimleri arasındaki ilişki üzerine bir tartışma vardı. Kafası materyalist kuramlarla dolu toy bir yeniyetmeydim ve son derece tek yanlı bir görüş açısını ifade etmek için kendimi öne attım. O zaman benden büyük ve üst sınıftan biri, o zamandan beri insanların lideri olma ve büyük grupları örgütleme yeteneğini göstermiş olan biri (ve de rastlantısal olarak Hayvanlar Krallığından bir ad taşıyordu[42]) ayağa kalktı ve bize iyi bir söylev verdi: bize kendisinin de gençliğinde domuzluk etmeye eğilimli olduğunu ve pişman olup baba evine döndüğünü söyledi. *Birden kızdım* (düşte yaptığım gibi) ve şimdi onun gençliğinde *domuzluğa* eğilimli olduğunu öğrendiğim için artık konuşmalarındaki tonun beni *şaşırt-*

41 ["Güller, laleler, karanfiller: tüm çiçekler solar." (Ondokuzuncu yüzyılın "basmakalıp kitapları"nda sıkça bulunan dizeler) — "*Isabelita*, çiçekler soluyor diye ağlama."]

42 [Olasılıkla Viktor Adler ("Kartal"), Avusturyalı Sosyal Demokrat lider (1852-1918). Aşağıda s. 263'de "*Adler*"e bkz.]

mayacağını (düşte Alman milliyetçisi tutumuna *şaşırmıştım* [II. Cilt, VI. Bölüm C Kesimine bkz.]) kabaca ["*saugrob*" sözcük olarak "domuzcasına kaba"] söyledim. Büyük bir gürültü koptu ve her yandan sözlerimi geri almam söylendi ama bunu yapmayı reddettim. Saldırdığım adam olaya bir *meydan okuma* olarak bakmayacak kadar olgundu ve ortalığı yatıştırdı.

Düşteki bu ilk durumun kalan öğeleri daha derin katmanlardan türüyordu. Kont'un öksürük otunu dile getirmesinin anlamı neydi? Yanıtı bulmak için bir çağrışımlar katarını izledim: öksürük çiçeği ["*Huflattich*", sözcük olarak "toynak marulu"] — marul — salata — küflü çıkı ["*Salathund*", sözcük olarak "salata köpeği"]. Burada kötüye kullanılmış bir deyimler koleksiyonu vardı: Zür-afa ["*Affe*", Almanca "maymun"], "domuz", "dişi domuz", "köpek" — ve eğer başka bir addan yola çıkar ve başka bir akademik öğretmenime saldıracak olursam "eşek"e gelebilirdim. Dahası "öksürük çiçeği"ni —doğru mu yanlış mı bilmiyorum— Fransızca "*pisse-en-lit*"den[43] çevirdim. Bu bilgi bir çocuğa salata için bu bitkiyi toplamasının söylendiği Zola'nın *Germinal*'inden geliyor. "Köpek" karşılığı Fransızca sözcük "*chien*", bana büyüğünü yapmayı anımsattı (Fransızca "*chier*", küçüğü için kullanılan "*pisser*"e karşılık). Hemen maddenin her üç biçimi için —katı, sıvı ve gaz— uygunsuz örnekler toplamış olmam gerektiğini düşündüm. — Çünkü aynı kitap, yaklaşan devrimle çok ilgili olan *Germinal*, çok garip bir yarışmayı da içermekteydi ("*flatus*"[44] diye bilinen gaz halindeki atık üretme yarışması). Şimdi *flatus*'a yönelten yolun daha uzaklarda hazırlanmış olduğunu görüyordum: *çiçekler*'den başlayıp, *İspanyolca* beyitten geçerek, *Isabelita*'ya, *Isabella* ve Ferdinand'a, *VIII. Henry*'ye, *İngiliz* tarihine ve *İngiltere*'ye saldıran Armada'ya (ki yenildikten sonra bir madalya basılmıştı ve üzerinde "*Flavit* et dissipati sunt"[45] yazıyordu; çünkü

[43] ["*Pissenlit*" aslında "kara hindiba" demektir.] ["pisse-en-lit" biçiminde ayrılınca "yatağa işemek" —*ç.n.*]

[44] Aslında *Germinal*'de değil *La Terre*'de: ancak çözümlemeyi bitirdikten sonra ayrımsadığım bir hata — *Huflattich* [öksürük otu] ile "*flatus*"da aynı harflerin bulunduğuna dikkat ediniz.

[45] ["Tanrı üfledi ve onlar dağıldılar" — *1925'de eklenen dipnot:*] Teklifsiz bir biyografi yazarı, Dr. Fritz Wittels [1924, 21; İngilizce çeviri 1924, 28] yukarıdaki kitabe-

fırtına darbesi İspanyol donanmasını dağıtmıştı). Eğer histeri kuramının ve sağaltımının ayrıntılı bir özetini verebilseydim bu sözleri "sağaltım" bölümünde başlık olarak kullanmayı yarı ciddi bir biçimde düşünmüştüm.

Şimdi düşün ikinci episoduna dönecek olursak —sansür yüzünden— onu bu denli ayrıntılı olarak ele alamıyorum. Çünkü kendimi devrim günlerinin yüce bir kişisinin yerine koyuyordum; ayrıca o kişinin bir kartalla [*Adler*] bir serüveni olmuştu ve barsaklarını tutamamak gibi bir rahatsızlığı olduğu söyleniyordu v.b. Kendi kendime bu noktada sansürü *geçme hakkım bulunmadığını* düşündüm; hattâ öykünün büyük kısmının bana bir Hofrat (bir *consiliarius aulicus* [saray danışmanı] — bkz. *Aula*) tarafından anlatılmış olmasına karşın. Düşteki kamu odaları dizisi, Majestelerinin, içine bir göz atmayı başarmış olduğum salon vagonundan türemişti. Ama "odalar" [*Zimmer*], düşlerde sıkça olduğu gibi "kadınlar" [*Frauenzimmer*] anlamına da geliyordu[46] (bu örnekte "genel kadın" anlamına). Kâhya kadın tipinde nükteli yaşlıca bir hanıma karşı iyilikbilmezlik gösteriyor, onun konukseverliğini ve evinde kalırken dinlediğim pek çok güzel öykünün karşılığını kötü ödüyordum. — Lamba iması, Hero ve Leander hakkındaki trajedisi, *Des Meeres und der Liebe Wellen*'e [*Denizin ve Aşkın Dalgaları*] (Armada ve *fırtına*)[47] kendisinin gerçekten yaşamış olduğu benzer türden sevimli bir episod eklemiş olan Grillparzer'e[48] dek uzanıyordu.

---

de Yehova'nın adını unuttuğum için bana çatmıştı. [*1930'da eklenen:*] İngiliz madalyonunda tanrının adı geri plandaki bir bulutun üzerinde İbranice harflerle yazılıdır. Öyle yerleştirilmiştir ki istenirse desenin, istenirse yazının bir parçası olarak alınabilir.

[46] ["*Frauenzimmer*", (sözcük olarak "kadınlar apartmanı") Almanca'da "kadın" anlamına hafifçe küçültücü bir sözcük olarak yaygın biçimde kullanılır.]

[47] [*1911'de eklenen dipnot:*] Silberer (1910) ilginç bir makalesinde düşümün bu kesiminden, düş-işlemimin, yanında gizli düş düşüncelerini değil, düşlerin oluşumu sırasında rol alan ruhsal süreçleri de yeniden ürettiğini göstermeye çalışmıştır. (Bu, onun "işlevsel görüngü" dediği şeydir.) [II. Cilt, Bölüm VI, I'ya bkz. — *1914'de eklenen:*] Ama sanırım o, "düşlerin oluşumu sırasında rol alan ruhsal süreçler"in de geri kalanlar gibi benim düşüncelerimin *malzemesi* olduğunu gözardı ediyor. Bu övüngen düşte bu süreçleri keşfetmiş olmaktan apaçık gurur duyuyordum.

[48] [Ünlü Avusturyalı oyun yazarı.]

Düşün geri kalan iki episodunun ayrıntılı çözümlemesinden de kaçınmak zorundayım.[49] Yalnızca tek başlarına bu düşü tartışmaya girişmeme yol açan iki çocukluk sahnesine yönelten öğeleri derleyeceğim. Haklı olarak beni bu baskılamaya zorlayan şeyin cinsel malzeme olduğundan kuşkulanılacaktır; ama bu açıklamayla uzlaşmaya gerek yok. Her şeyden öte insanın başka insanlardan gizlemek zorunda olduğu ama kendisi için sır olmayan pek çok şey vardır ve de buradaki sorun benim neden çözümü gizlemek zorunda kaldığım değil, düşün gerçek içeriğini kendimden gizleyen *içsel* sansürün güdüleridir. O halde düşün bu [son] üç episodunun çözümlemesinin, onların küstahça övünme olduklarını, benim uyanıklık yaşamımda uzun süredir baskılanmış bulunan ve bazı dallarının düşün görünür içeriğine dek uzandığı (örn. *çok becerikli olduğumu duyumsadım*) ve düşü görmeden önceki akşamki coşkulu havamdan da sorumlu olan saçma bir megalomani konusu olduğunu gösterdiğini açıklamam gerekir. Övünme her evrene uzanıyordu; örneğin *Graz*'dan söz ediş argodaki, kendini son derece iyi hisseden bir kişinin öz doyumunu ifade eden "Graz kaç para?" deyimine dek gidiyordu. Büyük Rabelais'nin Gargantua ve oğlu Pantagruel'in yaşamı ve yaptıkları üzerine eşsiz derlemesini aklında tutan herhangi bir kişi düşün ilk episodunu da övünmeler arasına katabilir.

İşte okuruma söz verdiğim iki çocukluk sahnesine ilişkin malzeme. Yolculuk için *kahverengimsi mor* renkte *yeni* bir sandık almıştım. Bu renk, düşte, birden çok kez ortaya çıkıyor: *sert bir malzemeden yapılmış mor-kahverengi menekşeler* ve yanında "*Mädchenfänger*" ["Kız-kapanı"][50] diye bilinen bir şey — ve bakanlık apartmanlarındaki mobilyalar. Çocuklar arasında, *insanların, yeni* bir şeye *şaşırdıkları* yaygın bir inançtır. Çocukluğumdan aşağıdaki sahne bana betimlenmişti ve betimlemeye ilişkin anım sahnenin kendisine ilişkin anımın yerini almıştı. Ben iki yaşımdayken hâlâ arasıra *yatağı ıslatırmışım* ve ne zaman bu yüzden azarlansam, babamı, herhangi bir büyüklükteki en yakın kent olan N'den kendisine güzel, *yeni, kır-*

---

[49] [Aslında, bunlarda birincisi Bölüm VI, G'de daha fazla çözümlenmiştir.]

[50] ["Sefih" anlamında yaygın olarak kullanılan bu sözcük (s. 265'deki 54 nolu dipnota bkz.) burada bir tür iliğin argo adı gibi görünüyor.]

mızı bir yatak alacağıma söz vererek *avuturmuşum*. Bu, düşteki parantez içi cümleciğinin, sürgüyü kentten *almıştık ya da almalıydık* sözcüklerinin kökeniydi: insan sözünü tutmalı. (Simgecilik açısından erkek sürgüsüyle kadın sandık ya da kutusunun yanyanalığına da dikkat ediniz [bkz. s. 204]). Benim verdiğim söz, çocukluğun tüm megalomanisini sergiliyordu. Çocukların işeme ile bağlantılı güçlüklerinin düşlerde oynadığı önemli rolle daha önce karşılaşmıştık (s. 248'de bildirilen düşe bkz.). Nevrotik kişilerin ruhçözümlemesinden yatak ıslatma ile hırs karakter çizgisi arasındaki çok yakın bağlantıyı da öğrendik.[51]

Yedi ya da sekiz yaşındayken geçen bir başka eviçi sahnesini çok net olarak anımsayabiliyorum. Bir akşam yatmaya gitmeden önce edepliliğin dayandığı kuralları gözardı ederek anababamın yatak odasında, onların önünde doğanın çağrısına uydum. Azarlamasının akışı içinde babam şu sözlerin ağzından çıkmasına izin verdi: "Bu oğlan bir hiç olacak." Bu, benim hırsıma indirilmiş ürkütücü bir darbeydi; çünkü bu sahneye göndermeler hâlâ düşlerimde şaşmaz biçimde yinelenir ve her zaman beceri ve başarılarımın sayılıp dökülmesiyle bağlantılıdır, sanki şöyle demek istiyorumdur: "Görüyor musun ben birşeyler *oldum*." O zaman bu sahne düşün rollerin —kuşkusuz revanş olarak— değişildiği son episoduna malzeme sağlamıştı. Yaşlı adam (açık olarak babam, çünkü tek gözünün körlüğü onun tek yanlı glokomuna[52] göndermeydi)[53] tıpkı çocukluğumda benim onun önünde yaptığım gibi benim önümde işemekteydi. Glokomuyla ilgili olarak ona kokaini anımsatmıştım ve bu da operasyonda işine yaramıştı [bkz. s. 219 v.s.]; sanki bu şekilde sözümü tutmuş oluyordum. Dahası onunla eğleniyordum da: sürgüyü ona tutuyordum çünkü kördü ve ben çok gururlandığım histeri kuramıyla ilişkili imalarla eğleniyordum.[54]

[51] [Bu cümle 1914'de eklenmiştir.]

[52] [Göz içi basıncının artmasıyla körlüğe dek götüren bir hastalık —*ç.n.*]

[53] Başka bir yorum daha var. O, baba tanrı Odin gibi tek gözlüydü. — *Odhins Trost* [*Odin'in Avuntusu*, Felix Dahn'ın mitolojik romanı (1880)]. — İlk çocukluk sahnesinde ona yeni bir yatak alma biçiminde sunduğum *avuntu*.

[54] İşte biraz daha ileri yorumsal malzeme. Ona camı [sürgüyü] tutmak, göz doktoruna gidip tüm camları denediği halde okuyamayan çiftçi öyküsünü anımsattı. — (Çiftçi-*kapanı* [*Bauernfänger*, "keskinleştirici"]: düşün bir önceki episodundaki kız-*kapanı*

Çocukluğumun işemeye ilişkin iki sahnesi her durumda megalomani konusuyla yakından ilişkiliydi; ama onların Aussee'ye yolculuğum sırasında ortaya çıkmalarına, kompartmanıma bağlı tuvalet bulunmaması ve sabahleyin gerçekten ortaya çıkacak olan derdi çabuklaştırmakta haklı oluşum gibi rastlantı koşulları da yardım etmişti. Fiziksel bir gereksinimin duyumsamalarıyla uyanmıştım. Sanırım insan bu duyumsamaların düşün gerçek kışkırtıcı ajanı olduğunu varsayma eğiliminde olabilir; ama ben diğer görüşü, yani işeme arzusunun yalnızca düş düşünceleri tarafından çağrıldığını benimse-

---

[*Mädchenfänger*]) — Zola'nın *La terre*'indeki babanın aklını kaçırdıktan sonra öteki çiftçilerden gördüğü muamele — Babamın, yaşamının son günlerinde bir çocuk gibi yatağını ıslatışındaki trajik ödeşme [bkz. II. Cilt, Bölüm VI, G]; bu yüzden düşte *hastabakıcı* olarak görünüşüm. — "*Burada sanki düşünmek ve yaşamak tek ve aynı şey gibiydi.*" Bu, Oskar Panizza'nın, Tanrı Baba'nın felçli bir yaşlı adam olarak rezilce tutumlarla karşılaştığı son derece devrimci yazınsal oyununu ["*Das Liebeskonzil*" (1895)] anımsattı. Orada istek ile gerçekleşen şey tek ve aynı şey olarak temsil edilmişti ve tanrı bir tür Ganymede olan başmeleği tarafından lanet okuyup küfretmekten kaçınmak zorunda bırakılmıştı; çünkü beddualarının anında gerçekleşiyordu. — *Planlar* yapışım daha geç bir tarihe dayanıyordu ve babamdan bir yakınma idi. Ve aslında düşün tüm isyancı içeriği, *lèse majesté*'si ve yüksek otoritelerle alay edişi, geriye, babama isyan edişime dek uzanıyordu. Bir Prens, ülkesinin babası olarak bilinir; baba, en yaşlı, birinci ve çocuklar için tek otoritedir ve insan uygarlığının tarihi boyunca babanın otokratik gücünden öteki toplumsal otoriteler türemiştir —"anaerkillik" bu iddiaya kısıtlama getirilmesini istemediği sürece. — "*Düşünmek ve yaşamak tek ve aynı şeydi*" cümleciği histerik semptomların açıklamasına bir göndermeydi ve "*erkek sürgüsü*"nde de aynı ilişki vardı. Bir Viyana'lıya burada, Viyana'da, bohem partilerinin tutulan bir eğlenceliği olan "*Gschnas*" ilkesini açıklamama gerek yok. Bu, önemsiz ve tercihan gülünç ve değersiz malzemeden nadir ve değerli gibi görünen nesneler yapmaktan ibarettir. (Örneğin tavadan, ot demetlerinden ve peçete bileziklerinden silah yapmak gibi.) Ben, bunun tam da histerik kişilerin yaptığı şey olduğunu keşfettim: gerçekten başlarına gelenlerin yanısıra yaşantılarının en masum ve günlük malzemelerinden bilinçdışı olarak, korkutucu ya da sapık, hayali olaylar kuruyorlardı. Belirtileri ilk planda ciddi ya da aynı derecede masum olsun ya da olmasın gerçek olaylara ilişkin anılarına değil bu düşlemlere bağlıydı. Bu keşif pek çok zorluğun üstesinden gelmeme yardım etmiş ve bana özel bir haz vermişti. "Erkek sürgüsü" biçimindeki düş öğesi aracılığıyla buna gönderme yapmama olanak veren şey ise şöyleydi. En son "*Gschnas*" gecesi bana Lucrezia Borgia'ya ait bir zehir kadehi göstermem söylenmişti; onun merkezde bulunan ve ana parçası, hastanelerde kullanılan türden bir "*erkek sürgüsü*"ydü.

meyi yeğlerdim. Uykumda herhangi bir fiziksel gereksinme tarafından rahatsız edilmek benim için oldukça alışılmadık bir şeydi; özellikle de bu kez uyandığım saatte: sabah üçe çeyrek kala. Ve de daha rahat koşullardaki öteki yolculuklarımda sabah erken uyandığımda nadiren işeme gereksinimi duyduğumu belirterek karşı çıkabilirim. Ama yine de bu noktayı çözülmemiş olarak bırakmanın hiçbir sakıncası yok.[55]

Düş çözümlemesi deneyimlerim, en erken çocukluğa dek uzanan düşünce katlarının kaynakları ve kışkırtıcı istekleri güçlük çekilmeksizin keşfedilmiş olduğu için ilk bakışta tümüyle yorumlanmış gibi görünen düşlerden bile başladığına dikkatimi çekmişti. Bu nedenle kendime bu niteliğin neden düş görmenin daha temel bir ön koşulu olmayabileceğini sormak zorunluluğunu duydum. Genel terimlerle söylenecek olursa, bu, her düşün görünür içeriğiyle yeni; gizli içeriğiyle de eski yaşantılara bağlandığı sonucuna ulaştırıyordu. Gerçekten de histeri çözümlememde bu eski yaşantıların sözcüğün hemen şimdiki zaman anlamıyla taze kalmış olduğunu gösterebilmiştim. Bu kuşkunun doğruluğunu kanıtlamak hâlâ son derece zordur ve en erken çocukluk anılarının, düşlerin oluşumundaki olası rolü üzerine bir görüşe bir başka bağlamda (II. Cilt, VII. Bölüm [C Kesimi]) geri dönmek zorunda olacağım.

Düşlerdeki belleğin üç niteliği bu bölümün başında sayılmıştı; bunlardan biri —düş içeriklerinde temel olmayan malzemenin yeğlenmesi— düş çarpıtmasına dek izi sürülerek doyurucu biçimde açığa çıkarılmıştı. Diğer ikisinin —taze ve çocuksu malzemenin öneminin— varlığını destekleyebildik; ama onları, düş görmeye yönelten güdülerin temelinden sorumlu tutmayı başaramadık. Açıklanmaları ve değerlendirilmeleri keşfedilmemiş olarak kalan bu iki nitelik akılda tutulmalıdır. Onlara uygun bir yerin başka yerlerde aranması gerekiyor: ya uyku durumlarının ruhbiliminde ya da daha sonra, düşlerin yorumunun bu aygıtın içine göz atmamıza yarayan bir pencere gibi olduğunu öğrendikten sonra, başlayacağımız zihinsel aygıtın yapısı tartışmasında. [II. Cilt, VII. Bölüme bkz.]

Ancak bu son düş çözümlemelerini izleyen ve hemen dikkati üzerine çekeceğim başka bir çıkarım da bulunmaktadır. Düşlerin sıklıkla

---

55 [Bu düş II. Cilt, Bölüm VI, G'de daha ileri biçimde tartışılmıştır.]

birden çok anlamı var gibidir. Örneklerimizin göstermiş olduğu gibi bunlar yalnızca yanyana birçok istek doyurmayı değil, en alttaki en erken çocukluğa dek uzanan bir isteğin doyurulması olmak üzere birbiri üzerine binmiş bir dizi anlam ya da istek doyurmayı da içerebilir. Ve burada yine bunun "sıklıkla" değil "değişmez biçimde" ortaya çıktığını öne sürmenin daha doğru olup olmayabileceği sorusu doğmaktadır.[56]

---

56 [*1914'de eklenen dipnot:*] Düşlerin anlamlarının üstüste binmiş katmanlar halinde düzenlenmesi olgusu düş yorumunun en ince aynı zamanda da en ilginç sorunlarından biridir. Bu olasılığı unutan herhangi bir kişi kolayca yanlış yola sapabilir ve düşlerin doğası hakkında savunulmaz iddialarda bulunmaya yönelebilir. Yine de bu konuda henüz pek az araştırma yapılmış olduğu bir gerçektir. Şimdiye dek yapılmış en kapsamlı araştırma Otto Rank'ın [1912*a*] idrar kesesi basıncıyla kışkırtılmış düşlerde simgeleri oldukça düzenli biçimde katmanlaştırdığı çalışmadır. [II. Cilt, Bölüm VI, E'ye bkz.]

(C)
DÜŞLERİN BEDENSEL KAYNAKLARI

Eğer insan, eğitimli meslekdışı bir kişinin ilgisini düş sorununa çekmeye çalışır ve buraya dek gözden geçirilenlerin sonunda ona, kendi görüşüne göre düşlerin doğduğu kaynakların ne olduğunu sorarsa, bir kural olarak onun, sorunun bu kesiminin yanıtını bildiği konusunda kendine güvendiğini görür. Kişi hemen sindirim güçlükleri ya da bozukluklarının —"hazımsızlıktan ileri gelen düşler" [bkz. s. 75]— bedenin kazara aldığı pozların ve uyku sırasında oluşan öteki küçük rastlantıların düşlerin biçimlenmesi üzerindeki etkilerini düşünür. Tüm bu etmenler hesaba katılmış olduğunda geriye açıklanması gereken herhangi bir şeyin kalıp kalmadığı hiçbir zaman aklına gelmez gibidir.

Açılış bölümünde (C Kesimi) bilimsel yazarların düşlerin oluşumunda bedensel uyarılma kaynaklarına verdikleri yeri enine boyuna tartışmıştım; öyle ki burada yalnızca o sorgulamanın sonuçlarını anımsamaya gereksinmem var. Üç değişik tür bedensel uyarılma kaynağının ayırt edildiğini bulmuştuk: dış nesnelerden doğan nesnel duyusal uyaranlar, duyu organlarının yalnızca öznel bir temeli olan içsel uyarılma durumları ve de bedenin içinden türeyen bedensel uyaranlar. Dahası otoritelerin bu bedensel uyaranlarla kıyaslandığında düşlerin herhangi bir olası *ruhsal* kaynağını geri plana itme ya da tümüyle dıştalama eğiliminde olduklarını ayrımsamıştık (bkz. s. 93). Bedensel uyarılma kaynakları lehine iddiaları irdelememizde aşağıdaki so-

nuçlara ulaşmıştık. Duyu organlarının (kısmen uyku sırasındaki rastlantısal uyaranlardan, kısmen de uyuyan bir akla bile ulaşmayı başaran uyarılmalardan ibaret olan) *nesnel* uyarılmaları pek çok gözlemin ürünüydü ve deneysel olarak desteklenmişti (bkz. s. 77 v.s.). *Öznel* duyusal uyarılmaların oynadığı rol düşlerde hipnagojik[1] duyusal imgelerin yinelenmesiyle ortaya konuyor gibiydi (bkz. s. 84 v.s.). Son olarak da her ne kadar düşlerimizde ortaya çıkan imgelerin ve düşüncelerin içsel bedensel uyaranlara dek (onların sorumlu olduğunu öne sürmeye yetecek ölçüde) izlerinin sürülebileceğini kanıtlamak olanaksızsa da bizim sindirim, boşaltım ve cinsel organlarımızın uyarılma durumlarının düşlerimiz üzerine uyguladığı evrensel olarak bilinen etki bu kökeni destekliyor gibi görünmektedir [bkz. s. 90].

O halde "sinirsel uyarılma" ve "bedensel uyarılma" düşlerin bedensel kaynakları —bazı yazarlara göre tek kaynağı— gibi görünmektedir.

Öte yandan bedensel uyarılma kuramının yalnızca *doğruluğu* açısından değil *uygunluğu* açısından da bir eleştiri ima eden pek çok kuşkunun dile geldiğini bulmuştuk.

Bu kuramın destekçileri, —özellikle rastlantısal ve (bunların düşlerin içeriğindeki izleri hiç sorunsuz sürülebildiğinden) dış sinirsel uyaranlar sözkonusu olduğu zaman— onun gerçekçi temeline ne denli güvenirlerse güvensinler bir tanesi bile düşlerdeki düşünsel malzeme zenginliğini yalnızca dış sinirsel uyaranlara yormanın olanaksızlığını görmezden gelemezler. Miss Mary Whiton Calkins (1893, [312]) kendisinin ve bir başka kişinin düşlerini altı hafta boyunca bu soruyu aklında tutarak incelemiştir. Bu düşlerden kendisinin yalnızca %13.2, diğer kişinin ise %6.7'sinde dış duyu algılaması öğesini izlemeye olanak olduğunu oysa koleksiyondan yalnızca iki düşün organsal duyumsamalardan türeyebilir olduğunu bulmuştur. Burada benim kendi deneyimlerimi hızla gözden geçirmekle kuşkuya düştüğüm şeyin istatistiksel olarak desteklendiğini görüyoruz.

---

[1] [Hipnagojik = Uykuyla uyanıklık arasında duyumsanan varsanılar. Bu sırada bilinç yarı açık olduğu için kişi işittiği ya da gördüklerinin gerçekdışı olduğunu ayırımsar; bazan uyanıklık egemen olup dış gerçeklikle ilişki kurulur, bazan da hipnagojik varsanı bir düşle devam eder. —*ç.n.*]

"Sinirsel uyarılmaya bağlı düşleri" diğer tüm düşlerden tam anlamıyla araştırılmış bir alt sınıf olarak ayırt etmek sıklıkla önerilmiştir. Örneğin Spitta [1882, 233] düşleri, "Sinirsel uyarılmaya bağlı düşler" ve "Çağrışıma bağlı düşler" diye böler. Ancak bu çözüm bir düşün bedensel kaynakları ile düşünsel içeriği arasında bir bağlantıyı sergilemek olanaksız olduğu sürece doyurucu olmaktan uzak kalmaya mahkumdur. Böylece ilk karşı çıkışa —dış uyarılma kaynaklarının sıklığının yetersiz olmasına— ek olarak bir ikincisi ortaya çıkar — bu tür kaynaklarla sağlanan düş açıklamalarının yetersizliği. Bu kuramın destekleyicilerinin bize iki nokta üzerine açıklama getirmelerini bekleme hakkımız var; birincisi, neden bir düşün dış uyaranının, gerçek niteliğinde değil de değişmez bir biçimde yanlış anlaşıldığı (bkz. s. 80 v.s.daki çalar saat düşleri); ikincisi de algılayan zihnin bu yanlış tepkisinin neden bu denli tahmin edilemez değişkenlikte sonuçlara yol açtığı.

Bu soruları yanıtlama amacıyla Strümpell bize diyor ki uyku sırasında akıl dış dünyadan geri çekildiği için nesnel duyusal uyaranların doğru bir yorumunu yapamaz ve çoğu bakımdan belirsiz bir izlenim olan bir şey üzerinde yanılsamalar oluşturmak zorundadır. Kendi sözlerinden alıntı yapacak olursak: "Uyku sırasında dış ya da içsel sinirsel bir uyaran sonucu olarak akılda bir duyum ya da duyumlar kompleksi ya da bir duygu veya herhangi bir türden ruhsal bir süreç ortaya çıkar ve akıl tarafından algılanır algılanmaz o süreç akılda uyanıklık durumundan kalmış yaşantılar çemberinden duyusal imgeleri —başka bir deyişle ya çıplak ya da kendi uygun ruhsal değerlerinin eşlik ettiği daha eski algıları— çağırır. Süreç, kendisini adeta az ya da çok sayıda bu türden imgeyle kuşatır ve sinirsel uyarandan türeyen izlenim ruhsal değerini onların arasından sağlar. Burada da (tıpkı uyanıklık davranışlarıyla ilişkili olarak genellikle yaptığımız gibi) uyuyan aklın, sinirsel uyaranın bıraktığı izlenimi "yorumlama"sından söz ediyoruz. Bu yorumun sonucu, "sinirsel uyarana bağlı düş" diye tanımladığımız şeydir; yani, ruhsal etkilerini zihinde yeniden üretme yasalarına uygunluk gösteren bir sinirsel uyaranın belirlediği öğelerden oluşmuş bir düş." [S. 81 v.s., 106 ve 110'a bkz.]

Wundt [1874, 656 v.s.], düşte oluşan düşüncelerin hiç değilse büyük kesiminin özellikle coenaesthetik duyumsamalar da dahil olmak

üzere duyusal uyaranlardan türediğini ve bu nedenle de onların temel olarak imgelemsel yanılsamalar, olasılıkla pek az bir oranda varsanılar (hallucination) halinde şiddetlendirilmiş saf belleksel düşünceler olduğunu öne sürerken temelde bu kuramla özdeşleşiyordu. [S. 91 v.s.na bkz.] Strümpel (1877, 84) "bu sanki müzik hakkında hiçbir şey bilmeyen bir adamın piyanonun tuşları üzerinde dolaşan on parmağıdır" derken bu kuramda yer alan düş içeriği ile uyaranları arasındaki ilişkiye uygun bir benzetme yakalamıştı [s. 129 ve 174'e bkz.]. Böylece bu görüşe göre bir düş, ruhsal güdülere dayanan zihinsel bir görüngü değil fizyolojik bir uyaranın, üzerine hücum ettiği aygıtın başka hiçbir dışavurum olanağı bulunmadığı için, ruhsal belirti biçiminde dışavurulan sonucuydu. Benzer bir öngörü de örneğin Meynert'in takıntılı düşünceleri açıklama girişiminde kullandığı bir benzetmenin altını çizer: üzerinde bazı sayıların diğerlerinden daha belirgin kabartmalar halinde bulunduğu bir saat kadranı benzetmesi.[2]

Düşlerin bedensel uyaranların sonucu olduğu kuramı ne denli popüler olursa olsun ve ne denli çekici gelirse gelsin zayıf noktası kolayca ortaya konabilir. Uyuyan zihinsel aygıtın bir yanılsama üreterek yorumlaması gereken her bedensel düş uyaranı yorumda bu türden sayısız girişime neden olabilir, yani, uyaran, düş içeriğinde sınırsız değişkenlikte düşüncelerle temsil edilebilir.[3] Ama Strümpell ve Wundt'un ortaya attığı kuram, dış uyaranla onu yorumlamak için seçilen düşünce arasındaki ilişkiyi yöneten herhangi bir güdüyü ortaya koymada yetersizdir, yani Lipps'in (1883, 170) bu uyaranlar tarafından "üretken etkinlikleri sırasında sık olarak yapılan seçim" diye tanımladığı şeyi açıklayamamaktadır. Tüm yanılsama kuramının dayandığı öngörüye (uyuyan aklın nesnel duyusal uyaranların gerçek doğasını ayırt edemediği biçimindeki öngörüye) daha başka karşı çıkışlar da ortaya atılmıştır. Fizyolog Burdach bize yıllar önce aklın uy-

---

[2] [Bu benzetme Meynert'in yayımlanmış yazılarında bulunamamıştır.]

[3] [*1914'de eklenen dipnot:*] Mourly Vold [1910-12] deneysel olarak üretilmiş bir düşün ayrıntılı ve titiz kayıtlarını içeren iki ciltlik bir çalışma üretmiştir [s. 91 v. s. n. 17'ye bkz.]. Orada betimlenen deney koşullarının tek tek düşlerin içeriğine ne kadar az ışık tuttuğuna ve genelde düşler sorununu kavramada bu tür deneylerin ne kadar az işe yaradığına inanmak isteyen herkese bu çalışmayı incelemesini öneririm.

kuda bile kendisine ulaşan duyu izlenimlerini doğru olarak yorumlayabildiğini ve bu doğru yoruma göre tepki verdiğini göstermiştir: çünkü, o, uyuyan için önemli olan belirli duyu izlenimlerinin uyku sırasında bu tür izlenimlerin maruz kaldığı genel kayıtsızlık arasından beklenebildiğini (emzikli anne ya da süt anne örneklerinde olduğu gibi) ve de uyuyan birinin kendi adının seslenilmesiyle uyanmaya, ilgisiz bir işitsel uyaranla uyanmaktan çok daha yatkın olduğunu anımsıyordu (tüm bunlar zihnin uyku sırasında duyumsamalar arasında ayırım yaptığını gösterir) (s. 105'e bkz.). Burdach, bu gözlemlerden uyku durumu sırasında duyusal uyaranları yorumlama yeteneksizliği değil, onlara ilgi yokluğu olduğunu öngörmemiz gerektiğini öne sürer. Burdach'ın 1830'da kullandığı usavurmalar 1883'de Lipps'in bedensel uyaran kuramı eleştirisinde hiç değiştirilmeden bir kez daha öne sürülmüştür. Böylece akıl, fıkradaki uyuyan adam gibi davranmaktadır: Biri ona uyuyup uyumadığını sorduğunda "Hayır" demiş. Ama soruyu soran "O zaman bana on florin borç ver" deyince, hemen çark etmiş: "Uyuyorum."

Düşlerin bedensel uyarılmayla oluştuğu kuramının yetersizliği başka yollardan da gösterilebilir. Gözlemler, dış uyaranların beni düş görmeye zorlamadığını gösteriyor; sanki bu uyaranlar eğer ben düş görüyorsam o zaman düş içeriğinde yer almaktadırlar. Diyelim ki ben uyurken dokunsal bir uyarana maruz kaldım. O zaman bir yığın değişik tepkiye açık olurum. Onu gözardı edebilir ve uyandığımda örneğin bacağımın açılmış olduğunu ya da kolumun üzerinde bir basınç bulunduğunu görebilirim; patoloji, değişik güçlü uyarıcı duyusal ve devinimsel uyaranların uyku sırasında etkisiz kalabildiğini gösteren pek çok örnek sağlar. Ya da ben uykumda duyumsamanın ayırdına varabilirim —ya da uykumun "içinden" onu ayırt edebilirim de denebilir— (ki bu kural olarak ağrılı uyaranlarla böyle olur) ama onu düşün örgüsü içine katmaksızın. Üçüncü olarak da uyarana, onu defetmek için uyanarak tepki verebilirim.[4] Sinirsel bir uyaranın düş gör-

[4] [*1919'da eklenen dipnot:*] Landauer'in (1918) uyku sırasında davranışlar üzerine çalışmasına bkz. Uyuyan insanların apaçık bir anlam taşıyan devinimler yaptığını herkes gözlemleyebilir. Uyuyan bir insan tam bir budalalığa indirgenmiş değildir; tersine mantıksal ve isteyerek birtakım eylemler yapabilir.

meme neden olabilmesi ancak dördüncü bir olasılıktır. Ancak öteki olasılıkların da bir düş oluşturabilmesinin en azından bu sonuncu kadar sık olduğu saptanmıştır. Ve bu da düş görmenin güdüsü *bedensel uyarı kaynakları dışında bir yerlerde* bulunmadıkça mümkün değildir.

Belirli başka yazarlar —Scherner [1861] ve Scherner'in görüşlerini benimsemiş bir düşünür olan Volkelt [1875]— düşlerin bedensel uyarılmalara bağlı olduğu biçimindeki açıklamanın benim burada işaret ettiğim boşluklarını tam olarak saptamışlardır. Bu yazarlar bedensel uyaranlardan doğan böylesi rengârenk düş imgelerinin üretimine yol açan zihinsel etkinlikleri daha net olarak tanımlamaya çabalamışlar, bir başka deyişle düş görmeyi bir kez daha temelde *zihinsel* olan bir şey (ruhsal bir etkinlik) saymaya çalışmışlardır [s. 134 v.s.na bkz.]. Scherner, düşlerin üretiminde gözönüne serilen ruhsal nitelikleri şiirsel duygularla yüklü ve yaşamla parıldayan deyimlerle betimlemekle kalmaz; aklın, kendisine sunulan uyaranları yönetme ilkesini de keşfettiğine inanır. Onun görüşüne göre imgelem, gündüzün zincirlerinden kurtulduğu zaman, düş işlemi, uyaranın doğduğu organın kendisine *simgesel* bir temsil vermeye çabalar. Böylece Scherner, düşleri yorumlamak için düş imgelerinden bedensel duyumsamaları, organların durumunu ve sözkonusu uyaranın niteliğini çıkarsamaya olanak veren bir rehber olabilecek bir "düş kitabı" oluşturmuştur. "Böylece bir kedi imgesi öfkeli bir huysuzluğu ifade eder; düzgün ve açık renk bir ekmek somunu imgesi ise fiziksel çıplaklığın yerine geçer." [Volkelt, 1875, 32.] Bir bütün olarak insan bedeni, düş imgelemi tarafından bir ev olarak, bedenin ayrı ayrı organları da bir evin kesimleri olarak resimlenir. "Diş uyaranlarına bağlı düşlerde" yüksek tavanı kemerli bir giriş holü, ağız boşluğuna; bir merdiven, boğazdan yemek borusuna inişe denk düşer. "Baş ağrılarına bağlı düşlerde başın tepesi, bir odanın, iğrenç, kurbağa gibi örümceklerle kaplı tavanıyla temsil edilir" [*a.g.e.*, 33 v.s.]. Düşlerde aynı organı temsil etmek için bu türden pek çok simge kullanılır. "Böylece soluyan akciğerler, simgesel olarak, alevleri havanın geçişine benzer bir sesle gürüldeyen alevli bir ocakla; kalp, boş kutular ya da sepetlerle; idrar kesesi yuvarlak, torba biçimi nesneler ya da daha genel olarak içi boş nesnelerle temsil edilir" [*a.g.e*, 34]. "Düşün sonunda sıklıkla, sözkonusu olan or-

gan ya da onun işlevinin apaçık ve de bir kural olarak düş görenin kendi bedeniyle ilişki içinde ortaya çıkması özel bir önem taşır. Örneğin dişlerden gelen bir uyarana bağlı bir düş genellikle düş görenin kendini kendi ağzından bir diş sökerken resimlemesiyle son bulur" [*a.g.e.*, 35].

Bu düş yorumu kuramının konu üzerinde çalışan başka yazarlarca çok iyi bir kabul gördüğü söylenemez. Temel özelliği aşırılığı gibi görünmektedir ve benim görüşüme göre sahip çıkabildiği haklılıkların ayırdına varılmasında da ikircikler bulunmaktadır. Görülmüş olacağı gibi *simgeleştirme* aracılığıyla düş yorumunun (antik çağlarda kullanılan yöntemin aynısının) yeniden canlandırılmasını içermektedir; tek ayrıcalığı yorumların derlendiği alanın insan bedeninin sınırlarıyla sınırlanmış olmasıdır. Bilimsel olarak kavranabilecek herhangi bir yorum tekniğinden yoksun olması Scherner'in kuramının uygulanmasını büyük ölçüde daraltmış olsa gerek. Özellikle kendi örneklerindeki gibi aynı uyaranın düş içeriğinde çok değişken biçimlerde temsil edilebilmesi keyfi yorumlara açık kapı bırakmaktadır. Böylece Scherner'in öğrencisi Volkelt bile bedenin bir ev olarak temsil edildiği görüşünü destekleyemeyeceğini görmüştür. Aklın, düş işlemine, yararsız ve amaçsız bir işlev olarak, katlanmak zorunda olmasına da karşı çıkışlar gelmiştir; çünkü tartıştığımız kurama göre akıl, meşgul olduğu uyarana ilişkin düşlemler kurmakla yetinir, uyaranı yok etme doğasında herhangi bir şeyin en küçük izi bile yoktur.

Ancak Scherner'in bedensel uyaranlar kuramını ağır bir biçimde yaralamış olan özel bir eleştiri bulunmaktadır. Bu uyaranlar her zaman vardır ve genel olarak bunlar için aklın uykuda uyanıklıktan daha kolay ulaşılabilir olduğu kabul edilir. O zaman aklın neden tüm gece boyunca düş görmediğini ve de neden her gece tüm organların düşünü görmediğini anlamak güçtür. Bu eleştiriden kaçınmak amacıyla düş etkinliğini uyarmak için gözlerden, kulaklardan, dişlerden, barsaklardan v.b. başlayan *özel* uyaranların gerekli olduğu biçiminde bir ek koşul getirilebilir. Ama o zaman da böyle bir uyaran artışının —ki ancak az sayıda olguda olabilir— nesnelliğini kanıtlama zorluğu ortaya çıkacaktır. Eğer uçma düşleri akciğerlerin şişip sönmesini simgeliyorsa [s. 90 v.s.na bkz.] Strümpell'in de ortaya koymuş olduğu gibi ya bu düşlerin gerçektekinden daha sık olduğunu ya da onların

akışı içinde soluk alma etkinliğinde bir artış bulunduğunu kanıtlamak gerekir. En olası bir üçüncü olasılık da tekdüze bir biçimde her zaman var olan organsal duyumsamalara dikkati yönelten özel güdülerin geçici olarak çalışmasıdır. Ancak bu olasılık bizi Scherner'in kuramının bakış açısının ötesine götürür.

Scherner ve Volkelt tarafından öne sürülen görüşlerin değeri, düşlerin içeriklerinin, açıklama bekleyen ve yeni keşifler vaat ediyor gibi görünen pek çok özelliğine dikkat çekmelerinde yatmaktadır. Düşlerin, bedensel organ ve işlevlerin simgeleştirilmesini içerdiği, bir düşteki suyun sıklıkla bir idrar uyaranını gösterdiği, erkek cinsel organlarının dik bir sopa, bir sütun v.b. ile temsil edilebildiği kesinlikle doğrudur. Görme alanının, devinimler ve başka düşlerin soluk kurşuniliğinin tersine parlak renklerle dolu olduğu düşleri "görsel uyaranla oluşmuş düşler" diye yorumlamak ya da gürültü ve ses kargaşasıyla belirli düşlerde yanılsamaların payını yadsımak pek de olası değildir. Scherner [1861, 167], iki dizi güzel, sarı saçlı çocuğun bir köprüde karşılıklı durduğu ve birbirlerine atılıp yerlerine döndükleri, sonunda da düş görenin kendini bir köprüde oturur ve çenesinden uzun bir dişi çekerken gördüğü bir düş bildirir. Aynı biçimde Volkelt [1875, 52], bir dolaptaki iki dizi çekmecenin rol aldığı ve yine düş görenin bir dişini çekmesiyle sonlanan bir düş aktarır. İki yazar tarafından çok sayıda kaydedilmiş bu tür düş oluşumları Scherner'in kuramını, içindeki gerçek özü aramadan, temelsiz bir icat diye bir yana atmamızı yasaklar. [Bölüm VI, D'ye bkz.] O halde önümüzdeki görev, bir diş uyaranı olduğu öne sürülen varsayılmış simgeleştirme için başka tür bir açıklama bulmaktır.[5]

Düşlerin bedensel kaynakları kuramının tüm bu tartışması boyunca benim düş çözümlemelerime dayalı tartışmaları kullanmaktan kaçındım. Başka yazarların kendi düş malzemelerine uygulamamış oldukları bir yöntemle düşlerin kendi başlarına ruhsal eylemler olarak bir değerleri olduğu, isteklerin onların oluşumunu güdülediği ve bir önceki günün yaşantılarının, içerikleri için hemen el altındaki malzemeyi sağladığı kanıtlanabilseydi bu denli önemli bir araştırma yöntemini ihmal eden ve bu yüzden de düşleri bedensel uyaranlara yararsız

[5] [Bu düşler, Bölüm VI, E'de daha derinlemesine incelenmiştir.]

ve bilmecemsi ruhsal tepkiler sayan tüm öteki kuramlar herhangi bir eleştiriye gerek olmaksızın lanetlenirdi. Aksi halde —ki bu çok olanaksız gibi görünüyor— biri yalnızca *benim* gözlemlediğim diğeri de yalnızca daha eski yazarların gözlemlediği olmak üzere iki tür düş olması gerekirdi. O halde geriye düşlerin bedensel uyarılmadan ileri geldiği güncel kuramın dayandığı olgulara benim düş kuramım içinde bir yer bulmak kalıyor.

Bu yönde ilk adımı, düş işleminin, eşzamanlı olarak etkin durumda olan tüm düş kışkırtıcılarını tek bir birlik içinde toplama gereksiniminde olduğu savını öne sürerek atmıştık (bkz. s. 227 v.s.). Bir önceki günden kalan ve bir izlenim yaratma yeteneğinde olan iki ya da daha çok yaşantı bulunduğunda onlardan türeyen isteklerin tek bir düşte birleştiğini ve aynı şekilde ruhsal olarak önemli izlenimle bir önceki günün önemsiz yaşantılarının, her zaman aralarında iletişim kuran düşünceler bulunmasının mümkün olması koşuluyla, düş malzemesinde biraraya getirildiğini bulmuştuk. Böylece bir düş, uyuyan akılda o anda etkin malzeme halinde eşzamanlı olarak bulunan her şeye bir tepki gibi görünmekteydi. Şu ana dek çözümlemiş olduğumuz düş malzemesine göre düşün (yakın geçmişteki ve bebeksi malzemenin yeğlenmesi yüzünden) "o anda etkin" olmak gibi şimdiye dek tanımlanmamış bir niteliğe yormaya yöneltildiğimiz bir ruhsal kalıntılar ve anı izleri derlemesi olduğunu görmüş bulunuyoruz. O zaman uyku sırasında bu, o an için etkin, anılara duyumsamalar biçiminde taze malzeme eklenecek olursa ne olacağını pek de güçlük çekmeden tahmin edebiliriz. Bu duyusal uyarımlar bir kez daha o an için etkin olmaları nedeniyle düş için önemli olacaklar; düşü yapılandırmak için kullanılanları donatan o an için etkin öteki ruhsal malzeme ile birleştirileceklerdir. Başka bir deyişle uyku sırasında ortaya çıkan uyaranlar diğer bileşenleri, bilinen ruhsal "gün kalıntıları" olan bir istek doyurma içine yedirilirler. Daha önce değindiğim gibi bu bileşimin olması *koşul* değildir; uyku sırasında bedensel bir uyarana tepki vermenin birden çok yolu vardır. Bileşim *oluştuğu* zaman, bu, düşün her iki kaynağını —bedensel ve ruhsal— temsil edebilecek türden bir düş içeriğine hizmet edecek düşünsel malzeme bulmanın mümkün olmuş olduğu anlamına gelir.

Düşün temel doğası onun ruhsal kaynaklarına bedensel bir malze-

menin eklenmesiyle değişmez: bir düş, bir isteğin doyurulması olarak kalır; bu istek doyurmanın dışavurumunun o an için etkin malzeme tarafından nasıl belirlendiği hiç önemli değildir.

Bu noktada, düşlerle bağlantılı olarak dış uyaranlara değişik derecelerde önem kazandıran birçok özel etmenin işleyişi için yer ayırmaya hazırım. Görüntülediğim gibi bir bireyin uyku sırasında oldukça şiddetli nesnel uyarılmalara nasıl davranacağını belirleyen şey, o andaki koşulların ürettiği fizyolojik ve kazara ortaya çıkmış bireysel etmenlerin bir bileşimidir. Uykusunun alışılmış ya da o andaki derinliği uyaranın şiddetiyle birlikte ele alındığında bir durumda uykusu bölünmesin diye uyaranı bastırmasına olanak verecek; bir diğer durumda ise onu uyanmaya zorlayacak ya da bir düşün içine yedirerek uyaranın üstesinden gelme girişimini yüreklendirecektir. Bu çeşitli olası bileşimlere uygun olarak dış nesnel uyaranlar bir kişinin düşlerinde bir başkasına göre daha sık ya da daha seyrek olarak anlatım bulacaktır. Kendi örneğimde, ben mükemmel bir uykucu olduğum ve herhangi bir şeyin uykumu bozmasına asla izin vermediğim için dış uyarılma nedenlerinin düşlerimde kendilerine yer bulabilmeleri çok nadir olarak mümkün olmakta; oysa ruhsal güdüler çok kolayca düş görmeme yol açmaktadır. Gerçekten nesnel ve ağrılı bir uyaran kaynağının ayırt edilebildiği yalnızca bir tek düş kaydetmiş bulunuyorum ve bu özel düşte dış uyaranın yarattığı etkiyi incelemek çok öğretici olacaktır.

Kır bir ata biniyorum, başlangıçta utangaçça ve acemice, sanki yalnızca atın üstüne uzanmışım. Meslektaşlarımdan birine, P'ye rastlıyorum, bir atın üzerine dimdik oturmuş. Tüvit bir elbise giymiş. Benim dikkatimi bir şeylere çekiyor (belki de benim kötü oturağıma). Şimdi kendimi çok akıllı atımın üzerinde giderek daha sağlamca ve daha rahat oturur bulmaya başlıyorum ve kendimi orda evimdeymişim gibi duyumsadığımı ayrımsıyorum. Eyerim bir tür yastık gibi, atın boynundan sağrısına kadar olan boşluğu tümüyle dolduruyor. Bu şekilde iki yük arabası arasında dümdüz gidiyorum. Caddede böyle bir süre gittikten sonra dönüp önce cephesi caddeye doğru çıkıntılı bir kilisenin önünde inmeye çalışıyorum. Sonra onun yanındaki bir

başka kilisenin önünde gerçekten iniyorum. Otelim de aynı caddedeymiş; atı kendi kendine gitmeye bırakabilirim ama ben onu oraya sürmeyi yeğliyorum. Otele at sırtında gitmekten utanç duymuş gibiyim. Otelin önünde bir otel "yamağı" beni bekliyor; bana ait olan bulunmuş bir not gösterip benimle alay ediyor. Notta altı iki kez çizilmiş olarak şunlar yazılı: "Yiyecek yok," sonra da bir başka söz (belirsiz) sanki "İş yok" gibi ve onunla birlikte yabancı bir kentte olduğum ve hiçbir iş yapmadığım biçiminde silik bir düşünce.

İlk bakışta bu düşün ağrılı bir uyaranın etkisi, ya da daha doğrusu zorlaması altında oluştuğu sanılmaz. Ama birkaç gün öncesinden beri her devinimi bir işkenceye dönüştüren çıbanların acısını çekiyordum ve sonunda erbezi torbamın kökünde attığım her adımda bana en dayanılmaz sancıları veren elma büyüklüğünde bir çıban çıkmıştı. Ateş, halsizlik, iştahsızlık ve yine de sürdürdüğüm zorlu çalışma hepsi birden beni yere sermek için sancıyla birleşmişlerdi. Tıbbi görevlerimi hakkıyla yerine getiremiyordum. Yine de doğanın ve yakınmalarımın durumu açısından ötekilerden çok daha uygunsuz olduğum bir etkinlik vardı ki o da ata binmekti. Düşün beni yerleştirdiği etkinlik de tastamam buydu: bu, benim hastalığımın düşlenebilecek en enerjik yadsınmasıydı. Aslında ne ata binebilirdim ne de bunun dışında ata binme düşleri görmüştüm. Yaşamımda bir tek kez bir atın sırtına oturmuştum onun da eyeri yoktu ve hoşuma gitmemişti. Ama bu düşte sanki apışaramda bir çıban yokmuş gibi ya da daha doğrusu *olmamasını istediğim için* ata biniyordum. Betimlenişine bakılacak olursa eyerim uyumama olanak veren yakıydı. Onun yatıştırıcı etkisi altında uykunun ilk saatlerinde herhalde sancımı duyumsamamıştım. Ağrılı duygular sonradan kendilerini belli etmişler ve beni uyandırmaya çalışmışlardı: o zaman da düş ortaya çıkmış ve yatıştırıcı bir biçimde şöyle demişti: "Hayır! Uyumaya devam et! Uyanmana hiç gerek yok. Çıbanın falan yok; çünkü ata biniyorsun eğer o özel bölgede bir çıban olsaydı ata binemeyeceğin apaçık ortada." Böylece düş başarılı olmuştu. Sancı susturulmuş ve ben uyumayı sürdürmüştüm.

Ancak düş, çıbanla uyuşmayan bir düşüncede inatla direnip çocuğunu yitiren annenin ya da zararları servetini yok etmiş olan tüccarın varsanılı çılgınlığı gibi davranarak çıbanımı "telkinle defet-

mek"le yetinmemişti.[6] Reddedilmiş olan duyumsamanın ayrıntıları ve bu duyumsamayı bastırmak için kullanılan resim de o an için aklımda etkin olarak bulunan *diğer* malzeme ile düşteki durumu birleştirmeye ve o malzemeyi temsil olanağı vermeye yaramışır. Rengi kendisine kırda en son rastladığımda meslektaşım P.'nin giydiği elbisenin *tuz ve biber* rengine kesinlikle uyan *kır* bir ata biniyordum. Çıbanlarımın *çok baharatlı* yiyecekler yememden ileri geldiği düşünülmüştü — hiç değilse insanda çıbanlara yol açabilen *şeker*'e [diabet] yeğlenebilecek bir neden. Arkadaşım P., üzerinde *ustalığımı* (düşte atı çaprazlama sürmeye başlamıştım — tıpkı bir gösteri binicisinin *ustalığıyla*) çokça gösterdiğim bir kadın hastamı aldığından beri bana *tepeden bakıyordu.*[7] Ama aslında Pazar binicisi öyküsündeki at gibi[8] bu hasta beni canı istediği zaman çağırmıştı. Böylece at bir kadın hastanın simgesel anlamını edinmişti. (Düşte at *çok akıllıydı.*) "*Kendimi orada evimdeymişim gibi duyumsadım*" benim yerime P. geçmeden önce bu hastanın evindeki pozisyonuma bir gönderme. Kısa süre önce bu kentin önde gelen hekimleri arasında beni koruyan birkaç kişiden biri yine bu evle ilişkili olarak bana şunları söylemişti: "Orada eyerine öylesine yerleşmiş olman beni şaşırtıyor." Bu denli çok sancım varken günde sekiz ya da on saat ruhsağaltımı çalışmalarımı sürdürebilmem de önemli bir *ustalıktı.* Ama tümüyle kusursuz bir fiziksel sağlığa kavuşmadıkça özellikle zor olan çalışmalarımı pek fazla sürdüremeyeceğimi biliyordum ve düşüm o zaman içine düşeceğim duruma ilişkin bir yığın kasvetli imayla doluydu. (Nevrasteniklerin doktora göstermek için birlikte getirdikleri *not: çalışma yok, yiyecek yok.*) Daha ileri yorumlama sırasında düş-işleminin arzu edilen ata bin-

---

[6] Griesinger'deki [1861, 106, s. 142 v.s.da gönderme yapılmıştı] parçaya ve benim, savunmaların nöropsikozları üzerine ikinci makaleme bakınız (Freud 1896*b*). [Aslında gönderme Freud'un bu konudaki ilk makalesinin (Freud, 1894*a*), sonlarına yakın bir paragrafa yapılmış gibi görünmektedir.]

[7] [Tepeden bakmak diye karşıladığımız deyimin İngilizcesi "To ride a *high horse* over" ile düşte P.'nin bir atın üzerinde dimdik oturmasını anlatan "sitting *high* on a *horse*" arasında bir bağlantı bulunmakta. —*ç.n.*]

[8] [Fliess'e 7 Temmuz 1898'de yazdığı bir mektupta (Freud 1950*a*, 92. mektup) Freud Pazar binicisi Itzig'in ünlü ilkesini şöyle betimler: "Itzig, atla nereye gidiyorsun?" — "*Bana* sorma! Ata sor!"]

me konumundan benim çok erken çocukluğumda benimle benden bir yaş büyük olan ve şu anda İngiltere'de yaşayan bir yeğenim arasında geçen bazı tartışma sahnelerine bir yol bulmayı başardığını gördüm. [II. Cilt, VI. Bölüm, F Kesiminin sonuna bkz.] Dahası, düş, bazı öğelerini benim İtalya yolculuklarımdan türetmişti: düşteki cadde Verona ve Siena izlenimlerinden oluşmuştu. Daha da derin bir düş yorumu cinsel düş düşüncelerine yöneltti ve bu güzel ülkeyi hiç ziyaret etmemiş bir kadın hastanın düşlerinde İtalya'ya yapılan göndermelerin anlamını anımsadım: "*gen Italien* [İtalya'ya]" — "*Genitalien* [cinsel organlar]"; ve bu da bir hekim olarak arkadaşım P.'nin önceli olduğum ev ve çıbanımın yeriyle ilişkiliydi.

Bir başka düşte[9] bu kez duyusal bir uyarandan gelen, uykumun kesintiye uğrama tehdidini aynı biçimde önlemeyi başarmıştım. Ancak bu kez düşle onun rastlantısal uyaranı arasındaki bağlantıyı tamamen şans eseri bulmuş ve böylece düşü anlayabilmiştim. Tyrol'lerde bir dağ yazlığında kalırken yaz ortasında bir sabah düşümde *Papa'nın öldüğünü* gördüğümü bilerek uyandım. Bu —görsel olmayan— düşü yorumlayamadım; yalnızca onun temelinin bir kesimi olarak kısa bir süre önce Papa cenaplarının hafif bir rahatsızlık geçirdiğini okuduğumu anımsadım. Ancak sabahın daha ileri saatlerinde karım o sabah çanların çıkardığı korkutucu gürültüyü işitip işitmediğimi sordu. Hiç ayırdında değildim ama artık düşümü anlamıştım. Dindar Tyrol'lülerin beni uyandırmak için yapmış oldukları gürültüye benim uyku gereksinimimin gösterdiği bir tepkiydi. Düşün içeriğini oluşturan çıkarsama ile onlardan öcümü almış sonra da artık gürültüye aldırmaksızın uyumayı sürdürmüştüm.

Daha önceki bölümlerde söz edilen düşler, sinirsel uyaranlar denen uyaranların nasıl işlemlendiğine çeşitli örnekler oluşturabilir. Benim büyük yudumlar halinde su içtiğim düşüm [s. 175] bir örnektir. Bedensel uyaran açıkça düşün tek kaynağı, duyumsamadan (yani susamaktan) türeyen istek de onun tek güdüsüdür. Bedensel bir uyara-

---

[9] [Bu paragraf 1914'de eklenmiştir. Düş, daha önce çok kısa olarak Freud 1913*h*'de (No.1) bildirilmişti; ayrıca *Giriş Konferansları*'nın (1916-17) 5. sinde de bulunabilir. *P.F.L.*, I, 123.]

nın tek başına bir isteği oluşturabildiği diğer basit düşlerde de durum buna benzer. Geceleyin soğutma aygıtını yanağından çıkarıp atan kadın hastanın düşü [s. 177] ağrılı bir uyarana bir istek doyurma ile yanıt vermenin alışılmadık bir yoludur: sanki hasta ağrılarını bir başkasına yükleyerek geçici olarak kendini ağrısız kılmış gibidir.

Benim üç Yazgı düşüm [s. 252 v.s.] açıkça bir açlık düşüdür. Ama beslenme arzusunu geriye, anne memesine çocuğun duyduğu özleme kaydırmayı başarmış ve masum bir arzuyu o denli açıkça sergilenemeyen daha şiddetli bir başkası için bir paravan olarak kullanmıştır. Kont Thun'la ilgili düşüm [s. 256 v.s.] rastlantısal bir fiziksel gereksinmenin en şiddetli (ama aynı zamanda en şiddetli biçimde bastırılmış) zihinsel itkilere nasıl bağlanabildiğini gösterir. Garnier'in [1872, I, 476] anlattığı Birinci Konsülün[10] patlayan bir bombanın gürültüsünü uyanmadan önce bir savaş düşünün içine yedirişi örneği zihinsel etkinliğin uyku sırasındaki duyumsamalarla ilgilenmesine yol açan tek güdünün doğasını çok özel bir açıklıkla ortaya koyar. Genç bir dava vekili[11] ilk önemli iflâs davasının duruşmalarından yeni çıktığı bir akşamüstü uykuya dalınca tıpkı büyük Napoleon gibi davranmıştı. Düşünde *Husyatin*'de [Galiçya'da bir kent] G. Reich diye biriyle bir iflâs davasında karşı karşıya gelmiş; "Husyatin" adı kendini belli etmeyi sürdürmüş ta ki adam uyanıp da (bronş dolgunluğu çekmekte olan) karısının şiddetli bir öksürük nöbetine [Almanca "*husten*"] yakalandığını görünceye dek.

Birinci Napoleon'un (ki o da son derece derin bir uykucuydu) bu düşünü ev sahibesi tarafından uyandırılıp hastaneye gitme zamanının geldiği söylenen ama düşünde kendisini hastanedeki yatakta gören ve zaten hastanede olduğu, bu nedenle de kalkıp oraya gitmesine gerek olmadığı bahanesiyle uyumayı sürdüren uykucu öğrencinin düşüyle kıyaslayalım [s. 177]. Bu ikinci düş açıkça bir rahatlatma düşüdür. Düş gören düş görme güdüsünü herhangi bir kılık değiştirme olmaksızın benimsemiştir; ama aynı zamanda genelde düş görmeye ilişkin sırlardan birini de açığa çıkarmıştır. Tüm düşler bir anlamda rahatlatma düşleridir: uyanmak yerine uykuyu uzatma amacına hizmet eder-

[10] [Napoleon Bonaparte —*ç.n.*]

[11] [Bu ve bundan sonraki cümle 1909'da eklenmiştir.]

ler. *Düşler uykunun BEKÇİLERİdirler uykuyu bozanların değil.* Başka bir yerde *ruhsal* türden uyandırıcı etmenlerle ilişkili olarak onların bu görüşlerini haklı çıkarma olanağı bulacağız [II. Cilt, VII. Bölüm D Kesimi v.s.na bkz.]; ama şu anda da bunun nesnel dış uyaranların oynadığı role uygulanabileceğini gösterecek bir konumdayız. Akıl ya uyku sırasındaki duyumsama olasılıklarına eğer uyaranların şiddetine ve onlara bağlı olduğunu bildiği öneme karşın bunu yapmayı başarırsa hiç dikkat etmez; ya uyaranları yadsımak için bir düşü kullanır; ya da üçüncüsü, eğer onları ayrımsamak zorundaysa, onlar için o anda etkin olan duyumsamayı istek duyulan ve uykuyla uyumlu bir durumun öğesi haline getirecek bir yorum araştırır. O an için etkin duyumsama, *gerçekliğinden soyutlanmak için* bir düşün içine yedirilir. Napoleon kendisini rahatsız etmeye çalışan şeyin silahların Arcole'deki[12] gürleyişi olduğu inancıyla uyumayı sürdürebilmişti.

Böylece, (bilinçli egonun üzerinde yoğunlaştığı ve düş sansürü ve daha sonra söz edeceğim [II. Cilt, Bölüm VI, I] *"İkincil düzeltme" ile birlikte bilinçli egonun düş görmeye katkısını temsil eden) uyuma isteği her durumda düşlerin formülasyonunu sağlayan güdülerden biri sayılmalıdır ve her başarılı düş bu isteğin bir doyuruluşudur.*[13] Bu evrensel, her zaman var olan ve değişmeyen uyuma isteği ile düşün içeriği tarafından bazan biri bazan diğeri doyurulan öteki istekler arasındaki ilişkiyi başka bir yerde tartışacağız [II. Cilt, Bölüm VII, C v.s.]. Ama biz uyuma isteğinde Strümpell ve Wundt'un kuramındaki [s. 271 v.s.] boşluğu doldurabilen ve dış uyaranların yorumlanışındaki sapkın ve gelişigüzel tarzı açıklayan bir etmen bulmuştuk. Uyuyan aklın mükemmel biçimde yapabileceği doğru yorum, etkin bir ilgiyi içerecek ve uykunun sonlandırılması gerekecektir; bu nedenle olası tüm yorumlar arasından yalnızca uyku isteği tarafından uygulanan mutlak sansüre uyanlar benimsenir. "Tarlakuşu değil bülbül."[14] Çünkü eğer o tarlakuşu olsaydı bu, âşıkların gecesinin sona erdiği anlamına gelir-

---

[12] Bu düşü öğrendiğim iki kaynak bu noktada uyuşmuyor.

[13] [Bu cümlenin parantez içindeki kesimi ilk ve ikinci basıma (1900 ve 1909) katılmamıştır. "Bilinçli egonun üzerinde yoğunlaştığı ve düş sansürü ile birlikte bilinçli egonun düş görmeye katkısını temsil eden" cümleciği 1911'de eklenmiştir. "Ve daha sonra söz edeceğim 'ikincil düzeltme' " cümleciği 1914'de eklenmiştir.]

[14] [Shakespeare'in *Romeo ve Juliet*'i ima ediliyor. III. Perde 5. Sahne.]

di. Uyaranın bu biçimde benimsenebilecek yorumları arasından akılda pusu kurmuş istekli itkilerle en iyi bağlantıyı kurabilen seçilir. Böylece her şey kesinlikle belirlenmiş ve keyfi kararlar için hiçbir şey kalmamıştır. Yanlış yorumlama bir yanılsama değil ama bir kaçınmadır denebilir. Ancak burada bir kez daha tıpkı düş sansürüne itaat ederken yerdeğiştirme yoluyla bir yerine-geçen (substitute) oluşturulması gibi normal ruhsal süreçlerden sapan bir eylemle yüzyüze geldiğimizi kabul etmek zorundayız.

Dış sinirsel ve iç bedensel uyaranlar kendilerine ruhsal dikkati zorla çekecek kadar şiddetli olduklarında —sonuçları uyanmak değil düş görmek *olması* koşuluyla— bir düşün oluşumu için sabit bir nokta, malzemesinin bir çekirdeği olarak işe yararlar; sonra bu çekirdeğe uyacak bir istek doyurma aranır, tıpkı (yukarıya [s. 277] bkz.) iki ruhsal düş uyaranı arasında ara düşüncelerin aranması gibi. Bu noktaya değin pek çok düşte düşün içeriğini bedensel öğenin zorladığı doğrudur. Bu uç örnekte hattâ aslında o an için etkin olmayan bir istek de bir düşü oluşturmak adına çağrılabilir. Ancak bir düşün bir isteği doyurulduğu bir koşulda temsil etmekten başka seçeneği yoktur; sanki düş, o an için etkin duyumsamalar tarafından doyurulmuş olarak temsil edilebilecek bir isteği arama sorunuyla yüzyüzedir. Eğer bu en yakındaki malzeme ağrılı ya da rahatsız edici türdense, bu onun bir düşün oluşumunda kullanılamayacağı anlamına gelmez. Aklın emrinde doyurulmaları hoşnutsuzluk yaratacak istekler de vardır. Bu kendisiyle çelişiyor gibi görünebilir; ama iki ruhsal ajanla onlar arasında bir sansürün varlığını hesaba katacak olursak akla yakın gelecektir.

Görmüş olduğumuz gibi akılda, ilk sisteme ait olan ve doyurulmaları ikinci sisteme ters düşen, "bastırılmış" istekler vardır. Bunu söylerken bu tür isteklerin bir zamanlar var oldukları, sonradan yok oldukları biçiminde tarihsel bir şeyden söz etmiyorum. Psikonevrozların incelenmesinde temel olan bastırma kuramı, bu bastırılmış isteklerin —onları baskı altında tutan eşzamanlı bir ketvurmaya karşın— *hâlâ* var olduklarını öne sürer. Lenguistik kullanım, bu itkilerin "baskılanması"ndan [yani "aşağı bastırılmasından"] söz etmeye vurgu yapar. Bu itkilerin gerçekleşme yollarını zorlamalarına olanak ve-

ren ruhsal düzenlemeler var olmayı ve çalışır durumda bulunmayı sürdürürler. Ancak bu türden baskılanmış bir istek, etkin duruma geçer ve ikinci sistem (bilinç için benimsenebilir olan sistem) tarafından ona vurulan ket yenilirse bu yenilgi hoşnutsuzluk biçiminde ifade bulur. Sonuç olarak: eğer uyku sırasında bedensel kaynaklardan doğan hoşnutsuzluk verici duyumlar ortaya çıkarsa düş-işlemi bu olayı normalde baskılanmış bazı isteklerin —az ya da çok sansürün sürekliliğine maruz kalan— doyurulmasını temsil etmek için kullanır.[15]

Bu olaylar dizisi bir grup anksiyete düşünü —istek kuramı açısından elverişli olmayan düş yapılarını— olası kılar. İkinci bir grup ise farklı bir mekanizmayı ortaya koyar; çünkü düşlerdeki anksiyete, psikonevrotik anksiyete olabilir: psikoseksüel uyarımlardan köken alabilir — ki bu durumda anksiyete bastırılmış libidoya denk düşer. Durum böyle olduğunda anksiyete, tüm anksiyete düşü gibi nevrotik bir belirtinin değerini taşır ve düşlerin istek doyurucu amaçlarının yıkıldığı sınırın yakınına gelmiş oluruz. [S. 210 v.s. ve II. Cilt, Bölüm VII D'ye bkz.] Ama bazı anksiyete düşleri de vardır ki [—şu birinci gruptan olanlar—] onlarda anksiyete duygusu bedensel olarak belirlenmiştir —örneğin akciğerlerin ya da kalbin hastalığına bağlı olarak soluk alma güçlüğü ortaya çıkar— ve bu durumlarda, anksiyete, eğer *ruhsal* nedenlerle görülmüş olsalardı anksiyetenin aynı şekilde ortaya çıkmasına neden olacak olan, enerjik olarak bastırılmış isteklerin düşleri biçiminde, doyuma yardım için kullanılır. Ama bu açıkça farklı iki grubu bağdaştırmak hiç de zor değildir. Her iki düş grubunda da iki ruhsal etmen işe karışmaktadır: bir duygulanıma eğilim ve düşünsel bir içerik; bunlar ise birbirleriyle çok yakından ilişkilidir. Eğer onlardan biri o an için etkinse ötekini bir düşün içine bile çağırır; bir durumda bedensel olarak belirlenmiş anksiyete, baskılanmış düşünsel içeriği, diğerinde ise düşünsel içerik kendisine eşlik eden, bastırmadan kurtulmuş, cinsel uyarımla birlikte bir anksiyetenin ortaya çıkışını çağırır. İlk durumda bedensel olarak belirlenmiş duygulanıma ruhsal bir yorum verildiğini; diğer durumda ise bütünün ruhsal olarak belirlenmiş olmasına karşın baskılanmış olan içeriğin anksiyeteye uyan bedensel bir yorumla kolayca yer değiştirdiğini söyleyebiliriz.

---

15 [Tüm bu konu VII. Bölümün C Kesiminde daha derinlemesine tartışılmıştır; özellikle 12. paragraf v.s.na ve de s. 316'ya ve Bölüm VI, H, 54. paragrafa bkz.]

Tüm bunların anlayışımıza getirdikleri güçlüklerin düşlerle pek az ilgisi vardır: bunlar burada anksiyetenin doğuşu ve bastırma sorunlarına değinmiş olmamızdan çıkmışlardır.

Fiziksel coenaesthesianın [ya da yaygın genel duyarlılığın, s. 88'e bkz.] düşlerin içeriğini dikte edebilen içsel bedensel uyaranlar arasında bulunduğundan hiç kuşku duyulamaz. Dikte edebilmeleri düşün içeriğini sağlayabildiği anlamında değil, içerik içinde temsil edilmek üzere malzemenin kendi karakterine uygun bir kesimini öne çıkarmak bir başka kesimini de geri çekmek yoluyla düş düşüncelerini bir malzeme seçimine zorlayabildiği anlamındadır. Bundan ayrı olarak bir önceki günden artakalan coenaesthetic duygular hiç kuşkusuz kendilerini düşler üzerinde bu denli bir etkisi olan ruhsal kalıntılara bağlarlar. Bu genel hava düşte değişmeden sürebilir ya da ona egemen olunabilir ve eğer hoşnutsuzluk verici ise karşıtına değiştirilebilir.[16]

Böylece, benim görüşüme göre uyku sırasında bedensel uyaran kaynakları (yani uyku sırasındaki duyumsamalar) alışılmadık şiddette olmadıkça düşlerin oluşumunda bir önceki günden arta kalan yeni ama önemsiz izlenimlere benzer bir rol oynarlar. Yani, ben onların, düşün ruhsal kaynaklarından türeyen düşünsel içeriğine uygunsalar bir düşün biçimlenmesine yardımcı kılındıklarına aksi halde katkıda bulunmadıklarına inanıyorum. Onlara nasıl kullanılacağını kendi belirleyen değerli bir malzeme gibi değil de her zaman el altında bulunan ve ne zaman gerekli olursa kullanılan bazı ucuz malzeme gibi davranılır. Bir benzetme yapacak olursak bir sanat patronu bir sanatçıya bir parça oniks gibi nadir bir taş getirse ve ondan bir sanat yapıtı yaratmasını istese taşın büyüklüğü, rengi ve lekeleri onda hangi başın ya da sahnenin temsil edileceğine karar vermede yardımcı olur. Oysa mermer ya da kumtaşı gibi tekdüze ve bol bulunan bir malzeme sözkonusu olduğunda sanatçı yalnızca kendi aklında bulunan bazı düşünceleri izler. Bu nedenle bana öyle geliyor ki alışılmadık şiddette olmayan bedensel uyaranların sağladığı düş içeriklerinin her düşte ya

[16] [Bölüm VI, H, 54. paragraf v.s.'na bkz. — Bu son cümle 1914'de eklenmiştir.]

da her gece ortaya çıkmamasını ancak bu biçimde açıklayabiliriz. [Bkz. s. 275.][17]

Anlatmak istediğimi belki de en iyi, üstelik bizi yeniden düş yorumuna götürecek, bir örnekle görüntüleyebilirim.

Bir gün düşlerde o denli sık ortaya çıkan ve anksiyete duygularına o denli yakın akraba olan, ketvurulmuş olma, bir noktaya yapışıp kalma, bir şeyler yapamama v.b. duygularının anlamının ne olabileceğini keşfetmeye çalışıyordum. O gece aşağıdaki düşü gördüm:

Çok yetersiz olarak giyinmiştim ve zemin kattaki bir daireden daha yukarıda bir kata çıkıyordum. Basamakları üçer üçer çıkıyordum ve çevikliğim hoşuma gidiyordu. Ansızın merdivenlerden aşağı inen —yani bana doğru gelen— bir hizmetçi gördüm. Utanç duydum ve acele etmeye çalıştım ve bu noktada ketvurulmuş olma duygusu ortaya çıktı: basamaklara yapışıp kaldım ve o noktadan kıpırdanamadım.

ÇÖZÜMLEME — Düşteki durum günlük yaşamın gerçekliğinden alınmıştır. Viyana'da bir evin genel merdivenle birbirine bağlı iki katını tutmuştum. Muayene ve çalışma odam zemin üstü katta, oturma odalarım bir üst kattaydı. Akşam geç saatte aşağıda işim bitince yukarı yatak odama giderdim. Düşü görmeden önceki akşam bu kısa yolculuğu gerçekten oldukça düzensiz bir kılıkta yapmıştım — yani yakamı, kravatımı ve manşetlerimi çıkarmıştım. Düşte bu, çok daha ileri derecede bir soyunukluğa dönüşmüştü ama her zamanki gibi belirsiz bir biçimde [s. 294'e bkz.]. Genellikle merdivenleri ikişer ikişer ya da üçer üçer çıkardım ve bu, düşte, bir istek doyurma olarak ayrımsanmıştı: onu başarmadaki rahatlığım kalbimin çalışması konusunda bana güvence veriyordu. Dahası merdivenlerden bu çıkış yöntemi düşün ikinci yarısındaki ketvurmaya karşı etkin bir zıtlık oluşturuyordu. Bana —kanıta gerek olmaksızın— düşlerin hareket eylemlerini mükemmel bir biçimde gerçekleştirmede hiçbir güçlük çek-

---

[17] [*1914'de eklenen dipnot:*] Rank, pek çok makalede [1910, 1912*a* ve 1912*b*] organik uyaranların ürettiği belirli uyarılma düşlerinin (bir idrar yolu uyaranı düşleri ve boşalma ya da orgazm düşleri) organik gereksinmelerin düşlerin içeriğine etkisini ortaya koymak kadar uyku gereksinimi ile organik gereksinimin beklentisi arasındaki savaşımı ortaya koymaya da özellikle uygun düştüğünü göstermiştir.

mediklerini göstermişti. (Yalnızca uçma düşlerini anımsamak yeterlidir.)

Ancak tırmandığım merdiven benim evimdeki değildi. Önce ayrımsayamadım ve ancak rastladığım kişinin kimliği bana hangi yerin kastedildiğini açıkladı. Bu kişi iğne yapmak için günde iki kez ziyaret ettiğim yaşlı hanımdı [bkz. s. 170] ve merdiven de onun evinde günde iki kez tırmandığım merdivenin tıpkısıydı.

Şimdi bu merdiven ve bu kadın figürü benim düşüme nasıl gelmişti? Tümüyle giyinik olmamaktan gelen utanç duygusu hiç kuşkusuz cinsel doğadaydı; ama düşümde gördüğüm hizmetçi benden yaşlıydı, asık yüzlüydü ve çekici olmaktan çok uzaktı. Aklıma gelen sorunun tek yanıtı buydu. Bu eve sabah ziyaretlerimi yaparken bir kural olarak merdivenleri çıkarken boğazımı temizleme arzusu duyardım ve boğazımdan çıkanlar merdivenlere düşerdi. Çünkü bu katların hiçbirinde bir tükrük hokkası yoktu ve bence merdivenlerin temizliğinin bedeli bana ödetilmemeli, bir tükrük hokkası alınarak sağlanmalıydı. Aynı derecede yaşlı ve asık suratlı (ama temiz dürtülerle olduğunu kabul etmeye hazırdım) bir kadın olan kapıcı konuya başka bir biçimde bakıyordu. Benim yine merdivenleri kullanıp kullanmayacağımı görmek üzere pusuya yatar ve eğer kullandığımı görürse onun yüksek sesle homurdandığını duyardım; ondan sonra da günlerce karşılaştığımızda alışılmış selamını vermezdi. Düşü görmeden bir gün önce kapıcının takımı hizmetçiden takviye almıştı. Her zamanki gibi hastaya acele ziyaretimi tamamlamıştım ki hizmetçi beni holde durdurdu ve şunları söyledi: "Bugün odaya girmeden önce botlarınızı silmeliydiniz doktor. Ayaklarınızla kırmızı halıyı yine berbat ettiniz." Merdivenlerin ve hizmetçinin düşüme girmesinin tek gerekçesi buydu.

Merdivenlerden yukarı koşmamla merdivenlere tükürmem arasında içsel bir bağlantı vardı. Hem farenjit hem de kalp rahatsızlığı sigara içmenin cezası sayılıyordu. Ve bu alışkanlık açısından kendi evimdeki otoriteler gözünde benim düzenliliğimin ünü başka evdekilere göre en üst düzeyde değildi; bu yüzden ikisi düşte bir olacak biçimde içiçe geçmişlerdi.

Bu düşün daha ileri yorumunu yetersiz giyinmiş olma biçimindeki tipik düşün kökenini açıklayabilinceye dek ertelemek zorundayım.

Yalnızca bu düşten çıkarılacak geçici bir sonuç olarak düşlerde özel bağlam gerektirdiğinde ketvurulmuş bir devinim duyumunun oluştuğuna değineceğim. Düş içeriğinin bu kesiminin nedeni benim devinim güçlerimde uyku sırasında bazı özel değişimlerin ortaya çıkmış olması olamaz; çünkü yalnızca bir an önce kendimi (neredeyse yalnızca bu noktayı desteklemek için) çevikçe merdivenlerden yukarı koşarken görmüştüm.[18]

[18] [Düşlerdeki ketvurma duygusu II. Cilt, Bölüm VI, C'de daha geniş tartışılmıştır. Bu düş s. 296 v.s.nda daha derinlemesine çözümlenmiştir.]

(D)
TİPİK DÜŞLER

Genel olarak bir başka kişi, düşünün gerisinde yatan bilinçdışı düşünceleri bize iletmeye hazır olmadıkça onun düşünü yorumlayacak bir konumda bulunmuyoruz. Bunun sonucunda düşleri yorumlama yöntemimizin pratikte uygulanabilirliği ciddi biçimde kısıtlanmaktadır.[1] Genel bir kural olarak her kişinin kendi bireysel niteliklerine göre kendi düş dünyasını oluşturmada ve böylece onu başka insanlar için anlaşılmaz kılmada özgür olduğunu görmüştük. Şimdi ise buna tümüyle zıt olarak hemen herkesin benzer biçimde gördüğü ve bizim herkes için aynı anlamı taşıması gerektiğini varsaymaya alıştığımız belli sayıda düşün varlığı ortaya çıkıyor. Dahası bu tipik düşlere özel bir ilgi gösteriliyor; çünkü olasılıkla onlar her olguda aynı kaynaklardan doğmakta ve bu nedenle düşlerin kaynaklarına ışık tutmada özellikle iyi nitelikli gibi görünmektedirler.

Bu nedenle çok özel bir sabırsızlıkla düş yorumu tekniğimizi bu tipik düşlere uygulamaya girişecek ve büyük bir isteksizlikle sanatımızın tam da bu malzemeyle ilişkili olarak beklentilerimizde düş kı-

---

[1] [*1925'de eklenen dipnot:*] Düş görenin çağrışımsal malzemesine girmedikçe bizim düşleri yorumlama yöntemimizin uygulanamayacağı iddiası tamamlanmayı gerektiriyor: bizim yorumlayıcı etkinliğimiz yalnızca bir örnekte bu çağrışımlardan bağımsızdır — yani eğer düş gören düşün içeriğinde *simgesel* öğeler kullanmışsa. Bu gibi durumlarda kesinlikle ikinci ve yardımcı bir düş yorumlama yöntemi kullandırınız. [II. Cilt, Bölüm VI, E'ye bkz.]

rıklığı yarattığını itiraf edeceğiz. Eğer tipik bir düşü yorumlamaya kalkışırsak düş gören bir kural olarak başka durumlarda bizi düşü kavramaya yönelten çağrışımları üretmeyi başaramaz ya da çağrışımları öylesine karanlık ve yetersiz bir hal alır ki onların yardımıyla sorunumuzu çözemeyiz. Bu çalışmanın daha ileri bir kesiminde [VI. Bölümün E Kesimi] bunun neden böyle olduğunu ve tekniğimizdeki bu kusuru nasıl giderebildiğimizi öğreneceğiz. Ayrıca okurlarım bu noktada neden tipik düşler grubunun yalnızca birkaç üyesiyle uğraşabildiğimi, kalanlarla ilgili görüşlerimi neden tartışmamın o ileri noktasına dek ertelemek zorunda olduğumu keşfedeceklerdir. [Bölüm VI, E'ye bkz.][2]

(*a*) ÇIPLAK OLMAKTAN UTANMA DÜŞLERİ

Yabancıların önünde çıplak ya da yetersizce giyinmiş olarak bulunmak bazan düş görende utanç gibi bir duygunun hiç bulunmaması gibi bir nitelikle de ortaya çıkar. Ancak biz burada yalnızca kişinin utanç ve çekingenlik *duyduğu*, kaçmaya ya da saklanmaya çalıştığı ve sonra da insanın devinmesini önleyen ve rahatsız edici durumunu değiştiremeyeceği duygusunu veren garip bir ketvurmaya yenik düştüğü düşleri söz konusu edeceğiz. Ancak bu eklentiyle birlikte düş tipik olur; onsuz düşün konusunun özü her bağlama katılabilir ya da bireysel süslerle donatılabilir. [Tipik türünde] özü utanç doğasında rahatsız edici bir duyguda ve insanın çıplaklığını bir kural olarak devinimle gizlemeyi istemesi ama bunu yapamadığını görmesinde yatar. Okurlarımın büyük çoğunluğunun düşlerde kendilerini bu konumda bulmuş olduklarına inanıyorum.

Giysisiz olmanın niteliği genellikle belirgin değildir. Düş gören "Gömleğim üstümdeydi" diyebilir ama bu nadiren belirgin bir resimdir. Giysisizliğin türü genellikle o denli siliktir ki betimleme bir seçenekle anlatılır: "Gömleğim ya da kombinezonum üzerimdeydi." Bir kural olarak düş görenin tuvaletindeki eksiklik, yarattığı utancı haklı

---

[2] [Bu paragraf buradaki biçimiyle 1914 tarihlidir. Simgeleştirmeye ilişkin kesim VI. Bölüme o yılki basımda (dördüncü basım) eklenmiş, malzemenin büyük bir kısmı bu yeni kesime taşınmıştır.]

çıkaracak kadar büyük değildir. İmparatorun üniformasını giymiş olan bir adam örneğinde çıplaklık, sıklıkla giysi düzeninde eksikliklerle yer değiştirir: "Kılıcım olmaksızın caddede yürüyordum ve bazı subayların bana doğru geldiğini gördüm" ya da "Boyun bağım yoktu" veya "Kareli sivil pantolon giymiştim." v.b.

Önlerinde insanın utanç duyduğu insanlar hemen her zaman özellikleri belirlenmemiş olarak kalan yabancılardır. Tipik düşte insana bu denli utanç veren giysi hiçbir zaman izleyicilerin itirazına yol açmaz ya da onlar tarafından o kadar ayrımsanmaz. Tersine, onlar, ilgisiz ya da (benim özellikle belirgin bir düşte gözlemlediğim gibi) ciddi ve katı bir yüz anlatımını benimserler. Bu düşündürücü bir noktadır.

Düş görenin utancı ve izleyicilerin ilgisizliği birlikte ele alındığında bize düşlerde çok yaygın olan bir zıtlığı sunarlar. Eğer yabancılar ona şaşkınlık ve alayla ya da öfkeyle baksalardı her şey bir yana düş görenin duyguları daha uygun düşerdi. Ama durumun bu karşı çıkılası niteliğinin istek doyurma ile defedildiğine oysa bazı güçlerin diğer özelliklerin korunmasına yol açtığına inanıyorum; bunun sonucunda da düşün bu iki kesimi birbiriyle uyumsuz hale gelmiştir. Düşün görüldüğü biçimiyle —istek doyurma ile kısmen çarpıtılmış olarak— doğru anlaşılmadığına ilişkin ilginç bir kanıtımız var. Çünkü o biçim, tümümüzün Hans Andersen'in anlatımıyla tanıdığımız ve çok yakınlarda Ludwig Fulda[3] tarafından ["dramatik masal"] *Der Talisman*'da şiirleştirilmiş olan bir masalın, *İmparatorun Yeni Giysileri*'nin temeli haline gelmiştir. Hans Andersen'in masalı bize iki sahtekârın imparatora ancak sadık ve dürüst insanlara göründüğünü söyledikleri pahalı bir giysiyi nasıl dokuduklarını anlatır. İmparator bu görünmez giysiyle çıkar ve kumaşın mihenk taşı olma gücü yüzünden ürkekleşen tüm izleyiciler İmparatorun çıplaklığını ayrımsamıyorlarmış gibi yaparlar.

Bu tam da bizim düşlerimizdeki durumdur. Düşün bellekte var olan biçimiyle içeriğinin saçmalığının, durumu anlamlı kılmak üzere yeni bir düzenlemeye yol açtığını varsaymada sabırsızlık etmek zordur. Ancak bu durum özgün anlamından yoksun bırakılma ve ilgisiz kullanımlara yerleştirilme sürecindedir. Ama daha sonra göreceğimiz

---

[3] [Alman oyun yazarı, 1862-1939.]

gibi bir düşün içeriğini bu biçimde yanlış anlamak ikinci bir ruhsal sistemin bilinçli düşünce etkinliği için yaygın bir şeydir ve bu yanlış anlama düşler tarafından öne sürülen son biçimi belirleyen etmenlerden biri olarak görülmektedir.[4] Dahası benzer yanlış anlamaların (yine tek ve aynı ruhsal kişilikte rol alarak) obsesyon ve fobilerin oluşumunda da önemli bir rol oynadığını öğreneceğiz.

Bizim düşümüz örneğinde yanlış yorumlamanın dayandığı malzemeyi gösterebilecek bir konumdayız. Sahtekâr, düş; İmparator ise düş görenin kendisidir; düşün kıssadan hisse çıkartıcı hedefi gizli düş içeriğinin bastırmanın kurbanı olmuş yasak isteklerle ilgili olduğuna ilişkin karanlık bir bilgi sağlar. Çünkü benim nevrotikleri çözümlemem sırasında bu türden düşlerin ortaya çıktığı bağlam bunların en erken çocukluk anılarına dayandığı konusunda hiçbir kuşkuya yer bırakmaz. Yalnızca çocukluğumuzda hem kendi ailemizin üyeleri hem de yabancılar —dadılar, hizmetçiler ve konuklar— tarafından yetersiz giysiler içinde görülürüz ve yalnızca o zaman çıplaklığımızdan hiçbir utanç duymayız.[5] Soyunmanın çoğu çocukta hattâ daha ileri yaşlarında bile onları utandıracak yerde nasıl da neredeyse sarhoş edici bir etki yarattığını gözlemleyebiliriz. Anneleri ya da orada başka kim varsa onları ayıplayıp "Aa! Ayıp! Böyle şey yapılır mı hiç!" derken onlar güler, zıplar ve kendilerine şaplaklar atarlar. Çocuklar sıklıkla bir gösterim isteği sergilerler. Dünyamızın bizim kesiminde insan iki ya da üç yaşında bir çocuğun —belki de kendisinin onuruna— küçük gömleğinin önünü kaldırdığını görmeden kırsal kesimde bir köyden pek de geçemez. Hastalarımdan birinin sekiz yaşlarına değgin canlı bir anısı vardı: yatma zamanı, küçük kız kardeşinin uyuduğu bitişikteki odada geceliğiyle dans etmek istemiş ama dadısı onu önlemiş. Nevrotiklerin öykülerinin erken dönemlerinde karşı cinsten çocuklara gösterim, önemli bir rol oynar; paranoyada, giyinirken ve soyunurken gözlemlenme biçimindeki sanrıların izinin geriye, bu türden yaşantılara dek izlenmesi gerekir; oysa sapkınlık evresinde kalmış ki-

---

[4] [Bu "ikincil düzeltme" süreci II. Cilt, VI. Bölümün I. Kesiminin konusunu oluşturmaktadır.]

[5] Masalda da bir çocuk rol oynamaktadır; çünkü ansızın "Ama o hiçbir şey giymemiş" diye bağıran küçük bir çocuktur.

şilerde bu bebeksi itkinin bir belirti derecesine ulaşmış olduğu bir sınıf vardır — "gösterimciler" sınıfı.[6]

Geriye, çocukluğun bu utançsız dönemine baktığımızda o bize Cennet gibi görünür; ve Cennetin kendisi de bireyin çocukluğunun bir toplu düşleminden başka bir şey değildir. İnsanoğlunun, bir an gelip de utanç ve anksiyete doğana, bunu kovulma izleyene ve de cinsel ve kültürel etkinlik başlayana dek Cennette çıplak olmasının ve birbirinin varlığından utanç duymamasının nedeni budur. Ama bu Cenneti her gece düşlerimizde yeniden kazanabiliriz. Daha önce [s. 267] en erken çocukluğa (yani tarihöncesi evreden, yaklaşık yaşamın üçüncü yaşının sonuna dek) ilişkin izlenimlerin, tastamam kendi doğalarında ve belki de gerçek içeriklerine aldırış etmeksizin, yeniden üretilmeyi başarmak için savaşım verdiği ve onların yinelenmesinin bir isteğin doyurulmasını sağladığı biçiminde bir kuşkumu ifade etmiştim. Bu nedenle çıplak olma düşleri gösterimcilik düşleridir.[7]

Bir gösterim düşünün özü, düş görenin kendi tipinde (bir çocuk olarak değil, ama şimdiki zamanda göründüğü gibi) ve yetersiz giysilerinde (ki bu ister giysisiz olmaya ilişkin sayısız daha sonraki anının üstüste binmiş katmanlar halinde bulunmasının, isterse sansürün bir sonucu olsun belirsiz olarak ortaya çıkar) yatar. Bunlara düş görenin, önlerinde utanç duyduğu insanların tipleri eklenir. Bebeksi gösterim sahnesinin gerçek izleyicilerinin düşte ortaya çıktığı hiçbir örnek bilmiyorum; bir düş pek de basit bir anı değildir. Çocuklukta cinsel ilgimizin yöneldiği kişilerin, düşlerde, obsesyonel nevrozda ve histeride ortaya çıkan tüm yeniden üretimlerde atlanmış olması oldukça ilginçtir. Yalnızca paranoyada bu izleyiciler yeniden ortaya çıkarlar ve görünmez kalmalarına karşın var oldukları fanatik bir inançla iddia edilir. Düşlerde onların yerini alan şey —sunulan gösteriye hiç aldırma-

---

[6] [Sapkınlıkları bebeksi cinsel etkinlik kalıntısı olarak gören bu ima Freud'un *Üç Deneme*'sinde (1905*d*) cinsel içgüdüyü çözümlemesinin habercisidir.]

[7] [*1911'de eklenen dipnot:*] Ferenczi [1910] *kadınlar* tarafından görülmüş birçok ilginç çıplak olma düşü kaydetmiştir. Bunları bebeksi gösterim arzusuna dek izlemek hiç de güç değildir; ancak onlar bazı bakımlardan benim metin içinde tartıştığım "tipik" çıplak olma düşlerinden ayrılıyorlardı. — [Yukarıdaki paragrafın sondan bir önceki bölümü yirmi yıl sonra *Haz İlkesinin Ötesinde*'de (Freud 1920*g*) öne sürülen bazı düşüncelerin silik bir habercisi gibi görünüyor.]

yan "bir yığın yabancı"— düş görenin önünde kendini gösterdiği tek bir tanıdık bireyin arzulu karşıtından ne eksik ne de fazladır. Nedense "bir yığın yabancı" düşlerde pek çok başka bağlamda da sık olarak ortaya çıkar ve her zaman "gizlilik"in arzulu karşıtı konumundadırlar.[8] Eşyanın başlangıçtaki durumunun yeniden oluşturulduğu paranoyada bile bu karşıtına dönüşmenin gözlemlendiğini belirtmek gerekir. Kişi kendisinin artık yalnız olmadığını duyumsar; gözlemlenmekte olduğundan hiç kuşkusu yoktur ama gözlemciler, kimlikleri garip bir biçimde belirsiz kalan "bir yığın yabancı"dır.

Buna ek olarak gösterim düşlerinde bastırma bir rol oynar; çünkü bu düşlerde duyumsanan rahatsızlık, kendisine konan yasağa karşın anlatım bulmuş olan gösterim sahnesinin içeriğine karşı ikinci sistemde oluşan bir tepkidir. Eğer rahatsızlıktan kaçınılması isteniyorsa sahnenin asla yeniden canlanmaması gerekir.

Ketvurulma duygusuna ileride yeniden döneceğiz [bölüm VI, C]. O duygu düşlerde harika bir biçimde bir *istek çatışması*'nı ya da bir *olumsuz*'u temsil etmeye yarar. Bilinçdışı amaç, gösterimin ortaya çıkmasını gerektirir; sansür, onun durdurulmasını ister.

Bizim tipik düşlerimizle masallar ve başka türden yaratıcı yazı malzemesi arasındaki ilişkinin çok az ya da rastlantısal olmadığı konusunda hiç kuşku yoktur. Bazan yaratıcı bir yazarın keskin gözü normalde kendisinin bir araçtan başka bir şey olmadığı değiştirme sürecini çözümsel olarak gerçekleştirir. Böyle olduğunda, süreci ters yönde izleyebilir ve imgelemsel bir yazının izini, geriye, bir düşe dek sürebilir. Arkadaşlarımdan biri, dikkatimi Gottfried Keller'in *Der grüne Heinrich*'indeki şu parçaya çekmişti [III. Kesim, 2. Bölüm]: "Sevgili Lee, umarım, Odysseus'un çıplak ve çamurlara belenmiş olarak Nausicaä'nin ve nedimelerinin karşısına çıktığı andaki kötü durumunun garip ve *piquant*[9] hakikatini kendi kişisel yaşantınla hiçbir zaman öğrenmeyesin! Bunun nasıl bir şey olduğunu sana anlatayım mı? Örneğimize bir göz gezdirelim. Yabancı bir ülkede, evinden ve tüm sevdiklerinden uzakta dolanıyorsan; pek çok şey görmüş geçirmişsen; hüznü ve endişeyi biliyor ve de yıkılmış ve umutsuzsan; şaşmaz

[8] [*1909'da eklenen dipnot:*] Apaçık nedenlerden ötürü bir düşte "tüm aile"nin orada bulunması da aynı anlamı taşır.

[9] [piquant (fr.): dokunaklı. Metinde Fransızca —*ç.n.*]

bir biçimde, bir gece düşünde kendini evinin yakınlarında görürsün; evin, en ışıltılı, en güzel renklerle parıldamaktadır ve en tatlı, en değerli, en sevgili biçimler sana doğru gelmektedir. O zaman ansızın kendinin paçavralar içinde, çıplak ve pis olduğunu ayrımsarsın. Adsız bir utanç ve dehşetin pençesine düşer, örtünecek ve saklanacak bir şeyler aranır ve tere batmış olarak uyanırsın. Bu, insanoğlu varolduğu sürece mutsuz gezginin gördüğü düştür ve Homeros onun kötü durumunun resmini, insanoğlunun en derin ve ölümsüz doğasından yaratmıştır."

Hakkında dinleyicilerinde uyandırdığı şeylere ozanın güvenmeye alıştığı insanoğlunun en derin ve ölümsüz doğası, aklın, kökleri o gündenberi tarihöncesi haline gelmiş bir çocuklukta bulunan itkilerinde yatar. Çocukluktan gelen baskılanmış ve yasaklanmış istekler, sürgünün, bilince girme yeteneği bulunan karşı çıkılmamış isteklerinin arkasında düşe sızarlar; Nausicaä söylencesinde somut anlatımını bulan düşün, kural olarak bir anksiyete düşü halinde bitmesinin nedeni de budur.

Benim merdivenlerden yukarı koştuğum, hemen sonra da kendimi basamaklara yapışmış bulduğum kendi düşüm de (s. 287'de kaydedilmişti) aynı derecede bir gösterim düşüdür; çünkü bir gösterim düşü olmanın temel işaretlerini taşımaktadır. Bu nedenle onun izini benim çocukluğum sırasındaki yaşantılara dek sürmek olasıdır ve eğer bu yaşantılar keşfedilebilseydi hizmetçinin bana davranışının (beni halıyı kirletmekle suçlayışının) ona benim düşümde yer alma konusunda nasıl yardımcı olduğuna karar verebilecektik. Gerekli ayrıntıları ben sağlayabilirim. Bir ruhçözümlemede insan zamansal yakınlığı konulardaki bağlantının bir temsili olarak yorumlamayı öğrenir. [Bölüm VI, C'ye bkz.] Herhangi bir görünür bağlantı olmaksızın hemen birbirini izleyerek ortaya çıkan iki düşünce, aslında keşfedilmesi gereken tek bir birliğin parçalarıdır; aynı şekilde eğer "*a*" ile "*b*"yi ardarda yazarsam onların "*ab*" diye tek bir hece halinde okunması gerekir. Aynı şey düşler için de geçerlidir. Sözünü ettiğim merdiven düşü, bir dizi düşten biriydi ve ben dizinin öteki üyelerinin yorumunu anlamıştım. Bu özel düş diğerleri tarafından çevrelendiği için aynı konuyla uğraşmış olsa gerektir. Şimdi bu diğer düşler, işe alınış tarihi benim ikibuçuk yaşımdan önceki en erken bebekliğime rastlayan

bir dadının anımsanmasına dayanıyordu. Hattâ onunla ilişkili bilinçli bir anıyı da elimde bulunduruyordum. Annemin çok da eskilerde olmayan bir zamanda söylediğine göre bu dadı yaşlı ve çirkin ama çok zeki ve etkindi. Kendi düşlerimden çıkarabildiğime göre bana davranışı her zaman aşırı dostça değildi ve beklenen temizlik standardına ulaşmazsam sözcükleri kaba olabiliyordu. Böylece hizmetçi bu eğitim görevini gerçekleştirme işini üstlenmiş olduğundan düşümde tarihöncesi yaşlı dadının yeniden dünyaya gelmesi gibi davranılma hakkını edinmişti. Çocuğun, kendisine bu dersleri öğretmiş olan o yaşlı kadını, kaba davranışlarına karşın, sevmiş olduğunu varsaymak akla yakın geliyor.[10]

(*b*) DÜŞ GÖRENİN DÜŞKÜN OLDUĞU KİŞİLERİN ÖLMESİ DÜŞLERİ

Tipik olarak betimlenebilecek bir başka düş grubu bazı sevilen akrabaların —örneğin bir anababanın, bir erkek ya da kız kardeşin veya bir çocuğun— ölümünü içerenlerdir. Bu tür düşlerin iki sınıfının ayırt edilmesi gerekir: düş görenin acı duymadığı, bu nedenle uyandığında duygusuzluğuna şaşırdığı düşler; ve de düş görenin ölüm acısını derinlemesine duyduğu ve hattâ uykusunda acı acı ağladığı düşler.

Bu sınıflardan birincisini "tipik" sayılmayı hiç de hak etmediği için gözönüne almayacağız. Eğer onları çözümlersek görünürdekinden farklı bir anlamları olduğunu ve başka bazı istekleri gizlemeye eğilimli olduklarını buluruz. Kız kardeşinin tek oğlunu tabutta gören teyzenin düşünde olduğu gibi (bkz. s. 202). O düş, görmüş olduğumuz üzere, kadının, küçük yeğeninin ölmesini istediği anlamına gelmiyordu; yalnızca sevdiği ve çoktandır karşılaşmadığı bir kişiyi —daha önce de benzer bir uzun aradan sonra bir başka yeğeninin ta-

---

[10] [İşte bu düşün "ileri yorumu." "*Spuken* [sık sık uğramak]" *ruhların* [spirits] bir etkinliği olduğundan, "merdivenlere *spucken* [tükürmek]" "*esprit d'escalier*" diye serbestçe çevrilebilir. Bu son deyim hazırcevaplık ["*Schlagfertigkeit*" sözcük olarak "çarpmaya hazır olma"] yoksunluğuna eşdeğerdir — aslında suç yüklememi gerektiren bir kusur. Acaba benim dadım da o niteliği aynı derecede hak ediyor muydu? [Bu dadıdan *Günlük Yaşamın Psikopatolojisi*'nin (Freud, 1901*b*) IV. Bölümünün sonunda söz ediliyor. *P.F.L.*, 5, 91-2].

butu başında karşılaşmış olduğu kişiyi— görme isteğini gizliyordu. Düşün gerçek içeriği olan bu istek hiçbir üzüntüye yol açmıyordu, bu nedenle de düşte hiçbir üzüntü duyulmamıştı. Düşte yaşanan duygunun düşün görünen değil gizli içeriğine değgin olduğuna ve düşün *düşünsel* içeriğinin üstesinden gelen çarpıtmanın *duygusal* içeriğini dokunulmamış olarak bıraktığına dikkat etmek gerekir.[11]

Öteki sınıftaki düşler —düş görenin sevilen bir akrabanın öldüğünü imgelediği ve aynı zamanda acı duyduğu düşler— çok farklıdır. Bu tür düşlerin anlamı, içeriklerinin gösterdiği gibi, söz konusu kişinin ölmesi isteğidir. Tüm okurlarımın ve benzer düşler yaşamış olan başkalarının duygularının benim iddiama karşı çıkacağını beklemem gerektiği için kanıtlarımı olası en geniş temele dayandırmaya çabalamam gerekir.

Bize düşlerde doyurulmuş olarak temsil edilen isteklerin her zaman o günün istekleri olmadığını öğretmiş olan bir düşü daha önce tartışmıştım. Geçmişin terk edilmiş, üstü örtülmüş ve bastırılmış ve de kendilerine bir tür sürekli varoluşu ancak düşlerde yeniden ortaya çıkmaları sayesinde vermek zorunda olduğumuz istekleri de olabilirler. Onlar sözcüğün bizim anladığımız anlamında ölü değildirler; yalnızca Odiseus'taki kan tadı alınca bir tür yaşama kavuşan gölgeler gibidirler. "*Kutu*"daki ölü çocuk düşünde (s. 204) sözkonusu olan istek onbeş yıl öncesinde günceldi ve o zaman varolmasına dürüstçe izin verilmişti. O isteğin bile ardında düş görenin en erken çocukluğundan bir anının yattığını ekleyebilirim — ve düş kuramıyla bağlantısı olmasa bunu yapmazdım. Bu hanım küçük bir çocukken —tam tarih kesin olarak saptanamadı— annesinin, meyvasının kendisi olduğu ve taşımakta olduğu çocuğun ölmesini tutkuyla istediği bir gebelik sırasında derin bir depresyona düştüğünü işitmişti. Düş görenin kendisi erişkin ve gebe olduğunda yalnızca annesinin örneğini izlemişti.

Eğer herhangi bir kişi, acının her işareti ile birlikte babasının ya da annesinin ya da erkek veya kız kardeşinin ölmüş olduğunu düşünde görürse bu düşü, onun, o kişinin ölmesini *şimdiki zamanda* istedi-

---

[11] [II. Cilt, VII. Bölüm H Kesiminde düşlerdeki duygular üzerine tartışmaya bkz. (Özellikle 5. ve 6. paragrafa).]

ğinin kanıtı olarak asla kullanmazdım. Düşler kuramı bu kadarını istemez; bu ölümün, düş görenin çocukluğunda şu ya da bu zamanda istenmiş olmasıyla da yetinir. Ancak korkarım bu yetinme, karşı çıkanları yatıştırmayacaktır; onlar böyle bir düşünceye *herhangi bir zamanda* sahip olmaları olasılığını da böyle bir isteği şu anda taşımadıklarında diretirkenki kadar şiddetle yadsıyacaklardır. Bu nedenle çocukların yok olmuş zihinsel yaşamlarının bir kesimini şimdiki zamanın kanıtları temelinde yeniden kurmam gerekmektedir.[12]

Önce çocukların oğlan ve kız kardeşleri ile ilişkilerini gözönüne alalım. Bu ilişkinin sevgi ilişkisi olması gerektiğini nereden çıkardığımızı bilmiyorum; çünkü erişkin erkek ve kız kardeşler arasında düşmanlık örnekleri herkesin yaşantısına girmeye çabalar ve biz, kopukluğun kökeninin çocuklukta bulunduğunu ya da her zaman var olduğunu sıklıkla görebiliriz. Ama erkek ve kız kardeşleriyle sevgi ilişkileri içinde bulunan ve bugün onları desteklemeye hazır olan pek çok erişkinin, çocukluklarını, onlara neredeyse yıkılmaz bir düşmanlıkla geçirmiş oldukları da bir başka gerçektir. Büyük çocuk küçüğe kötü davranır, ona iftira eder ve oyuncaklarını elinden alır; küçük ise büyüğe yönelik güçsüz bir öfke tarafından yenip bitirilir, onu kıskanır ve ondan korkar ya da kendisini ezeni bir özgürlük aşkının ve adalet duygusunun ilk kıpırtıları ile karşılar. Anababaları çocukların birbirleriyle geçinmediklerinden yakınırlar ama nedenini keşfedemezler. İyi bir çocuğun bile karakterinin bir erişkinde rastlamak istemeyeceğimiz bir şey olduğu kolayca görülebilir. Çocuklar tam anlamıyla bencildirler; gereksinimlerini şiddetle duyumsarlar ve onları doyurmak için insafsızca savaşırlar — özellikle diğer çocukların, en başta ve en çok da kendi oğlan ve kız kardeşlerinin rakipleri olarak. Ama bu yüzden bir çocuğa "kötü" demeyiz, "yaramaz" deriz; şeytani eylemleri nedeniyle bizim gözümüzde yasaların gözünde olduğundan daha sorumlu değildir. Ve de bunun böyle olması gerekir; çünkü çocukluk diye saydığımız dönemin sonundan önce küçük bencilde elseverci itkiler ve ahlâklılık uyanacak ve (Meynert'in terimini kullanacak olursak

[12] [*1909'da eklenen dipnot:*] Benim "Beş Yaşında Bir Oğlandaki Fobinin Çözümlemesi"ne (1909*b*) ve "Çocukların Cinsel Kuramları Üzerine" adlı makaleme (1908*c*) bkz.

[örn. 1892, 169 v.s.]) ikincil bir ego birincil olanın üzerine yayılacak ve ona ketvuracaktır. Kuşkusuz ahlâklılığın tüm çizgisi boyunca eş-zamanlı olarak oluşmadığı ve ahlâksız çocukluğun uzunluğunun farklı bireylerde farklı olduğu bir gerçektir. Eğer bu ahlâklılık gelişmezse biz "yozlaşma"dan söz etmeyi severiz, oysa karşı karşıya olduğumuz şey gelişimde bir duraklamadır. Birincil karakter daha sonraki gelişim tarafından örtüldükten sonra histerik hastalık durumlarında, hiç değilse kısmen, yeniden örtüsüz kalabilir. Histerik karakter diye bilinen şeyle yaramaz bir çocuğun karakteri arasında çarpıcı bir benzerlik vardır. Tersine obsesyonel nevroz birincil karakterin yeni kıpırdanışları üzerine takviye ağırlık bindiren bir süper ahlâklılığa denk düşer.

Bu nedenle erkek ve kız kardeşlerini seven ve eğer onlar ölse yoksunluk çekecek olan çoğu insan, bilinçdışlarında onlara yönelik olarak daha eski zamanlara dayanan kötü istekler barındırırlar ve bunlar düşlerde gerçekleşebilir.

Ancak iki üç yaşlarında ya da biraz daha büyük çocukların kendilerinden küçük oğlan ve kız kardeşlerine davranışlarını gözlemlemek oldukça ayrı bir ilgi kaynağıdır. Burada örneğin o ana dek tek çocuk olan bir çocuk vardır şimdi ona leyleğin yeni bir bebek getirdiği söylenmiştir. O, yeni geleni enine boyuna inceler ve sonra kesin bir biçimde düşüncesini açıklar: "Leylek onu geri götürebilir!"[13] Bir çocuğun, küçük yabancının eliyle başına gelecek kısıtlamaların kesin bir hesabını yaptığına çok ciddi bir biçimde inanıyorum. Kendinden dört yaş küçük kız kardeşiyle bugüne dek çok iyi ilişkiler içinde bulunan tanıdığım bir hanım, kız kardeşinin geliş haberlerini şu sözlerle kutladığını bana söylemişti: "Ne olursa olsun kırmızı şapkamı ona vermeyeceğim." Bir çocuk, durumun ayırdına sonradan da varsa düşman-

---

[13] [*1909'da eklenen dipnot:*] Üçbuçuk yaşındaki Hans (fobisi bir önceki dipnotta sözü edilen çözümlemenin konusu olmuştu) ateşli bir boğaz ağrısı geçirdiği sırada doğan bir kız kardeşinin doğumundan kısa süre sonra şöyle demişti: "Ben bebek kız kardeş *istemiyorum*." [1909*b*, *P.F.L.*, 8, 174.] Nevrozu sırasında onsekiz ay sonra annesinin bebeği ölsün diye banyoya düşürmesi biçiminde bir isteği dürüstçe itiraf etmişti. [*A.g.e.*, 227-8 (Nisan 11).] Aynı zamanda Hans iyi huylu ve sevgili bir çocuktu; kısa sürede bu kız kardeşine bağlandı ve onu kanatları altına almaktan özellikle hoşnut oldu.

lığının başlangıcı o ana dek uzanacaktır. Üç yaşından küçük bir kız çocuğunun, onun sürekli varlığının kendisine uğursuzluk getireceğini hissettiği için bir bebeği beşiğinde boğmaya çalıştığı bir olgu biliyorum. Yaşamın o dönemindeki çocuklar herhangi bir şiddet derecesinde kıskançlık ve apaçıklık yeteneğindedirler. Yine eğer bebek kız kardeş kısa süre sonra gerçekten yok olsaydı büyük çocuk eviçinin tüm sevgisinin bir kez daha kendi üzerinde yoğunlaştığını görürdü. Eğer bundan sonra leylek bir bebek daha getirecek olursa küçük gözdenin yeni rakibinin de bir öncekinin akıbetine uğraması, kendisini de başlangıçta ve arada olduğu denli mutlu olması doğrultusunda bir istek geliştirmesi yalnızca ussal olurdu.[14] Tabii çocuğun küçük oğlan ya da kız kardeşine yönelik bu tutumu, normalde onların yaşları arasındaki farkın basit bir işlevidir. Zaman aralığı yeterince uzun olduğunda büyük kız yeni doğmuş çaresiz bebeğe karşı annelik içgüdülerinin kıpırdanmalarını zaten duyumsamaya başlamış olacaktır.

Oğlan kardeşlerle kız kardeşler arasındaki düşmanca duygular erişkin gözlemcinin görmeyen gözlerinin algılayamayacağı kadar sıktır.[15]

Birbirini hızla izleyen kendi çocuklarımda da bu türden gözlemler yapma fırsatını kaçırdım; ama şimdi bu ihmali, despot yönetimi onbeş ay sürdükten sonra dişi bir rakibin gelmesiyle sona eren, küçük bir erkek yeğeni gözlemleyerek gideriyorum. Doğrusu bana genç adamın küçük kız kardeşine en şovalyece yaklaşımı gösterdiği, elini öp-

---

[14] [*1914' de eklenen dipnot:*] Çocuklukta bu biçimde yaşanan ölümler aile içinde çabucak unutulabilir; ama ruhçözümsel araştırma onların ilerideki nevrozlar üzerinde çok önemli etkileri olduğunu göstermiştir.

[15] [*1914'de eklenen dipnot:*] Bunlar yazıldığından bu yana çocukların oğlan ve kız kardeşlerine ve anababalarından birine kökende düşmanca tutumlarına ilişkin çok sayıda gözlem yapıldı ve ruhçözümsel literatürde kaydedildi. [İsviçre'li] yazar ve ozan Spitteler bu çocuksu tutumun, kendi çocukluğundan türeyen, özellikle içten ve naif bir özetini vermiştir. [1914, 40]: "Dahası orada ikinci bir Adolf vardı: benim oğlan kardeşim olduğunu söyledikleri küçük bir yaratık; ve de ben onun ne işe yaradığını anlamıyordum, hele onların onun için neden benim telâşlandığım kadar telâşlandıklarını hiç anlamıyordum. Kendim söz konusu olduğumda ben yeterliydim; niye bir oğlan kardeş isteyeyim ki? Ve de yalnızca yararsız değildi, yolumu da kapatıyordu. Ne zaman anneannemle dalaşsam o da dalaşmak isterdi. Ne zaman çocuk arabasıyla dışarı çıkarılsam karşımda oturur ve yarı yeri kaplardı ve ayaklarımızla birbirimizi tekmelemek zorunda kalırdık."

tüğü, okşadığı söylenmişti; ama daha iki yaşını doldurmadan konuşma yeteneğini, fazlalık olarak saymaktan geri durmadığı birisini eleştirmek için kullanarak beni destekledi. Söyleşi ne zaman kıza değinse söze karışır ve huysuzca "Kaka! Kaka!" derdi. Son birkaç ay boyunca bebeğin gelişmesi onu bu özel aşağılama alanının ötesinde bir yerlere yerleştirmeye elvermiş; küçük oğlan da kızın bu denli dikkati hak etmediği iddiasına farklı bir temel bulmuştu: her uygun fırsatta kızın dişlerinin olmadığına dikkati çekiyordu.[16] Tümümüz bir başka kız kardeşimin en büyük kızının, altı yaşındayken, teyzelerinin her birine, sırayla: "Lucie daha bunu anlayamaz değil mi?" diye durmadan sorarak kendisiyle düşünce birliğine gelmeleri için yarım saat uğraştığını anımsıyorduk. Lucie onun iki buçuk yaş küçük rakibiydi.

Bir örnek olarak alacak olursak düşmanlıkta bir artışla birlikte bir erkek ya da kız kardeşin ölümü düşüne rastlamadığım hiçbir kadın hastam olmadı. Tek bir istisna buldum ama onu da kuralın doğrulanması olarak yorumlamak kolaydı. Bir keresinde bir çözümleme seansı sırasında bu konuyu bir hanıma açıklıyordum; çünkü belirtileri açısından konunun tartışılması bana uygun görünmüştü. Hiçbir zaman böyle bir düş görmediğini söyleyerek beni şaşırttı. Ancak görünürde konuyla hiç ilişkisi olmayan ve hanımın ilk kez dört yaşındayken gördüğü ve bugüne dek de yinelenen başka bir düş aklına geldi: *Bir sürü çocuk —tüm oğlan ve kız kardeşleri ve her iki cinsten kuzenleri— bir tarlada koşuyorduk. Ansızın tümünün de kanatları çıktı, uçup gittiler ve yok oldular.* Düşün ne anlama geldiği konusunda hiçbir fikri yoktu; ama özgün biçiminde düşün tüm erkek ve kız kardeşlerinin ölümü düşü olduğunu ve sansür tarafından yalnızca hafifçe etkilendiğini ayırt etmek zor değildi. Aşağıdaki çözümlemeyi önermeyi göze alabilirim. Bu çocuk sürüsünden birinin ölümü üzerine (bu örnekte iki erkek kardeşin çocukları tek bir aile halinde biraraya getirilmişlerdi) o sırada henüz dört yaşına gelmemiş olan düş gören, akıllı bir yetişkine, çocukların ölünce ne olduğunu sormuş olmalı. Yanıt da: "Kanatları çıkar ve küçük meleklere dönüşürler" olmuş olmalı. Bu

---

16 [*1909'da eklenen dipnot:*] Küçük Hans da üçbuçuk yaşındayken kız kardeşine yönelik ezici bir eleştiriyi aynı sözcüklerle ifade etmişti. Kızın, dişleri olmadığı için konuşamadığını varsayıyordu. [Freud, 1909*b*, I, Kesim, *P.F.L.*, 8, 174.]

bilgi parçacığını izleyen düşte, düş görenin tüm erkek ve kız kardeşlerinin melekler gibi kanatları varmış ve —asıl önemli nokta burası— uçup gitmişler. Bizim küçük bebek katili tek başına kalmış, söylemesi garip: tüm sürüden tek kurtulan! Çocukların uçup gitmeden önce bir tarlada koşuşmasının kelebekleri anıştırdığını varsayarsak pek de yanılmış olmayız. Sanki çocuk, ruhu kelebek kanatlarıyla resimleyen antik çağ insanlarının düşünce zincirinin aynısı tarafından yönlendirilmişti.

Belki de bu noktada birileri araya girecektir: "Çocukların erkek ve kız kardeşlerine düşmanca itkileri olduğunu kabul edelim; nasıl olur da bir çocuğun aklı, sanki ölüm cezası her suçun tek cezasıymış gibi, rakiplerinin ya da kendinden daha güçlü oyun arkadaşlarının *ölümünü* isteyecek denli yozlaşmış olabilir?" Böyle konuşan biri, çocuğun "*ölü*" olma düşüncesinin bizimkiyle, sözcük dışında hiçbir ortak yanı olmadığını aklında tutmamaktadır. Çocuklar çürümenin dehşeti, buz gibi mezarda donmak, sonsuz hiçliğin korkuları —gelecek yaşama ilişkin tüm mitosların kanıtladığı gibi yetişkin insanların katlanılması zor bulduğu düşünceler— hakkında hiçbir şey bilmez. Ölüm korkusunun bir çocuk için hiçbir anlamı yoktur; bu yüzden ürkütücü sözcükle oynayacak ve onu oyun arkadaşına karşı bir tehdit olarak kullanacaktır: "Eğer bunu bir daha yaparsan sen de Franz gibi ölürsün!" O sırada belki de zavallı anne ürperecek ve insan soyunun yarıdan çoğunun çocukluktan sağ çıkamadığını anımsayacaktır. O sırada sekiz yaşın üzerinde olan bir çocuk için Doğa Tarihi Müzesini ziyaretten eve dönüp annesine: "Anneciğim seni öyle seviyorum ki sen öldüğünde içini doldurup bu odaya yerleştireceğim; böylece seni *her zaman* göreceğim." demek gerçekten olasıdır. Bir çocuğun ölü olma düşüncesiyle bizimki arasında ne kadar az bir benzerlik var![17]

Dahası, ölümü izleyen acı çekme sahneleri çocuktan saklanmış ol-

---

[17] [*1909'da eklenen dipnot:*] On yaşında çok zeki bir oğlanın, babasının ani ölümünden sonra: "Babamın öldüğünü biliyorum ama neden akşamları eve yemeğe gelmediğini anlamıyorum." dediğini işitmek beni şaşırtmıştı. — [*1919'da eklenen:*]Bu konu üzerine daha fazla malzeme *Imago* [1912-21] dergisinin ilk [yedi] cildinde Bn. Dr. H. von Hug-Hellmuth'un editörlüğünü yaptığı sürekli "Vom wahren Wesen der Kinderseele" ["Çocuk Aklının Gerçek Doğası"] başlığı altında bulunabilir.

duğu için "ölü" olmak "gitmiş" olmakla —sağ kalanı artık rahatsız etmemekle— aşağı yukarı aynıdır. Bir çocuk bu yokluğun nasıl gerçekleştiği konusunda hiç ayrım yapmaz: ister bir yolculuğa bağlı olsun, ister kovulmaya, ister yabancılaşmaya, isterse ölüme.[18] Eğer bir çocuğun tarihöncesi evresinde dadısı kovulmuş ve hemen sonra da annesi ölmüşse, çözümlemede ortaya konduğu gibi iki olay belleğinde tek bir dizi halinde birbiri üzerine biner. İnsanlar yokken çocuk onları pek de şiddetli olarak özlemez; çoğu anne bunu, yaz tatilinde birkaç hafta evden uzak kaldıktan sonra dönüşte çocukların annelerini bir kez bile aramadıkları haberiyle karşılaştığında üzüntüyle öğrenmiştir. Eğer anneleri gerçekten şu "sınırlarından hiçbir yolcunun geri dönmediği bilinmeyen ülkeye" bir yolculuk yapsa, çocuklar önce onu unutmuş gibi görünürler ancak sonraları ölü annelerini akıllarına getirmeye başlarlar.

Böylece eğer bir çocuğun bir başkasının yokluğunu istemek için nedenleri varsa, onu, isteğine öteki çocuğun ölmesi biçimini vermekten alıkoyacak hiçbir şey yoktur. Ölüm istekleri içeren düşlere ruhsal tepkiler, bu isteklerin içeriğinin çocuklarda farklı olmasına karşın, yine de erişkinlerde aynı terimlerle ifade edilen isteklerin şu veya bu biçimde aynısı olduklarını kanıtlar.[19]

O halde eğer bir çocuğun erkek ve kız kardeşlerine yönelik ölüm istekleri onları kendisinin rakipleri saymasına yol açan çocuksu ben-

---

[18] [*1919'da eklenen dipnot:*] Çok akıllı dört yaşında bir kızın "gitmiş" olmakla "ölmüş" olmak arasındaki ayrımı gerçekten algıladığı an, ruhçözümleme konusunda bilgili babası tarafından gözlemlenmişti. Küçük kız, yemek saatlerinde sorun çıkarıyormuş ve kaldıkları pansiyondaki hizmetçilerden birinin kendisine yan yan baktığını ayrımsamış. Babasına "Josephine'in ölmüş olmasını isterdim" demiş. Babası sakince "Neden ölüm?" diye sormuş "gitse yetmez mi?" Çocuk "Hayır" diye yanıtlamış "o zaman geri gelir." Çocukların sınırsız öz sevgisi (narsisizm) herhangi bir müdahaleyi bir *lèse majesté* (büyük ihanet) sayar; duyguları da (Drakon yasaları gibi) böylesi herhangi bir suçun derece kabul etmeyen tek tip bir ceza almasını ister. [Drakon: Atina'lı yasa koyucu. Hemen her suça ölüm cezası öngören yasalarıyla ünlü. —*ç.n.*]

[19] [Ölüme karşı erişkinlerin tutumu, Freud tarafından *Totem ve Tabu*'sunun (1912-13) 3 (*c*) kesimindeki ikinci denemesinde, "Üç Tabut" üzerine makalesinde (1913*f*) ve "Savaş ve Ölüm Çağı İçin Düşünceler"inin (1915*b*) ikinci kısmında daha özel olarak tartışılmıştır.]

cillikle açıklanırsa, çevresini sevgiyle saran, onun gereksinimlerine doyuran ve aynı bencilliğin, korunmalarını istetmesi gereken, anababalarına karşı ölüm isteklerini nasıl açıklayacağız?

Bu güçlüğün bir çözümünü anababanın ölümü düşlerinin ezici bir çoğunlukla düş görenle aynı cinsten anababanın ölümü biçiminde olması sağlar: yani, erkekler düşlerinde en çok babalarının öldüğünü görürler, kadınlarsa annelerinin. Bu evrensel olarak böyleymiş gibi davranamam ama benim gösterdiğim yöndeki çoğunluk o denli açıktır ki genel önemi olan bir etmenle açıklanması gerekir.[20] Sanki —açıkça söyleyecek olursak— cinsel bir yeğleme kendini erken bir yaşta duyumsatmaktadır: sanki oğlanlar babalarını ve kızlar da annelerini, ortadan kaldırılmaları kendilerine avantaj sağlayacak olan, aşk rakipleri saymaktadırlar.

Bu düşünce canavarca diye reddedilmeden önce bu olguda da sağlanan gerçek ilişkileri —bu kez anababalarla çocuklar arasında— sözkonusu etmek daha iyi olur. Bu ilişkiden beklenen kültürel anababa saygısı standartları ile gündelik gözlemlerin gösterdiği gerçekleri birbirinden ayırt etmemiz gerekir. Anababayla çocuklar arasındaki ilişkide —sansürü aşamayan isteklerin ortaya çıkması için en fazla olanağı sağlayan ilişki— gizlenmiş olarak birçok düşmanlık fırsatı yer alır.

Önce babayla oğul arasındaki ilişkiyi gözönüne alalım. On emirde ortaya konan kurallara yüklediğimiz kutsallık, sanırım gerçekleri görme gücümüzü körleştiriyor. İnsanoğlunun çoğunluğunun Beşinci Emir'e itaat etmediğini gözlemleme riskine pek de giremiyor gibiyiz. İnsan toplumunun en alt katmanlarında da en üst katmanlarında da anababa saygısı her şeyden önce gelir. İnsan toplumun en eski çağlarına değgin mitoloji ve söylencelerin bize getirdiği karanlık bilgi, babanın despotça gücü ve onu kullanmadaki acımasızlığı üzerine bir tablo çizer. Kronos, tıpkı yaban domuzunun, dişisinin yavrularını yemesi gibi çocuklarını yemişti; Zeus ise babasını hadım etti[21] ve onun

---

[20] [*1925'de eklenen dipnot:*] Durum sıklıkla ahlâki bir tepki aracılığıyla düş göreni sevdiği anababayı yitirmekle tehdit eden bir kendini cezalandırma itkisinin ortaya çıkmasıyla karanlıklaşır.

[21] [*1909'da eklenen dipnot:*] Ya da bazı mitlere göre böyle yaptığı bildiriliyor. Diğerlerine göre ise hadım etmeyi yalnızca Kronos babası Uranus'a yapmıştı. [Bu parça

yerine geçti. Eski ailede babanın egemenliği ne denli sınırsızsa oğul da onu izlemeye yazgılı olarak kendini o denli bir düşman konumunda bulur ve de babasının ölüp kendisinin yönetici olması konusunda o denli sabırsız olur. Bizim orta sınıf ailelerimizde bile babalar kural olarak oğullarının bağımsızlığını ve o bağımsızlığı güvence altına almak için gerekli araçları reddetmeye, böylece de ilişkilerinde doğuştan gelen düşmanlığın tohumunu geliştirmeye eğilimlidirler. Bir hekim, sıklıkla, bir oğulun, babasının yitiminden duyduğu kederin, en sonunda bağımsızlığını kazanmış olmaktan duyduğu doyumu nasıl da bastırmadığını saptamak durumunda kalacaktır. Günümüz toplumunda babalar şimdi geriye kalan ve hüzünlü bir antiklik havasıyla *potestas patris familias*[22] denen şeye tutkuyla sarılmak eğilimindedirler ve Ibsen gibi bir yazar, babalarla oğullar arasındaki ezeli savaşımı yazılarında gözler önüne serecek olursa istediği etkiyi yaratacağından emin olabilir.

Kız çocuk büyüyüp de cinsel özgürlüğü arzu etmeye başladığı, ama kendini annenin vesayeti altında bulduğunda anneyle kızı arasında çatışmalar ortaya çıkar; öte yandan anne, kızının büyümesiyle, onun, kendini cinsel doyumun gereklerine bırakma zamanının geldiği konusunda uyarılmıştır.

Tüm bunlar herkesin gözleri önündedir. Ama anababasına saygısı çok uzun süredir hiçbir kuşkuya yer bırakmayacak biçimde kurulmuş kişilerin, anababalarının ölümü düşleri görmelerini açıklama girişimimizde bize yararı olmaz. Dahası, daha önceki tartışmalar, bizi, anababaya yönelik ölüm isteklerinin en erken çocukluğa dek uzandığını öğrenmeye hazırlamış olsa gerek.

Bu varsayım, psikonevrotikler çözümlendiklerinde tüm kuşkulardan arınmış biçimde desteklenir. Bir çocuğun (eğer embriyonik dönemlerinde böyle adlandırılmaları doğruysa) cinsel istekleri çok erken uyanır ve bir kızın ilk sevgisi babasına[23] bir oğlanın ilk çocuksu

---

Günlük Yaşamın Psikopatolojisi'nin (Freud, 1901*b*) X(3) Bölümünde tartışılmıştır. *P.F.L.*, 5, 277-8.] Bu temanın mitolojik önemi için bkz. Rank 1909 [*1914'de eklenen:*] ve Rank 1912*c* IX. Bölüm, 2. Kesime. — [Kuşkusuz metindeki bu cümleler Freud'un daha sonra *Totem ve Tabu*'da (1912-13) geliştirdiği düşünce dizisinin erken bir habercisiydi.]

[22] [potestas patris familias (lat.]: Aile reisinin gücü — *ç.n.*]

[23] [Freud'un bu noktadaki görüşleri sonradan değişmiştir. Freud 1925*j* ve 1931*b*. ye bkz.]

isteği annesine yöneliktir. Buna bağlı olarak baba oğlan için rahatsız edici bir rakip haline gelir; anne de kız için; bu duyguların ise oğlan kardeşlerle kız kardeşler arasında nasıl da kolaylıkla ölüm isteklerine dönüşebildiğini daha önce göstermiştim. Anababalar da bir kural olarak cinsel seçme kanıtları sergilerler; doğal bir seçicilik, genellikle bir adamın küçük kızlarını şımartma eğilimini belirler; karısı ise oğlunun yanını tutar; oysa her ikisi de yargıları cinselliğin büyüsüyle bozulmadığında çocuklarının eğitimine net bir gözle bakarlar. Çocuk, bu seçmeciliğin pekâlâ ayırdındadır ve anababasından bu seçmeyi göstermeye karşı olana cephe alır. Bir erişkin tarafından sevilmek bir çocuğa yalnızca özel bir gereksinimin doyurulmasını sağlamaz; başka her yönden istediklerinin de sağlanması anlamına gelir. Böylece kendi cinsel içgüdüsünü izler ve aynı zamanda eğer kendisinin onlar arasındaki tercihi onlarınkine uyuyorsa anababasının gösterdiği eğilime yeni bir güç verir.

Bu bebeksi yeğlemelerin belirtileri büyük ölçüde gözardı edilir; yine de bazıları çocukluğun ilk yılından sonra bile gözlemlenebilir. Tanıdığım sekiz yaşında bir kız, eğer annesi sofradan kalkarsa kendini onun varisi ilan etme fırsatını kaçırmazdı: "Şimdi *ben* anne olacağım. Biraz daha sebze ister misin Karl? İyi kendin alıver!" v.b. Çocuk ruhbiliminin bu yönünün çok daha saydam olduğu özellikle becerikli ve keyifli dört yaşında bir kız çocuğu çok açık olarak şunları söylemişti: "Annem artık gidebilir. Sonra babam benimle evlenir, ben de onun karısı olurum." Bir çocukta böyle bir isteğin ortaya çıkması, onun annesine duygusalca bağlı olmasıyla hiçbir biçimde çelişmez. Eğer küçük bir oğlanın babası evden uzakta olduğunda annesinin yanında yatmasına izin verilir ama baba döner dönmez çocuk odasına, çok daha az sevdiği birinin yanına gönderilirse, sevgili güzel annesinin yanındaki yerini koruyabilsin diye babasının *her zaman* uzakta olması biçiminde bir isteği kolayca geliştirebilir. Bu isteğin apaçık gerçekleşme yollarından biri babasının ölmesi olurdu; çünkü çocuk deneyimle bir şeyi öğrenmiştir — yani, "ölü" insanların, örneğin büyükbabanın, her zaman uzakta olduğunu ve asla geri gelmediğini.

Her ne kadar küçük çocuklardaki bu türden gözlemler benim önerdiğim yoruma mükemmelen uyuyorsa da erişkin nevrotiklerin ruhçözümlemesinin hekime zorladığı kadar tam bir destek sağlamazlar.

Nevrotiklerde bu sözünü ettiğimiz türden düşler, çözümlemeye öyle bir bağlamda girerler ki onları *istek* düşleri diye adlandırmaktan kaçınmak olanaksızdır.

Bir gün kadın hastalarımdan biri huzursuz ve ağlamaklı bir havadaydı. "Bir daha akrabalarımı görmek bile istemiyorum" dedi. "Benim hakkımda korkunç şeyler düşünüyor olmalılar." Sonra neredeyse hiçbir giriş yapmadan bir düş anımsadığını söyledi; kuşkusuz düşün ne anlama geldiği hakkında hiçbir düşüncesi yoktu. Dört yaşındayken *bir vaşak ya da tilkinin*[24] *damda dolaştığını; sonra bir şeyin ya da kendisinin aşağı düştüğünü; sonra da annesinin ölü olarak eve taşındığını* düşünde gördüğünü anlattı ve hüngür hüngür ağladı. Ona bu düşün, çocukken, annesinin öldüğünü görmeyi istemiş olduğu anlamına geldiğini ve akrabalarının kendisi hakkında korkunç şeyler düşünüyor olduklarını sanmasının nedeninin bu düş olduğunu söyledim. Bunları, düşe ışık tutan bazı malzemeyi ürettiğinde çekinerek söylemiştim. "Vaşak gözlü" o çok küçük bir kızken bir sokak çocuğunun ona taktığı addı. Üç yaşındayken de annesinin başına kiremit düşmüş ve fena halde kanamasına yol açmıştı.

Bir zamanlar birçok ruhsal sorun atlatmış genç bir kadını ayrıntılı olarak inceleme olanağı bulmuştum. Hastalığı akıl karmaşası ile seyreden bir taşkınlıkla başlamıştı ve o sırada annesine çok özel bir tiksinti gösteriyor, ne zaman yatağının yanına gelse ona vuruyor ve kötü davranıyordu: oysa aynı sırada kendisinden çok büyük bir kız kardeşine karşı uysal ve sevgi dolu davranmaktaydı. Bu durumu kadının daha berrak ama biraz ilgisiz olduğu ve uyku bozukluğundan yakındığı bir dönem izledi. Ben onu sağaltmaya ve düşlerini çözümlemeye işte bu dönemde başladım. Bu düşlerin çok büyük bir kısmı az ya da çok kılık değiştirmiş olarak annesinin ölümüyle ilgiliydi: Bir keresinde yaşlı bir kadının cenaze törenine çağrılıyor, bir diğerinde o ve kız kardeşi yas giysileriyle bir masanın çevresinde oturuyorladı. Bu düşlerin anlamını sormaya gerek yoktu. Durumu daha da düzelince histerik fobiler geliştirdi. Bunların en eziyet verici olanı annesine bir şey olacağı korkusuydu. Nerede olursa olsun annesinin yaşıyor olduğunu kendisine kanıtlamak için eve koşmak zorundaydı. Başka kaynaklar-

[24] [Bu hayvanların Almanca adları birbirine çok benzer: "*Luchs*" ve "*Fuchs*."]

dan öğrendiklerimle de birleştirince bu olgu çok öğreticiydi: ruhsal aygıtın tek bir uyarıcı düşünceye değişik tepki biçimlerini, sanki farklı dillere çevrilmiş gibi sergilemekteydi. İkinci ruhsal ajanın normalde baskılanmış birincisi tarafından istila edildiğine inandığım akıl karmaşası döneminde annesine yönelik bilinçdışı düşmanlığı güçlü bir *devinimsel* anlatım bulmuştu. Daha dingin bir dönem ortaya çıktığı, isyan bastırıldığı ve sansürün egemenliği yeniden kurulduğunda düşmanlığının annesinin ölümü isteğini gerçekleştirebileceği tek açık bölge düşleri oluyordu. Normal bir durum daha da sağlam bir biçimde yerleştiği zaman düşmanlığı histerik bir karşı tepki ve bir savunma görüngüsü olarak annesine yönelik abartılmış bir endişenin üremesine yol açmıştı. Bu görüş açısından artık histerik kızların neden bu kadar sık olarak annelerine böylesi abartılmış bir duygusallıkla bağlı olduklarını anlamak zor olmayacaktır.

Bir başka olayda yaşamı bir obsesyonel nevroz tarafından neredeyse olanaksız hale gelmiş genç bir adamın bilinçdışı aklına derin bir bakış atma olanağı bulmuştum. Sokağa çıkamıyordu çünkü rastladığı herkesi öldüreceği korkusunun işkencesini çekmekteydi. Günlerini bir gün kentte işlenen bir cinayetle suçlanırsa yapacağı savunmayı hazırlamakla geçiriyordu. Hem ahlâk hem eğitimce üst düzeyde bir adam olduğunu eklemeye gerek yok. Çözümleme, (bu arada onun iyileşmesini sağladığını belirtelim) bu rahatsız edici obsesyonun temelinde biraz aşırı ciddi olan babasını öldürme itkisinin yattığını göstermiştir. Hastayı şaşırtan bu itki yedi yaşındayken bilinçli olarak ifade edilmiştir ama kuşkusuz kökeni çok daha erken çocukluktadır. Babasının acılı hastalığı ve ölümünden sonra hastanın —ki o sırada otuzbir yaşındadır— yabancılara aktarılmış bir fobiye dönüşmüş olan kendini suçlamaları ortaya çıkmıştır. Kendi babasını bir dağın tepesindeki uçurumdan aşağı atmayı isteyebilen bir insana, kendisine daha az yakın insanların yaşamı açısından hiç güvenilemeyeceğini düşünüyordu: kendini odasına kapatmakta çok haklıydı.[25]

Zaten çok geniş olan deneyimlerime göre sonradan psikonevrotik haline gelmiş tüm çocukların zihinsel yaşamlarında temel rol anaba-

[25] [Bu hastaya II. Cilt, Bölüm VI, G'nin son kısmında yeniden gönderme yapılıyor.]

baları tarafından oynanmaktadır. Anababadan birini sevip diğerinden nefret etmek, o zamanlarda oluşan ve ilerideki nevrozun belirtilerini belirlemede bu denli önemi olan ruhsal itkiler stokunun temel elemanları arasındadır. Ancak ben, bu açıdan psikonevro-tiklerin, normal kalan öteki insanlardan keskin bir biçimde ayrıldıklarına — yani, kesinlikle yeni ve kendilerine özgü bir şeyler yaratabileceklerine— inanmıyorum. Onların, yalnızca, çocukların çoğunun aklında anababalarına yönelik olarak çok daha az belirgin ve daha az şiddette ortaya çıkan sevgi ve nefret duygularını daha büyük bir ölçekte sergilemekle diğerlerinden ayrılıyor olmaları çok daha olasıdır — ve bu normal çocuklarda arasıra yapılan gözlemlerle de desteklenmektedir.

Bu keşif bize klasik antik çağdan gelen bir söylenceyle desteklenmektedir: derin ve evrensel yaptırım gücü ancak eğer çocukların ruhbilimine ilişkin olarak ortaya attığım kuram aynı derecede evrensel bir geçerliliğe sahipse anlaşılabilecek bir söylence. Aklımdaki söylence Kral Oedipus'un söylencesi ve Sofokles'in aynı adı taşıyan dramasıdır.

Teb kralı Laïus ile Jocasta'nın oğulları Oedipus bebekken ölmeye terk edilmişti; çünkü bir kâhin, Laïus'u, henüz doğmamış çocuğun babasının katili olacağı konusunda uyarmıştı. Çocuk kurtarıldı ve yabancı bir sarayda, kökenini merak ederek bir kâhine başvurana ve evinden uzaklaşması gerektiği çünkü babasını öldürüp annesiyle evlenmeye yazgılı olduğu konusunda uyarılıncaya dek bir prens olarak büyüdü. Oedipus, evi sandığı yerden uzaklaşırken, yolda, Kral Laïus'a rastladı ve ani bir tartışmada onu öldürdü. Teb yakınlarına geldi ve yolunu kesen Sfenks'in sorduğu bilmeceyi çözdü. Teb'liler şükran duygularıyla onu kral yaptılar ve Jocasta ile evlendirdiler. Uzun süre barış ve onurla hükümdarlık etti ve kim olduğunu bilmeyen Jocasta ona iki oğlan ve iki kız doğurdu. Sonunda bir veba salgını çıktı ve Teb'liler bir kez daha kâhine başvurdular. Sofokles'in tragedyası bu noktada başlar. Haberciler vebanın Laïus'un katili ülkeden kavulunca duracağı yanıtı ile dönerler.

O şimdi kimbilir nerelerde? Nereden bulabiliriz ki
Bu kadim suçun silik izlerini?[26]

Oyunun akışı ustalıklı gecikmeler ve durmadan artan heyecanla Laïus'un katilinin Oedipus'un kendisi; ama ayrıca onun öldürülen adamla Jocasta'nın oğlu olduğunun ortaya çıkarılması sürecinden —bir ruhçözümlemesi çalışmasına benzetilebilecek bir süreçten— başka bir şey değildir. İstemeden gerçekleştirdiği iğrençlik karşısında dehşete düşen Oedipus kendi gözlerini kör eder ve evini terk eder. Kehanet doğrulanmıştır.

Oedipus Rex bir yazgı tragedyası olarak bilinir. Trajik etkisinin, tanrıların yüce istekleriyle insanoğlunun kendisini tehdit eden kötülükten kaçmak için yaptığı boşuna girişimler arasındaki zıtlıkta yattığı söylenir. Derinlemesine etkilenmiş izleyicinin tragedyadan alacağı dersin, ilahi isteğe boyun eğmek ve kendi güçsüzlüğünü benimsemek olduğu kabul edilir. Çağdaş tiyatro yazarları buna uygun olarak aynı zıtlığı kendilerinin icat ettiği bir komplonun içine yedirerek benzer bir trajik etki elde etmeye çabalamışlardır. Ama izleyiciler, bir lanet ya da kehanet bazı masum insanların tüm çabalarına karşın gerçekleştiğinde etkilenmeden izlemişlerdir: daha sonraki yazgı tragedyaları etkili olmayı başaramamıştır.

Eğer *Oedipus Rex* günümüz izleyicisini zamanının Yunanlı izleyicisinden hiç de daha az olmayan bir derecede etkiliyorsa bunun açıklaması, etkisinin, yalnızca yazgıyla insan istenci arasındaki zıtlıkta değil, bu zıtlığın örneklendiği malzemenin özel doğasında aranması gerektiği olabilir. [Grillparzer'in] *Die Ahnfrau*'sunda ya da başka çağdaş yazgı tragedyalarında ortaya konan benzer düzenleri yalnızca keyfi sayıp bir yana atarken, içimizdeki bir sesi *Oedipus*'taki yazgının zorlayıcı gücünü tanımaya hazır kılan bir şeyler olsa gerektir. Ve böylesi bir etmen Kral Oedipus'un öyküsünde gerçekten vardır. Onun yazgısı bizi yalnızca bizim yazgımız da olabileceği için etkiler; çünkü kehanet, tıpkı ona olduğu gibi, biz doğmadan, lanetini bizim de üzerimize göndermiştir. Belki de ilk cinsel itkimizi annemize ve ilk nefretimizi, ilk öldürme isteğimizi babamıza yöneltmek bizim de yazgımız-

---

[26] [Lewis Campbell'in çevirisi (1883), 108. dize v.s.]

dır. Düşlerimiz bunun böyle olduğunu bize kanıtlıyor. Babası Laïus'u öldüren ve annesi Jocasta ile evlenen Kral Oedipus yalnızca bize kendi çocukluk isteklerimizin doyuruluşunu göstermektedir. Ama psikonevrotikler haline gelmediğimiz sürece cinsel itkilerimizi annemizden koparmayı ve babamıza duyduğumuz kıskançlığı unutmayı başarmakta ondan çok daha şanslıyız. İşte orada çocukluğun bu ilkel isteklerinin doyurulduğu biri vardır ve biz ondan, bu istekleri o zamandan beri içimizde zapteden bastırmanın tüm gücüyle geri çekiliriz. Ozan, geçmişi çözer, Oedipus'un suçuna ışık tutarken, aynı zamanda, içinde aynı itkilerin bastırılmış olmalarına karşın hâlâ bulunabileceği kendi içsel akıllarımızın ayırdına varmaya da bizi zorlar. Kapanış korosunun bizi yüzyüze bıraktığı zıtlık:

> ...Gözünüzü ayırmayın Oedipus'tan:
> Kara bilmeceyi çözen, o en soylu şampiyon, en akıllı.
> İmrenilesi talihi yıldız gibi her yerde parıldadı;
> Şimdiyse acı denizine batıyor, öfke dalgalarında boğuluyor...[27]

kendimize ve gururumuza, çocukluğumuzdan beri kendi gözümüzde bu denli zeki ve bu denli olağanüstü olarak büyümüş olan bize, bir uyarı niteliğindedir. Oedipus gibi, Doğa'nın bize zorla vermiş olduğu, ahlâka aykırı bu isteklerden habersiz olarak yaşarız ve her şey ortaya çıkınca da tümümüz de çocukluğumuzun sahnelerine gözlerimizi kapamaya çabalayabiliriz.[28]

---

[27] [Lewis Campbell'in çevirisi, 1524. dize v.s.]

[28] [*1914'de eklenen dipnot:*] Ruhçözümsel araştırmanın hiçbir bulgusu, bilinçdışında direnen, kandaşıyla cinsel ilişkiye yönelik bu çocukluk itkilerinin gösterilmesine yöneltilen eleştiriler kadar nefret dolu yadsımalara, böylesi şiddetli karşı çıkmalara —ya da bu denli gülünç çarpıtmalara— uğramamıştır. Hattâ, tüm deneyimlerin karşısında, kandaşıyla cinsel ilişkinin yalnızca "simgesel" olarak alınması gerektiğini anlatmak için son zamanlarda bir girişimde bulunulmuştur. — Ferenczi (1912) Schopenhauer'in mektuplarından birindeki bir parçaya dayanarak Oedipus mitinin akıllıca bir "aşırı yorumu"nu önermiştir. — [*1919'da eklenen:*] Daha sonraki çalışmalar göstermiştir ki ilk kez *Düşlerin Yorumu*'nda, yukardaki paragraflarda değinilen "Oedipus karmaşası" insan soyunun tarihine ve dinin ve ahlâkın evrimine düşlenmemiş bir ışık tutmuştur. (Benim *Totem ve Tabu*'ma bkz., 1912-13 [Deneme IV].) — [Aslında Oedipus karmaşası ve *Oedipus Rex* tartışmasının özü, arkasından gelen *Hamlet*'le ilgili konularla birlikte daha 15 Ekim 1897'de Fliess'e yazılan bir mektupta Freud tarafından ortaya atılmıştı. (Bkz. Freud, 1950*a*, 71. Mektup).]

Sofokles'in tragedyasının kendisinde de Oedipus söylencesinin, içeriği, bir çocuğun anababasıyla ilişkilerinde cinselliğinin ilk heyecanları nedeniyle oluşan huzursuz edici bozukluklar olan bazı ilkel düş malzemesinden fışkırdığına ilişkin şaşmaz göstergeler vardır. Oedipus'un, henüz aydınlanmamış olmasına karşın, kehanete ilişkin anımsadıklarından rahatsız olmaya başladığı bir noktada Jocasta, çoğu insanın görebileceği ve kendisine göre hiçbir anlamı olmayan bir düş nedeniyle onu teselli eder:

> Şimdiye dek pek çok erkek
> Kendisini doğuranla yatağa girdi düşünde.
> Aklını böyle kehanetler kemirmeyenler
> Aldırış bile etmedi buna.[29]

Bugün, tıpkı o zamanki gibi, pek çok erkek, anneleriyle cinsel ilişkide bulunduklarını düşlerinde görürler ve bundan kızgınlık ve şaşkınlıkla söz ederler. Bu, açık olarak tragedyanın anahtarıdır ve düşü tamamlayan şey düş görenin babasının ölü olmasıdır. Oedipus'un öyküsü bu iki tipik düşe imgelemin bir tepkisidir. Ve tıpkı bu düşler erişkinler tarafından görüldüğünde onlara tiksinti duygularının eşlik etmesi gibi, söylencenin de dehşet ve kendini cezalandırma içermesi gerekir. Daha ileri bir değiştirme, bir kez daha malzemeyi dinsel amaçlarla kullanmaya çalışan hatalı bir ikincil düzeltmeye neden olur. (Gösterim düşlerindeki düş malzemesine bkz. s. 292 v.s.) İlahi her şeye kadir olmayı insan sorumluluğuyla bağdaştırma girişimi herhangi bir başka konuda olduğu gibi burada da başarısızlığa uğrar.

Trajik şiirin bir başka büyük yaratısının, Shakespeare'in *Hamlet*'inin de kökleri *Oedipus Rex*'le aynı topraktadır. Ama aynı malzemenin ele alınışındaki değişim, uygarlığın bu birbirinden çok ayrı iki döneminin zihinsel yaşamları arasındaki tüm farkı da ortaya koyar: insanoğlunun coşkusal yaşamındaki bastırmanın yüzyıllar içindeki ilerlemesini. *Oedipus*'ta çocuğun altta yatan istekli düşlemi tıpkı bir düşte olabileceği gibi açığa çıkar ve gerçekleşir. *Hamlet*'te ise bastırılmış olarak kalır; ve —tıpkı bir nevroz olgusunda olduğu gibi— onun

[29] [Lewis Campbell çevirisi, 982. dize v.s.]

varlığını ancak ketvurucu sonuçlarından öğreniriz. Gariptir, çok daha modern tragedyaların yarattığı karşı durulmaz etki, insanların, kahramanın karakteri açısından tümüyle karanlıkta kalmasıyla orantılı bir hale gelmiştir. Oyun, Hamlet'in, kendisine verilen öç alma görevini yerine getirme konusundaki duraksamaları üzerine kurulmuştur; ama oyunun metni bu duraksamalar için hiçbir neden ya da güdü sunmaz ve onları yorumlamak için yapılan pek çok girişim bir sonuç vermemiştir. Goethe'den kaynaklanan ve bugüne dek de etkili olan görüşe göre Hamlet, zekâsının aşırı gelişmişliği yüzünden doğrudan eylem gücü felce uğramış bir insan tipini temsil eder. (O, "donuk bir düşünce biçimi ile hastalanmış"tır.) Bir başka görüşe göre oyun yazarı, nevrastenik olarak sınıflandırılabilecek, patolojik biçimde kararsız bir karakteri çizmeye çalışmıştır. Ancak oyunun akışı, bize, Hamlet'in herhangi bir eylemi yapamayacak bir insanı temsil etmekten uzak olduğunu gösterir. Onu iki kez eylem içinde görürüz: birincisinde kılıcını perdenin arkasında gizlenmiş, dinleyiciye saplarken; ikincisinde ise tasarlanmış, hattâ şeytanca bir planla, bir Rönesans prensinin tüm katılığıyla iki saray nedimini kendisi için hazırlanan ölüme gönderirken. O zaman babasının hayaletinin kendisine verdiği görevi yerine getirmede ona ketvuran şey neydi? Bir kez daha yanıt "görevin garip doğasıydı" olacaktır. Hamlet her şeyi yapabilirdi — babasını ortadan kaldıran ve annesinde babasının yerini alan; kendisine çocukluğundaki bastırılmış isteğinin gerçekleştiğini gösteren adamdan öç almak dışında. Böylece onu öç almaya güdülemesi gereken nefret, kendine kızmayla, kendisinin, cezalandıracağı günahkârdan hiç de daha iyi olmadığı biçiminde vicdan tartışmalarıyla yer değiştirmiştir. Burada Hamlet'in aklında gizli kalmak zorunda olan şeylerin bilinç terimlerine çevirisini yapmış oluyorum; eğer herhangi bir kişi onu histerik diye adlandırma eğiliminde olursa, bunu yalnızca benim yorumumun ima ettiği bir olgu olarak benimseyebilirim. Hamlet'in Ophelia'yla söyleşisi sırasında ifade ettiği cinselliğe karşı isteksizlik buna çok iyi uymaktadır: daha sonraki yıllarda ozanın aklını giderek daha fazla ele geçiren bu isteksizlik *Atina'lı Timon*'da en ileri anlatımını bulur. Çünkü Hamlet'te bizimle yüzyüze gelen ancak ozanın kendi aklı olabilir. Georg Brandes tarafından Shakespeare hakkında yazılmış bir kitapta (1896) *Hamlet*'in, Shakespeare'in babasının

ölümünün hemen ardından (1601'de), yani acısının taze etkisi altında ve de varsayabiliriz ki babasına ilişkin çocukluk duyguları yeniden canlandığı sırada yazıldığına ilişkin bir cümle görmüştüm. Shakespeare'in erken bir yaşta ölen kendi oğlunun da "Hamlet"e benzer "Hamnet" adını taşıdığı bilinir. Tıpkı *Hamlet*'in bir oğulun anababasıyla ilişkisiyle ilgili olması gibi *Macbeth* de (yaklaşık olarak aynı dönemde yazılmıştır) çocuksuzluk konusunu ele alır. Ama tıpkı tüm nevrotik belirtilerin ve bu açıdan bakıldığında düşlerin de (eğer tam olarak anlaşılmak isteniyorlarsa) "aşırı yorumlanmış" olabilmeleri ve aslında buna gereksinimleri de bulunması gibi tüm gerçek yaratıcı yazılar tek bir güdüden ve ozanın aklındaki tek bir itkiden daha fazlasının ürünüdürler ve tek bir yorumdan fazlasına açıktırlar. Yazdıklarımda yalnızca yaratıcı yazarın aklındaki itkilerin en derin katmanını yorumlamaya çalıştım.[30]

Genel düş kuramı açısından önemlerine ışık tutmak için birkaç sözcük daha eklemeden sevilen akrabaların ölümüne ilişkin tipik düşler konusundan ayrılamam. Bu düşlerde sansürü tümüyle atlatıp, düşe değişmemiş olarak giren bastırılmış bir isteğin biçimlendirdiği bir düş düşüncesinin gerçekleştiği, hayli alışılmadık bir durum görüyoruz. Bu olayın mümkün olabilmesi için özel etmenlerin çalışıyor olması gerekir ve ben bu düşlerin ortaya çıkışını bu türden iki etmenin kolaylaştırdığına inanıyorum. Birincisi, bize bundan daha uzak gibi görünen hiçbir istek yoktur: —inancımız odur ki— böyle bir şeyi istemeyi "*düşümüzde bile göremeyiz*."[31] Bu nedenle düş sansürü böyle

---

[30] [*1919'da eklenen dipnot:*] *Hamlet*'in ruhçözümsel açıklaması için yukarıda getirilen öneriler o zamandan bu yana Ernest Jones tarafından genişletilmiş ve konuya ilişkin literatürde öne sürülen alternatif görüşlere karşı savunulmuştur. (Jones 1910*a*'ya bkz. [ve daha tam bir biçim için 1949'a]) — [*1930'da eklenen:*] Rastlantısal olarak ben de aynı zamanda Shakespeare'in çalışmalarının yazarının Stratford'lu adam olduğuna inanmaktan vazgeçmiştim. [Bkz. Freud, 1930*e*] — [*1919'da eklenen:*] *Macbeth*'in çözümlemesi için daha ileri girişimler, benim bir makalemde [Freud, 1916*d*] ve Jekels'in bir makalesinde (1917) bulunabilir. — [Freud *Hamlet*'i "Sahnedeki Psikopatik Karakterler"le ilgili, ölümünden sonra yayımlanmış (1942*a*), olasılıkla 1905 ya da 1906'da yazılmış bir taslakta daha da ayrıntılı tartışmıştır.]

[31] [İngilizce deyim "I can't even dream"in Türkçe'de kullanılan karşılığı "düşümde görsem inanmam"dır. Ancak Türkçe'de yerleşmiş deyimin içerdiği düş sansürü Freud'un kastettiğinden daha yumuşak kalıyor. "Düşleyemem" ya da "hayal bile edemem" ise uyanıklık yaşamında gerçekleştirilen eylemler için kullanıldığından kavram karışıklığı yaratabilir. —*ç.n.*]

bir canavarlıkla karşılaşmak için silahlanmamıştır; tıpkı Solon'un ceza yasasında babayı öldürmenin cezasının bulunmaması gibi. İkincisi, bu durumda bastırılmış ve kuşku duyulmayan istek, özellikle sık olarak, bir önceki günün bir kalıntısı aracılığıyla, sözkonusu kişinin güvenliğine yönelik bir *endişe* ile yarı yolda karşılaşmıştır. Bu endişe düşe kendisine uyan istek aracılığıyla girer; istekse gündüzün etkin hale gelmiş endişenin arkasına gizlenme olanağı bulur. [II. Cilt, Bölüm VII, C'ye bkz.] İşlerin bundan çok daha basit olduğunu ve insanın geceleyin ve düşte yalnızca gündüzün aklında evirip çevirdiği şeyleri sürdürdüğünü düşünmeye eğilim duyabiliriz; ama eğer böyle yaparsak düş görenin bağlı olduğu kişilerin ölümü düşlerini havada bırakmış ve onlarla genel düş açıklamamız arasında hiçbir bağlantı kurmamış ve böylece de mükemmel biçimde çözülebilecek bir bilmeceye oldukça gereksiz olarak takılmış olacağız.

Bu düşlerle anksiyete düşleri arasındaki ilişkiyi gözönüne almak da öğretici olur. Tartışmakta olduğumuz düşlerde bastırılmış bir istek, sansürden —ve de sansürün gerektirdiği çarpıtmadan— kurtulmanın bir yolunu bulmuştu. Bunun değişmez yandaşı, düşte yaşanan acılı duygulardır. Anksiyete düşleri tastamam aynı biçimde, ancak sansürün gücü kısmen ya da tamamen aşılırsa, ortaya çıkarlar; öte yandan eğer bedensel kaynaklardan doğan ani bir duyumsama halinde anksiyete ortaya çıkmışsa sansürün gücünün aşılması kolaylaşır. [S. 284 v.s.na bkz.] Böylece sansürün görevini yerine getirme ve düşlerde çarpıtmaya yol açma amacını yalın olarak görebiliriz: düş, bunu *anksiyete ya da başka tür rahatsız edici duygunun doğmasını önlemek için* yapar.

Yukarıda [s. 299] çocukların aklının bencilliğinden söz etmiştim; şimdi de, iki olgu arasında olası bir bağlantıyı da ima ederek, düşlerin de aynı niteliğe sahip olduğunu ekleyebilirim. Tümü de tam anlamıyla bencilcedirler;[32] sevgili ego kılık değiştirmiş de olsa tümünde ortaya çıkar. Düşlerde doyurulan istekler, değişmez biçimde egonun istekleridir ve eğer bir düş elsever bir ilgi tarafından uyarılmış gibi

[32] [S. 320'deki dipnotun sonuna; ayrıca II. Cilt, Bölüm VI, C'ye bkz.]

görünüyorsa biz yalnızca görüntüyle kandırılıyoruzdur. İşte bu iddiayla çelişiyor gibi görünen birkaç örneğin çözümlemesi.

I

Dört yaşından küçük bir çocuk, düşünde, *içinde kocaman bir kızarmış but ve sebze bulunan büyük bir tabak* gördüğünü bildirdi. *Ansızın but yenip bitirilmiş — tümüyle, hiç parçalanmadan. Onu yiyen kişiyi görmemiş.*[33]

Görkemli et ziyafeti küçük oğlanın düşüne konu olan bilinmeyen kişi kim olabilir? Çocuğun düş günündeki yaşantılarının bizi bu konuda aydınlatması gerekir. Son birkaç gün doktorun emriyle bir süt diyetine girmişti. Düş gününün akşamı yaramazlık yapmış ve ceza olarak akşam yemeğini yemeden yatırılmıştı. Bu açlık küründen daha önce de geçmişti ve o konuda çok cesurdu. Hiçbir şey yiyemeyeceğini biliyordu ama aç olduğuna ilişkin tek bir sözcük bile söylemezdi. Eğitim onun üzerinde etkisini göstermeye başlamıştı: açlığı, düş çarpıtmasının başlangıcını sergileyen bu düşte anlatım buldu. İstekleri bu zengin yemeğe —hem de bir et yemeğine— yönelmiş olan kişinin kendisi olduğunda hiç kuşku olamaz. Ama buna izin verilmeyeceğini bildiğinden, aç çocukların düşlerde yaptığı gibi, (Kızım Anna'nın s. 181'deki çilek düşüne bkz.) yemeğin başına kendisi oturmayı göze alamadı. Yemeği yiyen kişi adsız olarak kaldı.

II

Bir gece düşümde, bir kitapçı vitrininde, satın alma alışkanlığın-

---

[33] Düşlerde büyük boyutta nesnelerin hem de büyük niceliklerle, miktarca çok olarak ortaya çıkması ve genel olarak abartma, bir başka çocuksu nitelik olabilir. Çocukların, büyük ve erişkin olmaktan ve erişkin insanların sahip olduklarına sahip olmaktan daha hevesli oldukları bir istekleri daha yoktur. Çok güç doyum bulurlar; "yeter" diye bir sözcük bilmezler ve hoşlandıkları ya da tadını sevdikleri bir şeyi yinelemede doymaz bir biçimde diretirler. Ancak eğitimin uygarlaştırıcı etkisi onlara ılımlılığı ve nasıl yetinebileceklerini ya da vazgeçebileceklerini öğretir. Nevrotiklerin de aynı derecede aşırıya kaçtığını ve ılımsız olma eğiliminde olduğunu herkes bilir. [Çocukların yineleme aşkı Freud tarafından *Haz İlkesinin Ötesinde*'nin V. Bölümünün başlangıcının yakınlarında yeniden tartışılmıştır (1920*g*).]

da olduğum, uzmanlara ilişkin monografi dizilerinden (büyük sanatçılar, dünya tarihi, ünlü kentler v.b. üzerine monografiler) birinin yeni bir cildini gördüm. *Yeni dizinin adı "Ünlü Konuşmacılar" ya da "Söylevler"di ve ilk cilt Dr. Lecher'in adını taşıyordu.*

Bunu çözümlemeye girişti̇ğimde, duraksız konuşmasıyla Parlamento'yu çalışmaz hale getiren Alman Milliyetçisi Dr. Lecher'in ünüyle düşlerimde ilgilenmem gerekmesi bana olanaksız göründü. Birkaç gün önce ruhsal sağaltım için bazı yeni hastalar almıştım ve artık günde on ya da onbir saat konuşmam gerekiyordu. Böylece duraksız konuşan kendimdim.

III

Bir başka kez düşümde üniversitede görevli olduğunu bildiğim bir adam bana şöyle dedi: "*Oğlum, Myop'lar.*" Sonra bunu kısa değinmeler ve yanıtlamaların oluşturduğu bir dialog izledi. Ancak bundan da sonra kendimi ve oğullarımı gördüğüm üçüncü bir düş parçası geldi. Düşün gizli içeriği sözkonusu olduğunda Profesör M. ve oğlu çöpten adamlardı; ben ve en büyük oğlum için yalnızca bir paravandılar. Bu düşe daha sonra başka bir özelliği nedeniyle dönmem gerekecek. [Bkz. II. Cilt, Bölüm VI, C.]

IV

Aşağıdaki düş sevgi dolu bir endişenin arkasına gizlenmiş gerçekten düşük düzeyde bencil duygulara bir örnektir.

Arkadaşım Otto hasta görünüyordu. Yüzü kahverengiydi ve gözleri fırlaktı.

Otto benim aile doktorumdur ve ben ona olan borcumu ödeyememiş: yıllarca çocuklarımın sağlığıyla ilgilenmiş; hasta olduklarında onları başarıyla sağaltmış ve ayrıca ne zaman bir bahane bulsa onlara armağanlar vermiştir. [S. 168'e bkz.] Düş günü bizi ziyaret etmişti ve karım onun yorgun ve gergin olduğunu söylemişti. O gece düşümde onu Basedow [Graves] hastalığının[34] bazı belirtilerini taşırken gör-

[34] [Tiroid bezinin aşırı çalışmasına bağlı bir hastalık. Bizde guatr da denir ama guatr daha çok bezin aşırı çalışma sonucunda büyümesidir. —*ç.n.*]

müştüm. Benim kurallarımı gözönüne almadan bu düşü yorumlayan herkes, arkadaşımın sağlığı konusunda endişe ettiğim ve bu endişenin düşte gerçekleştiği sonucuna varacaktır. Bu yalnızca benim düşlerin istek doyurma olduğu iddiamla değil, düşlerin yalnızca bencil itkileri kabul ettiği biçimindeki diğer iddiamla da çelişmektedir. Ama eğer düşü böyle yorumlayanlardan biri bana bir iyilik eder de neden Otto adına korkularımın *Basedow* hastalığına denk geldiğini —onun gerçek görünümünde en küçük bir izi bile bulunmayan bir tanı— açıklarsa sevinirim. Öte yandan benim çözümlemem, altı yıl öncesinden aşağıdaki malzemeyi getirdi. Profesör R.'nin de bulunduğu küçük bir grupla yaz tatilimizi geçirdiğimiz yerden arabayla birkaç saat uzaklıktaki N. ormanının koyu karanlığında yolculuk ediyorduk. Tam ayık olmayan arabacımız bir setin üzerinden arabayı bir yana bizi bir yana savurdu ve şansımız varmış ki hiçbirimiz yaralanmadık. Ancak geceyi, bizim kaza haberimizin bize epeyce sempati kazandırdığı, yakınlarda bir handa geçirmek zorunda kaldık. Basedow hastalığının şaşmaz belirtilerini taşıyan —rastlantısal olarak tıpkı düşteki gibi yalnızca cildinde kahverengi renk değişikliği ve gözlerinde fırlaklık olan ama guatrı olmayan— bir beyefendi kendini tümüyle emrimize verdi ve bizim için ne yapabileceğini sordu. Profesör R. kesin tavrıyla yanıtladı: "Bana ödünç bir gecelik vermek dışında hiçbir şey." Nazik beyefendi bunu: "Özür dilerim ama bunu yapamam" diye yanıtladı ve odadan çıktı.

Çözümlememi sürdürdüğümde Basedow'un yalnızca bir hekimin değil aynı zamanda ünlü bir eğitimcinin de adı olduğu aklıma geldi. (Uyanıklık durumumda artık bundan o denli emin değilim.[35]) Ama arkadaşım Otto eğer bana bir şey olursa çocuklarımın fiziksel eğitimine özellikle erinlik döneminde (gecelik buradan) göz kulak olmasını istediğim kişiydi. Düşte arkadaşım Otto'ya saygın yardımcımızın belirtilerini vermekle açık olarak eğer bana bir şey olacak olursa, çocuklara, hiç değilse Baron L.'nin o zaman kibar yardım önerilerine karşın

---

[35] [Yine de doğruydu. Basedow onsekizinci yüzyılda Rousseau'nun izleyicilerinden biriydi.]

yapmış olduğu kadar az bir şey olsun yapmasını söylüyordum. Bu, düşün bencilce çizgisi için yeterli bir kanıt gibi görünüyor.[36]

Peki bunun istek doyurması nerede olabilirdi? Benim düşlerimde kötü davranılmaya yazgılı Otto'dan öç almamda değil[37] ama aşağıdaki düşüncede. Düşümde Otto'yu Baron L. ile özdeşleştirdiğim sırada kendimi de bir başkasıyla, yani Profesör R. ile özdeşleştirmiştim; çünkü tıpkı öyküde R.'nin Baron L.'den bir istekte bulunması gibi ben de Otto'dan bir şey istiyordum. İşte can alıcı nokta bu. Aslında olağan yönlerden kendimi kıyaslamayı göze alamayacağım Profesör R., akademik dünya dışında bağımsız bir yaşam sürdürmekle bana benzemekteydi ve çok hak ettiği ünvana geç yaşlarda kavuşmuştu. İşte bir kez daha ben bir Profesör olmak istiyordum! Aslında "geç yaşlarda" sözcüklerinin kendisi bir istek doyurmaydı; çünkü benim, oğullarımın erinlik çağından geçişlerini kendimin görmeme yetecek kadar uzun yaşamamı ima ediyorlardı.[38]

[(*c*) DİĞER TİPİK DÜŞLER]

Düş görenin hoş duygularla kendini havada uçarken ya da anksiyete duygularıyla düşerken gördüğü başka tür tipik düşler hakkında hiçbir kişisel deneyimim yok ve bu konuda söylemem gerekenlerin tü-

---

[36] [*1911' de eklenen dipnot:*] Ernest Jones Amerika'lı dinleyiciler önünde düşlerdeki bencillik üzerine bilimsel bir konferans verirken, bilgili bir hanım bu çalışmanın yazarının yalnızca Avusturya'lıların düşlerini yargılayabileceğini; Amerika'lıların düşleri hakkında konuşmanın onun üstüne vazife olmadığını söyleyerek bu bilimdışı genellemeye karşı çıkmıştı. Kendisine gelince düşlerinin tümünün kesinlikle elseverci olduğundan emindi. — [*1925'de eklenen:*] Bu yurtsever hanıma hak verirken düşlerin tümüyle bencilce olduğu cümlesinin [s. 316] yanlış anlaşılmaması gerektiğini belirtebilirim. Bilinçöncesi düşüncede ortaya çıkan her ne olursa olsun, düşe, (ister görünür içeriğine isterse gizli düş düşüncelerine) girebileceği için bu olasılık eşit derecede elseverci itkilere de açıktır. Aynı biçimde bir başkasına yönelik sevgili ya da erotik bir itki de eğer bilinçdışında var ise bir düşte ortaya çıkabilir. Bu nedenle, yukardaki metinde öne sürülen iddianın içindeki hakikat, bir düşün bilinçdışı kışkırtıcıları arasında, çok sık olarak, uyanıklık yaşamında üstesinden gelinmiş gibi görünen bencilce itkiler bulduğumuz biçiminde kısıtlanır.

[37] [II. Bölümdeki Irma'nın enjeksiyonu düşüne bkz. (S. 159 v.s.)]

[38] [Bu düş, II. Cilt, Bölüm VII, C, 9. paragraf v.s.da daha kapsamlı biçimde tartışılmıştır.]

mü ruhçözümlemelerinden türemiştir.[39] Bunların sağladığı bilgi beni bu düşlerin de çocukluk izlenimlerinin yeniden üretilmesi oldukları, yani çocuklar için olağanüstü çekici olan devinimi içeren oyunlarla ilişkili bulundukları sonucuna götürmüştür. Bir çocuğa, onu ellerine alıp havaya kaldırarak, odanın içinde koşarak nasıl uçulacağını göstermemiş ya da dizlerinin üzerine binmesine izin vermemiş ve ansızın bacaklarını gererek düşmesine neden olmamış veya onu havaya kaldırıp ansızın düşürmüş gibi yapmamış tek bir amca olamaz. Çocuklar bu tür yaşantılardan hoşlanırlar ve yinelenmelerini istemekten hiç bıkmazlar; özellikle de eğer kendilerine biraz korku ya da başdönmesi veriyorlarsa. Sonraki yıllarda bu deneyimlerini düşlerinde yinelerler; ama düşlerde havada uçabilsinler ya da tutunmadan düşebilsinler diye kendilerini yukarıda tutan elleri terk ederler. Küçük çocukların bu tür oyunlardan (salıncaklar ve tahtırevalliler kadar) aldıkları zevk iyi bilinir ve de bir sirkte akrobatik numaraları izlemeye geldiklerinde bu tür oyunlara ilişkin anıları canlanır.[40] Oğlanlardaki histerik nöbetler bazan yalnızca bu tür hünerlerin büyük bir beceriyle yinelenmesinden ibarettir. Bu devinim oyunlarının kendi içlerinde masum olmalarına karşın cinsel duygular uyandırmaları hiç de seyrek değildir.[41] Bu türden etkinlikleri ortak olarak betimleyecek bir sözcük

---

[39] [Bu paragrafın ilk cümlesi ilk basımda vardır (1900) ama sonra 1925'e dek çıkarılmıştır. Paragrafın geri kalan kısmı, bir sonraki ile birlikte 1900'den kalmadır ve 1914'de VI. Bölüm E Kesimine aktarılmıştır. 1930 basımında *her iki* kısma da yerleştirilmişlerdir.]

[40] [*1925'de eklenen dipnot:*] Çözümsel araştırma bize çocukların akrobatik gösterilerden aldıkları zevke ve onların histerik nöbetler sırasında yinelenişine katkıda bulunan organ hazzından başka bir etmenin de bulunduğunu göstermiştir. Bu diğer etmen ister insanlar arasında isterse hayvanlar arasında olsun bir cinsel ilişki gözleminin, sıklıkla bilinçdışı bir anı imgesidir.

[41] [Herhangi bir sinirsel sorunu bulunmayan genç bir hekim arkadaşım bana bu konuda şu bilgiyi vermişti: "Kendi deneyimlerimden, çocukluğumda bir salıncaktayken ve özellikle de aşağıya doğru hareket en büyük momente ulaştığı zaman cinsel organlarımda garip bir duyumsama olduğunu biliyorum. Bu duyumsamadan gerçekten haz aldığımı söyleyemesem bile onu hoş bir duygu olarak betimlemek zorundayım." — Hastalar, sıklıkla bana anımsayabildikleri ilk haz verici ereksiyonların çocukluklarında bir yere tırmanırken ortaya çıktığını söylemişlerdir. — Ruhçözümleme, ilk cinsel itkilerin köklerinin sıklıkla çocukluk sırasında oynanan hoplayıp zıplamalara ve güreş-

olarak kullanacak olursam çocuksu "hoplama" ["*Hetzen*"], uçma, düşme, başdönmesi v.b. düşlerinde yinelenen şeydir; bu yaşantılara bağlanmış olan haz verici duygular ise anksiyeteye dönüşmüştür. Ama her annenin bildiği gibi çocuklar arasında hoplamalar yeterince sık olarak kavga ve gözyaşlarıyla sonlanır.

Böylece uçma ve düşme düşlerini uyaran şeyin uyku sırasında bizim dokunsal duyularımızın durumunu ya da akciğerlerimizin devinimini duyumsamamız v.b. olduğu kuramını reddetmek için yeterince sağlam temeller oluşturmuş bulunuyorum. [Bkz. s. 90 v.s.] Benim görüşüme göre bu duyumsamalar düşün geriye doğru uzanan anılarının bir kesimi olarak ortaya çıkmaktadır: yani düşün *içeriğinin* bir parçasıdırlar, onun kaynağı değil.

Ancak tipik düşlerin bu sınıfı için tam bir açıklama üretemediğimi kendimden gizleyemem. Malzemem beni tam da bu noktada ortada bırakmıştır. Ancak bu tipik düşler içinde ortaya çıkan tüm dokunsal ve devinimsel duyumsamaların akla hemen onları kullanmak için herhangi bir ruhsal neden bulunup bulunmadığı sorusunu getirdiği ve eğer ortaya çıkmaları için böyle bir gereksinim yoksa gözardı edilebilecekleri biçimindeki genel iddiada diretmek zorundayım. [Bkz. s. 286.] Ayrıca bu düşlerin bebeksi yaşantılarla ilişkisinin, psikonevrotiklerin çözümlemelerinde bulmuş olduğum göstergelerle kesin olarak saptandığı görüşündeyim. Ancak bu tür duyumsamaların anısına daha ileriki yaşam içinde ne gibi başka anlamların —belki de düşlerin ortaya çıkışının tipik olmasına karşın tek tek her olguda ayrı anlamlar— yüklenmiş olabileceğini söyleyemem; açık örneklerin özenli bir çözümlemesiyle aradaki boşluğu doldurabilirsem mutlu olurum. Eğer bir kişi uçma, düşme ve dişlerini sökme v.b. düşlerinin sıklığına karşın bu özel konudaki malzeme eksikliğinden yakınıyor olmam karşısında şaşırıyorsa dikkatimi düş yorumu konusuna yönelttiğimden beri kendimin bu tür düşler görmediğimi açıklamam gerekir. Dahası nevrotiklerin kullanmak zorunda olduğum düşleri —en azından çoğu olguda gizli anlamlarının tümünü ortaya çıkaracak kadar— her zaman yorumlanamazlar; nevrozun özgün oluşumu ile ilişkili olan ve

melere dek uzandığını kesinlikle ortaya koymuştur. [Bu konu Freud'un *Cinsellik Kuramı Üzerine Üç Deneme*'sinin (1950*d*) ikincisinin son kesiminde ele alınmıştır. *P.F.L.*, 7, 120 v.s.]

çözümlemek için bir girişimde bulunulduğunda devreye giren özel bir ruhsal güç, bu düşleri en son gizlerine dek yorumlamaktan bizi alıkoyar.

[*d*] SINAV DÜŞLERİ

Okul çalışmalarının sonunda bitirme sınavlarına girmiş herkes, başarısız olduğu biçiminde anksiyete düşleri tarafından inatla izlenişinden ya da yeniden sınava girmek zorunda kalışından v.b. yakınır. Üniversite mezunlarında bu tipik düşlerin yerini üniversite finallerinde başarısız olma düşleri alır ve uykularında bile yıllardır tıp uygulaması içinde bulundukları ya da üniversitede hoca oldukları veya ofis şefi oldukları biçiminde karşı çıkmaları boşunadır. Kötü davranışlarımız nedeniyle çocukluğumuzda uğradığımız cezaların silinmez anıları içimizde bir kez daha etkin hale geçer ve kendilerini çalışmalarımızdaki iki canalıcı noktaya bağlarlar: en katı sınavlarımızın "*dies irae, dies illa*"sına.[42] Nevrotiklerin "sınav anksiyetesi", şiddetlenmesini bu aynı çocukluk korkularına borçludur. Okul çocukları olmamız bittikten sonra artık anababamızın ya da bizi yetiştirenlerin veya daha sonra hocalarımızın cezaları bize uygulanmaz. Gerçek yaşamın acımasız nedensel zincirleri bizim daha ileri eğitimimizi üstlenir ve artık ne zaman birşeyleri yanlış yapsak ya da doğru dürüst yapmasak, ne zaman olay yüzünden cezalandırılmayı beklesek, kısaca ne zaman sorumluluğun yükünü duyumsasak düşümüzde olgunluk ya da üniversite finallerini görürüz (sınava iyi hazırlanmış bile olsa, bu durumlarda titrememiş kimse var mıdır?).

Sınav düşlerinin daha ileri bir açıklaması için, bir bilimsel toplantıda, bildiği kadarıyla, olgunluk sınavları düşlerinin yalnızca sınavı başaranlar tarafından görüldüğünü, başarısız olanlarınsa hiçbir zaman bu düşleri görmediğini bildiren, deneyimli bir meslekdaşıma [Stekel] teşekkür borçluyum.[43] O zaman (defalarca kanıtlandığı üzere düş görenin ertesi gün için bazı sorumluluklar duyduğu ama bir fiyaskoya uğramaktan korktuğu zaman ortaya çıkan) sıkıntılı sınav düşleri, geçmişte, büyük anksiyetenin haksız çıktığı ve gerçekle zıtlaştığı

[42] [Hüküm günü, kıyamet günü —*ç.n.*]

[43] [Bu ve bundan sonraki paragraf 1909'da eklenmiştir.]

DİNLE KÜÇÜK ADAM
Wilhelm Reich
6. basım
CİNSEL DEVRİM
Wilhelm Reich
4. basım
BEDENSEL BOŞALMANIN İŞLEVİ
Wilhelm Reich
2. basım
FAŞİZMİN KİTLE RUHU ANLAYIŞI
Wilhelm Reich
2. basım
GELECEĞİN ÇOCUKLARI
Wilhelm Reich
DİRİMİN ÖLDÜRÜLÜŞÜ
Wilhelm Reich
BAŞI DERTTE İNSANLAR
Wilhelm Reich
İNSANIN DOĞADAKİ YERİ
Wilhelm Reich
REICH FREUD'U ANLATIYOR
Wilhelm Reich
KANSER
Wilhelm Reich
UMUT DEVRİMİ
Erich Fromm
SEVMEK SANATI
Erich Fromm
9. basım
SEVGİNİN VE ŞİDDETİN KAYNAĞI
Erich Fromm
5. basım
SAĞLIKLI TOPLUM
Erich Fromm
2. basım
İNSANDAKİ YIKICILIĞIN KÖKENLERİ I
Erich Fromm
İNSANDAKİ YIKICILIĞIN KÖKENLERİ II
Erich Fromm
ÖZGÜRLÜKTEN KAÇIŞ
Erich Fromm
TARİHÖNCESİ EGE I
George Thomson
2. basım
TARİHÖNCESİ EGE II
George Thomson
İLK FİLOZOFLAR
George Thomson

AİSKHYLOS VE ATİNA
George Thomson
ESKİ TOPLUM I
Lewis Henry Morgan
ESKİ TOPLUM II
Lewis Henry Morgan
FAŞİZMİN ANALİZİ
Maria-A. Macciocchi
2. basım

ÇAĞDAŞ ROMANLAR

YASIMI TUTACAKSIN
Dominique Lapierre - Larry Collins
7. basım
KÖRLEŞME
Elias Canetti
2. basım
SÖZCÜKLER
Jean-Paul Sartre
3. basım
YAŞAM YOLU I
Anton Makarenko
YAŞAM YOLU II
Anton Makarenko
KONUK KIZ
Simone de Beauvoir
4. basım
BAŞKALARININ KANI
Simone de Beauvoir
2. basım
SUÇSUZLAR (Sacco ile Vanzetti)
Howard Fast
3. basım
ELİSE YA DA GERÇEK YAŞAM
Claire Etcherelli
2. basım

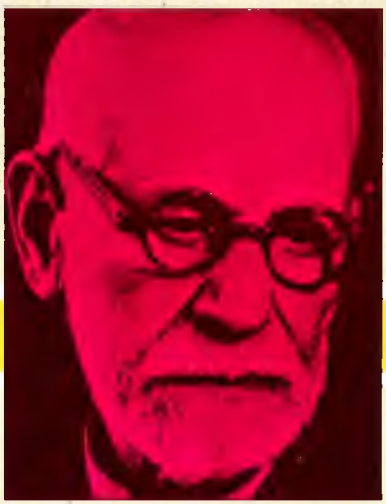
SİNEMA KİTAPLARI

FİLM DUYUMU
Sergey Eisenstein
FİLM BİÇİMİ
Sergey Eisenstein

DENEME KİTAPLARI

DENEMELER
Simone de Beauvoir
4. basım
YAZINSAL DENEMELER
Jean-Paul Sartre
SÖZCÜKLERİN BİLİNCİ
Elias Canetti

PAYEL YAYINEVİ — Cağaloğlu Yokuşu
Evren Han Kat 4, No: 63
Cağaloğlu - İstanbul
Tel: 528 44 09 - 511 82 33
Fax: 512 43 53

SIGMUND FREUD

Freud'un tüm yapıtlarının yer alacağı 16 kitaplık bir Türkçe *Freud Kitaplığı* dizisine yazarın ilk kitaplarından olan *Düşlerin Yorumu*'nun birinci cildi ile başlamış bulunuyoruz. Aslında bu yapıt dizinin 4. kitabı. Arkadan gelecek olan ikinci cilt ve diğerleriyle birlikte bu 16 kitaplık diziyi çok kısa sürede tamamlamayı umuyoruz.

Düşlerin Yorumu, tam metin olarak ilk kez Türkçeye çevrilmektedir. Geniş hacmi nedeniyle iki cilt halinde yayımlamak zorunda kaldığımız yapıtın ilk cildinde düş sorununa Freud-öncesi bakış açısına ilişkin geniş bir literatür taraması, düşleri yorumlama yönteminin tanıtılması, düşlerin istek doyurma özelliğinin kanıtlanması, düş çarpıtması görüngüsü ile düşlerin malzemesi ve kaynaklarına ilişkin bölümler yer almaktadır. Freud'un kendisinin gördüğü ve hastalarından derlediği pek çok düşün ayrıntılı çözümlemelerinin de yer aldığı bu cildi "Düş-işlemi" ve "Düş Süreçlerinin Ruhbilimi" başlıklarını taşıyan iki kapsamlı bölümden oluşan ikinci cilt izleyecektir.

90 yıl önce yazılmış bu kitabın ruh hekimliği ve ruhbilim uygulayıcıları için güncelliğini koruduğunu düşünüyoruz. Diğer okurlar için düşler hakkında yeni bilgiler edinmek ilginç olacaktır. Her insanın geceleri uykusunda yaptığı simgesel yaratı eylemini meslek haline getirmiş olan sanatçıların da *Düşlerin Yorumu*'ndan yeni içgörüler kazanacakları inancındayız.

ISBN 975-388-024-3